

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ*SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLAR ARASI İLİŞKİLER PROGRAMI

İSRAİL DEVLETİNİN KURULUŞUNDAN FİLİSTİN DEVLETİNİN KURULUŞUNA
KADAR ARAP ÜLKELERİ VE İSRAİL İLİŞKİLERİ (1948-1988)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MUSTAFA DUTAK

HAZİRAN-2007

TRABZON

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER PROGRAMI

İSRAİL DEVLETİNİN KURULUŞUNDAN FİLİSTİN DEVLETİNİN KURULUŞUNA
KADAR ARAP ÜLKELERİ VE İSRAİL İLİŞKİLERİ (1948–1988)

Mustafa DUTAK

Karadeniz Teknik Üniversitesi - Sosyal Bilimler Enstitüsü'nce

Bilim Uzmanı (Uluslararası İlişkiler)

Unvanı Verilmesi İçin Kabul Edilen Tez'dir.

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih :

Tezin Sözlü Savunma Tarihi :

Tezin Danışmanı : Doç. Dr. Mohammad ARAFAT

Jüri Üyesi : Doç Dr. Gökhan KOÇER

Jüri Üyesi : Doç. Dr. Hayati AKTAŞ

Enstitü Müdürü : Prof. Dr. Osman PEHLİVAN

Temmuz - 2007

TRABZON

0.SUNUŞ

00.Önsöz

Ortadoğu'daki karışıklık ve karmaşa dikkatleri çekmeyecek veya göz ardı edilecek gibi bir durum değildir. Bu sebeptendir ki, bütün uluslararası ilişkilerle ilgili çalışma yapan araştırmacıların Ortadoğu ve Filistin-İsrail sorunu ile ilgili bir çalışmaları veya temel bilgileri mevcuttur.

Bu çalışmaya başlama aşamasında, İsrail ve Filistin topraklarına yaptığım gezi beni bu bölge ile ilgili bir konuda çalışma yapmaya sürükledi. Bu bölgeye giderek, buradaki tarihi ve siyasi süreci merak etmemek neredeyse imkânsız diyebilirim.

Böylece İsrail'de bize mihmandarlık eden Sayın Soryano Yosi ve isimlerini burada zikretmediğim İsraili arkadaşlarım ve meslektaşlarım, Türkiye'de yaşayan Filistinli Mahmud Arkavi ve ASAM da bilimsel çalışmalarını sürdüren Shadan Hanımın verdikleri cesaret ve azimle; ayrıca hem Filistin – İsrail ve Ortadoğu konusunda ki bilgileriyle bana ışık tutan, bilimsel bir araştırmanın nasıl yapılabileceğini sabırla öğreten muhterem danışman hocam Doç. Dr. Mohammad Arafat ve yardımlarını benden esirgemeyen Bölüm Başkanımız Doç. Dr. Gökhan Koçer ve Yrd. Doç. Süleyman Erkan hocamın destekleriyle bu çalışma ortaya çıkmıştır.

Çalışmam esnasında isimlerini burada zikretmek istediğim ancak sayfalar tutacağından ve hiçbirini diğerinden önde tutamayacağımdan zikredemediğim. Başta büyük sabır gösteren eşim olmak üzere bireysel kütüphanelerini bana açan, çalışma yaptığım kütüphane ve araştırma merkezlerinde yardımlarını esirgemeyen, çalışmalarından faydalandığım tanıdığım tanımadığım, beni her gördüklerinde çalışmamın ne aşamada olduğunu soran bütün aileme, arkadaşlarıma, dostlarıma, hocalarıma, kardeşlerime, mesai arkadaşlarıma, amirlerime, müdürlerime teşekkür eder, Bu çalışmada her birinin katkısı olduğunu bilmelerini isterim.

Bu çalışmayı kendi kapasitem dâhilinde en iyi şekilde bu konuda çalışma yapacak olan veya konuya ilgi duyan kişilere yardımcı olabilecek şekilde ortaya koymaya çalıştım. Hiçbir çalışmanın mükemmel olmadığı kanaatiyle çalışmamda da bazı kusurlar veya eksikler olabilir. Kusurlardan dolayı hoşgörünüze sığınıyorum.

Saygılarımla...

Trabzon – Haziran – 2007

Mustafa DUTAK

01.İçindekiler

0.SUNUŞ	1- V
00.Önsöz.....	3
01.İçindekiler	4
02.Özet	6
03. Summary.....	7
04.Kısaltmalar Listesi.....	8

GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. İSRAİL'İN KURULUŞUNA KADAR FİLİSTİN VE YAHUDİLERİN DURUMU.....	4- 41
10. Filistin'in Durumu.....	4
100.Tarihi Süreç	4
101.Coğrafi yapı.....	10
11.Yahudilerin İsrail Devleti'nin Kuruluşuna Kadar Durumu	11
110.Yahudi Tarihi	11
111.Diaspora ve Siyonizm.....	13
112.Theodor Herzl ve Çalışmaları	15
113.Balfour Deklarasyonu	19
12. İsrail Devleti'nin Kuruluşu	22
13. 1948–1949 Arap İsrail Savaşı ve Sonuçları.....	27
14. Savaş Sonrası Uzlaşma Çabaları.....	33
15. 1956 Süveyş Bunalımı, İsrail'in Mısır'a Saldırması ve Bunalımın Sonuçları	37
150. Savaşın Sebebi.....	38
151. Savaş Sonrası Ortadoğu	40

İKİNCİ BÖLÜM

2.FİLİSTİN KURTULUŞ ÖRGÜTLERİ VE EL-FETİH'İN KURULUŞU.....	42-97
20.Filistin Kurtuluş Örgütleri	42
21.El-Fetih ve Yaser Arafat.....	51
22.1967 Arap İsrail Savaşı (Altı Gün Savaşı) ve Sonrası	52
220.Savaş Öncesi Orta-Doğudaki Durum	52
221.1967 Savaşı	55

222.Karameh Çarpışması.....	59
223.Savaş Sonrası Barış Çabaları.....	60
23.1973 Arap İsrail Savaşı (Yom Kippur Savaşı)	65
230.Savaş Öncesi Ortadoğu	65
231.Savaş ve Sonrasındaki Gelişmeler.....	70
24.Lübnan İç Savaşı ve İsrail'in Lübnan'ı İşgali.....	75
240.Lübnan'da İç Savaş (1975–76).....	75
241.Lübnan İç Savaş Sonrası İsrail Lübnan İlişkileri	80
242.İsrail'in Lübnan İşgali.....	87
243.Sabra ve Şatilla Katliamı ve İsrail	91
244.Zoraki İsrail Lübnan Barış Antlaşması	94

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.CAMP DAVID ANLAŞMASI ÖNCESİ VE SONRASI.....	98-136
30.Camp David Öncesi Yapılan Anlaşmalar, Cenevre Konferansı, 1974–75	
Anlaşmaları.....	98
31.Camp David'e Götüren Yollar.....	103
32.Camp David ve Anlaşma Süreci	107
33.Anlaşmaların İçeriği.....	116
34.ABD Güdümünde Mısır İsrail Barış Antlaşması	119
35.Camp David Sonrası Ortadoğu'daki Gelişmeler.....	122
36.Camp David Sonrasındaki Filistin İçin Barış Çalışmaları	131
360.Venedik Deklerasyonu.....	131
361.Fahd Planı.....	131
362.Reagen Planı.....	132
363.Fez Planı.....	133

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4.İNTİFADA SÜRECİ VE ETKİLERİ.....	137-148
40. Birinci . İntifada Süreci.....	137
41.İsrail'in İntifada'ya Tepkisi ve Uluslararası Yankısı	142
42.İntifadanın Barışa Etkisi ve Filistin Devleti'nin İlanı	144
5.SONUÇ VE ÖNERİLER.....	149
YARARLANILAN KAYNAKLAR.....	152

ÖZGEÇMİŞ

02.Özet

Ortadoğu'nun ve hatta dünyanın, fiziki ve siyasi olarak üzerinde en fazla durulan bölgesi olan, İsrail ve Filistin Devletlerinin üzerinde bulunduğu topraklar, semavi dinlerin başlangıç noktaları olduğu gibi tarihi yönüyle birçok medeniyetin de anavatanı olmuştur.

Tarihi itibariyle bu bölgede çok medeniyetler, devletler ve milletler yaşamıştır. Bazı dönemlerde medeniyetin en gözde mekanı olduğu gibi bazı dönemlerde de en kanlı savaşların yapıldığı bir bölge olmuş ve bölgenin bu köklü tarihi, buraya daha fazla değer verilmesine sebep olmuştur.

Günümüz itibariyle bölge tam bir kaos ortamına sürüklenmiş bölgenin Osmanlı hakimiyetinden çıkması ile başlayan yapılanma 20.yy.ın başından itibaren geri dönüşü mümkün olmayan bir kördüğümüne dönüşmüş ve bu düğüm günümüze kadar çözülememiştir. Hatta bölge barışı ile ilgili çok ümitvar olunan zamanlarda dahi sağlanamayan barış, bölgede yerini ümitsizliğe bırakmıştır.

Bölgedeki tarihi süreç şu anda ki mevcut durumu ortaya koyma bakımından oldukça önemlidir. Tarihte dünyanın süper güçlerinin mücadelesine sahne olan bölgede barış içerisinde yaşanan dönemlere bakıldığında ya hoşgörülü bir ortamın tesis edildiği veya tek kutuplu bir hakimiyetin bölgeyi elinde bulundurması durumlarında barışın ancak tesis edilebildiği görülmektedir.

Bu çalışmada İsrail Devletinin kuruluş tarihi olan 1948 öncesi bir devlet kurmak için yapılan çalışmaları nasıl bir mücadelenin verildiği İsrail Devletinin kurulmasının ardından Arap İsrail ilişkileri ele alınmış, Arap ülkelerinin, kritik olan bu bölgedeki maddi manevi kayıplarını ve başarısızlığını öncesi ve sonrası ile ele almaya çalışırken, diplomatik ve stratejik hatalarını da ortaya çıkarmaya gayret edildi.

Halen mevcudiyeti tartışılan Filistin Devletinin kuruluşunu ilan etmesi Filistinlilerin bölgedeki mücadelesi açısından önemli bir milattı ve tabi ki bu sadece başlangıçtı Filistin halkı tam manasıyla bir devlet olabilme becerisini ortaya koyabildi mi bu konuya değinilmedi.

Bu çalışmanın ışığında Filistin Devletinin kuruluşundan sonra bölgedeki durum ve Filistin – İsrail ilişkileri ele alınarak günümüze kadar devam eden stratejik mücadeleler ele alınabilir.

03. Summary

Being the most controversial region of the Middle East, of perhaps the world, the land on which states of Israel and Palestine is located has not only been the starting points of the celestial religions but also the homeland of many civilizations as it is a historical region.

Over the ages, many civilizations, states and nations have lived on this region. In some ages, it became the most favored point of a civilization and in some other ages, it became a region where the bloodiest wars took place. Also, being an old-and-well known history of this region has caused a great deal of value to be attributed on this region.

Today, the region has been put into a complete chaos, and the reorganization of the region after its removal from Ottoman domination were deadlocked since early 20th century and it has not yet been resolved until today. Peace, which can not be reached even in times of great hope for the solution of problems in the region, has left its place for hopelessness.

Historical process of the region is quite important in terms of revealing the current situation in there. The region has been the scene of struggle amongst super powers throughout the history. When this region is considered throughout the history in terms of maintenance of peace, it can be seen that sometimes a tolerant environment was established or another time one-sided domination kept the region under domination in order for peace be maintained.

In this study, the issues like what kind of works and activities were carried out before 1948 which is the establishment date of Israel, and the Arab-Israel relations after the establishment of Israel, were examined. The physical and non-physical loss of Arabic countries in this critical region as well as their failing all over this process was studied. Also, their diplomatic and strategic mistakes were revealed.

Still discussed whether to exist or not, the announcement of the establishment of Palestine has been a turning point in terms of the struggle of Palestinian in the region and certainly it was just a start. It was not mentioned in the study whether or not the Palestinians had been able to reveal a capability for establishing a complete state.

In the light of this study, the situation in the region and the Palestinian-Israel relations after the establishment of the state of Palestine can be studied and the strategic struggles that can continue up till today can be examined.

04.Kısaltmalar Listesi

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AT	: Avrupa Topluluğu
BM	: Birleşmiş Milletler
BMGK	: Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
Bkz.	: Bakınız
Çev.	: Çeviren
FHKC	: Filistin Halk Kurtuluş Cephesi
FKÖ	: Filistin Kurtuluş Örgütü
GLO	: Güney Lübnan Ordusu
LUH	: Lübnan Ulusal Hareketi
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

GİRİŞ

Filistin'i ilk yerleşim yeri olarak seçenler M.Ö. 5000 yıllarında Kenaniler olmuştur. Sami Arapların bu topraklara akını yaklaşık olarak M.Ö. 4000 yıllarına rastlar. İbraniler, Filistin topraklarına M.Ö. 1800 ile 1200 yılları arasında göç etmişler, ancak Filistin toprakları bazı istilalara hedef olunca Musevilerin çoğu bu toprakları terk ederek değişik ülkelere dağılmışlardır.

Önemli bir kültür ve medeniyet merkezi olarak gelişen Filistin, aynı zamanda Müslümanlar, Hıristiyanlar ve Museviler içinde manevi öneme sahip olan bir bölgedir.

19. Yüzyılın son çeyreğinden itibaren Siyonizm'in propagandası sonucunda uluslararası siyaset alanında gündeme gelen Filistin topraklarının üzerinde yaşayan halkın mutlak çoğunluğunu Filistinli Araplar oluşturmaktadır. Aynı tarihlerde Siyonist planlar çerçevesinde ve bazı Batılı ülkelerin himayesinde Filistin topraklarına Musevi göçü başlamış ve Osmanlı İmparatorluğunun bütün önlemlerine rağmen devam etmiştir.

Filistin sorununun oluşum sürecine bakacak olursak, aslında bu mesele 1897'de, Basel'de, Birinci Siyonist Kongresi ile bir Yahudi Devleti kurulması talebinin formüle edilmesiyle başlar. Sorunun boyutu, bazı kapitalist ülkelerin Siyonizm'e destek sağlamalarıyla gelişir ve İkinci Dünya Savaşı sonrası, BM'de Filistin'in bölünmesi ve İsrail Devleti'nin kuruluşunun benimsenmesinden sonra yeni bir çehre kazanır ve günümüze kadar devam eder.

Birinci Dünya Savaşı, öncesinde Filistin toprakları Osmanlı İmparatorluğu'na bağlıydı ve İmparatorluk çözülürken Filistin çağdaş bir devlet görünümü oluşturamadan İngiltere'nin işgaline uğradı ve daha sonra da İsrail devletinin kuruluşu bağımsız bir Filistin devleti oluşturma mücadelesini zaman geçtikçe daha da zorlaştırdı.

İsrail devletinin kuruluşu ve Filistinlilere karşı uygulamaları Filistinlileri, FKÖ önderliğinde ciddi arayışlara yöneltmiş ve FKÖ'nün uzun mücadelesi ve çalışmaları sayesinde Filistin halkı da bir devlet oluşturabilme olgunluğuna eriştiğini, bağımsız Filistin Devleti ilan edildiğinde dünyada bulduğu geniş destek ve sempati ile bu devleti tanıyan 100'e yakın ülkeyle kanıtlamıştır.

İncelememiz boyunca ileri sürdüğümüz savlar ışığında araştırmanın asıl amacı Arap-İsrail çatışmasının temelinde yatan Filistin sorununu, ayrıntıları ve gerçekleri göz önüne alarak incelemek, yıllardan beri çözümsüz kalan meselenin tarihsel arka planını sergileyebilmektir.

Bu araştırmada Filistin sorunu tarihi perspektif içinde, siyasal, sosyal ve ekonomik yönleriyle incelenmektedir. Asıl amaçlarımız arasında, bugün dahi Orta-Doğu 'da kanayan bir yara görünümünde olan bu bölgenin, gerçekte kime ait olduğu, hangi açık ve gizli oyunlarla kimlerden alınıp kimlere verildiğini, bunların altında yatan gerçek amaçların neler olduğuna dair ışık tutulmaya çalışılmıştır.

Orta-Doğu, 20. Yüzyılda kaynayan bir kazan, patlamaya hazır bir bombadır. Bu sorunların giderilebilmesi, Filistin sorununun zmyle mümkün olabilecektir.

Araştırma Orta-Doğu bölgesinde haksızlığa maruz kalan Filistinlilerin tepkileri ve Arap dünyasının mücadelesi ışığında Filistin sorununun ve Arap-İsrail atışmasının oluşum sürecini ve kısaca tarihçesini içermektedir.

19. Yüzyıl sonlarından itibaren Filistin topraklarına Musevilerin gi ile yeşermeye başlayan olaylar günümüze kadar değişik boyutlarda devam ederek gelmiştir. Araştırma kısa da olsa bu olaylar zincirini kapsamaktadır.

Bu araştırmada konu dört bölüm olarak ele alınmıştır.

Birinci bölümde, Yahudilerin İsrail Devleti kurulmadan önceki durumları, Theodor Herzl ve arkadaşlarının İsrail Devleti için yaptığı alışmalar, İsrail Devletinin kurulması ve buna karşı Arap lkelerinin tepkileri ve bu tepkilerden sonra ortaya konan uzlaşma çabalarına ayrıca 1956 Süveyş Bunalımı ile birlikte Yeni Devlet olan İsrail'in Mısıra yaptığı saldırı ele alınmıştır.

İkinci bölümde Filistinlilerin rgtsel mücadeleleri ve bu örgütlerden geleceğe etkisi en fazla olan El-Fetih gurubu ve efsanevi lider Yaser Arafat'tan bahsedildikten sonra Altı Gün Savaşları olarak tarihe geçen 1967 Arap – İsrail savaşı öncesi ve sonrasındaki olaylarla birlikte ele alınmış ardından 1973 te meydana gelen Yom Kippur Savaşı ve ikinci bölümün sonunda FK nde içinde barındıran Lübnan'daki gelişmelerden ve İsrail'in burada yapmış olduğu işgaller farklı boyutlarıyla incelenmiştir.

nc bölümde, Araplar için bir getirisi olmadığı ispatlanan çatışmaların ve savaşların sonrasında Camp David ereve anaşmalarının öncesi ve sonrasındaki gelişmelerle birlikte Camp David sonrası yapılan barış planlarına yer verilmiştir.

Dördüncü bölümde ise Bağımsız bir Filistin Devletinin önemli bir hazırlayıcısı olan 1.İntifada ve ardından Filistin Devletinin kuruluşu ile çalışma bağlanmıştır.

Yahudiler için bir amaç haline gelen ve büyük gayretlerle kurulan İsrail Devletinin Kuruluşundan, İsrail devleti kurulduktan sonra artık Filistinliler için çok zor olan ancak 40 sene evvel Yahudilerin amaçladıkları büyük gayretlerle kurdukları gibi Filistinlilerinde Filistin Devletini kurmalarına kadar devam eden tarihi ve siyasi süreç ele alınmaya çalışılmıştır.

Bu araştırma büyük ölçüde literatüre ve kütüphane çalışmalarına dayandırılmıştır. Yazılı kaynaklardan toplanan bilgiler, bir araştırma planı çerçevesinde düzenlenmiştir. Sözlü, yazılı basın ve İnternette de önemli ölçüde yararlanılmıştır.

Araştırmada bilimsel dürüstlük ve güvenilirliği sağlamak için yararlanılan kaynaklar gösterilmiş, kaynaklardan toplanan bilgiler doğrultusunda objektif yorum ve açıklamalar belli bir ölçü içerisinde yapılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. İSRAİL'İN KURULUŞUNA KADAR FİLİSTİN VE YAHUDİLERİN DURUMU

10. Filistin'in Durumu

100.Tarihi Süreç

Filistin toprakları üzerinde yaşayan insanların tarihi çok eskidir. Yapılan arkeolojik kazılarda, insanlık tarihinin en eski çağlarından beri bütün zaman dilimlerini yaşadıkları görülmektedir. Bu çağı en iyi şekilde temsil ettikleri, yapılan çalışmalarda ortaya çıkan aletler ortaya koymaktadır (KARASABAN, 1942, s. 8). "Filistin" adı, M.Ö. buralarda yaşamış olan Filistinlilere bağlanır. Yunan-Makedon hâkimiyetinin buralarda kurulmasından sonra bu bölgeye "Palestina" dedikleri kaynaklarda geçmektedir (KARASABAN, 1942, s.10; ARMAOĞLU, 1989, s.3). İbraniler de bu yerli halka Palishtin demişlerdir. "Pleshed veya Plashet", "Plishtin Ülkesi" veya "Filistinlilerin Ülkesi" manasına gelmektedir (ARMAOĞLU, 1989, s.3). Bu coğrafya, tarih öncesi devirlerden itibaren çeşitli kavimlerin göçlerle ve istilalarla gelip buraya yerleşmesine maruz kalmıştır. Bu durumun en önemli sebebi, bölgenin Arap Coğrafyası içinde sahip olduğu zengin ve stratejik konum ve bunun yanında üç büyük ilahi dinin gerek ortaya çıkışı, gerekse gelişmesinde oynadığı rol ve barındırdığı kutsal yerlerdir. Belki de bu sebeple bölge "arz-ı mev'ud" veya "arz-ı mukaddes, (TDV İSLAM ANSİKLOPEDİSİ, 1996, s.89) şeklinde isimlendirilmiştir.

Daha eskilere gidildiğinde M.Ö. yirminci yüzyıldaki, Filistin bölgesinin durumu incelendiğinde Kenanlıların orada yerleşik bir toplum oldukları (ARAFAT, 1998, s.4) anlaşılmaktadır. Bu da gösteriyor ki, Yahudiler iddia ettikleri gibi bu toprakların en eski yerleşik toplumu değildir (KARAMAN 1991, s. 12).

"İbraniler de Filistin'e fatihler olarak girdiler. Onlardan önce, burada semitik, non-semitik, pek çok yerleşik kabile vardı -Amoritler, Edomitler, Ferisiler, Moabitler, Hititler ve daha başkaları. Bütün bu kabileler, İsrail ve

Yahudi krallıkları zamanında bile bu ülkede yaşamaya devam ettiler. Romalılar bizim Yahudi cedlerimizi buralardan sürüp çıkardıkları zaman bile onlar bu ülkede kaldılar. Bugün de işte burada yaşıyorlar. Yedinci yüzyılda Arap fetihlerini izleyerek Suriye ve Filistin'e gelip yerleşen Araplar her zaman nüfusun küçük bir azınlığını oluşturuyorlardı; bugün bizim Suriyeli ve Filistinli "Araplar" olarak tanıdığımız halk, aslında bu ülkenin Araplaşmış eski sakinlerinden başka kimseler değildir. Onlardan bir kısmı zaman içinde Müslüman oldu, bir kısmı da Hıristiyan olarak kaldı; Müslüman olanlar, ister istemez, Arabistan'dan gelen dindaşlarıyla evlendiler. Fakat Filistin'de yaşayan ve Müslüman olsun, Hıristiyan olsun Arapça konuşan bu halk yığınların ülkenin gerçek sahiplerinin soyundan, yani daha İbraniler Filistin'e gelmeden önce yüzyıllardır bu Ülkede yaşayan kadim halkların soyundan geldiklerini inkâr edebilir mi (ESED 1984. s. 127–128) ?

İsrail oğullarından oluşan Yahudi kabileler M.Ö. XII. yüzyılda Mısır'dan Musa Peygamber ile göçüp Filistin'e geldiklerinde, burada yerleşik bir kültüre sahip insanlarla mücadele etmişlerdir. Bu insanlar o sıralarda, Kenanlılar, Gibonlular ve Filistinlilerden meydana gelmektedir. İşte bu Filistinliler bütünüyle bunların hâkimiyeti altına girmemiş ve Akdeniz kıyısında kendi kontrollerini devam ettirmişlerdir (KARAMAN, 1992, s.12; DOLUKHANOV, 1998, s.188). Yahudiler bu bölgeyi ele geçirip birkaç yüzyıl elde tuttuktan sonra çeşitli istilalara uğrayarak bölgeyi tamamen terk etmek zorunda kalmışlardır (KARASABAN, 1942, s.34–86).

M.Ö. 722'lerde Yahudi Krallığının yıkılmasından sonraki tarihe bakıldığında, bu topraklar sırasıyla; Asurî, Babil, Fars, Makedonya, Roma İmparatorluklarının egemenliklerinde bulunmuştur (ARAFAT, 1998, s.10–14). Her ne kadar Yahudiler Romenlere karşı ayaklanma başlatmışlarsa da bunda başarılı olamamışlar ve bu ayaklanma onları 1948'e kadar bu topraklarda bir daha hâkim olmalarını engellemiştir (ARMAOĞLU, 1989, s.9).

Filistin toprakları M.S. dördüncü yüzyıldan itibaren bir Hıristiyan nüfuzuna, 637 yılından sonra da yerli halkın çoğunun din değiştirmesiyle Müslüman Arapların hâkimiyeti altına girmiştir (KARAMAN, 1992, s. 13). 1090'lara gelindiğinde Haçlı seferlerinin başladığını ve bunun yeniden bir Hıristiyan uyanışına sahne olduğunu ve çok geçmeden (KARASABAN, 1942, s. 93-100) 1187'de Selahaddin-i Eyyübi'nin Kudüs'ü feth etmesiyle

son bulduğu gör÷lmektedir (TDV İSLAM ANSİKLOPEDİSİ, 1996 s. 92). Bundan sonra Filistin toprakları çeşitli hükümdarların eline geçse de Müslümanların hâkimiyeti 1917'ye kadar devam etmiştir. 1516'da Yavuz Sultan Selim ile Filistin Türk egemenliğine geçmiş 1917'de Osmanlı ordularının buralardan çekilmesiyle Müslüman hâkimiyeti son bulmuştur (ARMAOĞLU, 1989, s. 10).

Bu tarihi süreci Karaman;

"Bu çerçeve içerisinde iki nokta dikkat çekicidir. Birincisi Krallıkları Hıristiyan ve Bizans unsurlarının işgaliyle esas olarak ortadan kalkan Yahudilerin bu unsurların zulmünden rahata erişimin İslam-Arap fethi dönemine rastlayışdır. Gerçekten de bu dönemin gelişmekte olan "Yahudi topluluğunun durumunun Ortaçağ Hıristiyan Avrupası Yahudilerinkinden çok daha iyi olduğu belirlenmektedir. Filistinli unsurunun varlığının sürekliliğini yeniden ifade etmeye yarayacak olan ikinci bir nokta Haçlı seferleri ile ilgilidir; zira başlarında özellikle Franklarca kitle katliamlarına girişildiği halde Filistinli nüfusun en azından çevre Arap Ülkelerine sığındığı, toptan yok edilmeyip varlıklarını sürdükdleri gör÷lmüştür. Bu günün Filistinlileri, Kenanlılar, Filistinliler ve bölgedeki diğer eski kavimlerin uzantılarıdır. Dolayısıyla onları bölgeye çok önceleri yerleşmiş topluluk olarak kabul etmek doğru olacaktır. Zira onların Filistin'deki yerleşikliği yüzyıllarca gerilere uzanabilmektedir. Geçirdikleri çeşitli işgallere rağmen yerlerini ve kimliklerini kaybetmeden 1948'lere değin gelmişlerdir." (KARAMAN, 1992, s.10) diyerek özetlemiştir.

I. Dünya Savaşı sürerken, Fransa ve İngiltere Ortadoğu'yu paylaşmak üzere müzakerelere girişmişlerdir. 16 Mayıs 1916'da Sykes-Picot anlaşması imzalanmış, bu anlaşma da Filistin için açık bir madde ortaya konmamıştır (ARMAOĞLU, 1989, s.3; SAKAR, 1991, s.44). Daha çok bu bölge için milletlerarası bir idare düşünülmüştür (TDV İSLAM ANSİKLOPEDİSİ, 1996, s.94). Bu arada İngiltere bir taraftan Şerif Hüseyin'le dirsek teması sağlarken, bir taraftan da İngiliz Dışişleri Bakanı Arthur James Balfour'un 2 Kasım 1917'de Filistin'de yurt edinmek isteyen Siyonist dernekleri federasyonu adına Lord Rotschild'e yazdığı "Balfour Bildirisi" adlı mektupta şunları söylemektedir;

"Sevgili Lord Rotschild

Yahudi Siyonist beklentilerle uyum gösteren aşağıdaki bildirinin Majestenin Hükümeti tarafından bakanlar kuruluna sunulduğunu ve kabul edildiğini bildirmekten zevk duyarım.

Majestelerinin Hükümeti Filistin'de Yahudi halkı için ulusal bir yurt kurulmasının lehindedir ve bu amaca ulaşılabilmesi için gerekenleri elinden geldiğince yapacaktır. Filistin'de bulunan Yahudi olmayan toplumların medeni ve dinsel haklarına yönelik hiçbir tarafgirliğe ve herhangi bir ülkedeki Yahudilerin sahip olduğu haklara ve siyasal konuma hanel getirilmesine meydan verilmeyeceğinin bilinmesi gerekir. Bu bildiriye Siyonist federasyonuna iletirseniz size müteşekkirim olurum.

Saygılarımla

Arthur James Balfour (HALLOUM 1989, s. 160; CATTON, 1969, s.10; RIFAT, 1989, s.77.)

İngiltere'nin Filistin'de Yahudi halkı için bir milli yurt kurulmasını olumlu karşıladığını, bunun orada mevcut Yahudi olmayan toplulukların medeni ve dini haklarına bir zarar getirmeyeceğine inandığını, bu hedefinin gerçekleşmesi için elinden gelen gayreti göstereceğini belirtmektedir (RIFAT, 1989, s.78). Balfour bu sözleriyle Siyonistleri sevindirdiğinde İngilizler Filistin'i daha fazla işgal etmemişlerdir.

Filistinliler İngilizlerin eseri olan "Balfour Bildirisi'nin ne olduğu ve ne amaç güttüğünü daha ilk günde çok iyi anlamışlardır. İngiliz mandasının başlamasıyla bu toprakların yani Filistin topraklarının bir şekilde Yahudilere açılacağı ve burada bir Yahudi devlet kurulacağının farkına varmışlardır. Bu nedenle manda yönetimi ile başlayıp günümüze kadar devam eden Filistinlilerle Yahudilerin çatışmasının ilk başlangıcını bu nokta oluşturmuştur.

Denebilir ki, iki savaş arası döneminde (1919–1939) Filistin meselesinin esasını Yahudilerin, Balfour Deklarasyonu fiiliyatta daha sağlam hale getirme ve bir 'yurt' kurmanın ötesinde bir 'devlet' kurma çabaları, buna karşılık Arapların da, bu Deklarasyonu etkisiz kılma, bu belgeyi sifıra indirme ve Yahudilerin değil devlet kurmalarına, bir yurt dahi kurmalarına imkân vermeme çabaları teşkil eder (ARMAOĞLU, 1989, s.38).

1917'de yayınlanan 'Balfour Bildirisi'nde; "İngiliz hükümeti Filistin'de 'Milli bir Yahudi Devleti'nin kurulmasından yana olduğunu belirtiyor ve yerli halkı hiç göz önüne almıyordu. Mandater devlet Yahudi halkı için ulusal yurdun Filistin'de kurulmasını, Filistin'de Yahudi olmayanların haklarının, Filistinlilerin tarihini bağlar mı (Chaiz Weizmann'ın bunun yerine tarihi haklar ibaresini kullanılmasını istemiştir, fakat reddedilmiştir) uzlaşma için önerdiği Manda konuşmalarında Yahudiler konuşur, Filistin'deki Araplar veya Filistinlilerden bahsetmezdi. Bunlar Filistin'in yüzde 92'sini oluştursa da, (CATTON, 1969, s.25) siyasi Siyonizm yöneticileri bu bildirden derhal yararlanmanın yolunu buldular. Filistin "Yahudi Devleti" artık tek amaçları olacak, bütün Filistin üzerinde egemenlik kuracak Siyonist Devlet uğruna yerli halkın ortadan kaldırılması başlıca gayeleri arasına girecektir" (GRAUDY, 1983, s.21).

"Britanya 1917'de 'Yahudi halkı için ulusal bir yuva vaadini ilan ettiği zaman, halkın yaklaşık %10'unu oluşturan küçük bir Yahudi cemaati vardı; ancak bunların çoğu antisyonistti ve bunların torunları büyük ölçüde öyle kaldılar" (CHOMSKY, 2003, s.356).

Balfour bildirisi Said'in ifadeleriyle;

"Bir Avrupalı güç tarafından, Avrupa'da olmayan bir toprak parçası hakkında, o toprak parçasında yaşayan yerli çoğunluğun varlığı ve istemleri tamamen kulak arkası edilerek, yabancı bir grubun bu toprak parçasını Yahudiler için bir ulusal vatan yapmasını mümkün kılacak bir vaad biçiminde olmasıdır" (SAİD, 1985, s.41-42).

Balfour bildirisi için Gazeteci Arthur Koestler: *"Bir ulus ikinci bir ulusa, üçüncü bir ulusun toprağını vaat etti"* şeklinde ifade etmiştir (GRAUDY, 1983, s.67).

1917 sonlarında General Allenby kuvvetlerinin Güney Filistin'e girmelerinden itibaren Filistin' de İngiliz hâkimiyeti başlamıştır. Burası "işgal edilmiş düşman toprağı" adı altında askeri bir idareye bırakılmıştır. 1920'lere gelindiğinde ise Filistin resmen İngiliz mandası altına girmiştir. San Remo konferansında alınan kararlar (KARAMAN, 1992, s.23; ARMAOĞLU, 1989, s. 36; RIFAT, 1989, s.79) Filistin'in İngiliz mandası olduğu ve bu kararın 24 Temmuz 1924 yılında Milletler Cemiyeti tarafından da onaylandığı "Özellikle Manda dönemi İngilizler'in Filistin'de Yahudi yerleşimini ve devletleşmeye gidişlerini

kolaylaştırmak, Siyonist hareketin Filistin'e kesin ve üstün bir biçimde yerleştirmek, Arapların ise, onların Filistin'de çoğalmalarına karşı durmak için uğraştıkları bir dönemdir.” (KARAMAN, 1992, s.23; ARMAOĞLU, 1989, s.38). ifadesiyle açık bir şekilde anlaşılmaktadır.

İngiltere 30 yılı aşkın işgali ve daha sonra mandası altında bulundurduğu Filistin'de çelişkilerle dolu bir yol izlemiştir. Fakat bunun da ötesinde, gütmüş olduğu siyaset Yahudilerin işine yaramıştır. Bugün ki İsrail-Filistin anlaşması / çatışmasında başrol oynayan Amerika Birleşik Devletleri (o günlerde ABD senatosu Milletler Cemiyetine Üye olmayı reddetmiştir) Siyonizm'in en kuvvetli dayanağıdır. Bu sebeple Amerika kongresi 21 Eylül 1922' de aldığı ortak bir kararla Filistin'de bir Yahudi yurdu kurulmasını kabul etmiştir. Bu kararla birlikte ABD'leri Filistin meselesine el attığı o günden beri; Amerika 3 Aralık 1924'de İngiltere ile imzaladığı bir anlaşma ile İngiltere'nin Filistin üzerindeki mandasını tanımış ve Amerikan vatandaşları için Filistin' de bir takım haklar kabul ettirmiştir. Fakat bu anlaşmanın en mühim tarafı yedinci maddesidir. Çünkü bu maddeye göre, İngiltere'nin manda yönetiminde yapacağı değişiklik Amerika'nın onayına tabi tutulmaktadır. Amerika bundan sonra, bu maddeye dayanarak, Filistin'deki bütün gelişmelerle yakından ilgilenecektir. Bu madde, bir bakıma, Filistin' in kaderi ile Amerika arasında sıkı bir bağ kurmuş olmaktadır. Amerika bundan sonra Filistin' deki her gelişmede söz sahibi olacaktır (ARMAOĞLU, 1989, s.37).

İngiltere 1920 tarihinden başlayarak Filistin'de kendi manda yönetimini kurmuştur. Bu yönetime uygun olarak bürokrasiyi uygulayacak Yüksek Komiseri göndermiştir. Arkasından Yahudilerin Filistin ile tarihi bağları olduğunu, bu nedenle de bu bölgeyi yurt edinmelerinde hakları olduğunu ileri süren Balfour Bildirisi'ni manda hukukunu belirleyen metne dâhil etmiştir. Bununla da yetinmeyerek buraya göç edecek Yahudilerin toprak edinip yerleşme imkânı sağlayan maddelerde eklemiştir (EL-ASİLİYYE, 1991, s.13–14). Bundan sonra Filistin'e Yahudi göçleri hızlanmıştır. 1895'li yıllarda Filistin'de Yahudi varlığı bu topraklardaki nüfusun %0,5'ini teşkil ederken, zaman ilerledikçe Yahudi nüfusu ve toprağı büyümeye başlamıştır. 1914'de Filistin henüz Türk hâkimiyetinde iken, yapılan sayıma göre Filistin'in o zaman ki nüfusunu teşkil eden 689.272 kişi içerisinde Yahudilerin ancak 60.000'i bulunduğu gözlenmektedir (KARAMAN, 1992, s.31). Yine Resmi bir İngiliz vesikasına göre Filistin'de 31 Mart 1919'da bulunduğu tahmin olunan nüfus 515.000 Müslüman, 65.300

Yahudi, 62.500 Hıristiyan ve diğ er cemaatler olmak üzere 647.850 kişi (KARASABAN, 1942, s. 19) olduğu kaynaklarda geçmektedir.

İngilizler Filistin'de manda yönetimini kurduktan sonra 1922 nüfus sayımında 757.187 kişiden 83.794'ü ancak Yahudi'dir. Dokuz sene sonra yapılan nüfus sayımında ise 1.035.821 kişiden 174.610'u Yahudi'dir. Yahudilerin bu dokuz sene zarfında nüfuslarını ikiye hatta 1941'lere geldiğinde 6'ya katlandığı görülmektedir (KARASABAN, 1942, s.20).

Daha sonra İsrail başbakanlarından olan Golda Meir "Filistin'de bir Filistinli halkın var olmuş olduğu, bunun böyle sayıldığı ve bizim gelip onları kovup ülkelerine el koyduğumuz diye bir şey yoktur. Onlar zaten yoktular" (HOLLSTEİN, 1975, s.24.) derken yine başka bir konuşmasında "Filistinliler diye bir şey asla var olmadı" (HOLLSTEİN, 1975, s.24) ifadelerini tarihi gerçeklere rağmen kullanabilmektedir. Bu düşünce İsrail'in Filistinlilere bakışını ve siyasetini özetlemektedir.

101.Coğrafi yapı

Filistin'in bugünkü coğrafi konumuna baktığımızda; topraklarının İsrail, Ürdün, Lübnan, Mısır tarafından işgal edildiğini görüyoruz. Filistin ülkesi, Kuzeyde Suriye ve Lübnan, batıda Akdeniz, güneyde Mısır'a ait Sina Çölü, Akabe Körfezi ve doğuda Ürdün ile çevrilmiştir (ÖZMEN, 2001, s.21).

01 Eylül 1922 tarihinde manda yönetiminde olan Filistin'in sınırları ise şu şekilde çevrilmiştir: Kuzeyde Akdeniz kıyısında Ra'sa'l-Makura'dan, kuzeydoğuda Banyas'a uzayan bir çizgi, buradan güneye dönerek Taberiye Gölü, Şeria Nehri ve Sildi'l-Arilba ve Ölü Deniz'den Akabe Körfezi'ne uzanmakta ve oradan da kuzeybatıya dönerek Akdeniz kıyısında Han Yunus, güneyinde Tell Refah'a ulaşarak bu ülkenin sınırlarını oluşturmaktadır. Bu sınırlar içindeki toprak 26.319 km², dir (ARMAOĞLU, 1989, s.5).

Filistin coğrafyası diğ er Arap devletlerinde görülebilecek nadir bir iklime sahiptir. Dolayısıyla, bu arazi eski çağlardan beri dünyanın en verimli toprakları arasında yer almaktadır. Yapılan arkeolojik çalışmalarda, ilk dönemlerde bile Filistin'de tarımda sulama yönteminin uygulandığı tespit edilmiştir (ÖZEY, 1996, s.99).

Filistin hem deniz hem de kara iklimlerinin avantajlı yönlerini kendi bünyesinde toplamıştır. Genellikle gökyüzü berrak, deniz kıyıları, yaylalar, Gar Vadisi ve hatta çöl kısımlarının mevsimine göre eşsiz denebilecek güzellikleri vardır. Sahillerinde araziye kaplayan portakal, limon, greyfurt ağaçları, muz bahçeleri hurma ağaçları ve palmyeler burayı yaz-kış hoş bir yeşillik içinde bırakır. Dağların yamaçlarında ve yaylalarda eksik olmayan zeytin ağaçları ovalara kadar yayılarak bu diri yeşillığe kül rengi bir yeşillik daha katar, (TDV İSLAM ANSİKLOPEDİSİ, 1996, s. 89) ki bu yüzden bölgeye "Arz-ı Mev'ud" denilmiştir. Yine bu nedendir ki, Kitab-ı Mukaddes'in birçok yerinde Filistin için "süt ve bal akan diyar,"(KİTAB-I MUKADDES, 1993, tekvin bab 20/22) diye bahsedilmektedir.

11.Yahudilerin İsrail Devleti'nin Kuruluşuna Kadar Durumu

110.Yahudi Tarihi

Filistin'e yerleşen Beni-İsrail'in tarihi dini kitaplarda geniş yer alan efsaneye benzeyen ilk kısımlarıyla menkıbe ve rivayetlerden oluşan hikâyeleri, (KARASABAN, 1942, s.18) andırmaktadır. Yahudiler temel istek ve eylemlerini bu tarihi belgeye yani "Kitab-ı Mukaddes"e dayandırmaktadır. Kitab-ı Mukaddes'in birinci bölümü "Tevrat" (Eski ahit)'a ait Yahudilerin tarihi şu şekilde sıralanmaktadır:

- I. Göçebelik ve birinci esaret,
- II. Mısır'dan çıkış (Exode) ve Mev'ud toprağa yerleşme
- III. Hükümet haline gelme
- IV. Şevket ve ilk bal devri
- V. Düşkünlük ve parçalanma (İsrailiye ve Yahudiye devletleri) dağılmalar ve ikinci esaret,
- VI. Babil'den dönüş, yarı milli hayata kavuşma
- VII. İzmihlal ve ikinci dağılma (Diaspora) (KARASABAN, 1942, s.18)

Tevrat'a göre İbrahim "Tek Tanrı" yani Tanrı'nın Birliği inancını savunan ilk uyarıcı ve ilk peygamberdir. (KİTAB-I MUKADDES, Tekvin bab 12/2) Allah Kenan ilini (Filistin' i)

ona bağışlamıştır. (KİTAB-I MUKADDES, Tekvin bab. 12) İsrail oğulları M.Ö. 17. yüzyılda Kenan elinden Mısır'a göç etmişler. Bu göç hem Tevrat'ta hem de Kur'an-ı Kerim'de Yusuf'un hikâyesi olarak geçmektedir. (KURAN-I KERİM 35/50) İsrail oğulları Mısır'da Yusuf'un liderliğinde Gessen (Goshen) bölgesine yerleşmişler.

Uzun bir dönem zengin ve müreffeh bir hayat yaşamışlar. (ARMAOĞLU, 1989, s. 7) Daha sonraki dönemde başa gelen Firavunlar İsrail oğullarına eziyet etmeye başlamıştır, Yahudiler bu eziyetlere dayanamayarak Musa'nın önderliğinde Mısır'dan ayrılmıştır. Tevrat buna Exodus (çıkış) demektedir. (KİTAB-I MUKADDES, 1993, tekvin bab 13-16) Yahudilerin Filistin'e yerleşmeleri pek kolay olmamış çeşitli çatışmalar çıkmış, buna Yahudilerin kendi aralarındaki çatışmalarda eklenince yerleşim uzun sürmüştür. Yahudiler ancak M.Ö. 1039–1032 yılları arasında Davud'u kral seçerek Filistin'de bir devlet kurmaya muvaffak olmuşlardır. Davud, Kudüs'ü fethederek burayı başkent ilan etmiştir. Onun yerine geçen oğlu Süleyman Kudüs'e Mescid-i Aksa'da ilk Yahudi Mabedi'ni inşa ettirmiştir. (KARASABAN, 1942, s.29–33) Süleyman'ın ölümüyle Yahudi Krallığı dağılmış. Bu devletin yaşam süresi 70 yıl kadar olmuştur. Bu krallığın dağılmasıyla iki ayrı Yahudi devleti ortaya çıkmıştır.

İsrailiye Devleti; İsrail oğullarının 12 kabilesinden 10'unun meydana getirdiği bu devlet Filistin'in kuzeyinde başkenti Samaria (Samiriye veya Nablus) olduğu İsrailiye Krallığı veya Devleti, diğeri ise Yahudilerin geriye kalan iki kabilesinden oluşan ve Güney Filistin'de kurulan başkentin Kudüs olduğu Judaca veya Yehuda (Yahudiye) Krallığıdır. Bu devletlerin ilki yani İsrailiye devleti M.Ö. 722 tarihinde Asurluların istilasıyla ve Yahudileri sürmeleriyle sona ermiştir. Yehuda devleti ise; biraz daha uzun süre yaşamıştır. Bu devlet M.Ö. 586 tarihinde Babil'in istilasıyla, Başkent Kudüs'ü yakılıp yıkıldığı gibi, bir tane Yahudi kalmamacasına hepsini esir alıp Babil'e götürerek egemenliğine son verilmiştir. Bu esaretin 70 yıl sürdüğü ve Tevrat'taki efsanelerin bu dönemde oluşturulduğu ileri sürülmektedir (ARMAOĞLU, 1989, s.8–9).

Bundan sonra, Filistin'e Persler, Makedonyalılar, Romalılar hâkim olmuştur. Romalılar M.S. 70 yılında Yahudilerin ayaklanmalarını kanlı bir şekilde bastırarak, Yahudilerin dünyanın dört bir yanına dağıtmışlardır. Buna diaspora denilmektedir (ARMAOĞLU, 1989, s. 10).

Filistin'in, Müslümanların hâkimiyetine geçmesiyle, özellikle de Selahaddin-i Eyyübi'nin Kudüs'ü almasıyla bütün Yahudiler Kudüs'e davet edilmiş ve Yahudilerin bir kısmı Filistin'e geri dönmüşlerdir. Yavuz Sultan Selim'in Filistin'i Osmanlı topraklarına katmasıyla çeşitli Avrupa ülkelerinden Kudüs'e göçler olmuştur. (KARASABAN, 1942, s. 30–31) Ancak daha sonraki göçler engellenecek, 19. yüzyılın sonlarında Avrupa'da canlanan Yahudi düşmanlığı (antisemitizm) bir yanda siyonizmin doğmasına öte yandan Filistin'e dalgalar halinde göçlerin başlamasına neden olmuştur.

111.Diaspora ve Siyonizm

Diaspora'da bulunan Yahudilerin milli bir şuur etrafında toplanmaları, yanı siyonizmin doğuşu, 19. yüzyılın ikinci yarısında Avrupa'da hızlanan milliyetçi düşünceyle ilgilidir. Avrupa'daki milliyetçi duyguların gelişmesi, Yahudiler üzerinde baskıyı beraberinde getirmiştir.

Yahudiler üzerindeki diğer bir sonuç ise; Yahudilerin de din-kültür milliyetçiliğine sarılmalarına ve gözlerini Filistin'e çevirmelerine neden olmuştur. Hemen hemen bütün Avrupa ülkelerinde farklı bir gözle görülmeye başlanan Yahudiler ilk baskıyı da Rusya'da görmeye başlamış, ikinci sınıf vatandaş konumundaki Yahudiler gettolarda (ayrı yerleşim merkezlerinde) yaşamışlardır (ARMAOĞLU, 1989, s. 12–13). Bu baskılar sonucu 1860'lardan beri çeşitli Avrupa ülkelerinde değişik adlar altında dernekler kurmuşlarsa da, ilk ciddi örgütlenmeleri Rusya'da 1881 yılında Odessa'da "Hovevei Zion, (BASALEL, 2001 s. 258) "Zion'u sevenler" veya "Zion âşıkları" adı altında kurdukları demektir. Bu dernek siyonizmin ilk adımı sayılmaktadır. Derneğin amacı, Yahudileri Kudüs ve Filistin'e yerleşmelerini sağlamaktır (TAYLOR, 2001 s. 14). Bu dernekten ayrılan 500 kadar Yahudi genci Biluim hareketi ile yeni bir hareket başlatmış, bu hareket İstanbul Yahudilerine kadar ulaşmış ve 1882' de Bilu grubu Bilu manifestosu adı ile bir bildirge yayınlayarak Filistin' de bir Yahudi Yurdu kurulmasını isteyen belgeyi (ilk Siyonist belgenin bu olduğu söylenmekte) yayınlamışlardır (ARMAOĞLU, 1989, s.15). Bunun Yahudi milliyetçiliğinin konsepti 1882'de Rusya Yahudilerinden Leo Pinsker tarafından izah edildiği söylenmektedir (KHOURİ, 1985, s. 3; AVİSHAI, 1985, s.28–29). Siyonizm'in basit anlamı ile Siyon'a (Zion (Siyon) Kudüs'te hâkim bir tepenin adıdır. Davud Peygamber, Kudüs'ü başkent yaptığı zaman bu tepe Kudüs için bir sembol olarak kabul edilmiştir.) geri dönüşte eski bir ideoloji için yeni

bir isimdir (KOCABAŞ, 1987, s.93) . Çünkü bu topraklar Eski Ahit'e göre Tanrı Yahuda tarafından kıyamete değin tasarruflarında kalmak üzere İbrahim (Abraham) peygamber ve ümmetine adanmıştır. Bu inanç Yahudilerin benliğine öyle yerleşmiştir ki, bütün ibadetlerinde vaiz kurtarıcı (mesih) bir gün Siyon'a gelecek diye dua etmeden bitirmemektedir. Yılda iki kez, Fısıh Bayramı şenliklerinde ve Kefaret Gününün sonunda büyük bir heyecanla ümitlerini dile getirirler. Gelecek sene Kudüs'te diye bağırırmaktadırlar (ÖKE, 1982 s.32–33).

Siyonizm fikri, Yahudi ve Hıristiyan düşüncesinin bir parçası olarak tarih boyunca var olagelmıştır (TAYLOR, 2001, s.13). Yahudi halkının politik olarak özerk bir varlık ve ulus-devlet oluşturmak amacıyla, başlangıçtaki yurtları olan İsrail Toprağına dönmesini hedefleyen ulusal bir harekettir (BOYER, 1992, s.7). Bununla beraber bir hareket olarak Siyonizm 19. yüzyılda ortaya çıkmıştır. Siyonizm'in Avrupa'daki milliyetçi hareketlere nazaran geç oluşmasının nedeni modern antisemitizmin karşı inandırıcı ve ikna edici yanıt verme konusunda yetersizliğinin ortaya çıkmasından önce emansipasyon (bireysel özgürleşme) ve asimilasyon (özümseme) ideolojileriyle daha başlangıçta karşı karşıya kalmış olmasıdır (BOYER, 1992, s.8) . 1871'de Bismark tarafından özgürlüğün tanınmasıyla (TAYLOR, 2001, s.15) Yahudiler gettolarında korumuş oldukları kimliklerini (BOYER, 1992, s.8) kaybetme korkusuyla karşı karşıya gelmiş ve yaşamış oldukları ülkelerin vatandaşı olmaları, onların belirlenmiş ve ayırt edici özelliklerini yitirmelerine sebep olmuştur.

Oysa Yahudi dinselliği, Yahudi halkının dünyada dağılışı sırasında Yahudilerin birliğini korumak, bağımsızlığını ve ülkenin yetirilmesini telafi etmek üzere ruhani bir yurt yaratma çabasına girmiş ve bir sözlü töreyi yazı (Talmud) ya çevirmeyi başarmışlardır. Bu da günlük yaşamdaki tüm davranış kurallarına (halakha) çevirmeyi ve canlı bir Yahudiliği ayakta tutmalarını sağlamıştır (BOYER, 1992, s.15) .

Yahudiler, Filistin'de tarih öncesi ve sonrası uğramış oldukları çeşitli sürgünlere rağmen Filistin ile olan bağlarını koparmamışlar ve Mesih'in dirilişi sırasında bu kutsal topraklarda Mesih'le birlikte ilk dirilenlerden olmak için Zeytinlik dağına gömülmeyi arzulamışlardır (NEVBURGER, 1982, s. 213) .

Bu ise, daha çok Yahudi inancını benimseyen insanların isteği olmuştur. Çünkü Mehdi ortaya çıkacak, yeryüzünde Allah'ın saltanatı başlayacak ve "yerin bütün milletleri" (KİTAB-I MUKADDES, Tekvin bab 22/18) Yahudilere bağlanacak bütün insanlık tek bir

gerçeğin etrafında toplanacaktır. Bu Yahudiliğin "Kutsal topraklara doğru hac geleneğinin" doğmasına sebep olmuştur. Bu geleneksel Yahudilik, çok sınırlı bir insan grubunu çerçevesine toplamış ve İslam muhalefetiyle karşılaşmamıştır (GARAUDY, 1983, s. 18) .

Bu düşünce Filistin'de egemenlik kurmaktan ziyade inanmış olduğu değerlerin gereklerini en iyi şekilde yerine getirmeyi amaçlamaktadır (FRIRSEH, 1972, s.174) . Onun içindir ki, Kudüs'te Yahudi, Hıristiyan ve Müslüman dinine mensup insanlar birbirlerine zarar vermeden uzun yıllar dinlerinin gereklerini yerine getirerek barış içinde bir arada yaşamışlardır.

112.Theodor Herzl ve Çalışmaları

Bugünkü Siyonizm'in babası 21 Mayıs 1860'da Budapeşte'de doğan Theodor Herzl'dir. Dindar bir ailenin oğlu olarak geleneksel bir orta öğretiminden sonra Viyana Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ne girmiştir. Okulu bitirdikten sonra gazetecilik merakı ile 1891'de Avrupa'nın tanınmış gazetelerinden Neve Freie Presse'in Paris temsilciliğine başlamıştır (ÖKE, 1982, s. 42; TAYLOR, 2001, s.15) . Herzl'in Yahudi sorunu ile tanışması Viyana yıllarına dayanmaktadır. "Viyana yakınlarında Buden'de birisi bana "pis yahudi" diye bağırdı.... Bu bana fazla tesir etti." (GÖZE, 1995, s. 21–22) diye hatıralarında bu olayın üzerinde bıraktığı izi anlatmakta ve uzun uzun çözüm arayışlarını irdelemektedir. Herzl'i etkileyen en önemli olayların başında ise, çalıştığı gazete için takip ettiği Yüzbaşı Dreyfus hadisesidir (JOHNSON, 2000, s. 359–365) . Fransız ordusunda Almanlar lehine casusluk yapmakla suçlanan Dreyfus kesin deliller olmamasına rağmen idam cezasına çarptırılması, Herzl'e Yahudi sorununu anti-semitizmin bir sonucu olduğu kanısını geliştirmeye yöneltmiştir. Avrupa'da "Museviler için de yaşadığı tüm uluslar gizliden gizliye ya da açıktan açığa anti-semittirler." (ÖKE, 1982, s.12) Bunların niçin anti-semit oldukları önemli değildir, hatta bu anlayışla da karşılanabilirdi. Çünkü gettolarda (pis ve karanlık yerler olurdu) yaşadıkları için anti sosyal (GÖZE, 1995, s.24) perişan ve tiksindirici halde olabilmektedirler (SATRE, 1965, s.6–7) . Yüzyıllar boyunca baskılar altında yaşayan Yahudiler ulusal gururlarını yitirmiş, bu gururun Hıristiyan olmakla tekrar elde edilebileceğini düşünmüşlerdir (GÖZE, 1995, s.24) . Herzl'in düşüncesi yavaş yavaş oluşmuş, bu düşüncelerini Der Judenstaat (Yahudi Devleti) adlı kitapta toplayarak 1896'da yayınlamıştır (ARAFAT, 1998, s.30) . Bu kitabın da Yahudilerin bir ulus vücuda getirecek ve bir devlet kurabilecek

özelliklere sahip olduklarına inancının tam ve kesin olduğu (ÖKE, 1982, s. 42) Yahudi meselesinin ne sosyal ne dini bir mesele, keza, onun, milli bir mesele olduğu dile getirilmiştir. Çözümü de ancak, bir meclis dâhilinde medeni dünya milletleriyle anlaşarak, onu siyasal bir dünya meselesi yapmakla mümkün olabilir (KOCABAŞ, 1987, s.145) diye yazmaktadır. Böylece Yahudi sorunu dar çerçeveden çıkıp dünya meselesi haline gelecek ve en kısa zamanda çözüm bulacaktır. Çözümler için, iki cemiyet kurularak bu meselenin nakledilmesine çalışılacaktır. Birincisi siyasal bir örgüt olan "Yahudi cemiyeti" olacaktır. Bu cemiyetin görevi, Avrupa hükümetleriyle temasa geçerek Filistin'de Siyonistlere devlet kurma hakkının verilmesi için diplomatik alanda mücadele vermek ve ikna oluncaya kadar bir hükümet gibi Yahudi cemiyeti yürütme yetkisi kullanacak; ikincisi ise: Yahudilerin Filistin'e göçlerini ve orada yerleşmelerini sağlamak için kurulacak ticari bir şirkettir (ÖKE, 1982, s. 43; KOCABAŞ, 1987, s. 116) . Filistin'de toprak alma konusunda problem çıkacağını düşünmeyen Herzl, daha sonra Abdülhamit ile olan görüşmelerinde bu problemle karşı karşıya gelmiştir (ŞAMİL, 1991, s. 16–18) .

Herzl, Yahudilerin kurtuluşuna dair düşüncelerini bir başka yerde şöyle dile getirmektedir. *"Yahudilere verilecek şey müsamaha değil, milletlerarası münasebet sahasında tanınmış bir hakka dayanmalıdır. Böyle bir hak tanınması olmaksızın yama şeklinde kolonizasyonlarla Yahudi davası halledilemez. Kaldı ki, geniş alanda Yahudi iskanının başarılabilmesi halinde dahi bu, bütün diğer memleketlerdeki Yahudilerin buldukları yerlerden çıkışı, Huruc'u manasını tezammun etmemelidir. Yahudilerin Filistin'e göçmemeleri bunların halen yaşanmakta oldukları memleketlerin kendilerinden yakalarını kurtarmaları demek olmamalıdır. Göç, anti semitizmin yavaş yavaş azalması ve büsbütün kesilmesi ile sona ermelidir."* (KARASABAN, 1942, s. 41). Uluslararası en önemli öğenin güç ve güç birikimi olduğunu düşünen Herzl, *"Uluslararasıdaki ilişkiler bir kuvvet sorunudur. Bugün ve gelecekte, belki de kıyamete kadar güçlü daima haklı karşısında galebe çalacaktır"*(ÖKE, 1982, s. 42). Herzl, Yahudilerin ileri gelenleriyle temaslarda bulunmuş fakat bir sonuç alamamıştır. Bunun için Yahudi halkıyla çeşitli vesilelerle görüşen Herzl, onlardan büyük ilgi görmüştür. Bu ilgi üzerine halkı kullanarak zengin Yahudileri Siyonizm'e ikna edebileceğini düşünmüştür. 1897'de Yahudilerden Siyonizm'e yatkın olanlar bir çatı altında toplayabileceğine inanmış ve bunun çalışmalarını başlatmıştır.

Herzl, 27 Ağustos 1897 tarihinde İsviçre'nin Basel kentinde üç gün sürecek olan, Birinci Siyonist Kongresini toplamaya muvaffak olmuş. Bu kongreye iki yüzü aşkın delege

katılmıştır. Her sosyal tabakadan ve düşünceden Yahudileri aynı çatı altında toplayan küçük bir Yahudi akımı yaratmıştır adeta. Bu kongreye en fazla talep Rusya'dan gelmiştir.

Kongre'de Theodor Herzl açılış konuşmasında;

“Biz burada Yahudi Milletine sığınacak taştan bir binanın tesisi ihtiyacını ortaya koyacağız. Dünya bizim hakkımızda daima kötü bilgilere sahiptir... Antisemitizm bize kuvvet vermiştir. Biz Siyonistler görüyoruz ki, Yahudi milleti her yerde kendisine yardım için uyanmaktadır. Biz şimdiye kadar Yahudi milletinin ihtiyacı olan düzenli bir organizasyon, kuruluş meydana getireceğiz.” (KOCABAŞ, 1987, s. 149).

Bu kongre “Siyonist hareketin amaçlarını, bu amaçlara ulaşmak için gerekli araçları ve bu araçları kullanacak bir yürütme heyetini saptamıştır.”(ÖKE, 1982, s. 45). Kongrenin bitiminden üç gün sonra 3 Eylül 1897'de Herzl anı defterine şunları yazacaktır;

“Ben Bale (Basel)'de Yahudi devleti tesis ettim. Ben bunu bugün yüksek sesle söylesem bütün dünyadan bir kahkaha tufanı yükselir. Fakat bundan beş sene sonra belki elli sene sonra ise muhakkak herkes bunun böyle olduğunu anlayacaktır.”(GÖZE, 1995, s.54).

Basel Kongresinde Dünya Siyonist teşkilatının temeli atılmış; Başkanlığına da Theodor Herzl getirilmiştir.

Kongre sonrası program şu şekilde ortaya çıkmıştır. Filistin'de bir yurt edinilmesi için çalışılacak, bunun için de Filistin'de Yahudi çiftçi, esnaf ve tüccarın anlamlı bir şekilde yerleştirilmesi ve her yerdeki Yahudiler "dernekler ve federasyonlar" halinde organize olacak. Yahudilerin milli his ve duygularının kuvvetlendirilmesi ve gerekli desteğin sağlanması için hazırlıklara başlanacaktır (TAYLOR, 2001, s.17) .

1898 Ağustosunda yine İsviçre'nin Basel kentinde ikinci Siyonist kongresi toplanmıştır. Örgütün parasal sorunları tartışılmıştır. Bu kongrede örgütün iktisadi Politikasını yürütecek bir bankanın kurulmasına karar verilmiştir. Banka daha sonra "İngiliz Filistin Şirketi"ni kurarak Filistin'in Hayfa, Yafa, Kudüs, Habron (el-Halil), Beyrut, Safet, Tibiryas ve Gazze'de şubeler açarak Yahudi kolonizatörleri her türlü toprak alım-satımlarıyla ilgilenmeye

başlamıştır. 1901'deki Beşinci Siyonist kongrede ise, "Yahudi Ulusal Fonu" adı altında Yahudilerin gönüllü bağışların aktarıldığı bir sandığın kurulmasına karar verilmiştir (ŞAMİL, 1991, s. 16–84) . "Yahudi Ulusal Fonu" Yahudilerin Filistin' de toprak satın alınmasından tutun da Yahudi kültürünün geliştirme ve yaymaya kadar değişik çabalar içinde olmuştur.

Theodor Herzl, Filistin'e Yahudilerin yerleşmesi için II. Abdülhamit'i ikna etmek için 1896 ile 1902 yılları arasında İstanbul'a beş sefer yapmış olduğu yazılmaktadır. Hem padişah hem de devlet adamları tarafından kabul edildiği yine bu kaynaklarda geçmektedir (ÖKE, 2002, s.41). Daha sonra Herzl bunu yandaşlarına padişahın "kendisine ümit vererek Siyonistlerin Filistin topraklarında birleşebilmeleri için elinden gelen her şeyi yapabileceğini" söylemiştir.

Herzl, İstanbul'a gelmeden önce ön hazırlıklar yapar ve II. Abdülhamit'e yurtlarının sınırını, "Kuzeyde Kapadokya Dağları (bu dağlar Suriye'dedir), güneyde Süveyş kanalına kadar olan alanı kapsamalıdır. Devamlı tekrarlanacak olan "Davud ve Süleyman'ın Filistin'i olmalıdır." (KOCABAŞ, 1987, s.153) sloganı daha sonra İsrail'in kurulmasında rol alan Ben Gurion ve diğer İsraili yetkililer de sıkça ifadelendirdiği bir slogan olacaktır (GARAUDY, 1983, s. 31) . Bu sınırlar Kitab-ı Mukaddes'in çizmiş olduğu Filistin coğrafyasıdır (KİTAB-I MUKADDES, Tekvin bab 13–15) .

Herzl, çok zor durumda olan Osmanlı maliyesini bu topraklar karşılığında düzeltilmesi teklifini getirir. Yahudilerin statüsü ise; Bulgaristan'daki prensliğin statüsüne benzer bir statü olacaktır (GÖZE, 1985, s.77) . Fakat II. Abdülhamit ile görüşmelerinde herhangi bir sonuç alamamış ve Abdülhamit'in Polonyalı soylu Kont Phlipp de Newlinsk'i vasıtasıyla Herzl'e gönderdiği bir cevapla Herzl'in bu isteklerini sonlandırmıştır.

"Eğer Bay Herzl senin bana arkadaşım olduğun gibi bir arkadaşın ise, ona nasihat et, bu konuda bir diğer adım atmasın. Ben bir karış bile olsa toprak satmam. Zira bu vatan bana ait değil, milletime aittir. Benim milletim bu imparatorluğu savaşta kanlarını dökerek kazanmışlar. Onu kanlarıyla verimli kılmışlar. Bu toprak bizden sökülüp alınmadan evvel, biz onu tekrar kanlarımızla sularız. Benim Suriye ve Filistin alaylarının efradı birer birer Plevne'de şehit düşmüşlerdir. Onlardan bir tanesi dahi dönmek üzere muharebe meydanlarından canlarını vermişlerdir. Türk imparatorluğu bana

ait değildir. Türk milletine aittir. Ben onun hiçbir parçasını veremem. Bırakalım Yahudiler milyonlarını saklasınlar. Benim imparatorluğum parçalandığı zaman, onlar Filistin'i hiç karşılıksız ele geçirebilirler. Fakat yalnız bizim cesetlerimiz taksim edilebilir. Ben canlı bir vücut üzerinde ameliyat yapılmasına müsaade edemem" (ÖKE, 2002, s. 52).

Herzl, Osmanlı imparatorluğu nezdindeki görüşmeler sonuç vermeyince Avrupa ülkeleri ile görüşmelerini hızlandırmıştır. 1903 yılında İngiltere, Siyonistlere Uganda'da bir Yahudi yurdu kurulmasını teklif etmiştir. VI. Siyonist kongresinde kabul edilse de, 1904 yılındaki Siyonist teşkilatın VII. Kongresinde bu reddedilmiştir. "Filistin dışında Yahudi yurdu kabul edilemez" kararı çıkmıştır (ARMAOĞLU, 1989, s. 22–23) . 3 Temmuz 1904 yılında Theodor Herzl'i ölümünden sonra Siyonistler Filistin üzerinde durmaya devam etmişler. 1908 Jöntürk ihtilalinden sonra Jöntürkler Yahudilerin Filistin'e yerleştirilmesi için yoğun diplomatik temaslarla (KOCABAŞ, 1987, s. 177) karşı karşıya kalmış, bu temaslar Yahudiler açısından olumlu sonuç vermiştir. Yahudilerin Osmanlı İmparatorluğuna göç etmeleri yeni bir yaklaşım ve müspet bir tutum olarak görülmüştür. Bazı kısıtlamalar kaldırılmış, toprak satın almaları da serbest bırakılmıştır (TAYLOR, 2001, s. 13) . Fakat 31 Mart olayı özellikle azınlıkların bağımsızlık peşinde gitmeleri İttihat ve Terakki'nin Siyonistlerinde eninde sonunda bağımsızlık peşinde gideceğini düşünerek aynı kısıtlamalara tekrar gidilmiştir.

1905' ten 1914' e kadar Siyonistlerin Filistin'de koloniler oluşturmaları tedrici olarak devam etmiştir. 1. Dünya Savaşı patlak verdiğinde, Filistin'de 12.000 civarındaki nüfusuyla elli dokuz Yahudi kolonisi oluşmuştur (TAYLOR, 2001, s. 20) .

113.Balfour Deklarasyonu

Siyonistler Osmanlı Devleti'nden Filistin'le ilgili bir sonuç alamayınca, yüzlerini İngiltere'ye çevirmişlerdir. İngiltere 19. Yüzyılda en büyük kolonileşme gücüdür. Üstelik İngiltere Siyonist idealizmine sıcak bakmaktadır.

İngiltere ile Siyonist bağlantıları gerçekleştiren, Herzl'in ölümünden sonra Batı'daki en etkili Siyonizm taraftarı Chaim Weizmann'dır (JOHNSON, 2000, s. 392) . Siyonistlerin

Filistin üzerinde durmaları ve kurmuş oldukları "Yahudi Milli Fonu" Filistin'de yaşayan Yahudiler aracılığıyla toprak satın almaları ve bu toprakların Yahudilere sempati duyan bazı Arapların üzerine tescili gibi muvazaalı satışlar ve bazı Arapların da toprak karşılık yüksek bedellerin cazibesine kapılması, Siyonistlerin işini daha da kolaylaştırmıştır.

1. Dünya Savaşının sona ermesiyle birlikte Osmanlı toprakları galip devletler tarafından paylaşılmıştır. Bu paylaşım da İngilizler tarafından kendileriyle birlikte Osmanlı imparatorluğuna karşı savaşması halinde sunulan Arap imparatorluğu fikri Şerif Hüseyin'in iştahını kabartmıştır. Mekke Şerifi Hüseyin ile İngiltere'nin Mısır'daki Yüksek Komiseri Mc Mahon arasında 1915–16 yıllarında yazışmalar olmuş ve Yüksek komiser tarafından Arap imparatorluğun sınırları dahi belirlenmiştir (BASALEL, 2001, s. 259) .

1910'da İngiliz vatandaşlığına geçen Weizmann, Liberal Manchester Guardian gazetesinin güçlü editörü C. P. Scott'la tanışmıştır. Scott'la tanışması parlamentodaki muhafazakârların lideri Arthur Balfour, Winston Churchill ve Loyd George ile tanışmasını kolaylaştırmış, onların Siyonizm'e sıcak bakmalarını sağlamıştır. Yine parlamento üyesi Herbert Samuel ise Yahudi kurumunun üyesidir, Weizmann'ın en yakın arkadaşıdır. Hiç kimse onun Siyonist olduğunu bilmemektedir (JOHNSON, 2000, s. 393) . Samuel İngiltere ve Fransa arasında gizli imzalanan 1916'daki Sykes-Picot anlaşması ile Suriye'nin Fransızlara verilmesi bir Türk Devleti ile sınır olacağına bir Avrupa Devleti ile sınır olan bir Yahudi Devleti'nin daha iyi olacağı düşüncesini taşımış ve bunun için çalışmıştır. 1916'ların sonuna gelindiğinde Weizmann'ın taraftarları Loyd George başbakan, Arthur Balfour ise Dış İşleri bakanı olmuştur (ÖKE, 1990, s. 286) .

Birinci Dünya Savaşı devam ederken ünlü 1880 Rusya-Odessa doğumlu Siyonist lider Vladimir Jabotinsky bir siyon ordusunun oluşturulması ve İngilizler'in yanında savaşa girilmesi taraftarıdır. Böyle bir durumda müttefiklerden sayılacakları için Filistin'e sahip çıkmaya daha fazla hak sahibi olacaklardır. Zaten daha önce de "Siyon Katır Alayları" ile müttefiklerin yanında Osmanlılar'a karşı Gelibolu'da savaşmışlardır. Neden şimdi Filistin'de İngilizler'in yanında savaşmasınları?

1917'de İngiliz savaş bakanı Lord Derby'i ikna eden Jabotinsky, derhal hazırlıklara başlamıştır. Fakat İngiliz Yahudileri bunu pek istememektedir. Weizmann'dan yeşil ışık gören Jabotinsky: "Yahudi Lejyonu"nu kurmuş ve Filistin'de Allenby komutasında kendisi

teğmen ve daha sonra kurulacak İsrail'in başbakanlarından David Ben Gurion ise onbaşı rütbesiyle bu birliğe katılmıştır (ÖKE, 1990, s. 290–304) .

Milli bayrakları Davud'un altı köşeli yıldızı-altında savaşıyan bir Musevi ordusu, belki de Jabotinsky'nin iddia ettiği gibi, Balfour Bildirisi'nde İngilizlerce kabulü yönünde önemli bir adımdır. Hele, buna Filistin 'deki casusluk faaliyetleri ve uluslararası düzeyde propaganda gayretleri de eklenince, Siyonizm; artık büyük güçlerin savaş sonunda yeni bir düzen kurarken, göz ardı edemeyecekleri bir siyasi aktör olarak dünya sistemine girecektir (ÖKE, 1990, s. 304) .

Siyonistler bununla itibarlarını artırırken, Arapların İngiliz yanlısı politika izlemeleri Araplara verilen Büyük Arap İmparatorluğu teminatları 2 Kasım 1917'deki Balfour Deklarasyonu ile suya düşecektir (CATTON, 1969, s. 10) .

Weizmann, Rothschild'in 18 Temmuz 1917'de Balfour'a takdim ettiği mektup için üç önemli öneride bulunmuştur. Birincisi, Filistin'in Yahudi vatani olması ikincisi, Yahudilere kısıtlama getirilmeden buraya göç etmeleri; üçüncüsü ise; Yahudilerin burada kendi kendilerini idare etmeleridir (JOHNSON, 2000, s. 396) . Dışişleri bakanı Balfour 2 Kasım 1917'de İngiltere Siyonist dernekleri başkanı Lord Rothschild'e Balfour deklarasyonu (bildirisi) adını alacak olan mektubu yazmış ve İngiltere, "Filistin'de Yahudi halkı için bir milli yurdun tesisini olumlu karşılamaktadır (BASALEL, 2001, s. 259) ifadesinin bulunduğu mektubu Rothschild'e yolarken, bu mektup Rothschild'in istediği gibi olmasa da bazı isteklerine cevap vermiştir (KHOURİ, 1985, s. 6) .

Bu mektupla dışarı çıkan Sykes "Dr. Weizmann bir oğlunuz oldu" dediğinde Weizmann "*Eh. .. ilk önce çocuğu sevmedim. Benim beklediğim değildi. Fakat bunun büyük bir olay olduğunu biliyordum. Önümüzde yeni dertlerle ancak büyük hazlarla dolu yeni bir dönem açılıyordu.*"(ÖKE, 1990, s. 305).

General Allenby Deklarasyonu yayınlandıktan tam bir ay sonra Kudüs'ü işgal etmiştir. Böylece Siyonistler Balfour'un Bildirisi'nde sunmuş olduğu hedeflerini daha rahat bir şekilde gerçekleştirebileceklerdir. Bir de bu bildiri;

"Musevi âlemini ortak bir hedef etrafında birleştirecek en

dincisinden, en asimile olmuş ferdine kadar Yahudi dünyasının "kenetlenmesine" sebep olacaktır. Bunu da Siyonistlerin güdümünde gerçekleştirecektir. Artık Siyonizm, dünya politikasında savaşın gidişini değiştiren, barışın ise oluşma şartlarını etkileyecek bir milletlerarası aktör olmuştur (ÖKE, 1990, s. 308).

Arap imparatorluğu kurma sözü verilen Şerif Hüseyin, bildiri konusunda ancak 10 Ocak 1919'da haberdar edilmiştir. İngilizlerin vermiş olduğu teminat; Filistinliler diğer halka, diğerleri de Filistinlilere tabi olmayacakları bir özel uygulama olacaktır şeklindedir (ARMAOĞLU, 1989, s. 38).

Şerif Hüseyin Filistinliler'in Yahudilerin kontrolüne girmemeleri konusunda İngiltere'nin vermiş olduğu teminattan dolayı, buraya gelecek olan "akraba" için içtenlikli bir dil kullanmıştır. 3 Mart 1919'da "Hicaz Arap Devleti" adına Şerif Hüseyin'in oğlu Emir Faysal ve Siyonist teşkilatı lideri Chaim Weizmann arasında Londra'da bir anlaşma imzalanmıştır (ARMAOĞLU, 1990, s. 33; BASALEL, 2001, s. 259) . Bu anlaşma Araplardan gelen tepkiler üzerine bir yıl sonra iptal edilmiştir.

24 Nisan 1920'de San Remo toplantısıyla Suriye ve Lübnan Fransız mandasına, Filistin ve Ürdün İngiltere mandasına bırakılmıştır. Faysal Irak'a, kardeşi Abdullah Ürdün Emirliğinin başına getirilmiştir. Filistin'de İngiltere'nin mandasında Arap-Yahudi işbirliği şeklinde yönetilecektir, fakat Araplar hiçbir zaman buna yanaşmamışlardır.

12. İsrail Devleti'nin Kuruluşu

Manda yönetimi boyunca sistemli olarak yürütülen siyaset sonucu pek çok yönden bir devlet kuracak kadar hazırlıklarını tamamlamış ve -özellikle Nazi zulmünün son dönemde meydana getirdiği müsbet kamuoyu- etkisiyle- Yahudi Milli, Yurdu fikrine önemli ve çok sayıda taraftar kazanmış Siyonist hareket karşısında; II. Dünya Savaşı sonrası bağımsızlıklarına kavuşma yolunda ve dolayısıyla Büyük Güçlere bağımlı durumda olan güçsüz ve çıkar çekişmeleri içerisinde olan Arap ülkeleriyle, özellikle 1940'larda gelişen Siyonist saldırılarına maruz kalarak güçsüzlükleri daha da belirginleşmiş olan Filistinli yerli halk; böyle çığırından çıkmış bir ortam içinde ne yapacağını şaşırılmış durumdadır

(KARAMAN, 1992, 545) .

Daha savaş sona ermeden önce, Filistin'deki Yahudi toplumunun (Yishuv) liderlerinden ve Yahudi Ajansı'nın Yürütme Komitesi başkanı David Ben-Gurion, Yishuv'un bundan sonra karşılaşacağı esas meselenin Araplarla bir savaş olduğunu görmüştü. Bu sebeple Ben-Gurion, 01 Temmuz 1945'de New York'ta, Siyonizm'e sempati gösteren 17 Amerika1ı Yahudi milyoner ile bir toplantı yapmış ve onlardan, Yishuv'un savunması için ve Filistin'e Yahudi göçlerine yardım için, bir fon kurmalarını istemişti. Bunun üzerine bir komite kurulmuş ve bu Yahudi milyonerlerinden birinin adına izafeten Sonnenborn Institute diye bir şirket tesis edilmiştir. Görünüşte bu şirket, tarımsal ve tıbbi teçhizat alımı ile uğraşıyordu. Lakin bu şirketin uzmanları, savaşın sona ermesi itibariyle kapanmak üzere olan silah fabrikalarını ziyaret ederek, modası geçmiş askeri teçhizat ve malzemeyi satın almaya başladılar. 1946 yılı ortalarında bu şirket, Yahudi Ajansı'nın silahlı yeraltı örgütü olan Haganah'ın Amerika kolu haline gelmiş gemiler, uçaklar, askeri cipler ve ihtiyaç fazlası malzeme alıp, bunları Amerika ve Avrupa'daki depolarda stok etmeye başlamıştır. Bu malzeme ve silahlar bu depolardan Filistin'e sevk ediliyordu (ARMAOĞLU, 1989, s.65) .

Böyle bir tablo içerisinde Taksim Kararı'nın rolü, tarafları daha bir karşı karşıya getirmekle birlikte sorunu içinden çıkılmaz bir hale getirmiştir. Bir yandan ABD'nin gittikçe artan desteği ve bir yandan da taksim verdiği güvenle gittikçe cesaretleri artan Yahudilerin sebep olduğu çatışmalar, Filistinlilerden başka İngilizlerinde bir an önce çekilmesini sağlamak için, gittikçe artmıştır. Bu olayların içerisinde, ilk dikkati çeken gelişme, Filistin'deki varlığı gittikçe daha da tehlikeli bir boyuta ulaşan İngiliz yönetiminin, daha önce belirlediği tarihten önce, 15 Mayıs 1948'de Manda Yönetimini sona erdireceğini açıklayışıdır. İşte bu, o tarihe kadar yoğunlaşan son çatışmalarla Birleşmiş Milletler'in Filistin'i Taksim Kararı'nda kendilerine ayrılan topraklardan daha fazlasını Yahudiler ele geçirmişlerdir (KARAMAN, 1992, s.46) .

İngiltere, Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun 29 Kasım 1947 kararı üzerine, Aralık ayından itibaren Filistin'deki kuvvetlerini yavaş yavaş çekmeye başladı. Bu sebeple Yahudiler, Taksim kararı ile kendilerine ayrılan toprakları, İngiltere çekilmeden önce ele geçirmek ve Araplarda buna engel olmak için harekete geçince, Genel Kurul kararının hemen ertesinden itibaren Filistin'de Arap-Yahudi çatışmaları başlamıştır. Öte yandan, Birleşmiş Milletler'in taksim kararı Arap ülkeleri arasında geniş tepkilere sebep oldu. Irak Dışişleri

Bakamı Fadıl Cemali, 11 Aralık 1947 günü Washington'da Dışişleri Bakanlığı yetkilileri ile yaptığı görüşmede, Arapların, taksimi kabul etmektense ölmeyi tercih edeceklerini söylüyordu. Mısır, Irak, Suriye, Lübnan, Ürdün, Suudi Arabistan ve Yemen Dışişleri Bakanları, 8–12 Aralık 1947'de Kahire'de yaptıkları toplantı sonucunda yayınladıkları bildiride, BM kararına karşı mücadele etmeye kararlı olduklarını, taksimi önlemek için 'kesin tedbirler' almaya karar verdiklerini, taksim kararının 'self-determinasyon' prensibinin bir ihlali olduğunu, taksim kararı ile 500. 000 Arap'ın Yahudi boyunduruğu altına gireceğini söylüyorlardı. Ayrıca Suriye'de eğitim görmekte olan 3.000 kişilik bir gönüllü kuvvetiyle, 10.000 tüfek ve hafif silahlarla, gerekli cephanenin Filistin'e sevk edilmesine karar verildi. Filistin Arapları dışında Suriyeli ve Iraklı gönüllülerin de katıldığı bu kuvvetlere Arap Kurtuluş Ordusu deniliyordu (KARAMAN, 1992, s.90) .

İngiliz manda yönetiminin sonuna yaklaşılırken çatışmalar şiddetlenmeye başladı. 1948 Nisanında Yahudilerin radikal Irgun ve Stern grupları, Kudüs yakınlarında ki DeirYassin adlı bir Arap köyünü basarak hamile kadınlar ve çocuklar dâhil herkesi katlettiler (SANDER, 2000, s.269).

Arap Yüksek Komitesi ise, daha sonra köye girdiğinde, 250 ölü bulduklarını ve 100 ile 200 kişinin de kayıp olduğunu, bildirmiştir (ARMAOĞLU, 1989, s.91) .

Irgun ve Lehi'nin resmi açıklamalarında, özellikle de, saldırganlardan öldürülen dört kişiye karşılık, aralarında yüzden fazla kadın ve çocuğun da bulunduğu yaklaşık iki yüz elli savunmasız insanın katledildiği bu operasyondan gurur duyan terörist komutan Menahem Begin'in beyanatlarında, bu olaydan büyük bir coşkuyla söz etmekteydi. Operasyonu yönetenlerin son zamanlarında ortaya çıkartılan o zamanki kişisel beyanlatları, çoğunun kadın, çocuk karşılarna kim çıkarsa çıksın, esir alarak, yaralayarak, bertaraf etmekten yana olduklarını göstermektedir. Bu köyün, Arap birlikleri ile her türlü işbirliğinden uzak durmuş köylerden biri olduğuna değinen Haganah, son yıllarda ortaya çıkartılan belgelerin de kanıtladığı gibi söz konusu operasyonu, yapılan yağmayı ve talanı kınadı. Yapılan bu katliam, Filistinli Yishuv (İsrail Devleti öncesi Yahudi yerleşim birimi) tarafından da resmen kınandı. Yönetimin resmi askeri tarihi, bu olaya, tarihini verdiği, savaşın 'kolay' olduğunu belirttiği ve köyün ele geçirilmesi sırasında, kadın ve çocuklar da dâhil iki yüz kişinin öldürüldüğünü' açıklayarak bitirdiği toplam üç satır ayırmaktadır. Daha sonra ek bir paragrafta, Deir Yasin Katliamı adı verilen bu olayla ilgili, Arap propagandasının nasıl geri teptiği açıklanmaktadır;

Yahudilerin Zalimliği karşısında duyulan korku yüzünden Arap güçlerinin bozguna uğramasında bu olayında etkisi olduğundan kuşku yoktur. Mayıs ayında, yaklaşık üçte biri Birleşmiş Milletler tarafından Filistin Devleti'ne ayrılmış olan topraklardan olmak üzere hemen hemen 300.000 Arap bölgeden kaçtı (CHOMSKY, 1993, s: 125) .

Irgun ve Stern örgütlerine bağlı teröristler tarafından 9 Nisan gecesi gerçekleştirilen 250 Arabin öldürülmesi hadisesinin duyulması o derece tepki meydana getirdi ki, Haganah Örgütü yaptığı açıklamada, kendisinin Deir Yassin katliamı ile hiçbir ilgisinin bulunmadığını bildirdi. Yahudi Ajansı da 12 Nisan da verdiği demeçte, Deir Yassin katliamını dehşet ve nefretle karşılandığını açıklamak zorunda kalmıştı. Araplarda Deir Yassin katliamını karşılıksız bırakmadılar. Ürdün'ün Arap lejyonu 13 Mayıs'ta, Kudüs'ün güneyinde bulunan Kfar Etzion Yahudi yerleşim merkezini ele geçirdi. Bunun üzerine burada bulunan 27'si kadın, üç kişi hariç olmak üzere, Arap köylülerin eline teslim ettiler. Onlarda bütün Yahudileri öldürdüler (CHOMSKY, 1993, s.92) .

David Ben Gurion olayı nefretle karşıladıysa da Deir Yassin katliamı, Filistinlilerin davalarının haklı bir-gereğesi ve evsiz kalan Filistinlilerin simgesi durumuna geldi. Bu olay aynı zamanda Filistin Mültecileri sorununun da kökenidir. Yurtsuz kalan Filistinliler, en yakın Arap devletlerine sığınmaya başladılar (SANDER, 2000, s.269) .

1948 Mayıs'ında manda yönetiminin son günleri yaklaşmaktaydı ve Yahudiler İsrail Devleti'nin ilan edilip edilmemesi ya da bir süre ertelenmesi konularında görüş birliği içinde değillerdi. Konuyu tartışan Yahudi Geçici Ulusal Konseyi (Vaad Leumi), 14 Mayıs da, mandanın sona ermesinden birkaç saat önce, 5'e karşı 6 oyla, İsrail Devletinin kurulmasına karar verdi ve saat 16.00'da (New York saatine göre) David Ben Gurion İsrail Devleti'nin kurulduğunu açıkladı (SANDER, 2000, s.269) .

Konsey yayınladığı deklarasyonda, Eretz İsrail yani İsrail Ülkesi, Yahudi milletinin doğduğu yerdir ve Yahudi milleti ilk defa burada devlet olmuştur' diye başlıyor ve 'Biz, İsrail Ülkesi'ndeki Yahudi toplumunun ve Siyonist hareketin temsilcisi olan Halk Konseyi'nin üyeleri olarak, tabii ve tarihi hakkımızı kullanarak Eretz Israel'de, bundan sonra İsrail Devleti diye tanınacak olan Yahudi Devleti'nin kurulduğunu ilan ediyoruz. demektedir. Deklarasyonda ayrıca, Birleşmiş Milletlerden üyeliğe kabul edilmesi isteniyor, İsrail Devleti içinde kalacak olan Arapların tam ve eşit vatandaşlık haklarına sahip olacakları belirtiliyor ve

Arap ülkeleri ile de barış ve iyi komşuluk münasebetlerinin kurulması arzusu vurgulanıyordu. Deklarasyon'un altında 37 kişinin imzası ile 14 Mayıs 1948 tarihi bulunmaktaydı. Bağımsızlığın ilanı ile Ben Gurion başkanlığında 13 kişilik bir kabine kuruldu. Geçici İsrail hükümeti adını alan bu kabinede David Ben Gurion İsrail'in İlk Başbakanı ve Savunma Bakanı, Moshe Shertok ise Dışişleri Bakanı idi (ARMAOĞLU, 1989, s.93) .

Sonuç itibariyle 14 Mayıs 1948'de hareketlerinin doğuşunu simgeleyen Basel'de Theodor Herzl'in temelini attığı Yahudi Devleti'nin, Siyonist Teşkilat tarafından -Herzl'in kehanetini sanki doğrularcasına Basel'den tam 51 yıl sonra- kuruluş bildirgesindeki "... bu belge ile biz Medinath Yizrael (İsrail Devleti) 'in kurulduğunu ilan ederiz." açık ifadesiyle gerçekleştirildiği görülmektedir (KARAMAN, 1992, 546) .

Yahudilerin bağımsızlıklarını ilan edecekleri Amerikan Başkanı Truman'a önceden bildirildiğinden ve Amerikan Dışişleri Bakanlığının Ortadoğu Dairesinin hemen hemen tamamı Filistin'de bir Yahudi Devleti kurulması fikrine muhalif olduğundan, Dışişleri Bakanlığının kendisine engel olmasına fırsat vermemek için, İsrail Devleti'nin bağımsızlık ilanından tam on bir dakika sonra, Başkan Truman İsrail Devleti Geçici Hükümeti'nin 'de facto' tanındığını, basın sekreteri vasıtasıyla basına açıklıyordu (ARMAOĞLU, 1989, s.94) .

Yeni kurulan İsrail Devleti'nin ardından Saat 18.00'de (New York saatine göre, Tel Aviv'de ise gece 15 Mayıs 1948'in ilk saatleri) İngiliz manda yönetimi bitti. Ben Gurion Tel Aviv'den Amerikan halkına teşekkür mesajı gönderirken, Arap Devletleri'nin savaş uçakları, yeni kurulan İsrail Devleti'nin başkenti Tel Aviv'i bombalamaya başlamıştı.

Amerika'nın İsrail'i tanımasından iki gün sonra, 17 Mayıs 1948'de Sovyetler Birliği de İsrail'i tanıdı. Sovyetler bu suretle açıkça Araplara karşı cephe almış durumdaydı. Nitekim bu tutumlarını savaş sırasına daha da yoğunlaştıracaktır. Sovyetler Birliği'nden sonra, 18 Mayıs'ta Polonya ve Uruguay, 19 Mayıs'ta Çekoslovakya ve Yugoslavya, 24 Mayıs'ta da Güney Afrika İsrail'i tanımışlardır. Bu ülkelerin ardından 2 Haziran'da Macaristan ve 14 Haziran'da da Romanya İsrail'i resmen tanıdı. İsrail Devleti'ni tanıyan ülkelerin büyük bir çoğunluğu Batı ülkelerinden değil, Sovyetler Birliği'nin uyduları olan (Sovyet ordusunun II. Dünya Savaşı'ndan sonra girip işgal ettiği) Doğu Bloğu ülkelerinden oluşmaktaydı (SANDER, 2000, s.269) .

13. 1948–1949 Arap İsrail Savaşı ve Sonuçları

15 Mayıs 1948'de ilan edilen İsrail Devleti' nin sınırları belirtilmemiştir. Fakat Birleşmiş Milletlerin taksim kararındaki sınırlar, Siyonistler tarafından çok önceden başlayan saldırılarla birlikte genişlemeye başlamıştır.

Sınırları belirlenmeyen, Arap olmayan devletin Arap ülkeleri arasında ilan edilmesi, Arap ülkelerini harekete geçirmiştir. Arap Birliğine üye ülkelerden Mısır, Ürdün, Suriye, Irak ve Lübnan 15 Mayıs günü İsrail'e karşı harekete geçmişlerdir. Suriye ve Lübnan bağımsızlıklarını elde edeli daha iki yıl olmuştur. (Suriye'nin ordusunun tamamı 4000 kişiyi zor bulunmaktadır.) Bunun yanında Ürdün resmen olmasa da gerçekte İngiliz yönetimi altındadır. Ordusunun başında ise bir İngiliz General, John Glubb vardır. Mısır topraklarında 80 bin İngiliz askeri halen görev yapmaktadır (ÇANDAR, 1976, s.38) .

Mısır, Suriye, Lübnan ve Irak'ın gönderdiği kuvvetlerin toplamı 50.000 kadardır (ARMAOĞLU, 1989, s.94) . Fakat bunlar iyi eğitilmiş değillerdir. İsrail için en ürkütücü kuvvet İngiliz General John Glubb'un başında bulunduğu Ürdün'ün 75.000 kişilik Arap lejyonudur. Fakat bunların başında bir İngiliz vardır.

Cemal ABDUNNASIR'ın şu ifadesiyle;

"Filistin'deki Arap haklarını korumak için Filistin'e giren Arap orduları, emperyalizmin düşük bir fiyat karşılığında satın aldığı uşaklardan birinin yüksek komutası altında bulunuyorlardı. Hatta bu yüksek komutanlık altındaki askeri hareketler bir İngiliz subayının elinde bulunuyordu; o da Filistin'de Yahudi Devleti'nin kurulmasına esas olan "Balfour Deklarasyonu"nu Siyonist harekete peşkeş çeken aynı politikacılardan emir alıyordu."
(ABDUNNASIR, 1970, s. 48)

Arapların bu savaşta ne kadar küçük düşürüldüklerini anlatmaktadır.

Arap devletlerini bu savaşa sürükleyen sebep; Siyonist örgütlerin Hagannah, Irgun ve Stern'in yapmış oldukları saldırı ve katliamlar, Filistinlerin topraklarını terk edip komşu

devletlere sığınmaları ve "kamuoyunun büyük baskısı, Arap hükümetlerini (HOLLSTEIN, 1975, s.256) harekete geçmeye zorlamıştır".

Arap orduları karşısında İsrail'in, II. Dünya Savaşında İngiliz ordusunda savaşmış 32.000 asker ile Hagannah'ın tecrübeli 75.000 askeri vardır. Bunun yanında Irgun'da 15 Mayıs'ta bir terör örgütü olarak kendini fesh ederek İsrail ordusuna katılmıştır. Kibutuvlarda ve Yişuvlarda eğitilmiş, sivil savunma yapabilen teşkilatlarda vardır. İngiltere ve Amerika savaşın uzamasını engellemek için kıyı bölgelerini ablukaya alıp silah sevkiyatını durdururken İsrail ordusuna Rusya'nın kurmuş olduğu hava yolu ile Çekoslovakya'dan hafif toplar ve otomatik silahlar sevk edilmektedir (ARMAOĞLU, 1989, s. 44) .

Birleşmiş Milletler 22 ve 29 Mayıs tarihlerinde tarafları iki kez ateşkese davet eden kararlar almıştır. "Haziranda ateşkesin yürürlüğe girmesine kadar İsrail güçleri kendilerine ayrılan sınırların ötesine geçtiğini ve güvenlik konseyinin kararına pek bağlı kalmaya niyetli olmadıklarını David Ben Gurion'un şu sözleri ortaya koymaktadır: *"Ele geçirdiğimiz her şeyi elimizde tutacağız. Ateşkes süresince, idari mekanizmayı daha da hırslı bir enerjiyle örgütleyeceğiz, kır ve kentteki temellerimizi güçlendireceğiz."* (ÇANDAR, 1976, s. 39). 11 Haziran'da Ateşkes yürürlüğe girmiş ve BM tarafından görevlendirilen İsveçli arabulucu Kont Bernadotte ileride hayatına mal olacak uzlaştırma çabalarına başlamak üzere bölgeye gelecektir.

Arabulucunun Filistin'de yapmış olduğu incelemeler sonucu, iki taraf arasındaki dengesizliğin Filistinlilerin içinde bulunduğu durumu, İsrail'in ileri gittiği, sınırlarda yer ayarlamaların yapılması, Yahudi göçünün kısıtlanması gerektiği ve topraklarından koparılan bütün Filistinli mültecilerin geri dönüşünün sağlanması gibi hususlara dikkat çekmiştir.(KARAMAN, 1992, s. 59) Dört haftalık ateşkesten sonra çarpışmalar yeniden başlamış, "Amerika'nın gizli desteğini de arkasında bulan, (KARAMAN, 1992, s. 59) "ve Amerika'dan uçak dâhil her türlü silah yardımını, (ÇANDAR, 1976, s. 39) alan İsrail çarpışmalar sonunda yeni toprakları da ele geçirmiştir. İsraililer BM arabulucusu Bernadotte'dan pek memnun değildirler. Bernadotte 17 Eylül'de Kudüs'te arabasıyla dolaşırken Stern Üyelerin elindeki bir barikatta durdurularak makineli tüfekle taranmıştır (ÇANDAR, 1976, s. 4; KARAMAN, 1992, s. 60; ARMAOĞLU, 1989, s. 97) .

Bununla beraber uluslararası alanda girişimler son bulmamıştır. BM Genel Kurulu'nda, daha sonra kendisine sürekli atıfta bulunulacak 194 (III) sayılı karar çıkarılmıştır. Bu kararda da yurtlarından sürülen, mülteci durumuna düşürülen ve günümüzde bile İsrail için problem teşkil eden Filistinlilerin geri dönüş hakkı ile ilgilidir. Bu karar;

“Komşularıyla barış içinde yaşamak üzere evlerine dönmek isteyen (Filistinli) mültecilere, uygulanabilir en erken tarihte bu imkânın tanınmasını ve uluslararası hukuk ve eşitlik ilkeleri altında, sorumlu Hükümetler yahut makamlar tarafından yerine getirilmek üzere, gerek mülkleri kaybolan ve zarar görenlere ve gerekse dönmeyi tercih edenlerin (bıraktıkları) mülklerine karşılık olarak gerekli tazminatın ödenmesini karar altına alır.”(KARAMAN, 1992, s. 60) şeklindedir.

İsrail, Birleşmiş Milletlerin taksim kararında kendine verilen toprakların çok ötesini elde etmekle kalmamış, Birleşmiş Milletlerin kararlarına uyma zorunluluğuna da gerek duymadan, 11 Mayıs 1949'da Birleşmiş Milletler Üyeliğine, 37 lehte, 12 aleyhte ve 9 çekimser oyla kabul edilmiştir (ÇANDAR, 1976, s. 40) .

1980'lerin sonlarında, "1948 savaşının ilk ateşkesinin sağlandığı haftalarda bizzat "İsrail Savunma Güçleri İstihbarat Kolu" tarafından hazırlanmış ve 01.12.1947 - 01.06.1948 döneminde Filistinli Arapların gücü" başlığını taşıyan 30 Haziran 1948 tarihli rapor" (KARAMAN, 1992, s. 57) da şu ifadeler yer almaktadır.

- *Arap yerleşim birimlerine karşı dolaysız ve hasmane bir biçimde gerçekleştirilen Yahudi (Rağannah / İsrail savunma güçleri) eylemleri*
- *Bu dolaysız ve hasmane eylemlerin komşu bölgeleri de etkilemesi*
- *[Yahudi] muhalif grupların (Irgun Z'va 'i Levmi ve Lahamci Rerut Yisrael) eylemleri*
- *Arap kuruluşların ve (düzenli olmayan) çetelerin emir ve sömürgeleri*
- *Arap sakinleri korkutup kaçırmaya yönelik Yahudi Fısıltı*

(söylenti) yayma eylemleri (psikolojik savaş)

- (Yahudi güçlerce girilen) sonuç getirici sürme hareketleri,
  - Arapların Yahudilere yönelik saldırıların (ardından) Yahudilerin misillemesinden korkulması,
  - Köylerin yakınlarında çetelerin (düzensiz Arap güçlerinin) ve yöre dışı savaşçıların boy göstermesi (ile duyulan korku)
  - (Özellikle sınıra yakın yerlerde) Arap istilası ve getireceği sonuçlar için korku duyulması
  - Bütünüyle (veya büyük ölçüde) Yahudi bölgeleri içinde bir kısım Arap köylerinin tecrit olmuş bulunması.
  - Çeşitli mahalli faktörler ve genel bir gelecek korkusu
- (KARAMAN, 1992, s.58).

Birleşmiş Milletler 11 Aralık 1948 tarihli ünlü 194, (II) sayılı karar çerçevesinde, Filistin için Uzlaştırma Komisyonu kurmuştur. ABD, Fransa ve Türkiye bu komisyonun üyeleri seçilmişlerdir. Filistin uzlaştırma komisyonu yaptığı çeşitli görüşmeler, mültecilerin geri dönüşü İsrail'in tekrar sınırlarına çekilmesi ve Kudüs'ün özel statüsüyle ilgili konular bir sonuç vermemiştir. Bu arada İsrail başkentini 'Tel-Aviv' den Batı Kudüs'e taşımıştır. Böylece var olan Filistinlileri yok sayma düşüncesinin bir Organizasyon'dan Devlet Terörüne dönüşümünün gerçekleşmeye başladığı görülmüştür.

1949 Temmuz'unda Araplar ve İsrail arasında mütareke gerçekleştirilmiş 1967' e kadar değişmeyecek olan ateşkes sınırı da tespit edilmiş ve sınırları çizilmiştir. Fakat bu mütarekenin Ortadoğu'yu bir çıkmaza sürüklendiğinin göstergesidir. Çünkü "Mütareke demarkasyon çizgileri hiçbir suretle siyasi ve ülkesel sınırlar olarak ele alınamaz olup mütarekeye taraf olanların Filistin sorununun nihai çözümüne ilişkin hakları, iddiaları ve tutumları üzerinde ön yargısız olarak çizilmiştir." (ÇANDAR, 1976, s. 58).

1948–49 Arap-İsrail Savaşı bir yıl kadar sürdü. İsrail'in ancak 75.000 kişilik muntazam bir ordusu olmasına ve beş Arap devletinin (Mısır, Suriye, Ürdün, Lübnan, Irak) saldırısına uğramasına rağmen Arap orduları ağır yenilgiye uğradılar. İçlerinde İsrail'e en iyi mukavemet gösteren Ürdün ordusu oldu. Savaş çıktığı andan itibaren Birleşmiş Milletler de bir ateşkes sağlamak için taraflar arasında bir aracılık çabalarına girişti. Bu çabalara, Arap

ordularının İsrail karşısında yenilgileri de eklenince, savaşı Arap ülkeleri için İsrail ile ateşkes imzalamaktan başka çare kalmadı.

İsrail-Mısır ateşkes anlaşması 24 Şubat 1949'da Rodos'ta,

İsrail-Lübnan ateşkes anlaşması 23 Mart 1949'da Ras-en Nakura'da,

İsrail-Ürdün ateşkesi 3 Nisan 1949'da Rodos'ta ve

İsrail-Suriye ateşkesi de 20 Temmuz 1949'da Manahayim'de

İmzalandı. Irak'ın İsrail ile herhangi bir ortak sınırı olmadığı için herhangi bir ateşkes anlaşması imzalaması da söz konusu olmadı (ARMAOĞLU, 2002, s.486-487) .

İsrail Araplarla yaptığı muharebelerde çok başarılı olduğu için, ateşkes anlaşmalarının çizdiği fiili sınırlar içindeki İsrail toprakları, Birleşmiş Milletler'in taksim kararında kendisine verileden çok daha genişti. İsrail, Filistin topraklarının hemen hemen dörtte üçünü ele geçirmişti. Keza Birleşmiş Milletlerin Filistin'i taksim kararına göre, Kudüs şehri milletlerarası bir statüye sahip olacağı halde, savaşın sonunda Yahudilerin yaşadığı 'batı kesimi' İsrail'in eline geçti. 'Eski Şehir' yani kutsal mekânların olduğu şehrin doğu kesimini ise Ürdün ele geçirdi. 1967 savaşında İsrail Kudüs'ün diğer kesimini de ele geçirecektir. 1948-1949 Arap-İsrail Savaşı, Ortadoğu'nun yapısını değiştiren bir takım neticeler doğurmuştur ki bunları şu şekilde sıralayabiliriz.

- Bu savaş, Filistin'de yaşayan yaklaşık bir milyon Arab'ı yerinden yurdundan etmiş ve uluslararası mahiyette bir 'Mülteciler Meselesi'ni ortaya çıkarmıştır. Yahudilerin olası bir katliamından ve tecavüzünden korkan birçok Filistinli Arap yurtlarını terk ederek komşu Arap ülkelere sığındıkları gibi, Bazı Arap komutanları da, muharebe sahası olabilecek yerlerdeki yaşayan Filistinli Arapları buralardan ayrılmaya teşvik etmiştir. Komşu ülkelere iltica eden bu Filistinli Arapların sayısı hakkında kesin bir şey söylenememiştir. Bunların sayısı hakkında 500.000 ile 940.000 arasında değişen rakamlar verilmiştir. Sonuncu verilmiş rakam Birleşmiş Milletlerin verdiği rakamdır. Mülteciler Meselesi günümüze kadar çeşitli safhalardan geçerek bugün bir Filistin Meselesi, yani bağımsız bir Filistin Devleti'nin kurulup kurulmaması meselesine gelmiştir.

- Arap ülkeleri içinde en kuvvetli orduya sahip olduğu sanılan Mısır'ın, savaşta en ağır yenilgiye uğrayanlardan olması, Mısır'da monarşinin, yani Kral Faruk rejiminin devrilmesi neticesini vermiştir. Yenilgide devlet idaresindeki bozuklukların büyük rolü

olduğunu gören bir kısım Mısırlı genç subay, Yarbay Cemal Abdünnasır'ın liderliğinde 'Hür Subaylar Komitesi' adı ile gizli bir teşkilat kurdular ve 23 Temmuz 1952'de yaptıkları darbe ile Kral Faruk'u devirip ülkeden çıkardılar.

Bu hadise Mısır'ın tarihinde yeni bir dönemi başlattığı gibi, Ortadoğu'da yeni bir dönemi açmıştır. Zira Başkan Nasır'ın bundan sonraki bütün çabası 'gerici' dediği Arap monarşilerini yıkmak ve bunların yerine 'Sosyalist-Cumhuriyetçi' rejimler kurmaya yönelik olacaktır. Bu ise Bölgede yeni gelişmelere ve yeni mücadelelere yol açacaktır.

- Sayıca daha az olan İsrail ordusu karşısında, beş Arap devletinin askeri gücünün yenik duruma düşmesi, Arap dünyasında 'milliyetçilik' duygusunu tahrik etmiş ve bir 'Arap Milliyetçiliği' hareketi başlamıştır. Keza Arap Milliyetçiliği de Nasır'ın eseridir. Bu milliyetçiliği tahrik eden ve Araplara milli bir şahsiyet vermek için çabalayan bilhassa Nasır olmuştur. Nasır, bütün Arapları birleştirip milli ve büyük bir Arap dünyası kurmak ve onun başına geçmek istemiştir. Kısacası. Arap milliyetçiliği ateşini yakan Nasır olmuştur.

- Bu 1. Arap-İsrail Savaşı ateşkes anlaşmaları ile neticelenmişti. Yani barış yapılmadığına göre, mevcut durum geçici bir durumdu. Yani Araplar için bir intikam imkânı vardı. Bu intikam da İsrail'in ortadan kaldırılması idi. İşte bu duygular Arap milliyetçiliği ile birleşince, bundan sonraki Arap-İsrail savaşlarının da tohumları atılmış olmaktaydı. Zincirleme reaksiyon gibi, 1948-49 Savaşı bundan sonraki Arap-İsrail savaşlarının birinci halkasını teşkil ediyordu (ARMAOĞLU, 2002, s.487-488) .

Batılılar bilhassa bu son noktayı gördükleri ve bu düşüncede yatan tehlikeyi sezdikleri için, yeni savaşların çıkmasını önlemek amacıyla bir takım tedbirler almak istediler. Amerika, İngiltere, Fransa 25 Mayıs 1950'de bir Deklarasyon yayınlayarak, Arap ülkelerine ve İsrail'e, ancak bu ülkelerin iç güvenliklerin; sağlayabilecek kadar silah satacaklarını ve bunu da, bu silahların başka bir devlete karşı kullanılmaması şartıyla yapacaklarını bildirdiler. Kısacası Batılılar Ortadoğu'ya bir silah ambargosu tatbik etmekteydiler.

Bu deklarasyona Sovyetler Birliği'nin katılmamış olması, büyük bir boşluk doğuruyordu. Silah satışı bakımından Sovyetler Birliği'nin elinin serbest kalması, bu devletin Ortadoğu'ya girmesini de kolaylaştıracaktır (ARMAOĞLU, 2002, s:488) .

14. Savaş Sonrası Uzlaşma Çabaları

10 Haziran 1948 akşamı saat 18.00 den itibaren taraflar arasında 30 günlük bir ateşkes sağlandı. Bu ateşkesin hikâyesi kısaca şöyle idi;

Genel Kurul, 29 Kasım 1947 kararı ile birlikte, taksim kararının tatbikini sağlamak ve Güvenlik Konseyine yardımcı olmak üzere ve Bolivya, Çekoslovakya, Danimarka, Panama ve Filipinler temsilcilerinden meydana gelen bir "*Filistin Komisyonu*" kurmuştu. Çünkü Genel Kurul, 29 Kasım 1947 kararında, bu kararın tatbikini sağlamak için Güvenlik Konseyinin de gerekli tedbirleri almasını istemişti. Bu suretle Güvenlik Konseyi de Filistin meselesinin içine girmiş olmaktaydı (ARI, 2005, s.231).

Komisyon 1948 Mayısına kadar çalıştı. Fakat Arap-İsrail savaşının çıkması üzerine Genel Kurul Filistin Komisyonunu sona erdirdi. Ve onun yerine 14 Mayıs'ta bir arabulucu tayinine karar verildi. Arabulucuyu Güvenlik Konseyinin beş daimi üyesi seçecekti. Bunlarda 20 Mayıs 1948 de, İsveç Kralının yeğeni ve İsveç Kızılhaç Teşkilatının Başkanı Kont Folke Bernadotte'u BM Filistin arabulucusu olarak seçtiler.

Fakat bu arada, Arap ülkelerinin saldırısı üzerine, İsrail 15 Mayıs'ta Güvenlik Konseyine şikâyette bulunmuş ve Arap saldırılarının durdurulmasını istemişti. Bu istek Amerika tarafından da desteklendi bunun üzerine Güvenlik Konseyi 22 Mayıs'ta aldığı S/773 sayılı kararında tarafları 36 saat içinde her türlü askeri harekâtı ve çarpışmayı durdurmaya çağırdı. Bu karar İsrail tarafından kabul edilmekle beraber, Arap Devletlerinin kimisi kabul etti, kimisi bazı şartlar ileri sürdü. Tartışmalar uzayınca, Güvenlik Konseyi 29 Mayıs'ta S/801 sayılı karar ile 1 Haziran 1948 günü saat 18.00 den itibaren olmak üzere, yeniden ateşkes çağrısında bulundu. Bu seferki çağrıyı taraflar kabul etmekle beraber bu sefer ateşkesin şartları konusu ortaya çıktı. Neticede arabulucu Kont Bernadotte'un 8 Haziranda Araplara ve İsrail'e sunduğu 9 maddelik şartları her iki tarafça da kabul edilince 10 Haziran 1948 günü New York saati ile 18.00 da ateşkes yürürlüğe girdi (SHELESINGER, 1987, s.379).

Bu ateşkes Üzerine, İsrail 15 Mayıs'ta arabulucu Kont Bernadotte, tarafları uzlaştırmak için, karargâhın bulunduğu Rodos'ta, 29 Haziranda, Arap ve İsrail temsilcilerine,

29 Kasım 1947 taksim kararını değiştiren bir anlaşma tasarısı sundu. Buna göre, Filistin ve Ürdün, biri Yahudi diğeri Arap olmak üzere iki Üyeli bir birlik meydana getirecekler, Kudüs'ün tamamı ile Güneydeki Necef Arap Devletine, Batı Galilee'nin tamamında Yahudi Devletine verilecekti. Hayfa serbest liman ve Lydda (Lod veya Ludd Havaalanı)'da serbest bölge olacaktı. Diğer topraklar 29 Kasım 1947 kararındaki gibi kalacaktı. Esasında Kont Bernadotte Filistin'i Ürdün'le birleştirmek isteyen Kral Abdullah'ın görüşlerini paylaşmaktaydı (KIRK, 1979, s.280) .

Bu anlaşma tasarısını hem Arap devletleri ve hem de İsrail reddetti. Reddettikleri gibi, 30 günlük ateşkes daha 10 Temmuzda, sona erecek iken 8 Temmuzdan itibaren çarpışmalar yeniden başladı ve 18 Temmuza kadar sürdü. Bu çarpışmalarda İsrail kuvvetleri 10 Temmuzda Arap kasabaları olan Lydda (Ludd) ile Ramallah'ı ve 16 Temmuzda Nazareth'i ele geçirdiler 25.000 kadar Arap Nazareth'den kaçmak zorunda kaldı.

Güvenlik Konseyi ateşkesi yenilemek için 7 Temmuzdan 15 Temmuza kadar yaptığı müzakereler sonunda 3 gün içinde tarafların ateşkesi kesmelerini isteyen S/902 sayılı bir karar aldı. Kararda taraflar Üç gün içinde ateşkesi kabul etmedikleri takdirde, Güvenlik Konseyinin B.M. Anlaşmasınının 39. Maddesine göre (*barışın ihlali*) harekete geçeceği bildiriliyordu (SHELESINGER, 1987, s.381) .

Taraflar 17 Temmuzda kabul ettiklerini bildirdiklerinden, 18 Temmuzdan itibaren Ateşkes yürürlüğe girdi. 20 Temmuzda da mütakere Komisyonu aracılığı ile Kudüs'te Arap ve Yahudi kesimlerini ayıran sınır antlaşması yapıldı.

Bununla beraber, 15 Temmuz ateşkesi de doğru dürüst yürümedi. Çarpışmalar eksik olmadı. Arabulucu Kont Bernadotte 17 Eylül 1948 günü Kudüs 'ün Yahudilerin kontrolü altındaki kesiminde Stern Gang teröristleri tarafından öldürüldü (ALTUĞ, 1970, s.297), öldürenler Stern grubuna bağlı “*Anavatan Cephesi*” (*Hazit Hamoledeth*) örgütü idi. Bernadotte'un yerine, "arabulucu vekili" olarak Bernadotte'un yardımcısı Dr. Ralph Bunche tayin edildi. Dr. Ralph Bunche, Güvenlik Konseyinin 14 Ekim günü toplantısındaki konuşmasında, hadisede yeterli tedbiri almamış olan İsrail'in büyük ihmali bulunduğunu söylemiştir. Bernadotte'un 29 Hazirandaki teklifinde Kudüs'ü Araplara bırakmak istemesi, cinayetin sebebi idi. Bu sırada Stern grubunun başına geçen Nethan Firedman Yelin'in komünist ülkelerle bağlantısı olduğu söyleniyordu. Nitekim Bernadotte'u öldürenlerin,

hemen hadiseden sonra uçakla Çekoslovakya'ya kaçırıldığı belirtilmiştir. Bernadotte'un öldürülmesi üzerine Friedman Yelin ve yardımcısı 10 Şubat 1949 da 8 ve 5 er yıl hapse mahkûm olmuş ise de, aynı anda çıkarılan bir genel af ile serbest bırakılmışlardır. Arkasından Friedman Yelin İsrail parlamentosuna milletvekili seçilmiştir.

Kont Bernadotte öldürülmeden bir gün önce, 15 Eylülde BM'e gönderdiği raporunda, tarafları uzlaştırmayı tasarlayan bir plan veya uzlaşma ilkeleri teklif etti. Bu plana göre, İsrail adı ile bir Yahudi devletinin varlığı artık kabul edilmeli, bu devletin sınırları ya tarafların anlaşmaları ile veya B.M. tarafından ve "*coğrafi tecanüs ve bütünlük*", (*geographical homogeneity and integration*) prensibine göre çizilmeli, Kudüs şehri özel ve ayrı bir statüye kavuşturulmalı terör ve savaş sebebiyle yerlerinden ve yurtlarından olan masum insanların (yani Arap mültecilerin) yuvalarına dönmeleri sağlanmalı idi. Ayrıca Bernadotte, İsrail' in sınırlarının nasıl olması gerektiği hakkında da tavsiyelerde bulunuyordu. Nihayet Bernadotte, Filistin meselesi için bir uzlaştırma komisyonu kurulmasını da teklif etmekteydi (SCHLESINGER, 1987, s.387) .

Bu plan 20 Eylülde açıklandı. Bunun Üzerine Arap Yüksek Komitesi 22 Eylülde Şam'da yaptığı toplantıda, bütün Filistin topraklarını içine almak üzere, Gazze'de bir "Filistin Hükümeti" kurulduğunu ilan etti. 1 Ekimde de bu hükümetin cumhurbaşkanlığına Hacı Emin el-Hüseyni getirildi. Ahmet Hilmi Paşa Başbakan, Dr. Cemal el-Hüseyni Dışişleri Bakanı idi. Bu Filistin Hükümeti, 12 Ekimde Mısır ve Irak tarafından, 14 Ekimde Suriye ve Lübnan tarafından ve 15 Ekimde de Suudi Arabistan tarafından tanındı.

Buna karşılık Ürdün Kralı Abdullah ise, ülkesinin "*Güvenlik bölgesinde*" böyle bir hükümetin kurulmasını kabul etmediğini bildirdi. Abdullah'a göre Ürdün'ün güvenlik bölgesi, Mısır sınırından başlayıp Filistin'den geçerek Suriye ve Lübnan'ı da içine alıyordu. Diğer yandan, Kral Abdullah taraftarı 5000 ileri gelen Filistinli de Ürdün temsilcilerinin de katıldığı ve "*Filistin Milli Kongresi* "denen bir toplantıda, Kral Abdullah'tan Filistin'i himayesi altına almasını istedi (COLLIARO, 1956. s,75) .

Bernadotte'in uzlaşma planına göre, bu rapor ve teklifler Genel Kurulun 1. Komitesinde 15–20 Ekim ve 15 Kasım–14 Aralık 1948 günlerinde tartışıldı. Amerika ve Fransa Bernadotte'un tekliflerini benimsemediler. Arap ülkeleri ise reddettiler. İsrail ise bazı noktalarına itiraz etti. Neticede 1. Komite'de 4 Aralık 1948 de kabul edilen bir karar tasarısı,

Genel Kurulun 11 Aralık günlü oturumunda, 35 lehte 15 aleyhte ve 8 çekimser oyla ve 194 (III) sayısı ile 15 maddelik uzun bir karar olarak kabul edildi.

Karar üç ana unsuru ihtiva etmekteydi. Birincisi, Filistin için çok geniş yetkilere sahip bir "BM Filistin Uzlaştırma Komisyonu kuruluyordu ki üç üyeli bu komisyona Amerika, Fransa ve Türkiye seçilmiştir. (Filistin Uzlaştırma Komisyonunda Türkiye'yi Ulus gazetesi başyazarı Hüseyin Cahit Yalçın temsil etmiştir.) İkincisi Kudüs şehri sınırları güneyde Bethlehem (Beytüllahim) ve kuzeyde Nazareth'i (Nasıriye) de ihtiva etmek üzere, ayrı bir varlık olarak ve gayri askeri hale getirilerek Birleşmiş Milletlerin gözetimine veriliyordu. Üçüncü unsur, Filistin mültecileri ile ilgili idi. Buna göre de "*Komşuları ile barış içinde yaşamak isteyen*" mültecilerin evlerine dönmeleri sağlanması ve dönmek istemeyenlerin de kayıpları ile zararlarının ödenmesi ön görülüyordu.

Bütün bunlar olurken, Ekim ayı ortalarından itibaren Filistin'de çarpışmalar yeniden başladı. Hâlbuki 18 Temmuz tarihli ateşkes yürürlükte idi. Çarpışmalar bilhassa güney Filistin'de Necef bölgesinde İsrail ile Mısır Kuvvetleri arasında idi. çarpışmalar Ekimin ilk yarısında karşılıklı ateş teatileri şeklinde iken, 14 Ekimden itibaren şiddetlendi. İki taraf Kuvvetleri arasında sokak sokak yapılan Muharebelerden sonra İsrail kuvvetleri, Kudüs'ün 54 mil güneyindeki Beersheba'yı (Birüssebi) Mısır'lılardan almaya muvaffak oldu. Bir kısım İsrail kuvvetleri de Gazze yakınlarına kadar ilerlemeye muvaffak oldu (MONCHRESTIEN, 1951, s.9–11) .

Bu durum üzerine Güvenlik Konseyi 19 Ekimde, tarafları ateşkese uymaya çağırın bir karar aldı. İsrail ve Araplar 22 Ekimde bu çağırını kabul ettiklerini bildirdiler. Fakat bu bildirimlere rağmen, İsrail ile Mısır Kuvvetleri arasında çarpışmaların arkası kesilmedi İsrail Birüssebi'yi aldığı sırada Alfalluja'da bir Mısır tugayını da muhasara etmişti. Mısır tugayı uzun süre muhasaraya dayandı. İsrail kuvvetleri ise 23 Aralıkta Mısır cephesinin sağ kanadını arkadan çevirdi ve 26 Aralıktan itibaren de Mısır kuvvetlerinin yığınak merkezleri olan Gazze, Hanyunis ve Yafa'yı birbirinden ayırarak, derinlemesine bir şekilde Sina yarımadasından içeri girdi. Bu durum Mısır için korkunç bir hezimetti (CLANGSAM, 1951, s.364) .

Bu hezimet Mısır'da iç karışıklıklara sebep oldu. Esasında cephedeki başarısızlıklar ve bilhassa Birüssebi'nin kaybı üzerine, daha 4 Aralıktan itibaren üniversite öğrencileri

gösterilere başlamışlardı. Bu gösterilerin Müslüman Kardeşler Örgütü tarafından da kışkırtıldığına kanaati vardı. Bu sebeple, Başbakan Nokraşi Paşa, 8 Aralık 1948 de yayınladığı bir bildiri ile 500.000 kadar üyesi olduğu iddia edilen, Şeyh Hasan el-Banna liderliğindeki Müslüman kardeşler örgütünün bütün teşkilatının kapatıldığını ve bütün mallarına el konulduğunu açıkladı. 14 Aralık ta yayınlanan bir bildiri de ise, boykot halindeki öğrencilere bir uyarma yapılarak, öğrencilerin siyasi nitelikteki örgütlere üye olmaları ve siyasi gösterilere katılmaları yasaklandı. Ne var ki, Nokraşi Paşa da Kahire'deki Fuad Üniversitesinde veteriner öğrencisi olan ve "*Müslüman Kardeşler Örgütünün*" üyesi bulunan Abdülhamit Ahmet Hasan tarafından 18 Aralık 1948 günü öldürüldü.

Müslüman kardeşlerin liderleri Şeyh Hasan el-Banna da 13 Şubat 1948 günü Kahire' de, bilinmeyen kişilerce vurularak öldürülmüştü.

Mısır'ın dışarıda ve içerde karşılaştığı bu kötü durum üzerine İngiltere, Mısır ile arasında mevcut olan 26 Ağustos 1936 ittifakına dayanarak, İsrail'den, derhal Mısır topraklarından çıkmasını istedi. Aksi halde kendisinin de müdahale edeceğini bildirdi İsrail İngiltere'nin bu baskı ve tehdidine boyun eğmek zorunda kaldı (HUREWITZ, 1962, s.205) .

Diğer taraftan yeni Mısır Başbakanı İbrahim Abdulhadi, 6 Ocak 1949 da BM arabulucusuna başvurarak ülkesinin ateşkesi kayıtsız ve şartsız kabul ettiğini ve BM gözetiminde İsrail ile Mütareke için, doğrudan doğruya görüşmelere hazır olduğunu bildirdi (HUREWITZ, 1975. s.486) .

Mütareke anlaşmasının bir sonucu olarak Güvenlik Konseyinin bir raporu üzerine Genel Kurul 11 Mayıs 1949 tarihli ve 273 (III) sayılı kararı ile İsrail'i BM üyeliğine kabul etmiştir (GÜRÜN, 1983, s.304) .

Bu sırada İsrail kuvvetlerinin bir bölümüne güneye inerek, Vadi Araba'dan Kızıldeniz'in Akabe Körfezine ulaşmıştır. Bu suretle Bütün Güney Filistin İsrail'in kontrolü altına geçmiş oluyordu.

15. 1956 Süveyş Bunalımı, İsrail'in Mısır'a Saldırması ve Bunalımın Sonuçları

150. Savaşın Sebebi

Günümüze kadar, Sina savaşı hakkında birçok görüş ileri sürüldü. Bu görüşlerin çoğu, İsrail ordusunun yenilmezliği hakkında yürütülen propagandadan başka bir şey değildir. Aslında, 1956'da ortaya çıkan olaylara Sina savaşı adını vermek doğru değildir. Çünkü bütün gelişmeler ve savaş Sina'da değil, Süveyş Kanalı üzerine başlamıştır (HEYKEL, 1988, s.277).

Mısır Devleti Başkanı Nasır, Süveyş Kanalı'nı millileştirerek sömürgeci devletlerin kanaldaki 86 yıllık egemenliğine 26 Temmuz 1956'da son verdi. Cumhuriyetin 4. kuruluş yıldönümü dolayısıyla İskenderiye'de yaptığı konuşmada "Cumhurbaşkanı Nasır" Süveyş Kanalı şirketinin bütün tesisleri ve malları ile birlikte Millileştirdiğini ilan etti ve Kanal'ın yıllık 100 milyon dolarlık gelirinin Asvan barajının inşasına harcanacağını bildirdi. Nasır esasen şirketin 1968 yılında Mısır'a geçeceğini daha önce yapılan anlaşmalara dayanarak söylüyordu. Diğer taraftan Nasır, konuşmasında, 1888 İstanbul Antlaşmasının öngördüğü şekilde Süveyş Kanalı'ndan serbest geçiş hakkında teminat verdi.

Aynı gün yayınlanan 6 maddelik Millileştirme kararnamesiyle, kanalı yönetmek üzere Mısırlılardan meydana gelen 12 kişilik bir yönetim kurulu teşkil edilmekteydi.

Nasır'ın bu kararından sonra, Mısır'a tehditler yağmaya başladı. İngiliz, Fransız ve İsrail yetkilileri uzun görüşmeler sonucu Mısır'a saldırı planı hazırladılar. 29 Ekim 1956'da İsrail ordusu Mısır'a karşı bir baskın saldırısına girişti. Fransız ve İngiliz uçakları Mısır hava alanlarını bombaladılar. 5 Kasım'da ise, İngiliz ve Fransız paraşütçüleri Port-Sait bölgesine inmeye başladılar (MANSFIELD, 1975, s.151).

Mısır'ın bu önemli suyunun gelirine ve Süveyş Kanalı şirketinin bütün mal varlığına el koyma kararını, İngiltere ve Fransa kabul etmediler. Bu yüzden Mısır'a savaş açtılar.

Eski sömürgecilerin hedefi Mısır Devlet Başkanı Nasır'ın yönetimini dışardan ve içerden baskı altına alarak düşürmekti (ABDUNNASIR, 1970, s.178-179).

Ortak saldırıdan önceki gece, İsrail ordusu, Sina bölgesinde sivil köylere saldırıya geçerek 49 sivili öldürdüler. Amaç, bölge insanlarında korku yaratarak gece sokağa çıkma

yasağına uymalarını sağlamaktı.

Bu soykırım olayı, Arap topraklarında ve Filistin de önemli bir haber olarak yayıldı (GERIES, 1971, s.278). Savaşın çıkmasına sebep olan Süveyş Kanalı, 1869'da 93 milyon dolar masraf yapılarak hizmete başlamıştı. Kanal'ın yapılması sırasında 120 bin Arap işçisi hayatını kaybetmişti (HEYKEL, 1988, s.277). Gerçekten de, 120 bin Arap işçisinin canına mal olan bu Kanal'ın mülkiyeti hakkında Nasır tarafından verilen karar, sadece Arapları değil, bütün üçüncü dünya ülkelerini sevindirdi. O günlerde, batılı ülkelere ancak Nasıra karşı çıkma cesaretini göstermişti.

Mısır'ın bu haklı kararına, İngiltere ile Fransa İsrail'i de yanlarına alarak, Mısır topraklarına saldırı ile karşılık verdiler. 28 Ekim'de İsrail'in Sina'ya saldırısının ardından İngiliz keşif uçakları Süveyş Kanalı üzerinde görüldüler. İsrail ordusu Kanal'a doğru ilerlediği sırada, İngiliz Başkanı Eden, taraflara (Mısır ve İsrail'e) kesin uyarı vererek 12 saat içinde ordularını Kanal'dan 10 km uzaklaştırmalarını istedi. Üç saldırganın planlarına göre, Mısır ve İsrail orduları Kanal'ın 10 km gerisine çekilecek ve İngiliz-Fransız birlikleri Kanal'ı işgal ederek yeniden denetimi ele alacaklardı. Mısır bu uyarıya bakmayarak, bu planı boşa çıkardı (HEYKEL, 1988, s. 277). Bu sebepten dolayı Mısır'ın yerleşim bölgeleri 31 Ekim'de bombalandı

Bu saldırılar, İngiliz-Fransız öngörülerinin tersine Nasır'ın güçlenmesine sebep oldu. Süveyş saldırısı esnasında ABD şaşırmış, hatta hiddetlenmiş bir eda takındı (ROKACH, 1984, s.85) . Saldırı öncesinde ABD'nin habersiz olduğu inandırıcı değildi. Nasır'ın anti-kolonyalist politikasını sona erdirmek isteyen eski sömürgeci devletlerin yanında İsrail'in de yer alması, çatışmanın boyutunun genişlemesine ve bölgesel bunalıma dönüşmesine sebep olmuştur.

Saldırının amacı, Orta-Doğu'ya göre ilerici olan Nasır rejimini yıkmak, İsrail'in Araplar tarafından resmen tanınmasını sağlamak ve Gazze Şeridi ile Sina çölünü ilhak ederek İsrail topraklarını genişletmekti. İsrail'in planlarına göre, önce Sina işgal edilecek, sonra İsrail sınırları Süveyş Kanalı'na kadar genişleyerek: bu su yolu uluslararası bir hale getirilecek ve Akabe Körfezi İsrail ticaret gemilerine açılacaktı. Bundan sonra Arap Milliyetçiliği kalbinden vurularak, parça parça edilecek (HOLLESTEIN, 1975, s. 260) ve böylece Filistin ulusal davası da gerçek bir destekten mahrum kalmış olacaktı.

151. Savaş Sonrası Ortadoğu

1956'da Mısır topraklarına yapılan saldırıyı bölge devletleri ve üçüncü Dünya ülkeleri hoş karşılamadılar. Arapların yanında dünya kamuoyu da saldırı olayının sebep olabileceği tehlikeli gelişmelere meydan verilmemesini istediler.

Nasır'ın kararlı iradesi, BM Barış Gücünün bölgeye gelmesi ve dünya kamuoyunun Mısır'dan yana olması yüzünden, Fransa ile İngiltere askerlerini geri çekmek zorunda kaldılar. Nasır'ın ödünsüz hareketi ve sert tutumu Sovyetler Birliğinin notaları İngiliz Uluslar Topluluğu'nun çözülme ihtimali, İngiliz parasının yüksek oranda değer kaybetmesi ve kamuoyu baskısı İngiltere'yi Süveyş harekâtında yenilgiyi kabullenmeye zorladı. Kruşçev'in deyimini ile Kanal bölgesinde çürük dişleriyle nara atan İngiliz aslanının kuyruğu da Mısırlılar tarafından kesilmiş oldu (HEYKEL, 1988, s.12).

Saldırganların hesaplarının tersine, Mısır Devlet Başkanı Nasırın gerek Mısırda, gerek Arap dünyasında saygınlık kazanması, politik yönden Mısır için önemli bir zafer olmuştur.

Süveyş Kanalındaki İngiliz üssü bütün silahlarıyla birlikte Nasır'ın eline geçmiş, ayrıca ülkede İngiliz ve Fransızlara tanınan bütün ayrıcalıklar millileştirilerek sömürgecilik kalıntıları silinmiştir.

Süveyş olayı, Arap ülkelerindeki radikal akıma yeni bir güç kazandırmıştı. Irak'taki gelişmeler buna örnek gösterilebilir.

Batının ekonomik baskısına tepki olarak, Mısır, Sovyetler Birliğine yakınlaştı. Sovyetler Birliği ile sıcak ilişkiler, Arap dünyasındaki ideolojik gelişmeleri hızlandırarak radikal Arap milliyetçiliğini güçlendirdi (ABDUNNASIR, 1970, s.20).

Başkan Nasır'ın başarısı, batılılar için tam bir sürpriz teşkil ederken Arap milliyetçiliğinin kalbi sayılan Suriye'yi de etkilemişti. Irak'ın yanısıra, diğer tutucu Arap rejimleri de ulusalcı hareketler karşısında korkuya kapılmışlardı (GÖNLÜBOL, 1982, s.280).

Bu savaşın yapıldığı günlerde orta-Doğu'da İsrail'in varlığı ile artan gerginliğe bakarsak, ortamın gittikçe kötüleşmesi, Mısır'lılarla Suriyelileri Arap olma bilinci altında birbirine yaklaştırdı. Suriye, kurulma sürecinde olan FKÖ'ne yardım ettiğı için İsrail tarafından devamlı olarak tehdit ediliyordu.

İsrail'in saldırgan politika izlemesi, FKÖ'nün oluşum sürecini hızlandırdı. Ayrıca Arap âleminde ilerici gelişmelere de, zemin hazırladı. İsrail bu savaşta antikolonyalist kurtuluşun bir öncü ülkesine saldırmakla kendini, Batı emperyalizminin piyonu haline getirdiğı için, Asya-Afrika ülkeleri yanında zamanla itibarını kaybetmiştir. 1956 savaşının etkili bir sonucu İsrail'in artan yalnızlığı ile Tel-Aviv'e karşı büyüyen güvensizliktir. Bu savaşta, İsrail, Arap devletlerini kendi sınırlarını tanınmaya zorlayamadı.

Bu savaş, İngilizlerin 150 yıllık sömürgeci hükümranlığının bölgede noktalmasına sebep oldu. Sonraki yıllarda bölgede gelişen olayların birçoğunun kaynağı Filistin sorununun yanında 1956 Süveyş meselesi de olmuştur diyebiliriz. 1967 ve 1973 savaşları, 1982'de İsrail'in Lübnan'a saldırısı Süveyş buhranının getirilerinden sayılabilir (GHOTBİ, 1990, s.80).

İKİNCİ BÖLÜM

2.FİLİSTİN KURTULUŞ ÖRGÜTLERİ VE EL-FETİH'İN KURULUŞU

20.Filistin Kurtuluş Örgütleri

FKÖ (Filistin Kurtuluş Örgütü), İsrail işgaline karşı mücadele eden Filistinli direniş gruplarının adıdır. FKÖ, Filistin'de 1948'de İsrail Devleti'nin kuruluşundan önce yaşayan Filistin'in yerli halkını temsil etmek ve ulusal haklarına yeniden kavuşmasını sağlamak amacı ile kurulmuştur. Örgütün uluslararası alanda Filistinlilerin tek meşru temsilcisi kabul edilmesi, zaman içerisinde ve değişen şartlarla gerçekleşmiştir. Başlangıçta Filistinlilerin davasına Arap ülkeleri sahip çıkmış ve İsrail'e karşı mücadeleyi de yine söz konusu Arap ülkeleri yürütmüştür. Filistin yurttaşlığından mülteci durumuna düşen Filistinliler, başlangıçta, çaresizlik yıllarında bir şeyler yapacaklarına inandıkları Arap ülkeleri ve uluslararası kuruluşlara karşı güvenlerini gittikçe yitirerek, kendi sorunlarını ancak kendi iradeleri ile çözebileceklerine inanmaya başladılar. Bu arada mülteci kamplarında bilinçli ve mücadele etmek isteyen ilk nesil de yetişmişti. Nitekim el-Fetih'in kuruluşundan itibaren ikinci adam olan Salah Halef (Ebu İyad), kuruluş çalışmalarından bahsederken bu noktaya: "Yaser Arafat ve ben, Filistinlilere zarar verici olan şeyi biliyor ve inanıyorduk ki, Filistinlilerin, emperyalizmden kurtulamayan Arap devletlerinden bekleyeceği bir şey yoktu Filistinliler yalnızca kendilerine güvenebilirdi" sözleriyle açıklık getirmiştir (KARAMAN, 1982, s. 84) .

İsrail devletine karşı dağınık biçimde mücadele edemeyeceklerini gören Filistinliler bu devlete karşı davalarını yürütebilecek yeni arayışlara koyuldular. Bu arayışların sonucunda Filistinlilerin ilk örgütlü teşkilatları oluşmaya başladı. 1955 yılında Başkan Nasır'ın yardımcıları ile Gazze'de başlayan "Fedayan Örgütü" nün ikinci merhalesi El-Fetih'in kurulması olmuştur. El-Fetih'in kesin başlangıç tarihini tesbit etmek güçtür. Bazı kaynaklar El-Fetih'in 1950'lerde Batı Almanya'da Stuttgart üniversitesinde okuyan Filistinli öğrenciler tarafından kurulduğunu ileri sürer. Bazı Kaynaklar ise El-Fetih'in Yaser Arafat tarafından 1958'de Kuveyt'te kurulduğunu ileri sürmüşlerdir.

Mısır lideri Cemal Abdünnasır, Ocak 1964'te direniş gruplarını merkezi bir denetim

altında bulundurmak amacı ile Filistin halkını ayrı bir kimlik içinde örgütlendirme kararı aldı. Birkaç ay sonra da, daha önce Arap Birliği tarafından, Filistin halkının temsilcisi seçilmiş olan Ahmet Şükeyri, o tarihte Ürdün egemenliğinde bulunan Kudüs'te, çeşitli yörelerden gelen Filistinlilerle, Arap ülkelerinin temsilcilerinin oluşturduğu 424 üyeli Filistin Ulusal Kongresi'ni toplamayı başardı. Kongre 28 Mayıs 1964'te Filistin Kurtuluş Örgütünü kurulduğunu açıkladı ve başkanlığına da Ahmet Şükeyri'yi getirdi ("Arafat", TÜRK VE DÜNYA ÜNLÜLERİ ANSİKLOPEDİSİ, 1983, s.375). Bu örgütün anayasası mahiyetinde olan 29 maddelik Filistin ulusal misakı kabul edildi.

Misak, 1917 Balfour Deklarasyonu'nun Yahudilere yurt kurma hakkını tanımasının karşısına, Filistin halkının yurt kurma hakkını çıkarıyordu. Filistin'in kurtarılması milletlerarası açıdan meşru savunmanın gerektirdiği bir savunma hareketidir diyordu Misak (ARMAOĞLU, 1989, s.220–225) .

Uluslararası hukukta "Meşru Savunma" yani devletin ve halkın varlığını koruma hakkı, başta gelen haklardan biridir. Devletlerin uluslararası ilişkilerinde güç kullanmalarını her zamankinden daha kesin ve tam bir biçimde kısıtlayan, hatta yasaklayan BM Antlaşması da meşru savunma hakkını açık bir biçimde kabul etmiş bulunmaktadır. BM sisteminde meşru savunma gücü kullanma yasağının bir istisnası olmaktadır (GÖNLÜBOL, 1979, 382–383).

BM Antlaşması'nın bu konudaki 51. maddesi, meşru savunma konusunda ilk yazılı metni oluşturmaktadır. Bu maddede şöyle denilmektedir: "İşbu anlaşmanın hiçbir hükmü BM üyelerinden birinin silahlı bir saldırıya sebep olması halinde, doğal olan münferit veya müşterek meşru savunma hakkına hâlel getirmez."(GÖNLÜBOL,1979, s. 383). FKÖ, Filistin halkının yegâne dayanağı ve temsilcisi sıfatıyla Filistin halkının menfaatlerini korumak ve gerektiğinde İsrail devletine karşı meşru savunma ilkeleri çerçevesinde kurulmuştur.

1948 de İsrail devleti karşısında Arap devletlerinin yenilgisi, Filistin milli hareketinin örgütlenme sürecini hızlandırdı. Diğer ülkelerin ordularıyla İsrail'e karşı mücadelede başarılı olamayacaklarını gören Filistinliler, Arap devletlerinden bağımsız ve örgütlü hareket etme yollarını arayarak ulusal sorunlarına bilinçli olarak sahip çıktılar. 1950'lerde ufak partizan gurupları, Filistin sorununu eylemleri ile canlı tutmaya karar verdiler. 1960'lı yılların ortalarında bazı Filistin gerilla örgütleri, birtakım eylemlere giriştiler.

1964 yılında resmîyet kazanan FKÖ, siyasi ve askeri güç olarak varlığını ilan etti. (CHALIAND, 1982, s. 67–69). FKÖ'nün silahlı mücadelesindeki amacı çok yönlü idi. Bu yüzden örgütün Arap devletlerinin maddi, manevi yardımının yanı sıra ideoloji alanında desteklenmesi lazımdı. Zamanla ve örgütün siyasi stratejileri geliştikçe somut tecrübeleri ve bölgesel koşulları değerlendiren örgütün önderliği, kapasitesi yükselen FKÖ'nün, Arap Birliği ve Arap ülkelerinden bağımsız hareket etmesini sağladılar ve Filistin'in kurtuluş yolu Arap birliğinden geçer ilkesi yerine, Filistin'in kurtuluşu Arap Birliğine yol açar, ilkesini benimsediler (CABİR, 1982, s. 84).

FKÖ kurucuları genellikle 1950 lerde, Gazze Şeridinde yaşamaktaydılar. Bu gençlerin birçoğu 1948–1949 savaşlarına aktif olarak katıldılar. Bazıları da 1956 Mısır'a ortak saldırıda Arap ordusunun yanında yer aldılar. Filistinliler İsrail'e karşı başlattıkları bu örgütlü savaşlarında, Cezayir Kurtuluş savaşının tecrübelerinden yararlanmayı başardılar.

1950–1967 yılları FKÖ yöneticileri için yapıcı yıllar oldu. Bu dönemde çeşitli radikal örgütler çağdaş ideolojilerle Araplar arası birlik, ilerleme ve sosyal adalet yollarını bulmak için devamlı araştırma içindeydiler.

Başlangıçta iki Filistinli örgüt, Arap dünyasının her tarafında etkinlik ve saygınlık kazanmaya başladı. Birincisi Arafat ve arkadaşları tarafından kuruldu. Önce Gazze ve Kahire'de, daha sonra Kuveyt'te bile çalışmaları oldu. İkinci örgüt, Dr.George Habbaş tarafından kuruldu (CHALIAND, 1982, s.72–73) .

Beyrut üniversitesi çevresinde etkinliğe sahip olan bu örgüt önceleri Suriye, Ürdün ve Lübnan'da yoğun çalışmalar yapıyordu. Daha sonra Kuveyt, Güney Yemen ve bütün Arap dünyasında etkinlik kazandı.

FKÖ askeri eğitimini başlangıçta genellikle Suriye ve Cezayir topraklarında ve bu ülkelerin subaylarının yardımıyla yaptı. Gerillalar ailelerinin geçimi için az miktarda maaşa bağlanmışlardı. Silah temin etmek, önceleri FKÖ için zor oluyordu. Ama zamanla bu sorun Sovyetler Birliği'nin ve Çin Halk cumhuriyeti'nin silah yardımları ile çözülmüş oldu. FKÖ'nün yıllarca sürdürdüğü başarılı faaliyetler, örgütün, gelişmesini sağladı.

FKÖ, Ürdün veya İsrail'i dize getirmemesine rağmen, Arap dünyasında ve Filistin halkı arasında önemli gelişmelere neden oldu. Bu örgüt, sürdürdüğü başarılı çalışmaları sayesinde, gerek bölgede, gerek dünya kamuoyunda ve BM'de büyük saygınlık ve meşruluk kazanmıştır.

Bazılarına göre, Orta-Doğu'da yıllardan beri süregelen çatışmaların barış anahtarı FKÖ'nün elindedir. 1967 yenilgisi, İsrail'e karşı mücadelede Filistin'lilere kendi ayakları üzerinde durmayı öğretti. 1967 Arap-İsrail Savaşı'nda geriye kalan son Filistin topraklarının da İsrail'in işgali ile sonuçlanması, Filistinli direniş gruplarının kimlik bilincine varmaları ve ardından da FKÖ'nün kurumlaşmasına yol açacak değişikliklere gidilmesi bakımından bir dönüm noktası oluşturdu (GİRİTLİ, 1975, s.119) . Bu yüzden örgüt yöneticileri, diğer Arap ülkelerinin müdahalelerine gerek duymadan, bağımsız hareket etmeye karar verdiler. Bu yolda büyük başarılar sağladılar ve uzun bir mücadeleden sonra Filistin Devletinin kurulması yolunda yeni tezler ve önemli çözüm yolları üretmeye başladılar.

FKÖ'nün varlığı, Filistinliler arasında toplumsal değişme sürecini hızlandırdı. Yeniliklere açılma ve çağdaşlaşma merakını FKÖ'nün değişik elemanları Filistin gençliğine aşıladı. FKÖ'nün çalışması sonucunda, yönetimde demokrasi, kadın erkek eşitliği ve milli mücadeleye saygı, Filistin halkının davranışlarında önemli yer tutmaya başladı. Fedailerin sempatik eylemleri ile, geleneksel toplumun gerici ve tutucu kalıpları yıkılıyor ve onun yerini "kendine güven ve ilerlemek için düzenli çalışma" alıyordu. (CABİR, 1982, s.203)

Kökene eski dönemlere dayanan Arap ülkeleri arasındaki anlaşmazlıklar, FKÖ'nün hem kuruluşunu geciktirdi, hem de başlangıçta örgüt içindeki beraberliği zedeledi. 1967 yenilgisi, bütün Arap başkentlerinde, İsrail aleyhtarı tutumları katılaştırdı. Bu ortam, FKÖ'nün gelişmesi için Araplar arasında maddi, manevi ve ahlaki işbirliği zeminini hazırlamış oldu. 1967 olayları Arap-İsrail arasındaki askeri ve siyasi düşmanlık uçurumlarını derinleştirdi ve FKÖ ile bazı Arap devletleri arasındaki sıcak olmayan hava değişti.

Arap Birliğinin 1967 Savaşı'nda İsrail'e karşı ağır yenilgisi üzerine Ahmet Şükeyri FKÖ liderliğinden ayrılmak zorunda kaldı. Şükeyri'nin yerine geçici olarak yeni direniş grupları ile ilişki halinde olan Yahya Hammude getirildi. FKÖ'nün parlamentosu niteliğindeki Filistin Ulusal Konseyi'nin 1968'deki dördüncü toplantısında, Filistin direniş örgütleri FKÖ bünyesine alındı. Daha önce ana hatları ile belirlenmiş olan Filistin Ulusal

Andına "Filistin Kurtuluşunun tek yolu silahlı mücadeledir, "maddesi de eklenerek tamamlanıp onaylandı (KOSKAS, 1998, s.102) .

1967 savaşı sonrası örgütün, inandırıcı strateji ve yeterli insan gücü kaynağına sahip olduğunu iddia etmek mümkündür. Savaş sonrası, FKÖ, İsrail'e karşı tavırları ile tüm Arap halkının özlemlerini yerine getirerek Araplar arasında meşruluk kazandı. Fedailer, İsrail aleyhinde eylemleri ile sempati kazandılar ve Arapların güvenini elde ettiler. İsrail'i hedef alan gerilla eylemleri tüm Arap dünyası, özellikle Filistin halkı tarafından sevinçle karşılandı. FKÖ'nün İsrail'i yaralaması psikolojik açıdan çok yararlı oldu. Özellikle İsrail topraklarında yaşayan bir milyondan fazla Filistinlinin milli duygularının uyandırılması, İsrail'i içinden vurmaya amaçlıyordu.

1968 "Kerameh" savaşında, FKÖ tarafından İsraililere inanılmaz darbeler vuruldu. Bu başarı Arapların uzun bir zamandan beri İsrail ordusuna karşı kazandıkları ilk zaferdi. FKÖ'nün liderliği, 1969 da El-Fetih'in eline geçince,' FKÖ, Filistin halkının resmi ve kanuni temsilcisi sıfatı kazandı (CHALIAND, 1982, s. 69) . Bundan sonra, Orta-Doğuda örnek siyasi güç olarak kabul edildi.

Filistin halkının maddi ve manevi desteğine sahip olan FKÖ, böylece güçlenerek, Filistin halkının geleceği hakkında karar mercii durumuna geldi

1968'de, Filistin Ulusal Konseyi'nin 4. toplantısında FKÖ yeniden örgütlendi; komando gruplarına yeni üyeler katıldı. Sözleşme gözden geçirildi, siyasal programlarda uzlaşıldı, Filistin kurtuluş ordusunun komando kanadı kuruldu.

Hammude'nin girişimi ile 1969'da toplanan beşinci kongrede, FKÖ çatısı altında bir araya gelen direniş gruplarının en büyüğü olan el-Fetih'in lideri Yaser Arafat örgütün başkanlığına seçildi. (KOSKAS, 1998, s. 102)

Halk desteğine sahip güçlü bir FKÖ, her şeyden önce bölgede bazı Arap rejimlerini de tehdit etmektedir. Bu önemli faktörün güçlü FKÖ'nün Filistin topraklarında devlet kurması bu rejimlerle ters düşmektedir. Bu yüzden radikal bir FKÖ'nün varlığı İsrail'in yanı sıra Arap muhafazakâr rejimleri tarafından da istenmemektedir.

FKÖ'nün, Arap devletlerinin yardımlarını alabilmek için, bu ülkelerin politikalarına belirli ölçüde de olsa uymasını icap etmektedir. Filistin Kurtuluş örgütü izlediği dengeli politikayla Arap ülkeleri arasındaki, ilişkileri ve bölgesel denge ve dünya gerçeklerine titizlikle dikkat ederek örgütün dinamiğini günümüze kadar başarı ile geliştirmesini bilmiştir.

FKÖ karşılaştığı bütün sorunları ancak halk desteğine dayalı uzun ve sabırlı bir mücadele ile yenerek gereken başarıyı sağlayabilmiştir. FKÖ'nün içinde, değişik ideolojilere sahip fraksiyonların varlığı örgüt içinde durağanlığı önleyerek, değişik fikirlerin uzun çekişmesi ve ideolojik mücadelesi neticesinde FKÖ günümüzde çağdaş ve demokratik bir görünüm kazanabilmiştir. ÇANDAR, bu fraksiyonlara "Filistin mozaiğinin eşsiz renkleri" demektir (ÇANDAR, 1984, s. 221). Zamanla FKÖ, dünya çapında yeterli destek ve taraftar toplamayı başardı. İsrail'in işgal ettiği toprakların düz alanlar ve ovalar olması gerilla hareketini zorlaştırdığı halde FKÖ'nün sabırlı eylemleri ve politik hareketleri örgüte büyük başarılar sağladı.

FKÖ'nün varlığı ile diğer alanlarda olduğu gibi, politik alanda da, Filistin halkının büyük bir eksikliği giderilmiş oldu. FKÖ'nün bünyesinde yer alan Filistin Kurtuluş Ordu'sunun İsrail'e bağlı güçlere saldırmak suretiyle, düşmanı yıpratması, Filistinliler arasında bütünleşmeyi ve bilinç düzeyini arttırıp ilgisizliği eyleme çevirmek ve böylece ulusal dayanışmayı arttırmak ve bireycilikten ulusal şekillenmeye doğru gelişmeler elde etmek, bu örgütün sorumlu ve fedakâr elemanları sayesinde olabilmıştır.

Silahlı savaşın gerçek etkisi, birbirlerinden uzak kamplarda yaşayan Filistinliler arasında ortak sevinç ve müşterek hüznü yaratmasıdır. Birbirlerinden uzak yaşamalarına rağmen, Filistinliler arasındaki ortak bağlar zamanla daha da güçlenmiştir. Silahlı mücadelenin Filistin halkı arasında toplumsal ve politik bağların güçlenmesinde önemli etkisi olmuştur.

Kamplar arasındaki ilişkiler ve merkeze bağlılık, FKÖ'nün değişik komiteleri vasıtasıyla olmuştur. Farklı fonksiyonlara sahip komiteler merkezi komitenin denetiminde çalışarak gelecek Filistin devletinin hazırlık çekirdeklerini oluşturmuştur.

FKÖ'nün en önemli organı Filistin parlamentosuna eşdeğer olan "Ulusal Konsey" dir. Üyeler, konseyin mevcut kurulu, komando grupları, Filistin birlikleri, meslek örgütleri ve

yaşamın her alanında önde gelen Filistinlilerin görüşmeleriyle belirlenir. Amaç, Filistin partilerinin (komando hareketlerindeki siyasal eğilimlerin) ve mümkün olduğu kadarıyla bireylerin temsilini sağlamaktır. Anayasal olarak Konsey, FKÖ'nün siyaset ve programlarını oluşturan en yüksek organıdır. Görev süresi iki yıla sınırlanmıştır. Konseyin, hepsi konsey tarafından seçilmiş sekreter, iki sekreter yardımcısı ve sekreterlikten oluşan başkanlık organı vardır (HALLOUM, 1989, s. 83) .

Ulusal Konsey, Filistin Bakanlar Kurulunu ve Filistin yürütme kurulunu seçmektedir. Yürütme Kurulunun üyeleri Konsey üyelerinden seçilmekte, sekreterlerini kendileri seçmektedirler. Yürütme Kurulunun üyeleri, tam zamanlı çalışanlar (sürekli toplantı halinde). Kurul, Ulusal Konseye karşı toplu ve kişisel sorumluluk altındadır. Yürütme Kurulunun dört ana işlevi vardır. Resmi olarak Filistin halkını temsil eder. FKÖ'nün çeşitli organlarını denetler, yönergeler ve programlar belirler, kararlar alır. Son olarak da FKÖ'nün mali siyasetini yönetir ve bütçeyi hazırlar. FKÖ, Filistin Kurtuluş Ordusu olarak bilinen düzenli askeri örgütü de denetimi altında tutmaktadır. FKÖ'nü oluşturan örgütlerin, kendi gerilla birimleri vardır. Bunlar özerk olarak hareket ederler (HALLOUM, 1989, s.85). Filistin Kurtuluş Hareketini örgütsel yapısı içinde, Filistin Ulusal Fonu ve Özel kurum ve büroları da önemli organlardan sayılır. FKÖ'nün önde gelen direniş gruplarını da şöyle sıralayabiliriz;

Filistin Ulusal Kurtuluş Hareketi (Fetih) Askeri kanadının adı al-Asıfa olup önderi Yaser Arafattır.

Filistin Halk Kurtuluş Cephesi Arap Ulusal hareketinden doğdu. Önderi Dr. Jarj Habbaş

Filistin Demokratik Halk Kurtuluş Cephesi (FDHKC) 1969 da kuruldu. Önderi Noyif Havatme

Arap Kurtuluş Cephesi (AKC) 1969 da kuruldu. Önderi Abdel Rahim Ahmet

Filistin Komünist Partisi (FKP) 1984'de kuruldu. Önderi Süleyman Najjab

Filistin Kurtuluş Cephesi (FKC) 1979 de kuruldu. Önderi Talat Yakup, Mhd. Abbas

Halk Mücadele Cephesi (HMC) 1976'da kuruldu. Önderi Dr. Samir Ghosheh

Halk Kurtuluş Savaşı Öncüleri (Saika) 1968 de kuruldu. Önder İssam Al-Kadri (Suriye'den destek alıyor) .

Filistin Halk Kurtuluş Cephesi Genel Kumandanlık (FHKC-GK) 1968'de kuruldu. Önderi Ahmet Cibril

Filistin Kurtuluş Ordusu (FKÖ'ye bağlı) 1964'de kuruldu. Komando Kanadı Halk Kurtuluş Kuvvetleri 1968'de kuruldu (HALLOUM, 1989, s. 92) .

Filistin Kurtuluş hareketi içindeki değişik fraksiyonların amacı aynı doğrultuda olduğu için, mücadeleyi parçalamaktan çok, farklı ideolojik çelişkilerden hareketle demokratik ortamda uygun Çözüm yollarının gelişmesini sağlamak hedef alınmaktadır.

Filistin Kurtuluş Hareketi tarafından başlatılan ve Filistin devletini oluşturabilecek alt yapı hizmetleri günümüze kadar başarı ile devam etmektedir. Okullar, sosyal hizmetler, eğitim merkezleri, askeri eğitim ve milis kuvvetleri, Filistin halkının örgütlenmesinde önemli rol oynamıştır. FKÖ, askeri eylemleri ile dünya kamuoyunu Filistin sorunuyla ilgilenmeye zorlamış, Filistin halkının karakterine mücadele ruhu kazandırmış ve İsrail devleti karşısında Filistin halkının devlet oluşturabilme yeteneğini bütün dünyaya ispatlamıştır.

FKÖ çağımızın en uzun devrimci hareketini sürdüren, siyasi, diplomatik, toplumsal ve silahlı mücadele tecrübesiyle dolu bir örgüt olarak uzun süreden beri bütün dünya sorumlu liderleri ve uluslararası kuruluşlar tarafından, sürgündeki Filistin devletinin yegâne sahibi sayılmaktadır.

FKÖ, Filistin Arap halkının tek meşru temsilcisi olduğu için, günümüzde bütün çözüm yolları ancak bu örgütün onayı ile gerçekleşebilir. Orta-Doğu'da adil ve kalıcı bir barışın kurulmasında FKÖ'nün oynayacağı rol kendiliğinden ortaya çıkmadı. Filistin ulusal hakları için yürüttükleri aktif savaşın FKÖ'ye Filistin-Arap halkı arasında geniş destek sağladı ve İsrail işgali altında yaşayan Filistinlilerin yanı sıra sürgünde yaşayan Filistinlilerin de politik öncüsü haline geldi. Tüm Filistinliler bu örgütü kendilerinin yönetici organı olarak kabul etmişlerdir. Örgüt Arap dünyasında baş gösteren umutsuzluk atmosferinin alt edilmesinde önemli bir rol oynamıştır (DAVYDKOV, 1988, s. 17) .

FKÖ'nün saygınlığını güçlendiren önemli bir etken, onun Orta-Doğu sorunlarına ilişkin daha gerçekçi konumlara yönelmesidir. Filistin Ulusal Konseyi'nin 1974 yılında 12. oturumda, bir Filistin ulusal yönetimi, yani Filistin toprağının kurtarılacak bölgelerinde bir devlet kurulması görevini ön plana getirmesi, Siyonistlerin, İsrailileri yok etmek propagandasına karşı geliştirilen politik ve gerçekçi bir karardır. Arap Devlet Başkanlarının 1974 Rabat Konferansında, FKÖ'nün Filistin Arap halkının meşru temsilcisi olarak tanındılar

ve Arap Birliği'ne tam üyeliği, örgütün uluslararası konumunu yüceltmiştir. BM Genel Kurulu 29. Oturumun da (1974), Bağlantısızlar ve sosyalist ülkelerden oluşan 72 devletin hazırladığı bir karar tasarısını benimsemiş; Genel Kurul, Filistin halkının temsilcisi sıfatıyla FKÖ'nün Filistin sorunu görüşmelerinde Plenum oturumlarına katılmaya davet etmiş, bu gibi konferanslara FKÖ'nün diğer katılımcılarla eşit statüde katılması doğrultusunda bir karar almıştır (DAVYDKOV, 1988, s.19-20).

BM'in bu kararından sonra, Yaser Arafat, bir elinde zeytin dalı, diğer elinde silahı ile BM Genel Kurulunda delegelerin coşkulu alkışları ile karşılandı.

İşgal altındaki topraklarda yaşayan Filistinliler ve sürgündeki Filistin halkı kendi haklarının savunmasını siyasi temsilcilerine yani FKÖ ye, devretmişler, ayrıca işgal altında yaşayan Filistinliler siyasal kurumlarını kendi ellerinde tutmayı günümüze kadar devam edebilmişler, FKÖ, Filistin Arap halkına, kendi davalarında yeni kurtuluş yolları aramada öncülük etmiştir. FKÖ, Filistin halkının karar verme mercii olarak, bazı Arap devletleri tarafından desteklenen teslimiyetçi çözüm yollarını veto edebilmektedir. FKÖ, BM Genel Kurulu'na ve Güvenlik Konseyi'nin ve çok sayıda uluslararası örgütün oturumlarına eşitlik temelinde defalarca katılmış ve resmi şekilde kabul görmüştür. İsrail ve ABD tarafından yapılan olumsuz girişimler örgütün meşruluğundan hiçbir şey eksiltmedi, çünkü FKÖ, uluslararası hukukun ve teamülün belirli ilkeleri doğrultusunda ve uzun mücadele sonunda varlığını kanıtlamıştı (GHOTBİ, 1990, s.87).

FKÖ, yetmişli yılların sonlarına doğru taktik değiştirerek işgal bölgesi dışındaki silahlı savaşlarını, politik taban oluşturmak için işgal bölgelerine taşıdı. Kadın komiteleri, sendikalar ve gençlik organizasyonlarının kurulmasına çalışan FKÖ, bugünkü Filistin ayaklanmasının temelini oluşturdu. Mücadelenin işgal altındaki topraklarda komiteler oluşturarak organize edilmesinde El-Fetih, Halk Cephesi, Demokratik Cephe, Filistin Komünist Partisi ve İslami Cihad'a yakın olan temsilciler tarafından uygulamaya geçildi.

İşgal bölgelerinde İsrail'in yerleşim politikası, bu bölgeler de ekonomik ve politik baskı gibi çeşitli olaylar, Filistin'deki mevcut hareketin gelişmesine etki yapmıştır. İşgal bölgelerinde ilk kez 1973 yılında ulusal bir önderlik tabakası oluşmuş, Ürdün rejiminden ayrılarak FKÖ ile sıkı işbirliğine girmiştir. Bu yüzden FKÖ, Batı Şeria ve Gazze'de, Filistin ulusal Cephesi'nin kurulmasına karar verdi. Ürdün yanlısı seçkinler siyasal etkinliklerini

kaybettiler. Bu andan itibaren, FKÖ, Filistin'in kurtarılmış kısmında kurulacak olan bağımsız bir ulusal devlet propagandasına başladı (HAMBURG, 1988, s. 54) .

21.El-Fetih ve Yaser Arafat

1960'lı yılların başında sürgünde kurulmuş kırk civarında Filistin teşkilatı içinde en önemli grup el-Fetih'dir. Filistin sorununun gerçek anlamda Filistinleştirilmesi El-Fetih örgütünün kurulmasıyla başlar denilebilir. Filistin direniş hareketinin en önemli kilometre taşlarından biri olan el-Fetih, Yaser Arafat'ın (Ebu Ammar) önderliğinde 1959'da kuruldu (KOSKAS, 1998, s.35) .

Teşkilatın kurucuları arasında bu dönemde Arafat'ın en yakın arkadaşları olan Ebu Iyad (Salah Halef) ve Ebu Cihad (Halil el-Vezir) da bulunmaktadır. Arafat ve arkadaşları Süveyş Kanalı bölgesinde İngilizlerle çatışmaya giren Filistinlilerin başında yer aldılar. Silahlı mücadele ile ilk defa burada tanışan Arafat ve arkadaşları 1955'de İsrail'in giriştiği Gazze harekâtından sonra, silahlı mücadelenin başarıya ulaşmak için tek çıkar yol olduğu fikrinde birleştiler.

1957'de Mısır'dan ayrılarak mühendis olarak çalışacakları Kuveyt'e gittiler ve burada gizli faaliyetlerin yanı sıra, *Filistinuna* (Filistinimiz) adlı dergiyi çıkarmaya başladılar. El-Fetih 1950'li yılların sonunda İsraili hedeflere karşı küçük çaplı hareketleriyle birlikte direniş yolunda silahlı mücadeleyi başlatan en dikkat çekici gruplardan biri oldu. En belirgin niteliği ise Filistin direnişini, öncelikle Arap hükümetlerinden bağımsızlaştırma yolunu seçmiş olmasıydı.

El-Fetih 1968 yılındaki ünlü Karameh direnişiyile öne çıktı ve Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ) içinde etkin olmaya başladı. 21 Mart 1968 tarihinde saldırıya geçen İsraililer Karameh'te hiç beklemedikleri bir direnişle karşılaştılar. Arap ordularının başaramadığını küçük bir gerilla grubu başarmıştı. Karameh zaferiyle büyük saygınlık kazanan Arafat ve el-Fetih bu tarihten sonra Filistinlilerin umut kaynağı oldu. 1971 yılında Ebu Ali Eyad'ın öldürülmesi üzerine el-Fetih'in içinden kopan Kara Eylül adındaki grup 1972 yılında yapılan Münih Olimpiyatları'nda 11 İsraili sporcuyla öldürerek adını duyurdu. El-Fetih'in diğer kurucularından Ebu Cihad ise 1988'de Tunus'ta silahlı bir saldırıda hayatını kaybetti.

1982 yılına kadar Lübnan'da kalan el-Fetih karargâhı İsrail'in Güney Lübnan'ı işgal etmesiyle buradan taşındı. Bu dönemde el-Fetih içinde Arafat'ı uzlaşmacı olarak suçlayan bazı gruplar ortaya çıktı, fakat 1987 yılında yapılan FKÖ Konseyi toplantısında Arafat'ın önderliği teyit edildi (HÜSEYİN, 2001, s.193).

22.1967 Arap İsrail Savaşı (Altı Gün Savaşı) ve Sonrası

220.Savaş Öncesi Orta-Doğudaki Durum

1948–49 Arap-İsrail savaşı İsrail'in bir kuruluş savaşı idi. 1956 Sina savaşı ise, Mısır ile Batıyı karşı karşıya getiren bir savaş olmuş ve İsrail bir bakıma yardımcı veya yan kuvvet rolünü oynamıştır. 1967 Arap-İsrail savaşı ise, İsrail ile bütün Arap dünyasını karşı karşıya getiren ve neticeleri bakımından da Ortadoğu'da tesirlerini günümüze kadar devam ettirecek yeni bir dönem açmıştır.

1967 Savaşına kadar on bir yıllık döneme bakıldığında; Dönemin birinci yarısı Doğu-Batı çatışmalarının yoğun olduğu ve bu çatışmanın özellikle Ortadoğu üzerinde yoğunlaştığı yılları kapsamaktadır. Dönemin ikinci yarısı ise, Bir yumuşama sürecinin Doğu ve Batı Blokları arasındaki ilişkilere hâkim olmaya başladığı bir safha olarak ortaya çıkmaktadır. 1962 Küba Krizi ve 1961'den itibaren iyice sertleşen ve Çin Halk Cumhuriyeti'nin Sovyet Rusya'dan kopmasına neden olan Moskova-Pekin çatışması milletlerarası politikada yumuşama ihtiyacının doğmaya başladığı dönemin ikinci yarısını şekillendiren başlıca olaylardır.

1960'ların başından itibaren Ortadoğu'nun iç gelişmelerinde ve bölge politikasında yeni bir unsurun aktif olarak rol oynadığı görülmektedir: Arap Baas Sosyalist Partisi (KAMEL, 1970, s.28–40) gerek Suriye gerekse Irak'ın iç politikalarına hâkim olmuş bunun sonucu olarakta Nasır'ın Arap dünyasındaki faaliyetlerine ağırlıklı etkiler yapmıştır.

Bu parti, Ortadoğu açısından oldukça olumsuz bir gelişmeye neden olacak ve Arap Birliği'ni gerçekleştirme teşebbüsü sonuçsuz kalacaktır. Zira Baasçılar Nasırcıların eşit olarak

temsil edilme isteğine büyük bir ısrarla karşı çıkacak; böylelikle Irak, Suriye ve Mısır liderlerinin 7–17 Nisan 1963 günlerinde Kahire'de yaptıkları müzakereler sonunda oluşturulan Birleşik Arap Cumhuriyeti Federasyonu deyim yerindeyse ölü doğan bir çocuk olmaktan ileri gidemeyecektir.

Savaş öncesinde önemli bir gelişme de FKÖ'nün kurulması olmuştur. FKÖ'ün ortaya çıkışı İsrail açısından 1962 yılında başlayarak önemli bir gelişime sebep olmuştur. 1956 savaşından sonra komşuları ile olan mütareke sınırlarında hiçbir zaman eksik olmasada büyük ve ciddi krizler haline gelmeyen çatışma ve çarpışmalar bu tarihten itibaren önemli sonuçlar doğurmaya başlamıştır. Bu değişimde 1962 yılındaki Cezayir milliyetçilerinin Fransa'ya karşı yürüttükleri mücadele sonunda bağımsızlıklarını kazanmalarının da önemli bir etkisi olmuştur.

1967 yılı ortaları geldiğinde aslında ne Mısır ne de İsrail savaşı düşünüyorlardı, Mısır, 1956 Savaşı'ndan aldığı derse sıkı sıkı sarılmış olduğu gibi, iyice hazırlanmadan ve milletlerarası atmosfer elverişli duruma gelmeden olayların peşine takılıp İsrail ile bir maceraya sürüklenmemeye özellikle dikkat etmekteydi. İsrail ise, 1967 Yılı'nın ne savaş ne barış yılı olacağını düşünüyordu. Hatta öyle ki sınır çatışmalarının artması ve İsrail–Suriye ilişkilerinin gerginleşmesi üzerine karşı bir askeri harekâtı düşünmeye başladıklarında dahi İsrail Mısırın bir tepki göstermeyeceğine inanıyordu.

Ancak bu dönemde, ABD ve Sovyetler Birliğinin Ortadoğu üzerindeki rekabeti devam etmektedir. Sovyetler Birliği İsrail'i Güvenlik Konseyinde ağır bir şekilde eleştirilmekte ve Arap ülkeleri yanında yer almaktadır (ARMAOĞLU, 1989, s. 236–240). İsrail, Ortadoğu'daki Amerikan-Sovyet rekabetinin Amerika ile Arap Kurtuluş Hareketi arasındaki uzlaşma çelişkinin çerçevesini iyi okumuş ve Araplara karşı girişeceği bir savaşta ABD desteğini alacağını bilerek hareket etmiştir.

Suriye'nin İsrail'e karşı uzlaşmaz ve saldırgan tutumu, İsrail'i Suriye'ye saldırı planları yapmaya itmiştir. İsrail'in Suriye'ye saldıracağını istihbarat örgütleri duyurunca Mısır Suriye'yi yalnız bırakmayacağını, 19 Mayıs'ta Birleşmiş Milletlere başvurarak, Birleşmiş Milletler askeri gücünün Sina'yı boşaltmasını talep etmiş ve Sina'ya asker çıkartmıştır. Ayrıca Tiran boğazını İsrail gemilerine kapatmıştır (CATTON, 1969, s.103). Bölgeyi savaşın kara bulutları kaplayınca, Ürdün kralı Hüseyin tarafsız kalamayacağını anlamış ve 30 Mayıs'ta

Kahire'ye giderek Ürdün-Mısır savunma paktına imza koymuştur. Bütün bunlarla birlikte Nasır, savaşa hazırlıklı değildir. Yemen'de askerleri vardır. Fakat daha sonra açıklayacağı gibi “Sovyetler tarafından İsrail'in kendilerine saldıracağı” (CATTON, 1969, s.103) şeklindeki bir açıklaması ile yanıltılmıştır.

Sonrasında, Suriye meselesi, savaşı ateşleyen kıvılcım oldu. 13 Mayıs günü Kahire'ye gelen Sovyet Parlamento Heyeti, Nasır'a İsrail'in Suriye sınırlarına 11–13 Tugaylık bir kuvvet yığdığını söyledi. Sovyetler bu bilgileri aynı zamanda Suriye'ye de vermiş olacaklar ki, Nasır'a göre Suriyeliler de kendisine İsrail sınırlarında 18 Tugay tesbit ettiklerini ve İsraililerin yoğun yığınak yapmakta olduğunu bildirmişlerdir. Bu olaylar sonucunda, Nasır'ın tutumu birdenbire sertleşmiştir.

Nitekim Sovyetlerin bu haberinin ardından 14 Mayıs'ta Mısır silahlı kuvvetleri en yüksek alarm durumuna geçirildiği gibi 16 Mayıs'ta da Mısır ve Suriye'de olağanüstü hal ilan edildi. Suriye ve Mısır İsrail sınırına 17 Mayıs'ta da asker yığarken, Ürdün de seferberlik ilan etti.

18 Mayıs'ta Mısır hükümeti, B.M. Genel Sekreterliğine gönderdiği telgrafta, Mısır-İsrail sınırlarında bulunan ve Mısır'ın isteği üzerine yerleştirilmiş olan BM Barış Gücü Kuvvetlerinin (UNEF) geri çekilmesini istedi. Bu durum karşısında, BM Genel Sekreteri 18 Mayıs akşamı BM kuvvetlerine geri çekilme emri verdi (ALTUĞ, 1970, s.308).

İsrail de ihtiyatları silah altına almaya başladı. Buna karşılık, Mısır, Suriye ve Ürdün'den sonra Irak ve Kuveyt de seferberlik ilan etti. Öte yandan 21 Mayıs'ta FKÖ lideri Şükeyri de sekiz bin kişilik Filistin Kurtuluş Ordusu'nun Mısır, Suriye ve Irak silahlı kuvvetlerinin emrine girdiğini açıkladı.

22 Mayıs'ta, Nasır, İsrail'in Akabe Körfezinden Kızıldenize çıkışını sağlayan Tiran boğazını kapadığını ilan etti. Bu sırada Mısır'ın İsrail gemilerine Süveyş Kanalı'nı da kapadığı eklenmelidir. İsrail başta olmak üzere bütün Batı dünyasında tepki ile karşılanan Nasır'ın bu davranışının ardından, İsrail büyük Devletler nezdinde teşebbüslerde bulundu, İngiltere ve Fransa yetkilileri ile görüşen İsrail sorunu barışçı yollardan çözme taraftarı olduğunu vurguladı.

25 Mayıs'ta Amerikan halkına yaptığı konuşmada, Akabe'yi bir Suyolu saydığını ve bu Suyolunun kapanmasının hukuka aykırı olduğunu belirten Amerikan Başkanı Johnson, bölgedeki tüm milletlerin bağımsızlık ve toprak bütünlüğünü korumaya kararlı olduğunu da ekleyerek İsrail'in yanında yer aldığını açıkça ortaya koydu. Başkan Johnson'ın bu konuşmasına karşılık olmak üzere, Sovyet hükümeti ise 23 Mayıs'ta sert bir açıklama yaparak İsrail'e çattığı gibi, savaş halinde Arap ülkelerini destekleyeceğini bildirdi.

221.1967 Savaşı

5 Haziran sabahı başlayan, "Altı Gün Savaşı" veya "Haziran Savaşı" diye tarihe geçen savaş, 11 Haziranda sona ermiştir. 5 Haziran sabahı İsrail uçakları, Mısır hava kuvvetleri daha yerdeyken onları imha etmiştir. Mısır, kendisine saldırı beklememiştir. İsrail'in Suriye'ye saldıracağını düşünmüştür. İsrail, 1948 ve 1956'da yaptığı gibi ilk saldırıyı yine kendisi başlatmıştır. Mısır hava kuvvetlerinin yok edilmesi rahatlığıyla Sina'ya yüklenen İsrail kuvvetleri 9 Haziran günü bütün Sina'yı ele geçirerek Süveyş kanalına dayanmışlardır (BHARAT, 1978, s. 46–47). Bu zaman zarfında Kudüs'ün Arap elinde olan kısmı ve Ürdün ırmağının Batı yakasının tümünü eline geçirilmiştir. 7 Haziranda Ürdün Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin ateşkes çağrısını kabul etmiş, ertesi günde Mısır kabul etmiştir. Bu ara İsrail kendisine karşı herhangi bir ilerleme sağlayamayan Suriye'ye yönelmiştir. İsrail güçleri, stratejik öneme sahip Golan Tepelerini ele geçirmiştir. 10 Haziran'da da Suriye ateşkesi kabul etmek zorunda kalmıştır (ÇANDAR, 1984, s. 94).

Kennedy zamanında ABD'nin Ortadoğu'ya yönelik politikalarında bazı değişmeler olmuştur. Sovyet nüfuzunun Ortadoğu'da yayılmasının engellenmesi ancak Araplarla iyi ilişkiler kurularak gerçekleştirilebileceğine, İsrail ve Araplara yaklaşımın eşit ölçüler içinde olması gerektiğine inanmışlardır. Kennedy'nin öldürülmesinden sonra ABD Ortadoğu politikası yine İsrail yanlısı bir yaklaşım sergilemeye devam etmiştir. İsrail bir çeşit emperyalizmin şımarık çocuğunu oynamaktadır ve 1967'de Filistin'in tümünü egemenliği altına almakla yetinmeyerek çağlar boyu Mısır'a ait olan Sina yarımadasının yanında Suriye'nin en verimli ve en stratejik topraklarını Golan Tepelerini de topraklarına katması, bu savaşın Yahudi devleti lehine tartışmasız bir askeri zaferle sonuçlanmasını göstermiştir.

"İsraililerin devletlerini, varlık şartı olarak üzerinde titredikleri "İsrail'i yenilmezliği" doktrini doğrulanmış oldu. Arap Filistin'in ortadan kaldırılmasından başka, Arap-İsrail uyuşmazlığı Filistin dışındaki Arap topraklarının bir kısmının, Mısır ve Suriye'nin işgali ile yepyeni bir evreye girdi. Süveyş ve Sina'daki petrol yataklarını, hava kuvvetlerini ve kara kuvvetlerinin önemli bir bölümünü kaybeden Mısır en ağır darbeyi yedi. Ürdün ek bir 300.000 mülteci ile şişti. Batı Yakasının kaybıyla üretken kapasitesinin yüzde 40'ını yitirdi. Kudüs, İslamlığın ve Hıristiyanlığın kutsal kenti, Arapların onur simgesi kent, tümüyle Siyonistlerin eline geçti. İsrail başkenti Kudüs'e taşındı. Arap gururu derin yara aldı (ÇANDAR, 1984, s. 101).

Filistinliler açısından öncesinde artık filizlenmekten öte tomurcuklanmaya başlamış direniş hareketi ile kimliklerini pekiştiren ve varlığını iyiden iyiye duyuran Filistinliler; "Yalnız Arap dünyasının değil bütün dünyanın varlığını tanıdığı güçlü ve meşru bir unsur olarak sahneye çıkmışlardır. 1967 savaşından önce ana rahmine düşen direniş çocuğu için savaş ve İsrail'in askeri zaferi ebelik yapmıştır." (ÇANDAR, 1984, s. 102).

1967 savaşının Araplar ve Filistinliler için ne ifade ettiğini yine Edward Said şöyle ifade etmiştir;

"1967 bir yıkım yılıydı. Geleneksel Arap düzeninin yenilgisini simgeler. Ancak, Filistinlilerin kendi kendilerine yardım etmeleri kendi kendilerinden sorumlu olmaları, kendi öz kimliklerinin bilincine varmaları gibi gelişmelerin siyasal örgütlerde neşvünema bulmaya başlaması da o yıla rastlar. 1967'ye kadar Arap ülkelerin her biri, Filistin'i, Filistinlilerin arzularına uygun olmaktan çok kendi devlet anlayışları ve Filistin trajedisini içtenlikle benimseyen büyük kitlelerin milliyetçi duygularını tatmin edecek şekilde destekliyorlardı (SAİD, 1985, s. 193)."

Givyer Roy'un ifadesiyle;

"İsrail'e karşı Arap savaşının coşkusu, her devletin gerektiğinde Filistinlilere karşı kendi çıkarlarını kolladığı olgusunun pek gizlemiyor (RAYMOND, 2000, s. 34)."

Bu savaş Arapların İsrail'e geleneksel yaklaşımlarını itibardan düşürmekle kalmadı, Filistinlilere, Siyonizm'le giriştikleri mücadelenin kendilerine vekâlet eden ordular ve devletler aracılığı ile kazanılamayacağını da öğretmiştir (SAİD, 1985, s. 195).

1968'de İsraililere esir düşmüş olan El-Fetih gerillası William Nasır'ın kendisini sorguya çeken İsraili sorguculara dediği gibi “Gerçek galipler Filistinlilerdir. Birden bire hesaba katılan bir güç haline geldik. Birçokları bizi tanıyorlar. Şimdi hiçbir zaman olmadığı kadar örgütlüyüz. Zaferinize gelince, siz Arap hükümetlerini yendiniz, Filistinlileri değil. Bu aynı şey değildir.” (ÇANDAR, 1984, s. 107).

1967 savaşı sonrası Arapların boş bıraktıkları yerleri Filistinlilerin doldurması gerekmiştir. Bunun çalışmaları başlamış, Sürgündeki toplulukların desteği artıkça örgütlenmeler de çalışmalarını hızlandırmıştır. Ürdün ve Lübnan'daki Filistinli varlığı ülkelerindeki rejimler için tehlike olmaya başlamıştır.

Filistinli Silahlı Mücadele Örgütlerinin bir araya gelerek, silahlı mücadelenin Filistin'in kurtuluşu için gerekli olduğuna karar verdikleri, fakat ilk anda ortak bir cephe oluşturmadıkları, ayrı ayrı silahlı eylem başlattıkları görülmektedir (KARAMAN, 1992, s.95). Özellikle el-Fetih kurmayları kırılmış olan Arap gururunun yarasının sarılması ve yılgınlığın önünün hemen alınması için vakit geçirmeden İsrail'in işgali altına girmiş olan Gazze ve Batı Yakasını örgütlenmek için kentlerde ve köylerde direniş üsleri kurmaya başladıkları görülmektedir. El-Fetih üç ay gibi kısa bir süre sonra İsrail'e ait Yard Hannah Kibbutz'unun sulama kanalını uçurmuş ve bununla birlikte eylemlerini sıklaştırmıştır. Fetih ilk kez fetih adını kullanarak bildiri yayımlamıştır. Bu bildiri Ocak 1968 tarihli ve Filistin Ulusal Kurtuluş Hareketi (Fetih)'in bir numaralı bildirisidir başlığını taşımaktadır.

Bu bağlamda ÇANDAR Filistin Sorununu şöyle ifade etmiştir;

"Filistin sorunu, esas olarak, İsrail'in kurulmasına olanak' vermek için vatanlarından koparılmış ve sürülmüş olan Filistin'in Arap çoğunluğunun, bütünü bir halkın sorunudur. Haziran saldırısından önce, yaklaşık olarak bir buçuk milyon Filistinli Arap, Arap dünyasının dört bir yanında kamplarda mülteci olarak ve Birleşmiş Milletlerin yaşamaları için verdiği istihkaka dayanarak yaşamak zorunda bırakılmıştır. İsrail'in içinde kalan 300.000 kişi onlara iş vermeyen, eğitim olanakları ve insan haklarının hiçbirini tanımayan bir rejim tarafından ayırma tabi tutulmuşlardır. Ve yirmi yıldır İsrail, Arap mültecilerinin topraklarına dönmelerine olanak verilmesi için yapılan sürekli ricaları reddetmiştir. Başlangıçta, sürülmüş ve ızdıraplı Filistin halkı, trajedisini çözmesi için Birleşmiş Milletlerden medet umdu. Ne var ki, yirmi yıl geçti ve bu uluslararası kuruluş sorunlarını hala çözmedi. Dahası, mültecilerin ülkelerine geri dönmesi ya da tazminat almalarına dair aldığı kararlarda asla uygulanmadı.

Bütün bu süre içinde, İsrail yayılmacı planlarını hazırlamaya ve yerine getirmeye devam etti. Filistin halkının yıllardır çektiği acılar ve sıkıntı İsraili işgalcilere karşı halkın isyanının ifadesi olan tam anlamıyla halkçı, dinamik, yeni bir Filistin Kurtuluş Hareketini doğurdu. Saldırıdan hemen sonra, Fetih gizlice eskiden işgal edilmiş topraklardaki gibi, yeni işgal edilmiş topraklardaki Arap halkını örgütlemeye başladı ve vatanlarını kurtarmak için kendi yeteneklerine güvenmelerini teşvik etti. Filistin'i tümünün İsrail tarafından işgali Fetih'in en önemli uzun vadeli amaçlarından birini bütün askeri üstlerini işgal edilmiş topraklara aktarmasını imkân dâhiline sokmuştur. Bu aktarma artık tamamlanmıştır. Bu çok iyi gizlenmiş, iyi donatılmış bir çok üsten Filistinli fedailer bir çoğu kendini adamış köylüler ve öğrencilerdir, her gün yeni ve eski işgal edilmiş topraklar boyunca düzinelerce kez harekât düzenlenmektedir. İsrail'in tesisi, hiçbir İsrail hedefi artık onların ulaşamayacakları yerde değildir. Siyonist İsrail'i bu temelinden çürütme, Filistin haklı sahiplerine, bu topraklarda aralıksız 4000 yıl bir Yahudi azınlığı ile yan yana yaşamış olan Filistin Araplarına reddedilene kadar sürecektir.

Bununla birlikte, Fetih, Filistin Ulusal Kurtuluş Hareketi bugün Filistin halkının desteğini kazanmış olan geçmişte yüzyıllar boyu uyum içinde yaşadıkları Yahudi halkı hedef almadığını beyan etmek ister. Ne de onları denize dökme niyetindedir. Fetih'i birleştirdiği bu direnme ve kurtuluş hareketi sadece vatanımızı gasbeden ve iki milyon halkımızı süren ve ezen, onları bir yoksulluk ve sefalet hayatına mahkûm eden Siyonist askeri-faşist rejimine yönelmiştir.

Bugün Filistin Arap halkı kendi kaderini kendi ellerine almaya karar vermiştir, Bugün, silahları ve cesaretleriyle, kaybettikleri vatanlarını kazanıyorlar, Yarın birçoklarının ölümleriyle buluşacakları insafsız bir mücadeleden sonra hiç şüphesiz bütün Arap kurtuluş hareketinin ve dünyanın ikinci halklarının desteğini alacak bir mücadeleyle sevgili vatanlarını, Filistin'i geri alacaklardır. Fetih ve bütün Filistin halkı haklı davalarına ve nihai zaferlerine inanmaktadır. Ve gene bilmektedirler ki, kurtarılmış, demokratik, barışçı topraklarında, Filistin bayrağı yükseldiği gün, Filistinli Yahudilerin toprağın ilk sahipleri Filistinli Araplarla yeniden uyum içinde yaşayacakları yeni bir dönem başlayacaktır (ÇANDAR, 1984, s. 109–112).

Haziran savaşı sonrası Filistinlilerin Arap devletlerine yönelik tüm umutlarının kırılmasıyla birlikte kendi kaderlerini kendi ellerine almaya başlamaları ve kendi ayakları

üzerinde yürüyebileceklerini, genişleyerek büyüyen El-Fetih önderliğinde, teşkilatlanmayı büyük oranda tamamlayarak Arap hükümetlerinin denetiminde olan Filistin Kurtuluş teşkilatını da yavaş yavaş kendi kontrollerine almaya başlayarak göstermişlerdir. Her zaman FKÖ Milli kongrelerine katılan Fetih liderleri FKÖ'ye hâkim olmak, diplomatik ve askeri kaynaklarından faydalanmak istedikleri milli kongrede oyların yarısını elde edecek güce gelerek ulaşmışlardır. 1968'de Şukeiri yerine Filistinli gruplarla temas halinde olan Yahya Hammuda geçici başkanlığa getirilmiş, Filistin Milli Misakı'na Fetih'in kabul ettiği "silahlı mücadele Filistin'in kurtuluşunun tek yoludur" maddesinin Milli Misak'a konulduğu görülecektir. Şubat 1969'da beşinci kongrede Arafat yürütme kurulu başkanlığına getirilmiştir (PAMELA, 1984, s.194). Filistin Direniş Hareketi Arap Dünyasında tartışmasız bir yer edinmiş Suriye, Ürdün ve Mısır'ın İsrail ile sınır bölgelerinde sabit gerilla üstlerine sahip olmuş ve buradan İsrail'e karşı eylemlerini gerçekleştirmişlerdir. Böylece FKÖ "Filistinleşerek" ağırlığını günümüze kadar getirecektir (KARAMAN, 1992, s. 98). *"Arafat ve Fetih'in kolaylıkla sadece Arap ve Filistinli olarak tanımlanmalarını getirebilir. Ancak diğer bir anlam da, Fetih'in demokrasiyi siyasal bir fikir ve üslup olarak zımnen teşvik ettiğini ve örneğin, bir Suudi Arabistan, Libya, Sovyetler Birliği ya da Doğu Almanya ile ilişkiler de olmasına rağmen, onların güdümünde olduğunu kimsenin ispat edememiş olması nedeniyle, her şeyden önce, Filistinli olduğunu göstermesi bakımından önemlidir. En önemlisi fetih baskı altında bir Filistinli olmak gibi bir olguyu, her bir Filistinliyi illaki bir halk savaşı ya da sınıf teorisine tabii kılmaksızın, temsil etmiştir."* (SAİD, 1985, s. 228–229).

222.Karameh Çarpışması

Ürdün'ün Karameh kasabasında bulunan El-Fetih karargâhına bir istihbarat gelir. İsrail savunma bakanı Moshe Dayan Ürdün ırmağı'nın kıyılarını işgal edip Karameh'deki karargâhı yok edecektir. FKÖ lideri dağlık alana geri çekilmeyi reddederek İsrail birliklerini burada karşılamayı düşünür ve bu kararını diğerlerine de kabul ettirir.

21 Mart 1968 günü İsrail ordusu tank desteği ile 15.000 piyadesini Karameh'e doğru sürer. Buradaki el-fetih karargâhını ele geçirip yok etmek amacıyla yola çıkan birlikler, Ürdün'ün o küçük kasabasında takılır kalırlar. Tüm silah ve teknoloji üstünlüğüne rağmen Filistinli gerillalar İsrail birliklerini püskürtür. İsraililer geride 28 ölü ve 27 imha edilmiş tank

ve askeri araç bırakırlar. 90 da yaralı vardır. El-fetih'in kayıpları bunun on katına yakın olmasına rağmen büyük moral kazanmışlardır.

Karameh savaşı, Filistinlilerin İsrail'e karşı kazandığı en büyük askeri zaferdir. Savaşın akabinde ki iki hafta içinde 5000 yeni gönüllü El-fetih'e katılmıştır. Filistin'in mücadelesinin uzun yıllar sürmesinde çok büyük etkisi vardır.

Bu savaşın bir ilginç yanı ise karşımıza çok tanıdık bir aktörün çıkmasıdır. Yaser Arafat, bu savaşın kahramanıdır. Bu savaşın akabinde FKÖ'nün lideri olarak seçilir. İsrail kaynaklarında Yaser Arafat'ın motosikletle kaçtığı söylenir.

Ancak, savaştan üç gün önce Filistinli gerillaların yerleştirdiği bir mayına çarpan okul servisinde onlarca çocuk ölmüş ve yaralanmıştır. Bu olay neticesinde batıda Filistinlilere özgürlük savaşçısından çok terörist gözüyle bakılmaya başlanmış ve kazanılan zafer de dışarıda pek itibar görmemiştir.

Filistin Kurtuluş Hareketi ile İsrail arasında yapılan bu ilk düzenli savaşta İsrail'in zırhlı araçlarının bir kısmını geri bırakarak çekilmesiyle son bulmuştur. Bu Arap dünyasında büyük bir coşkuyla karşılanmıştır (ÇANDAR, 1984, s.118).

Filistinlilerin İsrail'e karşı kazanmış olduğu bu zafer ve zaferin onlara kazandırmış olduğu itibar Kral Hüseyin'i zor durumda bırakmıştır. "1948'den sonra Ürdün Krallığının bütün özelliği ayrı bir Filistin ulusu olmadığı ve Ürdün'ün (Irmak) iki yanındaki halkın Haşimi monarşisini sadık tebaaları olmaları gerektiği yolunda bir inanca dayandırılmıştır. Fetih'in varlığı olgusu bu teze karşı bir meydan okumadır, örgüt ne derece küçük ve belirsiz olursa olsun" (ÇANDAR, 1984, s. 118). Aynı yıl içinde Ürdün hükümetinin Filistinlilere yönelik baskıları da artmıştır.

223.Savaş Sonrası Barış Çabaları

İsrail'in Haziran Savaşında elde etmiş olduğu durum, dünyanın çeşitli ülkelerinin değişik tepkisi ve çeşitli yorumların yapılması Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 22

Kasım 1967'de 242 sayılı kararı kabul etmesine neden olmuştur. Karar ana hatlarıyla şu şekilde özetlenebilir;

Genel Kurul

- a. İsrail kuvvetlerinin son savaştaki topraklardan çekilmesi
- b. Bölgedeki husumetin ve hasmane iddiaların durdurulmasını ve bölgedeki her devletin egemenlik, toprak bütünlüğü ve bağımsızlıklarına ve kuvvet kullanılması tehditlerinden kaçınılarak barış içinde ve güvenli, tanınmış sınırlar içinde yaşama haklarına saygı gösterilmesini ve bunların tanınmasını
- c. Bölgedeki uluslararası suyollarında seyir özgürlüğünün teminat altına alınması.
- d. Askerden arınmış bölgeler meydana getirerek bölgedeki her devletin toprak bütünlüğünün ve ihlal edilmezliğini ve siyasal bağımsızlıklarının teminat altına alınması.
- e. Mülteci sorununun adil bir çözüme ulaşmasını öngörmektedir (ARAS, 1997, s.26, ÇANDAR, 1984, s.123-124).

Bu maddeleri, İngiltere karar tasarısı olarak sunmuş, Amerika destek vermiş, daha önce Hindistan, Mali ve Nijerya'nın sunmuş olduğu tasarı da bazı değişiklikler yapılmasına rağmen bu ülkeler tasarılarını geri çekerek İngiltere tasarısına destek vermişlerdir. Sovyetler birliği daha önce bu tasarıya sıcak bakmazken Suriye hariç bütün Arap ülkelerinin bu karar karşısında müspet tutum sergilemesi Sovyetlerinde bu tasarıya müspet oy vermeye zorlamıştır (ARMAOĞLU, 2001, s. 274).

İsrail'in Haziran savaşından zaferle çıkması, bu durumu kendi lehinde en avantajlı hale getirmeye çalışmıştır. Barış için Arap devletleri ile doğrudan görüşmek istemiştir. Arap cephesinde ise, Mısır ve Ürdün güvenlik konseyi kararını kabul etmişlerdir. Ancak anlaşma masasına oturmak için İsrail'in Haziran savaşında işgal etmiş olduğu topraklardan çekilmesini istemişlerdir. FKÖ güvenlik konseyi, 242 sayılı kararını reddetmiş ve silahlı mücadelenin devam edeceğini dile getirmiştir. 1968'de Filistin Ulusal Meclisi'nin dördüncü toplantısında kabul edilen Filistin ulusal yasası metne bağlanmıştır. Bunun Filistinliler için bağlayıcılığı açıklanmıştır. 33 maddelik ulusal yasanın önemli maddeleri arasında şunlar vardır;

Madde 2: İngiliz Mandası sırasında varolan sınırlarıyla, Filistin bölünmez bir toprak birimidir.

Madde 4: Filistinli kimliği gerçek, esaslı ve erimeyen bir özellik olup babadan oğula geçer. Ne Siyonist işgali ne de çektikleri acıların sonucu olarak Filistinli Arap halkının dağılmış olması bu Filistin kimliğini silemez.

Madde 5: Filistinliler normal olarak 1947'ye kadar Filistin'de ikamet etmiş olan Arap yurttaşlarıdır. Bu, Filistin'i terk etmeye zorlanmış olanlara, orada kalanları da içine alır. O tarihten sonra Filistinli bir babanın çocuğu olarak Filistin 'in içinde ya da dışında doğmuş herhangi bir kimse Filistinlidir.

Madde 19: Filistin'in 1947'de yer alan taksimi ve İsrail'in kurulması kökünden geçersizdir. Ne kadar uzun sürerse o kadar Filistin halkının ifadesine ve satanları üzerindeki doğal hakkına karşı gelmiş olacak ve en başta ulusların kendi kaderlerini tayin ilkesi gelmek üzere Birleşmiş Milletler Yasası ilkeleri ile çelişecektir.

Madde 20: Balfour Deklarasyonu, Manda cihazı ve bunların bütün sonuçları, bu belge ile hiç var olmamış olarak ilan edilir.

Madde 21: Filistinli silahlı devrimi ile kendini ifade eden Filistin Arap halkı Filistin 'in tam kurtuluşu dışındaki bütün seçenekleri reddeder. Aynı zamanda, Filistin sorununun tasfiyesi ve uluslararası bir sorun haline getirilmesi doğrultusundaki bütün nerileri de reddeder (ÇANDAR, 1984, s.123–130).

Filistin Ulusal Meclisi, Filistin "Ulusal yasaının" dışında da birçok önemli konuda görüş belirtmiştir. Güvenlik konseyi kararlarına çeşitli sert eleştiriler yanında "İsrail'in yayılma politikasının ve saldırganlığının sonuçlarını ortadan kaldırmakla yetinmemektedir. Bizzat bu yayılma politikasının ve saldırganlığın kaynağına, İsrail devlet cihazının tahribine yönelmiştir."(ÇANDAR, 1984, s. 132) sözleri de söylenmiştir.

Arap devletlerinin barışa yanaşmaları durumunda onları, Büyük Devletlerin kontrolü altına itilmiş olacağı ifadelendirilmiştir.

Ayrıca Genel Kurulda Çin Halk Cumhuriyeti'ne İsrail devletini kabul etmediği ve Filistin halkını desteklediği için de teşekkür edilmiştir (ÇANDAR, 1984, s. 132).

İki süper gücü oynayan Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyetler Birliği Ortadoğu üzerinde güç gösterisine devam etmişlerdir. 67 savaşından sonra ABD'nin Mısır ve Suriye ile olan ilişkileri kesilmiştir. Sovyetler Birliği ise bu ülkeler de nüfuz elde etmeye çalışmış fakat Filistin direnme hareketine sıcak bakmamıştır. Bu hareketleri maceracı olarak değerlendirmiştir. ABD dev askeri gücüyle gerilla eyleminin oluşturduğu uzun süreli bir halk savaşına girmeyi, hele Vietnam'a saplandığı ve bu saplantıdan kurtulmanın yollarını aradığı bir dönemde göze alamamıştır. Sovyetler ise ikili oynamıştır. Bir taraftan İsrail sert bir şekilde eleştirilirken, diğer taraftan İsrail'i devlet olarak varlığını sürdürmesi gerektiğini savunmuştur. ABD ve Avrupa'nın İsrail'e geniş çaplı destekleri de burada görmezlikten gelinmemesi gereken bir olgudur.

Bütün bunlar "Arap-İslam dünyasında şu kanıya yol açtı: "Müslüman'ın Müslüman'dan başka dostu yoktur; bu, bir İslam-Haçlı savaşıdır. Veya Greko Romen fikri yatına karşı İslamiyet in savunmasıdır" (BULUT, 1994, s. 235).

Bu dönemde de barış görüşmeleri için Güvenlik konseyi 242 sayılı kararı temel alarak, Ürdün, Mısır ve İsrail'le bir dizi görüşme için özel temsilci atamış, ancak bu barış çabaları çözümsüzlüğün göstergesi olarak tarihte yerini almıştır (ARAS, 1997, s. 26).

1967 savaşından hemen sonra El-Fetih, eylemlerine başlamıştır. Diğer Filistinli örgütlerde uçak kaçırma olaylarına başlamışlardır. 1969'da yeni yürütme komitesi 11 Üyeden oluşan FKÖ'nün başına Yaser Arafat geçmiştir. Bunlardan 4 tanesi El-Fetih, 2 tanesi es-Saika. 3 tanesi bağımsız ve 1 tanesi FKÖ üyesi ve 1 tanesi de Filistin Milli Fonu temsilcisidir (ARMAOĞLU, 2002, s. 284). FKÖ'nün İsrail'e karşı fedayan eylemleri başlatması ve bunda başarılı olması Filistinli nüfusu çoğunlukta olduğu Ürdün kralı Hüseyin'i tedirgin etmiştir. Filistinlilerin varlığı Ürdün'ün bütün caddelerinde ve sokaklarında görülmüş, dışarıdan buna bakıldığında sanki iktidar Kral Hüseyin'in elinde değil de FKÖ'nün elinde gibidir. Kral bundan rahatsızlık duymuştur (ODEH, 1986. s. 34). Zaten öteden beri Ürdün'ün de İsrail gibi Filistin topraklarını ele geçirme çabası içinde olduğu bilinmektedir. "Hüseyin, İsrail'le suç ortaklığını öngören Arap politikaları içinde kendisine de belirli bir rol düştüğünü görmektedir. Batı Yakasını ele geçirmek ve burada belirli bir varlık oluşturmak için İsrail'e ufak bir yardım da bulunmuş olacaktır (ODEH, 1986, s. 34). Ürdün kralı Hüseyin'in diğer Arap devletleriyle ilişkilerin iyileştirmektedir. Burada da FKÖ'yü şehirlerden ve kamplardan uzaklaştırarak Serah ve Aslun ormanlarını üs yapmaya zorlamıştır. Böylece gerilla halktan tecrid edilmiştir.

1970'de başlayan Kral Hüseyin'in Filistinlilere saldırması (MC DOWALL, 1989, s.73) ve çoğu savaşı olmayan 20.000'den fazla Filistinlinin ölümü ve 2.300 gerillanın tutuklanmasıyla (ARMAOĞLU, 2002, s. 299) sona eren ve "Kara Eylül" diye Filistin tarihine geçen bu olayla Filistinliler Ürdün'den Suriye'ye kaymışlardır. Filistinlilerin Ürdün'den tasfiye edilmesinde Amerika'nın parmağı vardır. Ve ilk kez bir Arap ülkesi olan Ürdün zor durumda kalmamak için Amerika vasıtasıyla İsrail ile anlaşmıştır (ARMAOĞLU, 2002, s.300). Bu da Libya, Mısır ve Suriye'nin Ürdün'le diplomatik ilişkilerini kesmelerine neden olmuştur. Arafat 1972 Ocağında Cezayir'de bir toplantıda; "Evet Ürdün'de ciddi bir yenilgiye uğradık. Ama harekât sırf Ürdün sayılamazdı. Bir Arap komplosu idi. (ÇANDAR, 1984, s. 163) demiştir.

BM tarafından özel temsilci olarak seçilen İsviçre Moskova Büyükelçisi Dr. Gunnar Jarring Haziran 1967, Aralık 1970 dönemini içine alan bir rapor hazırlamıştır. İsrail, Ortadoğu'da barışın olabilmesi için doğrudan müzakerelerin yapılmasını istemektedir. Buna karşı Mısır, İsrail' i işgal etmiş olduğu topraklardan çekilmesini şart koşarken, Ürdün İsrail'in BM 242 sayılı kararı tatbik etmesini istemiştir (ARMAOĞLU, 2002, s. 302). 1967 sonrası Amerika karşıtı hareketlerin bölgede yükselişi, 1969 Mayısında Sudan'daki Amerika yanlısı rejimin devrilmesi yine 1969 Eylül'de Libya'da başlarında Muammer el-Kaddafi'nin bulunduğu bir grup genç subay Amerikan yanlısı krallık rejimini devirmesi, Akdeniz'deki en büyük Amerikan üssü olan Wheelus üssünü kapatması (ÇANDAR, 1984, s. 163) ve gittikçe Filistin direniş örgütlerinin güç kazanması Amerika Birleşik Devletlerini Orta Doğuda barış sürecine kendi çıkarları için olumlu katkıda bulunmaya itmiştir. Jarring'in planına karşı iki tarafın değişmez tavırlar sergilenmesi Jarring' in göreve devam etmesini engellemiştir. Jarring misyonunun bu başarısızlığı Amerika'yı tedirgin etmiştir. Çünkü git gide bölgede güç kaybetmektedir. Suriye ve Mısır ile diplomatik ilişkiler kesilmiştir. Bunun üzerine Amerika Dışişleri Bakanı Wiellam Rogers, 26 Ekim 1969 da çalışmaya başlamıştır. Birinci Rogers planı diye bilinen plan İsrail'in Sina'dan çekilmesi Süveyş'in trafiğe açılması Mısır ve İsrail' in karşılıklı saldırılardan kaçınması ve İsrail'in gerek Sina ve gerekse Şam el-Şeyh'te bazı güvenlik tedbirleri sağlamasını içerir. Bu planı, Mısır, İsrailileri kayıran bir plan olarak nitelendirmiş, İsrail'de buna şiddetli bir tepki göstermiştir.

Bu barış planlarına İsrail Başbakanı Levi Eşkal tepkisini Le Mande muhabirine verdiği mülakatta şu şekilde dile getirmiştir.

“Topraklarımızın tek bir santimini dahi verme eğiliminde değiliz. Müzakereler mevcut statükonun tanınmasıyla başlamalıdır. Filistin Birinci Dünya Savaşı sonunda Sykes-Picot anlaşmaları ile bölünmüştü. İkinci kez Churchill'in Ürdün Emirliğini yaratmasıyla bölündü. Ve üçüncü kez 1948'de bölündü, dördüncü bir bölünmeyi kabul edemeyiz. Eski Filistin'in 20.000 kilometre kareden başka bir şeyi kalmadı. Ümidimiz odur ki, birkaç on yıl sonra Rusya'dan, Avrupa'dan ve Amerika'dan milyonlarca Yahudi göçecektir” (ÇANDAR, 1984, s. 151-152).

İsrail'in Filistin topraklarına bakışı bu iken Rogers 19 Haziran 1970'te tarafların 242 sayılı karar çerçevesinde 1 Temmuz'dan 1 Ekim'e kadar 90 gün oldukları yerde ateşi kesmeleri ve Jarring'le müzakerelere oturmaları istemiştir. Mısır ve Ürdün bunu kabul etmiş. FKÖ ise mücadeleyi devam edeceğini belirtmiştir (ARMAOĞLU, 2002, s.305–306). *“Yabancı nüfuzundan tam olarak kurtuluş mücadelemiz onları kızdırmıştır. Ama çağımız, emperyalist hegemonyanın tasfiyesi, halkların kurtuluşu ve kendi kaderlerini tayin etmeleri çağıdır. Büyük devletlerin kaderimizle oynamalarına, bizi horlamalarına izin vermeyeceğiz”* (ÇANDAR, 1984, s.154) şeklinde düşüncesini ifadelendirmiştir. Böylece Rogers planı Filistin savaşılarını yalnızlaştırarak ve İsrail güçlerinin bölünmesini engelleyerek Filistinliler üzerine yoğun olarak gitmelerine sebep olmuştur. Yani Rogers planı da İsrail-Filistin çatışmasında İsrail güçlerine ivme kazandırmaktan öteye gidmemiştir.

Filistinliler Suriye ve Lübnan'da toplanmışlardır (OVENDALE, 1992 s.116). Golan tepelerinden İsrail'e karşı yapmış oldukları askeri harekât tamamen Suriye'nin denetimi altındadır. Lübnan'daki hassas iç denge nedeniyle de askeri faaliyetleri hayli kısıtlanmıştır. 1971'den sonra Filistin Direniş hareketi diplomatik faaliyetlere yoğun olarak girişmiştir. Filistinlilerin gelmiş olduğu noktadan Ürdün hadisesinden sonraki duruma gitmemesi için çok iyi çalışmaları gerekmektedir. Bunun için askeri varlığı ile bağımsız Filistin kimliği ile bu direnmeyi canlı tutmaya çalışmışlardır.

23.1973 Arap İsrail Savaşı (Yom Kippur Savaşı)

230.Savaş Öncesi Ortadoğu

Arap devletlerinin 1967 savaşında uğradıkları ağır yenilgi, Arapların İsrail'e karşı mücadele kararlığında herhangi bir değişiklik meydana getirmemiştir. Varolan tek değişiklik Arapların amaçlarındaydı. 1967 savaşına kadar Arap devletlerinin amacı İsrail Devletini tamamen ortadan kaldırarak Filistin topraklarının tamamını kurtarmak iken, 1967. savaştan sonra, İsrail'in 1967 yılında işgal ettiği topraklardan çıkarılması olmuştur. Mısır, Sina Yarımadasının tamamını kaybetmiştir ve bunun acısını çekmektedir. Hatta denilebilir ki Mısır için Filistin toprakları Sina Yarımadasından daha sonra gelmektedir. Filistin Arapları için de şimdi hedef Batı Şeria ve Gazze'nin İsrail'den geri alınmasıdır. Suriye için ise Filistin meselesi, Golan tepelerinin geri alınması için bir araç olarak görülüyordu.

Arap devletlerinin 1967 Savaşında uğradıkları yenilginin ardından Filistinli direnişçilerin terör faaliyetlerinde de bir artış ortaya çıkmıştır. Bu savaştan sonra Filistin'in kurtuluşuna giden yolun Arap Birliğinden geçtiği fikri terk edilerek Arap Birliğine giden yolun Filistin'in kurtuluşundan geçtiği fikri benimsenmeye başlamıştır. Nitekim 1967 yılında El-Fetih ve FKÖ'nün birleşmesinden ve 1969'da Arafat'ın lider seçilmesinden sonra FKÖ Filistin direnişinin tek temsilcisi haline gelmiştir. Arafat'ın isteği üzerine terör faaliyetleri arttırılmıştır. Hatta FKÖ'nün uyguladığı sertlik politikası İsrail sınırları içinde ve işgal altındaki Arap topraklarında istenen sonucu vermeyince 1969'da sonra İsrail'in dışına doğru genişlemeye başlamıştır. Bu dönemde FKÖ'nün terör faaliyetleri İsrail ile ilişkide bulunan Avrupa ülkelerine, ABD'ne ve İsrail ile iş yapan ülkelerin şirketlerine de yönelmiştir.

Bununla beraber Ürdün, İsrail'in karşı saldırılarına bir kez daha maruz kalmaktan çekindiğinden Filistinli direnişçilerin Ürdün topraklarından İsrail'e saldırılarda bulunmalarına karşı çıkmıştır. Ürdün İç Savaşı'nın ardından Ürdün'den çıkarılan FKÖ komandoları Lübnan'a yerleşerek İsrail'e yönelik faaliyetlerini buradan sürdürmüştür (ARMAOĞLU, 1989, s.504–513).

FKÖ ile birlikte Lübnan ve Ürdün kuvvetleri İsrail'e karşı bu şekilde mücadele ederken Mısır da İsrail'i Sina Yarımadasından çıkarmak için yıpratma savaşına girişmiştir. Mısır'ın bu girişiminde Arap liderliği iddiası ve bazı iç politika nedenleri rol oynamaktadır. 1969 yılında taraflar arasındaki çarpışmaların yoğunluk kazanması üzerine Mısır SSCB'den, İsrail de ABD'den askeri malzeme satın almıştır. Hatta SSCB, askeri malzeme yanında Sovyet teknisyen ve uzmanlarını da Mısır'a göndermiştir (ARMAOĞLU, 1989, s. 293).

Bu dönemde bir yandan Mısır, Ürdün ve Lübnan'da İsrail'e karşı saldırılar devam ederken diğer yandan siyasi alanda da girişimler devam etmiş ve BM Genel Sekreteri U. Thant, Kasım 1970'de İsveç'te Moskova Büyükelçisi Dr. Gunnar Jarring'i arabuluculuk yapması amacıyla Özel temsilci olarak bölgeye göndermiştir.

ABD Dışişleri Bakanı William Rogers 9 Aralık 1969'da yaptığı bir açıklamada ABD'nin Ortadoğu politikasını, BM Güvenlik Konseyi kararlarında belirtildiği şekilde İsrail'in toprak bütünlüğünün teminat altına alınarak işgal ettiği topraklardan çekilmesini sağlamak, Arapları da bağlayıcı bir anlaşmaya dayanan kalıcı bir barışı kabule teşvik etmek olduğunu belirtmiştir (HEYKEL, 1977 s. 131).

Ne Jarring'in çalışmaları, ne de ABD Dışişleri Bakanı William Rogers'in çalışmaları taraflar arasında barışı sağlamada başarılı olamamıştır.

Bunun ardından ABD Başkanı Nixon, 1970 yılında ilan ettiği ve kendi adıyla anılan Nixon Doktrininde Ortadoğu'ya ait değerlendirmesinde Ortadoğu Bölgesine ait anlaşmazlıklara büyük devletlerin de katılması nedeniyle barış çabalarının sert denemelere maruz kaldığını, bu nedenle de ABD hükümetinin, büyük devletleri Ortadoğu anlaşmazlığının içine çeken her türlü teklifi reddedeceğini belirterek SSCB'nin son yıllarda Ortadoğu'da ve Akdeniz'de etkinliğinin artması nedeniyle SSCB'nin Ortadoğuda egemenlik kurma çabalarının ciddi endişelere neden olacağı konusunda uyarıda bulunmuştur. Ayrıca ABD hükümetinin Ortadoğu'ya yapılan silah sevkiyatının sınırlandırılması konusunda bir anlaşma teklifi yaptığını da belirtmiştir (ATASE, 1973, s. 82–83).

1967 yılından beri Ortadoğu'da barışın sağlanması yönünde bir adım atılamamıştı. 1970 yılında Nasır'ın ölümünden sonra yerine geçen Enver Sedat Arap devletlerinin yeni bir lideri olmaya aday bir şekilde ortaya çıkıp gerek 1967 yılında İsrail'in işgal ettiği toprakları geri almak, gerekse Nasır'ın elde ettiği prestije kendisinin de erişmesi için geniş çaplı bir Arap karşı saldırısı hazırlıklarına başlamıştır.

ABD ve SSCB, Nasır'ın ölümünden sonra yerine geçen Enver Sedat'a şüpheli bir tavırla yaklaşıyordu. Bu nedenle de Enver Sedat, bir yandan SSCB ile ilişkilerini geliştirmeye çalışıyor, diğer yandan da ABD tarafından Mısır-İsrail arasında barış sağlamak için girişilen teşebbüslere sıcak bakıyordu. ABD Dışişleri Bakanı Rogers ile yardımcısı Sisco Enver

Sedat'ın tutumunu anlamak için Mısır'a bir ziyarette bulunmuş ve bunun sonucunda da Sedat'ın ABD ile iyi ilişkiler kurmaya ve SSCB ile ilişkilerini azaltmaya eğilimli olduğu kanısına varmışlardır. ABD'nin Mısır'a yaptığı ziyaret SSCB'ni endişelendirmiş ve SSCB Devlet Başkanı Podgomy 25–28 Mayıs 1971 tarihinde Mısır'ı ziyaret etmiş ve bu ziyaret esnasında bir Mısır-SSCB Dostluk ve İşbirliği Anlaşması imzalanmıştır. 15 yıl süreli olan bu antlaşmada SSCB'den "sosyalist devlet", Mısır'dan ise "sosyalist bir toplum oluşturma amacını güden bir devlet" olarak bahsediliyor, antlaşmanın 8. Md. de herhangi bir saldırı karşısında Mısır'ın Savunma yeteneğini güçlendirmek amacıyla tarafların askeri alanda işbirliği yapmaları öngörülüyordu (ARMAOĞLU, 1989, s.313–314).

Mısır, bu dönemde bir yandan SSCB'ne yaklaşıp ittifak antlaşması imzalarken diğer yandan da komünistler tarafından devrilen Sudan Diktatörü Cafer Nimeyri'nin devrilmesinin ardından Nimeyri taraftarlarınca bir karşı darbe yapılarak hem komünist yönetimin devrilmesine hem de ülkedeki komünistlerin temizlenmesine yardım etmekteydi.

Bu arada sistemdeki büyük devletlerin de Arap davasına ilgili oldukları söylenemez. Zira ABD, İsrail'i suçlayan her türlü tutumun karşısında yer almıştı. SSCB de pasif bir politika izleyerek, Arap devletlerine olayların gelişmesini izlemelerini öneriyordu. Bunun yanında Fransa da Ortadoğu'ya karşı ilgisizdi.

Aslında sistemin iki süper gücü olan ABD ve SSCB Ortadoğu'ya ilişkin ayrıntılı düşünülmüş, belirlenmiş bir programdan yoksundu. Taraflar arasında 'paylaşımamayan topraklar gibi bir soruna çözüm bulamamaları yüzünden böyle bir program oluşturmaları da imkânsızdı. Bu nedenle her ikisi de anlaşılmaz ani politika değişiklikleri sergilemekteydi. İki süper gücün de tutarlı olarak söyledikleri tek şey, bir süper gücün sürekli olarak diğerinin Ortadoğu'ya müdahalede haksız olduğunu iddia etmesiydi (AMBROSE, 1992, s. 234–235).

Fakat Başkan Sedat, sorunu, uluslararası sistemin süper güçlerinden olan ve aynı zamanda İsrail'le güçlü ilişkilerde bulunan ABD'den başka birisinin çözemeyeceğine inanmıştı. Bu nedenle de ABD'ye yaklaşmaya, ABD'ni, Mısır'ın SSCB'nin bir uydusu olmadığına ve zamanı geldiğinde Batı devletleri topluluğunda yerini almaya hazır olduğunu ikna etmeye çalışıyordu (ÇELİKER, 1973, s. 3).

Enver Sedat'ın ABD'ne yaklaşan bir tutum takınması, O'nun barışa yönelik

görüşlerinde de değişiklik yapmıştır. Sedat, Ortadoğu Barış Görüşmelerini başlatabilmek amacıyla Arap Birliğinin katı görüşlerine karşı çıkıyor, zamanla ABD ve İsrail'e daha fazla tavizkar bir tutum takınarak, 1972 tarihinde eğer İsrail'in BM kararlarına uyarak işgal ettiği topraklardan çekilmesi durumunda İsrail Devletini resmen kabul edeceğini de bildirmiştir. Mısır'daki bu gelişmelerden etkilenen Suriye, daha önce Siyonizm'in tamamen ortadan kaldırılması görüşünü savunurken, tutumunda bir değişiklik meydana getirerek eğer uygun bir barış teklifi yürürlüğe konulursa, İsrail'in toprak bütünlüğü kabul edeceğini bildiriyordu. Ürdün ise 1967'de kaybettiği toprakların çoğunluğu geri verilirse İsrail'le tam bir barışı kabul ediyor, hatta İsrail'le ticari ilişkiler bile kurulabileceğini belirtiyordu (ÇELİKER, 1973, s. 2).

Başkan Sedat ayrıca, ABD'nin petrol ihtiyacı bakımından gittikçe daha muhtaç duruma geleceği Kuveyt ve Suudi Arabistan ile de dostça ilişkiler kurmaya yönelmiştir. Bunun sonucunda da ABD Başkanı Nixon'a Araplar ile İsrail arasında tarafsız bir politika izlenmediği takdirde Suudi Arabistan'ı petrol üretimini azaltacağı şeklinde uyarıda bulunmuştur. Enver Sedat, bölgede Batı ve ABD dostu olarak bilinen ülkelerle iyi ilişkiler kurmaya çalışmıştır (ÇELİKER, 1973, s. 3; SİYASİ VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR VAKFI, 1992, s.41).

Bütün diplomatik çabaların boşa çıktığını ve zamanın da kendi aleyhine işlediğini gören Sedat, İsrail'le yeni bir savaşa karar vermiştir. Bunun için de yeni silahlara ihtiyacı vardı. Ancak SSCB, Mısır ile arasında Mayıs 1971 tarihli ittifak anlaşması olmasına rağmen İsrail ile Mısır arasında yeni bir savaşın olmasını istemediğinden silah vermeye yanaşmıyordu (ARMAOĞLU, 1989, s.314–315).

Bunun üzerine Enver Sedat 17 Temmuz 1972'de Mısır'da bulunan tüm Sovyet teknisyen ve uzmanlarının ülkesinden çıkarılmasına karar vermiştir. Gerekçe olarak da SSCB'nin Mayıs 1971 tarihli ittifak anlaşmasını ihlal ederek İsrail ile savaş için Mısır'a gerekli olan silahları vermediğini göstermiştir. Enver Sedat bu davranışıyla SSCB'nin Ortadoğu'daki prestijine büyük darbe vurmuştur (AMBROSE, 1992, s.235).

Ancak Suriye ve diğer bazı ülkelerin arabuluculuk çabaları dolayısıyla Mısır ile SSCB yeniden dostluk kurmuşlar ve Şubat 1973'ten itibaren Mısır SSCB'den silah almaya başlamıştır. Bu suretle de Mısır ordusu fevkalade güçlenmiştir (ARMAOĞLU, 1989 s.318)."SSCB'nin 1972 yılında imzaladığı SALT I Anlaşması (17 Kasım 1969'da, Sovyet

Rusya ile ABD arasında başlayan Stratejik Silahların Sınırlandırılması (SALT) görüşmeleri iki buçuk yıl kadar sürdü. Bu süre içinde tartışmaların ağırlık noktasını, "Stratejik Füzelere denilen, kıtalararası Balistik Füzelere ile Denizaltılardan atılan Balistik Füzelere (SLBM) teşkil etti. Bunlara saldırgan füzeler denilmekteydi ve bilhassa kıtalararası füzeler (ICBM) içinde MIRV denilen çok başlıklı ve her nükleer başlığın aynı hedefe yönlenebildiği füzeler vardı. Bu saldırgan füzeler konusunda kesin bir antlaşma yapılmayıp, ancak bir "geçici" antlaşma gerçekleştirilebildi. Buna karşılık, füze-savar füzeler denilen savunma füzelerinin sınırlandırılmasında kesin bir antlaşmaya varılabildi. Bu iki çeşit füzeleri kapsayan SALT-I Antlaşması, 26 Mayıs 1972'de Moskova'da ABD Cumhurbaşkanı Richard Nixon ile Sovyetler Birliği Komünist Partisi Genel Sekreteri Leonid Brejnev arasında imzalandı.) (<http://tr.wikipedia.org/wiki/SALT-I>) olmasına rağmen Mısır'ı kaybetmemek için Mısır'a silah satması, küresel sistemdeki yumuşamanın blokların çıkarlarının bertaraf edilmesini her zaman sağlamadığının bir göstergesidir. 1979 yılında SALT II Anlaşmasını (21 Kasım 1972'de Cenevre'de başlayan SALT-II görüşmeleri, oldukça zor dönemlerden ve tartışmalardan geçtikten sonra 18 Haziran 1979'da Viyana'da Jimmy Carter ile Leonid Brejnev arasında imzalanabildi.) (<http://tr.wikipedia.org/wiki/SALT-II>) imzalayan SSCB'nin ardından Afganistan'ı işgali bu durumu daha iyi açıklayacaktır.

Mısır ile SSCB'nin arasındaki soğukluğun ortadan kalkmasına rağmen Enver Sedat ABD ile de diyalogunu sürdürmeye devam etmiştir.

Enver Sedat, İsrail'le yeni bir savaşa karar verdikten sonra Arap devletlerinin desteğini kazanmaya karar vermiştir. Gerek Ürdün, gerek Suriye Mısır'ı girişeceği yeni bir savaşta destekleyeceklerini bildirmişlerdir. Çünkü hem Suriye, hem de Ürdün 1967 Savaşında büyük miktarda toprak kaybetmişti ve bu topraklarını geri alabilmeyi umuyorlardı.

231.Savaş ve Sonrasındaki Gelişmeler

6 Ekim 1973'te Mısır ve Suriye'nin saldırısıyla başlayan savaşın ilk iki gününde Arap devletleri İsrail'e ağır kayıplar verdirmelerine rağmen Ortadoğu'nun ve Filistinlilerin kaderini değiştirecek bir sonuç elde edememişlerdir (EVSAL, 1975, s.32).

SSCB, Arapların savaşın ilk günlerinde kazandıkları başarılar üzerine Mısır ve

Suriye'ye silah sevkiyatını arttırmış ve bütün Arap dünyasını Mısır ve Suriye'nin arkasında yer almaya ve her türlü yardımda bulunmaya davet etmiş, ABD-SSCB arasındaki yumuşamanın sınırları çerçevesinde kalarak bölgedeki ağırlığını duyurmaya ve bölgedeki hedeflerini elde etmeye çalışmıştır. Savaşın ilerleyen günlerinde Arapların aleyhine gelişmeler ortaya çıktığı zaman, Arapların yenilgisi halinde SSCB'nin müdahale etmek gibi riskli ve zorunlu bir durumla karşı karşıya kalacağını, bunun da ABD ile karşı karşıya gelmek anlamına geldiğini anlamış ve savaşı sona erdirmek için teşebbüslere girmiştir.

ABD ise İsrail'in savaşta galip geleceğine inanmış olmakla beraber savaşın ilk günlerinde Arapların kazandığı başarıları ve İsrail kuvvetlerinin kayıplarını da göz ardı etmemiş, İsrail'e askeri malzeme yardımı yapmıştır. Bununla beraber, İsrail'in yenilgiye uğraması halinde SSCB ile çatışmaya girebilecek olması olasılığı ABD taraflar arasında ateşkes sağlamak için teşebbüste bulunmaya yöneltmiştir.

Savaş sırasında askeri durum İsrail lehine dönmeye başladığı zaman SSCB diplomasi yoluyla durumu düzeltme mecburiyeti hissetmiş ve İsrail'in kazandığı başarı karşısında yapacak bir şeyi kalmayan Enver Sedat'ı ateşkes sağlamaya ikna etmiştir. ABD de İsrail'in savaşta galip gelmesinden memnun olmakla beraber, Arapların da ağır bir yenilgiye uğramasını istemediğinden duruma müdahale etmeyi uygun bulmuştur. Çünkü Arapların ağır bir yenilgiye uğraması halinde ABD'nin Orta Doğu bölgesindeki politikaları zarar görebilirdi (SİYASİ VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR VAKFI, 1992, s. 44).

SSCB'nin daveti üzerine Moskova'ya giden ABD Dışişleri Bakanı Henry Kissenger Sovyet hükümeti ile ortak bir ateşkes tasarısı hazırlamış ve bu tasarı BM Güvenlik Konseyinde 22 Ekim 1973 tarih ve 338 sayılı karar olarak kabul edilmiştir.

338 sayılı kararda kabul edilen esaslar şunlardır;

1- Kararın Güvenlik Konseyinde kabulünden itibaren 12 saat içinde tarafların buldukları noktada ateşkesmeleri

2- Ateşkesi takiben 242 sayılı kararın bütün unsurlarıyla uygulanması

3- Arabuluculuk vasıtasıyla taraflar arasında, Ortadoğu'da adil ve devamlı bir barışın kurulmasını amaçlayan görüşmelerin başlaması (ARMAOĞLU, 1989, s.333–334).

Bununla beraber İsrail'in 12 saatlik süreden yararlanarak işgale devam etmesi üzerine BM Güvenlik Konseyinde, 338 sayılı kararın uygulanmasını ve BM genel Sekreterinin

bölgeye BM gözlemcileri göndermesini öngören 339 sayılı karar kabul edilmiştir. Bu karara istinaden SSCB'nin bölgeye tek taraflı olarak asker gönderebileceğini ilan etmesi iki süper devleti çatışma noktasına getirmiştir. Bunun üzerine Güvenlik Konseyinde, Güvenlik Konseyinin beş asli üyesinin dışında kalan ülkelerin kuvvetlerinden oluşacak bir BM gücünün acilen oluşturularak bölgeye gönderilmesini öngören 340 sayılı karar kabul edilmiştir (ARMAOĞLU, 1989, s.335–336).

Bu savaşın bir başka özelliği de petrolün ilk defa olarak silah olarak kullanılmasıdır. Kuveyt'in çağrısı üzerine savaşın Arapların aleyhine dönmeye başladığı 17 Ekim tarihinde petrol üreten 10 Arap ülkesi (OAPEC üyesi) Kuveyt'te bir toplantı düzenleyerek, İsrail 1967'de işgal ettiği bütün topraklardan çekilinceye ve Filistin halkının meşru hakları geri verilinceye kadar petrol üretimlerini her ay %5 oranında azaltmak suretiyle ABD'ne ve İsrail'i destekleyen diğer devletlere petrol ambargosu uygulamaya karar vermişlerdir. Suudi Arabistan ABD'ne petrol ihracatını tamamen durdururken altı Basra Körfezi ülkesi de petrol fiyatlarına %70 oranında zam yapmışlardır (ÇELİKER, 1973, s.8).

1973 Arap-İsrail savaşına gelinceye kadar OAPEC çerçevesinde sadece ekonomik işbirliği konusunda çalışmalar yapılmakla beraber 1973 Arap Petrol ambargosunun yürütülmesinde 1967 savaşı sonrasında Arap ülkelerinin daha yakın bir işbirliğine girebilmeleri amacıyla kurulan OAPEC'in (KARLUK, 1998, s.133) önemli bir rol oynadığını söyleyebiliriz. Bunda başlıca etken 1973 sonbaharına gelene kadar Arap devletlerinin petrol ile ilgili tutumlarını giderek siyasallaştırmaları bunda başlıca etken olmuştur. 1970 yılından başlayarak Libya, Cezayir ve Irak şirketlerle yürüttükleri pazarlıklarda, şirketlerin millileştirilmesinde ve genel petrol politikalarında, Arap-İsrail sorunu ile bağlantı kurarak petrolerini giderek siyasal amaçlara yönelmişlerdir. Suudi Arabistan ise 1973'e gelinceye kadar petrol politikası ile Arap-İsrail çatışmasını bir arada ele almamayı tercih etmiştir. Ancak 1973'de ABD, Suudi Arabistan'dan petrol üretimini günde 9 milyon varil arttırılmasını istediğinde Suudi Arabistan, karşılık olarak ABD'den İsrail Sorunu ile ilgili bazı ödünler istemiştir. 1973 yılına, gelindiği zaman başlıca petrol üreticisi Arap devletlerinin Suudi Arabistan, Libya, Cezayir ve Irak'ın petrol politikalarını açıkça Arap-İsrail sorununa bağlamaya başlamışlardır (GÜREL, 1979, s.124).

Irak Hükümeti 1973 Arap-İsrail Savaşında İsrail'i destekleyen batılı devletlere bir tepki olarak 7 Ekim 1973'de Amerikan Petrol Şirketlerinin Basra Petrol Şirketindeki %23.75 oranındaki hisselerini ve 21 Ekimde bir Hollanda Şirketi olan Royal Dutch-Shell Şirketinin

Basra Petrol Şirketindeki hisselerini devletleştirmiştir (ARMAOĞLU, 1989, s.358–359). Ancak ABD petrol gereksiniminin %10'unu Arap devletlerinden karşılıyordu, dolayısıyla bu enerji gereksinimini sadece %5 oranında etkilemiştir. Bu da ABD ekonomisi üzerinde büyük bir etki yapmamıştır (QUANOL, 1975, s.1). Fakat petrol ihtiyacının büyük bölümünü Ortadoğu ülkelerinden karşılayan Avrupa ülkeleri üzerinde önemli ölçüde etkili olmuştur.

OAPEC ülkeleri tarafından uygulanan petrol ambargosu uzun sürmemiş, uygulamanın gevşetilmeye başlaması üzerine üretim kısıntısı ve ambargo Mart 1974'de sona ermiştir.

1973 Arap-İsrail savaşının, hem Ortadoğu Bölgesinin politikasına, hem de uluslararası politikaya yönelik sonuçları şöyledir (ÇANDAR, 1983, s. 27–29);

1. Bu savaşta Araplar yaptıkları sürpriz saldırı ile savaşın başında önemli başarılar elde ederek Süveyş Kanalı'nı geçerek Sina Yarımadasının ortalarına kadar gelmişler, böylece İsrail'in yenilmez olmadığını göstermişlerdir.
2. Araplar tarafından uygulanan petrol ambargosu, ABD ve Batılı devletlere, petrolün ne kadar önemli bir silah olduğunu göstermiştir.
3. Petrol ambargosuna bağlı olarak OPEC tarafından yükseltilecek petrol fiyatları Batılı devletlerin ekonomisinde sarsıntılara yol açmıştır.
4. Bu savaşta Araplar kendilerini bir güç olarak kanıtladıklarından ABD, Ortadoğu politikasında da bazı değişiklikler yapma zorunluluğu hissetmiştir. ABD bu dönemde katı İsrail yanlısı politikasından ayrılarak bazı Arap ülkeleri ile yakınlaşma dönemine başlamıştır. Bunun etkisiyle Enver Sedat yönetimindeki Mısır, SSCB ile yakın ilişkilerine son vererek ABD tarafına geçmiş, bunun sonucunda da Enver Sedat'ın 1977'de İsrail'i ziyareti ve ABD, Mısır ve İsrail arasında 1978 Camp David Antlaşmasının imzalanması gerçekleşmiştir. ABD'nin 1973 petrol ambargosundan etkilelimesine rağmen, bundan sonra Arap yanlısı politika izlenmeye başlaması ve Arap devletleri ile İsrail arasında barış oluşturmaya çalışılmasının bir diğer nedeni olarak Avrupa ülkelerinin ABD'ne yapmış olabilecekleri baskıyı gösterebiliriz. Zira 1973 petrol krizinden, doğrudan etkilenen Avrupa ülkeleri Arap-İsrail çatışması devam ettiği sürece petrol krizinin sık sık gündeme geleceğini düşündüklerinden ABD'den bir an, önce Arap-İsrail Barışını sağlamak için müdahale etmesini istemiş ve bu konuda ABD'ne baskı yapmış olabilirler.

Ayrıca daha ekstrem bir değerlendirme olarak 1973 petrol krizinin ABD tarafından yaratılmış olabileceğini söyleyebiliriz. Zira ABD 1973 savaşında Arap devletlerinin ağır bir yenilgiye uğramamasını ve prestij kazanmalarını istemektedir. Arap devletlerinin uygulayacağı böyle bir ambargo hem Arap devletlerine prestij, bloklardaki hiyerarşik yapının gevşemeye; başlaması nedeniyle ulusal çıkarları uğruna daha özerk hareket etmeye başlayan aktörler olan Avrupa devletlerine ABD'nin hala Batı Bloğunun lideri olan güçlü bir devlet olduğunu gösterebilirdi.

Ancak İsrail Hükümetleri, Mısır'ın Doğu Bloğunda, İsrail'in Batı bloğunda olduğu bir kutuplaşmanın İsrail'in çıkarlarına daha uygun olduğunu saptamışlardır. Ortadoğu'daki Doğu-Batı kutuplaşmasının 1973 savaşından itibaren zayıflamaya başlamış olması karşısında İsrail Savunma Bakanlığında hâkim olan düşünce, Mısır'ın tekrar SSCB taraftarı bir tutuma dönmesinin İsrail için daha iyi olacağı düşünülmüştür. Çünkü Mısır'ın Doğu Bloğuna her dönüşünde, ABD'nin İsrail politikasına sağladığı desteği kuvvetlendirmiş ve silah sevkiyatını ve mali yardımı arttırmıştır (EVRON, 1975, s. 51).

5. Savaş sonunda Nasır'ın karşıtlarından ve aynı zamanda Batı yanlısı bir devlet olan Suudi Arabistan'ın hem yüksek petrol fiyatları sayesinde elde ettiği büyük gelirler hem de Arap dünyasındaki önderlik boşluğu sayesinde, Ortadoğu'da nüfuzu iyice artmış ve ABD'nin Ortadoğu politikasının temel taşlarından biri olarak bölgedeki siyasi yerini almıştır.

6. Bu savaşla petrolün önemi anlaşıldığından Ortadoğu Bölgesi uluslararası politikanın odak noktası haline gelmiştir.

Ayrıca, FKÖ, bu savaştan sonra sadece Arap Devletleri ve Üçüncü Dünyanın Sosyalist devletleri tarafından değil, Batı Avrupa devletleri tarafından da Filistinli Arapların temsilcisi olarak tanınmaya başlamıştır ve barış çabalarına FKÖ katılmadan ve bağımsız bir Filistin Devleti kurulmadan, Ortadoğu anlaşmazlığının tam ve daimi çözümünün sağlanamayacağı görüşü Batılı ülkelerde de yayılmaya başlamıştır (ÇELİKER, 1978, s. 51). FKÖ'nün 14 Ekim 1974 tarihinde 3210 Nolu Karar ile BM Genel Kurulu tarafından Filistin sorunuyla ilgili müzakerelere katılmak üzere, davet edilmesini ve 21 Kasım 1974'te de (3237 Nolu karar) BM Genel Kurul toplantılarına gözlemci statüsüyle katılmaya davet etmesini örnek olarak gösterebiliriz. ABD'nin ise her iki genel kurul kararında da aleyhte oy kullanması dikkat çekicidir.

Görüldüğü gibi 1970'li yıllarda da küresel sisteme hâkim olan yumuşama havası ABD ve SSCB'nin bölge devletleriyle ilişkilerini etkilemekle beraber bölgede yeni bir savaşın ortaya çıkmasını engelleyememiştir.

ABD ve SSCB'nin 1950'lerin ortalarından 1967 Arap-İsrail Savaşına kadar olan zaman dilimi içinde yaptığı ekonomik ve askeri yardımlarla Ortadoğu ülkelerinde yükselen prestiji, 1970'lerin başlarında etkisini kaybetmeye başlamıştır. İki süper devletin, taraflar arasında yapılacak barış görüşmelerinde ne Araplar lehine ilerleme sağlamak veya bir savaşı caydırmakta yeterli bir güç ve nüfuza sahip olmadığı ne de İsrail üzerinde doğrudan ve dolaylı olarak ciddi bir baskı uygulamaya yeterli olmadıkları anlaşılmıştır (SİYASİ VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR VAKFI, 1996, s. 40).

Arap devletlerini ve İsrail'i yeni bir savaş durumuna götüren gelişmelerin daha çok Ortadoğu alt sisteminde meydana gelen gelişmelerden kaynaklandığı görülmektedir. Suriye'nin Golan Tepelerini, Mısır'ın Sina Yarımadasını ve Filistinlilerin Batı Şeria'yı 1967 savaşında kaybetmiş olmaları bu devletleri İsrail ile yeni bir savaşa sevk eden en önemli nedendir.

Suriye ve Mısır için Filistin davası artık ikinci planda kalmıştır denilebilir. Bunun yanında gerek Suriye, gerek Mısır, hem Arap dünyasında hem de ülkeleri içinde yeniden prestij kazanabilmek için 1967 yılında kaybettikleri toprakları geri almak istiyorlardı. Arap dünyasının liderliğini elde etme amacını taşıyan Mısır için bu daha da önemliydi.

FKÖ'nün 1967 yılından sonra terör faaliyetlerini daha da sertleştirmesinin, İsrail ile Arap devletleri arasında yeni bir çatışma durumunun ortaya çıkmasında rolü büyüktür.

24.Lübnan İç Savaşı ve İsrail'in Lübnan'ı İşgali

240.Lübnan'da İç Savaş (1975–76)

1973 yılının Nisan ayında bir grup Filistinli gerillanın İsrail'in Lefkoşe büyükelçisini öldürme girişimi üzerine İsrail 10 Nisan 1973'te Beyrut'a bir saldırı düzenledi. İsrail komandolarının Beyrut'a yaptıkları saldırıda, EI-Fetih'in kurucusu ve liderlerinden üç kişiyi öldürmesi üzerine Sünni Başbakan Saip Selam, saldırıdan Hıristiyan Genelkurmay Başkanını sorumlu tutarak istifasını istedi. Fakat Hıristiyan Cumhurbaşkanı, Selam'ın teklifini ret edince kendisi Hükümetten ve Başbakanlıktan çekildiğini açıkladı (ARMAOĞLU, 1989, s.510-511). Bu olaylar, Lübnan'daki gerginliğin tırmanmasına neden oldu. 1973 yılında taraflar arasındaki küçük çaplı çatışmalar kısa sürede şiddetlenerek tüm Lübnan'a yayıldı. 1950'lerden beri ülkedeki Hıristiyan egemenliğine karşı çıkan Müslüman güçler, Hıristiyanların Filistinli güçlere karşı izlediği politikaları da eleştirmekteydiler. Nitekim 1960'ların ikinci yarısından itibaren başlayan Hıristiyan-Filistinli çatışması da şiddetlenmişti.

Özellikle 1973 Mayısında Filistinli gruplarla Lübnan hava kuvvetleri arasındaki çatışmaların tırmanması üzerine tarafların Kahire Antlaşmasının hükümlerine uyması konusunda çağrıda bulunulduysa da çatışmaların yayılmasında bir değişiklik olmadı. Arap devletleri bir çözüm bulmak için diplomatik girişimlerini artırırken Suriye Lübnan ile olan sınırını kapatarak Lübnan'ı, "yabancı devletlerin" de desteğiyle Filistin gerillalarını ülkeden tasfiye etmekle suçladı. Çatışmaların şiddetlenmesi ve Arap devletlerinin baskısı üzerine, taraflar arasında Kahire antlaşmasının hükümlerine uyulması konusunda tekrar yeni bir antlaşma imzalandıysa da, bu antlaşma da ülkedeki çatışmaları durduramadı (ACAR, 1989, s.64).

1973 Mayısında yaşanan söz konusu çatışmalardan sonra Filistinliler Lübnan'daki askeri güçlerini takviye ederken, aynı zamanda kendilerine yakın Lübnanlı gruplarla ilişkilerini de geliştirdiler. Suriye Lübnan'daki Filistin güçlerine askeri yardımlarda bulunurken Hıristiyanlar da kendilerine yakın devletlerden sürekli silah almaktaydılar. Bu dönemde Marunî-Yahudi ilişkisi de en üst seviyeye çıkmıştı. Hıristiyan gruplarla yakın ilişki kuran İsrail, Marunîlere verdiği askeri yardımları da artırmıştı (ACAR, 1989, s.64-65).

Ülke iç savaşa doğru sürüklenirken Şiiilerin de, hem Lübnan'daki politik ve sosyal durumlarından hem de Lübnan devletinin İsrail'in güney Lübnan saldırılarına karşı sessiz kalmasından dolayı, örgütlenmeye başladığı görülmektedir. Şii hareketi ilk dönem özellikle Suriye destekli Filistin gruplarıyla iyi ilişkiler kurmaya dikkat etti. Suriye ile yakın temas halinde hareket eden Şii lider Musa Sadr taraftarları EI-Saika Örgütü içerisinde eğitime

başlanmıştı. Musa Sadr böylelikle Suriye ile özel bir ittifakın adımlarını atmış oluyordu. Daha sonraki yıllarda Emel Örgütüne dönüşen Şii hareketi, Suriye'nin yanında ve EI-Saika ile aynı safta yer almaktaydı. Suriye'nin bu işbirliğini yönlendiren taraf olmasına karşın, Şiiler de Lübnan politikasında önemli kazanımlar elde ediyorlardı.

1975'e doğru Marunîlerle Filistinliler arasındaki çatışmalar da şiddetlenmiş ve bir yandan Filistin-Marunî çatışması diğer yandan Müslüman milislerle Hıristiyan milisler arasındaki çatışmalar tüm ülkeye yayılmıştı. Çatışmaların şiddetlenmesinde, Hıristiyan lider Cemayel'e karşı bir suikast girişiminin olması ve ardından da Falanjist milislerin Tal el-Zatar mülteci kampına giden bir Filistinli otobüsünü durdurarak içindeki tüm yolcuları öldürmesi etkili olmuştur. Bu olay üzerine Kemal Canpolat liderliğinde toplanan muhalif Müslüman gruplar, Hıristiyan cumhurbaşkanından Falanjist partinin fesh edilmesini ve siyaset dışı tutulmasını istediler. Muhalefet ise hizip liderleri taleplerini dile getirirken, Falanjistler ile Filistin gerillaları arasında bütün Beyrut ve çevresinde silahlı çatışmalar patlak verdi ve Beyrut'un güney banliyösündeki Şiiler de Filistin safların da çatışmalara katıldılar. Olaylar, Lübnanlı Hıristiyanlarla, Müslüman ve Filistinliler arasında topyekün bir çatışmaya dönüşürken Lübnan iç savaşının birinci safhası da başlamış oluyordu. Fakat çatışmalar Arap devletlerinin araya girmesi ve Falanjist liderler ile Kemal Canpolat liderliğindeki Müslüman güçlerin yeni bir bakanlık sistemini üzerinde sözlü olarak antlaşması ile kısa bir süre için de olsa durmuştu (ACAR, 1989, s.71–73).

İki ay gibi kısa bir durgunluktan sonra taraflar arasındaki çatışmalar tekrar başladı. Muhalif Müslüman grupları, Falanjist Partinin Lübnan politikasından dışlanmasını isterken, Falanjistler de Filistinli güçlerin Lübnan'daki etkisini kırmak ve Lübnan'ın Hıristiyan kimliğini devam ettirmek için, Kemal Canpolat liderliğindeki Müslüman güçlere ve Filistinlilere karşı olan saldırılarını artırdı. Marunî saldırıları devam ederken, İsrail birlikleri de ülkenin güney bölgelerinde ve Beyrut civarında konuşlanan Filistinli ve Lübnanlı milislere karşı saldırılarını yoğunlaştırdı (ODEH, 1986, s.232–233).

1975 yılına girerken taraflar arasında bir uzlaşma sağlanması için Suriye arabuluculuk yapmaya girişmiş ancak bundan bir sonuç elde edilememiştir. Bu arada muhalefette Lübnan Ulusal Hareketi (LUH) adı altında tüm muhalif Müslüman güçleri bir çatı altına toplamıştı (ODEH, 1986, s.235). LUH kısa bir süre içerisinde Hıristiyan milisler üzerinde bir üstünlük sağladı. LUH karşısında gerileyen ve etkisini ve gücünü yitirmeye başlayan Marunî güçleri

bir yandan sorunu uluslararasılaştırmaya çalışırken diğer yandan da ülkenin, iki taraf arasında bölünmesi üzerinde durdular. Marunî güçlerin ciddi bir bölme girişiminde bulunacağından çekinen Suriye, dışişleri bakanı aracılığıyla verdiği mesajda ülkenin Suriye'nin bir parçası olduğu ve ülkeyi bölme girişimlerine karşı çıkılacağı ve böyle bir olasılıkta da ülkenin Suriye'ye geçeceğini ifade etmeye başladı (ODEH, 1986, s.249).

Ancak, LUH'nin saldırıları karşısında gerilemek zorunda kalan Marunîlerin İsrail'in desteğiyle ülkeyi bölme girişimleri, Suriye'nin Lübnan'a ilişkin politikalarında radikal değişiklikleri de beraberinde getirdi. İlk başlarda Müslüman grupları destekleyen Suriye, daha Sonraki aylarda, bu gruplara karşı sözlü saldırılarda bulunmaya başladı. Suriye'nin Müslüman grupları eleştirmesinin ardından, Suriye ile bazı Hıristiyan gruplar, iç çatışmaların durdurulması için bir araya gelmeye başladılar. Suriye'nin Hıristiyan liderlerle görüşmelerde bulunmasından sonra, LUH içinde bazı bölünmeler söz konusu oldu. Suriye yanlısı partiler ülkenin birliğinin muhafaza edilmesi gerektiği üzerinde dururken bunun taraflar arasında varılan bir antlaşma ile olabileceğini vurgulamaya başladılar. Ancak diğer kesimler özellikle Arafat ve Canpolat taraftarları, Falanjist güçlerin Lübnan politikasından dışlanması veya yeni bir uzlaşmanın ancak bu güçlerin silahlı tasfiyesi ile mümkün olabileceğini vurgulamaktaydılar. LUH lideri Canpolat 1976 Martında Esad'la yaptığı görüşmede iki hafta içinde Marunî güçlerin yenilgiye uğratılacağını ve onlara isteklerini kabul ettireceklerini söylemekteydi. Ne var ki görüşmeden hemen sonra Esad LUH'ni ülkeyi bölmekle suçladı ve yapılan silah yardımlarının durdurulacağı tehdidinde bulundu (ODEH, 1986, s.265).

Suriye'nin politika değişikliğini iyi gören Hıristiyan lider ve aynı zamanda Cumhurbaşkanı olan Franjiye Esad ile görüşme de bulunmak üzere Suriye'yi hareket etti. Bu ziyaret ile Hıristiyan kesimler Suriye ile ortak bir zemin yaratmaya çalışmışlardır. Ziyaretin hemen akabinde Suriye LUH'a karşı sözlü saldırılarında bulunarak onları ülkeyi bölmekle suçladı. Suriye'nin bu tutumundan sonra EI-Saika ile Emel de Canpolat'a karşı sözlü kampanyaya katıldılar. Bu arada taraflar arasındaki çatışmalarda oldukça şiddetlenmiş ve Hıristiyan güçler birçok mevziden çekilmek zorunda kalmışlardı. Bunun üzerine Suriye ile Hıristiyan liderler arasında Suriye'nin sınırlı müdahalesi üzerinde antlaşma sağlanmaya başlandı. Diğer bir deyişle Hıristiyanlar ülkeyi bölme politikasından vazgeçerken Suriye de, ülkenin siyasi kimliğinin devamı için Müslüman grupların ve özellikle Arafat taraftarı Filistinlilerin ülkeyi kontrol altına almalarına engel olmaktaydı. Bu gelişmeler üzerine Franjiye ile Suriye arasında başlayan diyalog ilerlemişti. Franjiye'yi Suriye'nin tutumu

konusunda ikna eden Esad, Eylülde yapılması gereken Cumhurbaşkanlığı seçimini öne aldirtarak, kendi önerdiği adayın kazanmasını sağladı. 8 Mayıs'ta yapılan seçimlerde Suriye'nin desteklediği aday Elias Serkis Cumhurbaşkanı seçiliyordu (ARMAOĞLU, 1989, s.522). Böylelikle Suriye'nin Lübnan'daki askeri varlığını meşrulaştırması da kolaylaşıyordu. Esasında Lübnan Hükümetinin talebi ile Suriye askerlerinin Lübnan'daki varlığı ve müdahalesi 1976 Nisanında başlamıştı. Ancak, Suriye'nin sınırlı müdahalesi LUH etkisini kırmaya yetmiyordu (ACAR, 1989, s.81). Bu durum üzerine Suriye 1 Haziranda Lübnan'a topyekün bir saldırı gerçekleştirdi. Suriye birliklerinin LUH ile şiddetli bir çatışmaya girdiği andan itibaren diğer Hıristiyan gruplar Suriye'nin askeri müdahalesini desteklediler. Askeri müdahale ile birlikte LUH bünyesinde hızlı bir çözülme yaşandı; Suriye yanlısı gruplar işgali destekledi ve Suriye'nin yanında diğer Filistinli ve Müslüman gruplara karşı savaşmaya başladılar (ODEH, 1986, s. 278–279). Suriye işgali ile güç kaybetmeye başlayan Müslüman gruplara karşı, Hıristiyan milisler de topyekün bir saldırı başlattılar. Böylece Hıristiyan kuvvetlerle Suriye kuvvetleri tam bir işbirliği içine girmiş oluyordu. Bu işbirliği karşısında Canpolat'ın liderliğindeki LUH'a bağlı kuvvetler her yerde yenilmeye başladı (ARMAOĞLU, 1989, s.524).

Çatışmaların Filistinliler aleyhine gelişmesi üzerine, Filistin heyeti Suriye ile antlaşma yoluna gitti. Taraflar arasında varılan antlaşmaya göre, Filistinli direnişçiler ile Suriye arasında sıkı bir ilişki kurulacağı belirtilirken Filistinlilerin aynı zamanda Suriye askerlerinin Lübnan'dan çekilmesini talep etmeyecekleri de vurgulanmıştı (ODEH, 1986, s. 278–279). Fakat bu antlaşma da taraflar arasındaki çatışmayı durdurmadı. Hıristiyan kuvvetler ile Suriye birlikleri Filistinlilerin (Arafat yanlısı) en büyük karargâhlarından olan Tel el-Za'tar'a karşı bir saldırı başlattılar. Saldırıya karşı yaklaşık iki ay direnebilen Filistinliler, daha sonra Hıristiyan kuvvetlere teslim oldular. Tel el-Za'tar ın düşmesinden sonra Hıristiyanların ve Suriye kuvvetlerinin askeri harekâtı daha da yoğunlaştı (ARMAOĞLU, 1989, s.524).

Çatışmaların durdurulmasına yönelik olarak Arap ülkelerinin diplomatik faaliyetleri sonucu Lübnan, Suriye, Mısır, Kuveyt ve Suudi Arabistan devlet başkanlarının, 17–18 Ekim 1976'da Riyad'da yaptıkları toplantı da taraflar 18 Ekimde Riyad antlaşmasını imzaladılar (ARMAOĞLU, 2002, s.34).

Antlaşmaya göre:

- 1) Taraflar 21 Ekim 1976'da Lübnan'da ateşi kesecek ve ateşkes yürürlüğe girecek ve savaşan taraflar 1975 Nisanından önceki mevzilerine çekilecekler.
- 2) Lübnan için 30.000 kişilik bir Arap Caydırma Gücü teşkil edilecek.
- 3) FKÖ gerillaları Lübnan'da kalmaya devam etmekle beraber Lübnan'ın egemenlik ve güvenliğine saygı gösterecektir.

Arap Caydırma Gücü esas olarak Suriyeli askerlerden oluşmaktaydı. Antlaşmayı onaylayan Cumhurbaşkanı Serkis, 20 Ekimde Hıristiyan liderleri ve Lübnanlı Müslüman grupların antlaşmayı kabul etmeleri için ikna etti. Her iki tarafın da Riyad antlaşmasını kabul etmesi üzerine 21 Ekimden itibaren ateşkes bütün Lübnan'da yürürlüğe girdi (ARMAOĞLU, 1989, s.525).

241.Lübnan İç Savaş Sonrası İsrail Lübnan İlişkileri

1975–76 Lübnan İç Savaşından sonra Suriye askerleri Lübnan'daki konumlarını güçlendirirken, Müslüman güçlerle olan çatışmasına da son vermişti. Bu değişikliğin temelinde, Müslüman grupların Suriye'nin politikalarını desteklemeye başlamasının payı büyüktür. Marunîler ise iç savaştan sonra, İsrail ile olan ilişkilerini artırmışlardı. Bir grup Marunî Güney Lübnan'da İsrail askerleri ile ortak operasyonlara bile girmeye başlamıştır. Tüm bunların yanında iç çatışmalara taraf olan kesimler arasında bazı değişiklikler olmuştu. Birincisi, Lübnan politikasında etkin olan Dürzî lider Kemal Canpolat bir suikast sonucu öldürülmüş ve yerine oğlu Velid Canpolat geçmişti. İkincisi ise, 1977 seçimleri ile birlikte Likud İsrail'de hükümeti kurma yetkisini almıştı. Likud ile birlikte, Begin'de İsrail'in başbakanı olmaktaydı. İşte bu iki durum bölge için çok önemli bir gelişmeydi.

Velid Canpolat ile birlikte, Dürzîler Suriye ile ilişkilerini düzeltmiş ve muhalefeti Suriye yanlısı bir konuma getirmişti. Ancak, bu durum Suriye ile Hıristiyanlar arasındaki işbirliğini zorlayan bir ittifaktı (ODEH, 1986, s.301). Bu gelişmelere bir de Revizyonistlerin İsrail'de iktidara gelmesi eklenince Lübnanlılar için artık tüm bunlar yeni bir savaşın başlayacağı anlamına geliyordu. Likud iktidarı ile birlikte, Lübnan'ın işgali ile ilgili projelerin

ve planların geliştirilmesi, Güney Lübnan Ordusunun desteklenmesi ve eğitilmesi gibi projeler tekrar gündeme gelmeye başladı.

İsrail seçimlerinden hemen sonra İsrail'in Lübnan'a uzun süreli bir işgal harekâtı, düzenlemeye kalkışmasının temel gerekçesi ise, Filistinlileri bölgeden sürmek, Lübnan'daki Suriye'yi dengelemek, Hıristiyanların Lübnan politikasındaki etkinliğini artırmak ve en önemlisi güney Lübnan'a yönelik planların gerçekleştirilmesi anlamına gelmekteydi. Ancak, işgal bölgedeki dengeleri İsrail lehine değil tam aksine tersine çevirebilecek potansiyelleri taşımaktaydı. Bu nedenle İsrail uzun süreli bir işgal harekâtının ilk provasını 1978 yılında yapmaya kalkacaktı.

Yıllardan beri İsrail'in Lübnan'a yönelik olarak sürdürdüğü saldırılar, terörizme misilleme olarak sunulmaktaydı. Lübnan iç savaşı boyunca sürekli bir hal alan İsrail saldırılarından yalnızca Filistinliler değil aynı zamanda ve hatta Filistinlilerden daha fazla Lübnanlı köylüler zarar görmekteydi. Daha Lübnan'da Filistinlilerin güçlenmediği 1970'li yıllarda bölgeyi ziyaret eden basın mensuplarının ki bunların çoğu ABD'li yazarlar karşılaştıkları manzara karşısında şaşırırmaktaydılar. Bu konuyla ilgili olarak 1970'te çıkan bir yazıda şunlar ifade edilmekteydi (CHOMSKY, 2003, s.230). “Yaklaşık bir tahminle, bugün giderek kızışmakta olan sınır savaşı şimdiye dek buralarda yaşayan 150,000 Lübnanlı Müslüman'ın beşte birinin bölgeden ayrılmasına yol açtı, geri kalanlar ise yaşamlarını terör altında sürdürüyorlar.”

İsrail'in sürekli şekilde Lübnan içlerine askeri müdahalelerde bulunmasına gerekçe olarak öne sürdüğü terörizme misilleme hikâyesi şayet gerçekse neden sivil insanların bölgeden göç ettirilmesine çalışıldı. Gerçi İsraililer kendilerine göre Filistinlileri destekleyen Güney Lübnanlıları da bu vesile ile cezalandırmaktaydılar. Fakat bu misillemeyi açıklamada yetersiz kalan bir gerekçedir. Şimdi bu noktada Revizyonist felsefeye tekrar bakacak olursak, İsrail'in Lübnan'a dönük artan müdahalesini daha iyi anlayabiliriz.

İsrail'de her ne kadar Revizyonist ve Pragmatist ayrımı mevcut olmakla beraber bunlar arasında kesin bir ayrım çizgisi en azından ilk dönem itibariyle o kadar belirgin değildir. İlk dönem de Pragmatistler Lübnan'ı, İsrail için sonradan gerçekleştirilecek bir düş olarak görmekteydiler. Pragmatist bir lider olarak öne çıkan ve yıllarca İşçi Partisinin başında bulunan David Ben Gurion, kuruluş yıllarında İsrail ile Hıristiyan Lübnan arasında stratejik

bir ittifak kurma amacındaydı. Gurion'un düşüncesini Begin ve Sharon 1978'te gerçekleştirmeye kalkışmışlar başaramayınca da 1982'de bunu tekrar gerçekleştirmeye çalışmışlardı (MURDER, 2000, s.23–25).

Ben Gurion'un düşüncesinin temeli, Siyonizm'in ilhakçı ve yayılmacı doğası ile ilişkilidir. 12 Şubat 1952'de, Moshe Dayan açıkça bir İsrail imparatorluğu kurmaktan bahsediyordu. Bir zamanlar İşçi Partisinde Savunma Bakanı olan Moshe Dayan yayılmayı sürekli bir oluş olarak görmekteydi. Anayurdu kurma süreci, "yerleşme, yayılma ve sınırları daha da genişletmek için daha fazla Yahudi getirme, yerleşim ve sömürü alanları kurma" yüz yıl önce başlamıştı. Moshe Dayan 1968 yazında Golan Tepelerinden bir grup Amerikalı Yahudi öğrencilerle yaptığı konuşmada şöyle demektedir. "Hiçbir Yahudi bu sürecin sona erdiğini söylemesin. Hiçbir Yahudi yolun sonuna geldiğimizi ağzına almasın." Bu sözlerin Golan Tepelerinde sarf edilmiş olması da ayrı bir önem taşır. Bu sıralar İsrail sınır polisi görevlendirilmiş 1580 kişiden oluşan bu kuvvetin 980 kişisi İsrailli bunların 600 ü kadın diğerleri Dürzî ve Araplardan oluşmaktaydı (İSRAİL ELÇİLİĞİ BASIN BÜROSU, 1969, s.48).

Likud bu noktada devreye girmekte ve doğrudan yayılmacı bir dış politika uygulamaya başlamaktadır. Begin'in en büyük hedefi Büyük İsrail'i veya Tarihi İsrail topraklarını düşman işgalinden kurtarmaktır. Begin iktidara geldikten sonra Büyük İsrail'in bir parçası olarak görülen güney Lübnan topraklarının işgal planları da gündeme gelmeye başlıyordu. İşin ilginç yanı İsrail işgalinin Litani'ye kadar olan bölge ile sınırlı kalmasıydı (CLEVELAND, 1994, s.348). İsrailli liderler sürekli olarak Güney Lübnan'da bir güvenlik şeridi oluşturmayı tasarlamışlardı. Lübnan iç savaşı boyunca bu belgeyi Suriye için kırmızı hat ilan eden İsrail bölgedeki faaliyetlerini artırmıştı. İsrailliler ile Hıristiyanlar arasında kurulan işbirliği, Suriye'nin Lübnan'a müdahalesi ile daha da güçlendi. İşte bu dönemde İsrail Güney Lübnan'da Hıristiyan askerlerden yararlanmaya başladı. Daha sonraki yıllarda İsrail'in desteğiyle GLO (Güney Lübnan Ordusu) adı altında askeri bir birliğe dönüşen yapılanmada, birliğin komuta merkezi Hıristiyanlardan oluşturuldu.

1977 yılında Likud'un iktidara gelmesinden hemen sonra Güney Lübnan'daki çatışmalarda bir artış olduğu görülmektedir. 1977 Eylülü Güney Lübnan, eski Hıristiyan Lübnan Ordu subayı asi komutan Saad Haddad'ın emrindeki askerlerle Filistinlilerin çarpışmalarına sahne oldu. İsrail'de kuzeyindeki Galile'ye yönelik operasyonları bahane

ederek Saad Haddad'a yardım etmek üzere Lübnan'a asker gönderdi. Daha sonra bölgeden çekilmiş olsa da İsrail askeri birlikleri sürekli bir şekilde sınırı ihlal etmeye devam etmişlerdir (ACAR, 1989, s.83).

Ülkenin güneyinde bunlar olurken özellikle Beyrut ve civarında Hıristiyan birliklerle Suriye kuvvetleri arasında silahlı çatışmalar da artmıştı. 1977 yılı boyunca Suriye kuvvetleri ile Hıristiyan birlikler arasında çatışmalar yaşandı. Çatışmalar devam etmekle beraber taraflar arasında çatışmalara çözüm bulmak amacıyla görüşmeler de devam etmekteydi. Fakat Lübnan'da ki iç didişmelerden kendine pay çıkartan İsrail, çatışmaları kızıştırmak niyetindeydi. Bu nedenle Suriye kuvvetleri ile Lübnan Hükümeti arasında, Hıristiyan birliklerle Suriye arasındaki sorunları çözmek için imzalanan "Sature Antlaşması" bu nedenle uygulanamamıştı. Antlaşmaya göre Lübnan Hükümeti, Suriye ve FKÖ, Filistinlilerin sınır ötesi operasyonlarının durdurulması ve iç çatışmaların sona erdirilmesine yönelik bazı kararları uygulamayı kabul etmişlerdi. Fakat FKÖ'nün silahlarını bırakmasından kısa bir süre sonra İsrail'in kontrolündeki Haddad'a bağlı milisler, İsrail'in desteğinde, Lübnan Hükümetinin, orduyu güneye kaydırma planını boşa Çıkartacak olan bir saldırıya geçtiler (CHOMSKY, 2003, s.231). Bizce, İsrail'in çatışmaları artırıcı girişimlerinin altında yatan temel sebep, planladığı işgal harekâtına zemin hazırlamaktı. Nitekim bu politikaları 1975–76 yılında Suriye de devreye sokmuştu. Yani, önce çatışmaları körükle, sonra da arabulucu olarak çatışmalara silahlı müdahalede bulun. Her iki durumda da zor durumda kalan Hıristiyan kuvvetlerinin dış yardıma başvurmak zorunda kalmaları ise, Lübnan'da Müslümanların ve Filistinlilerin ne kadar etkili olduğunu göstermektedir. Karl Deutsch'e göre bir ulusal sistemin aktörü, bir başka aktöre etkide bulunabilmek için, bu aktörün içyapısındaki bazı gruplarla ilişkiye geçmekte ve bu gruplar aracılığıyla isteğini gerçekleştirmeye çalışmaktadır. Bu nedenle iç politika ile dış politika arasında bir ayrıma gitmek ve devleti bir bilardo topu gibi görmek, dış politika analizlerini zayıflatan bir yaklaşımdır.

1978 yılına girerken ülkedeki Falañjistler ile Suriye kuvvetleri arasındaki çatışmalar da şiddetlendi. Beyrut ve civarında bu çatışmalar devam ederken Güney Lübnan topyekün bir İsrail işgali ile karşı karşıya kaldı. Kendi ülkesine karşı düzenlenen Filistinlilerin saldırılarını bahane ederek ki bu saldırılar İsrail'in kuruluşundan beri yapılmaktaydı; 14 Mart 1978 günü 20 binden fazla asker ile kara, hava ve denizden Güney Lübnan'a çıkarma yaptı. Güneydeki Filistinlilere yönelik olarak gerçekleştirilen bu harekât ile 2 gün içerisinde İsrail birlikleri Lübnan topraklarının %10'unu işgal altına aldılar. İsrail işgali bu aşamada Litani nehrine kadar

olan bölgeyi kapsamaktaydı. İşgal ile birlikte Filistin gerillaları Litani nehrinin kuzeyine çekilmiş, fakat Lübnan'da kalmaya devam etmişlerdir (ACAR, 1989, s.84). İsrail'in Mart 1978 saldırısı ile ilk aşamada gerçekleştirmek istedikleri ise:

- Filistin direnişine ve muhalif Müslüman güçlere ağır bir darbe indirme,
- Kendi sınırlarına bitişik Lübnan topraklarında kendine bir güvenlik bölgesi oluşturmak,
- Suriye'nin etkisine karşılık vermek ve
- Kendisine yakın Hıristiyan güçlerin etkinliğini artırarak ve bu güçlerin hükümet içindeki konumlarını güçlendirmektir (POLLOCK, 1986, s.299–322).

Nitekim bu işgal hareketinden hemen sonra Falanjistler ile Arap Caydırma Gücü'ndeki Suriye birlikleri arasında büyük bir hesaplaşma başladı. Falanjistlerin saldırısı Suriye Kuvvetlerinin Beyrut'un kilit noktalarından çekilmesi ile sonuçlandı. İsrail ve Falanjistlerin saldırısı, Suriye ve Filistinlilerin Lübnan'daki konumlarını zayıflatmıştır (CHOMSKY, 2003, s.304).

Likud'un planlarına uygun olarak yaşanan bu gelişmeler, yani güney Lübnan'ın işgali, binlerce Lübnanlı Şiinin Beyrut'a göç etmek zorunda kalması ve Falanjistlerin Suriye kuvvetlerinin etkinliğini kırmalar ve akabinde yaşanan çatışmalar, BM. Güvenlik Konseyi'nin, işgale karşı olan tutumunu etkiledi. İsrail'in Lübnan'ı işgal hareketi son derece şiddetli ve yıkıcı olmuştu. Binlerce ev, işyeri ve pek çok kasaba harabe haline gelmiş, 250,000 insan mülteci durumuna düşmüş ve yaklaşık iki bin kişi yaşamını yitirmişti (CHOMSKY, 2003, s.233). Bu gelişmeler üzerine Güvenlik Konseyi 425 Sayılı Karar ile Lübnan topraklarında bulunan "yabancı kuvvetlerin" Lübnan topraklarından koşulsuz ve derhal çıkmasını isterken, İsrail-Lübnan sınırına da BM kuvvetlerinin yerleştirilmesini kararlaştırılmaktaydı. UNİFİL olarak adlandırılan BM kuvvetleri, İsrail-Lübnan sınırında güvenliği sağlayacaktı. BM Kuvvetlerinin 6 bin askerden oluşması, güney Lübnan'da 850 kilometre karelik bir alanı kontrol etmesi ve İsrail'in Lübnan'dan çekilmesini takiben, Lübnan ordusunun bölgeyi denetimi altına almasına yardımcı olması amaçlanmaktaydı (ACAR, 1989, s.84).

Kararın alınmasından sonra fakat karardan ziyade İsrail'in GLO ile girdiği işbirliği sonucu İsrail Nisan ayı içinde kuvvetlerini Lübnan'dan çekmeye başladı. İsrail askerlerinin çekilmesini takiben UNİFİL birlikleri bu bölgelere yerleşmeye başladı. Fakat İsrail

Lübnan'dan askerlerini çekerken Litani'den İsrail sınırına kadar olan bölgeyi Saad Haddad birliklerine bırakması sonucu UNİFİL'in bu bölgeye yerleşmesinde sorunlar yaşanmaya başlandı. Binbaşı Haddad birlikleri ile UNİFİL arasında çatışmalar sonucu, UNİFİL Güney Lübnan'da bir etkinlik gösteremedi. Nitekim bölge üzerinde denetimini kurduktan sonra Saad Haddad, 1979 yılında Hür Lübnan'ı ilan etti ve İsrail ile ittifak kurduğunu açıkladı (Zaman Gazetesi, 25 Mayıs 2000, s.11).

Yukarıda değinmeye çalıştığımız Likud ve Lübnan işgali arasındaki bağ, 1982 işgali ve bunun öncesi ve sonrasında yaşananlar ile daha fazla pekişecektir. Begin, 1978 harekâtı ile birlikte Lübnan ile ilgili olarak şu yargılara varmıştı. Birincisi, yalnızca güney Lübnan'a düzenlenecek bir saldırı ile İsrail'in Lübnan sorunu halledilemezdi. İkincisi, Lübnan politik yapısında ciddi değişiklikler yapılmadan İsrail-Lübnan ilişkisi gelişme gösteremezdi. 1978 işgalinden sonra Begin ve Sharon ikilisi Lübnan sorununu İsrail lehine çözmek için kollarını sıvadılar. Plan üç aşamada gerçekleşecekti. Birinci aşamada Filistin askeri güçlerinin etkisi kırılacak. İkinci aşamada Suriye askerlerinin Lübnan'dan çıkartılması sağlanacak ve üçüncü aşamada da Marunî güçlerle özel bir ittifak oluşturulacaktı. Beşir Cemayel bu ittifakta kilit rol oynayan kişi olacak ve böylelikle Likud bir rüyası daha gerçekleştirebilecekti (CLEVELAND, 1994, s.348-349).

İsrail'in işgal operasyonuna karşılık Suriye Filistinli gerillalara verdiği askeri desteği artırdı. İsrail ile bir savaşın eşiğine gelmekten çekinen Suriye diğer yandan Filistinlilere her türlü askeri desteği vermekteydi. Ancak, işgal harekâtı birkaç ay sonra son bulunca Suriye bir diğer sorunla karşı karşıya kaldı. İsrail işgal güçlerini Güney Lübnan'dan çekilmesi ile güney Lübnan, İsrail yanlısı Binbaşı Haddad'ın komutasındaki GLO'nun eline geçmişti. Bu arada İsrail işgali ile birlikte şiddetlenen Marunî-Suriye çatışması da, son bulmamış ve bu çatışmaların sonucunda Suriye Beyrut'da bazı mevzileri Hıristiyan milislere terk etmek zorunda kalmıştı. 1979 yılı süresince Lübnan'ı liderler Şam'a muhtelif vesilelerle yaptıkları ziyaretlerde, Arap Caydırma Gücünün, özellikle Hıristiyanların yaşadığı Doğu Beyrut ve civarından çekilerek, bu bölgelere Lübnan Ordusunun konuşlandırılmasını istemişlerdi. Esasen, İsrail işgali ile başlayan çarpışmalar sonucunda, Beşir Cemayel komutasındaki Falanjist milisler artık Lübnan'daki Suriye askeri varlığını işgalci olarak nitelendirerek Suriye'yi Lübnan'dan çıkarmak için mücadele etmekteydiler (ACAR, 1989, s.86). Bu politikalar, İsrail'in taleplerine uygun politikalar idi. Nitekim Beşir Cemayel ile İsrail arasındaki ilişki 1970'lere dayanmaktaydı. Bu tarihten itibaren İsrail'den yardım almaya

başlayan Cemayel ailesi, İsrail'in Lübnan politikalarına uygun olarak Suriye kuvvetleri ile çarpışmaya başlamıştı. Cemayel ile İsrail arasında kurulan işbirliği İsrail'in 1982 işgali ile doruk noktasına taşınacaktı (CLEVELAND, 1994, s.349).

Bu gelişmeler karşısında Suriye ülkedeki gücünü kaybetmemek ve İsrail'e karşı konumunu güçlendirmek için bazı politikaları uygulamaya başladı. Bir yandan Hıristiyanların İsrail ile ittifaka geçmesini engellemeye çalışırken diğer yandan da Lübnanlı Şiiler ve Filistinlilerle işbirliğini geliştirmeye çalışmaktaydı. Bu bağlamda Esad, bazı Hıristiyan gruplarla Lübnan'ın geleceğine yönelik planlar yapmaya da çalışmıştı. Bu planlarda Suriye'nin Lübnan Ordusunu yapılandırması ve Filistinlilerin İsrail-Lübnan sınırlarından yaklaşık 15 kilometre geri çekilmesine karşılık Kahire Antlaşmasının Filistinlilere sağladığı hakları kullanmaları kararlaştırılıyordu.

İsrail işgalinden sonra Filistinli güçler Güney Lübnan topraklarında tekrar güçlenmeye başlamışlardı. Bu arada Arafat ile Esad arasındaki uyuşmazlık yerini kısmi bir işbirliğine bırakmıştı. Nitekim bu gelişmeler üzerine İsrail savaş uçakları sürekli bir şekilde Güney Lübnan'daki Filistin karargâhlarını bombardıman etmeye başladı. Bu bombardımanlar sırasında Suriye savaş uçakları ile İsrail savaş uçakları da karşı karşıya gelmekteydi. 27 Temmuzda İsrail bombardımanı esnasında Lübnan semalarında karşı karşıya gelen savaş uçaklarının çatışması sonucu 4 Suriye Mig uçağı İsrail savaş uçakları tarafından düşürüldü. Bu gelişmeler üzerine, Lübnan Dışişleri Bakanı Fuad Butros BM'ye başvurarak İsrail'in Güney Lübnan'a yönelik saldırılarına son verilmesini ve UNIFIL'in güçlendirilmesini talep etmekteydi (ACAR, 1989, s.88).

Güney Lübnan' da bu çatışmalar devam ederken Kuzeyde de Arap Caydırma Gücüne bağlı Suriye askerleri ile Falanjistler arasında çatışmalar tekrar başladı. İki taraf arasındaki çarpışmalar devam ederken, Beşir Cemayel komutasındaki Falanjist milisler ile Chamoun ailesine bağlı Lübnan Cephesi kuvvetleri arasında da çatışmalar yaşandı. Hıristiyan milisler arasındaki çarpışmalardan hem sayı hem de disiplin yönünden farklı bir üstünlüğe sahip olan Beşir Cemayel taraftarları başarılı çıkarak; Hıristiyan kesimde duruma hâkim olmuşlardı (ACAR, 1989, s.89). Esasında Cemayel birlikleri sürekli bir şekilde İsrail tarafından destek almaktaydı ve bu destek eğitim ve silah yardımı şeklinde kendini göstermekteydi. Aynı zamanda Cemayel ile Mossad ajanları arasında da çok yakın bir ilişki kurulmuştu (POLLOCK, 1986, s.262).

Güney Lübnan'da Filistinliler sürekli güçlerini takviye ederken, kuzeyde de Suriye kuvvetleri ile Hıristiyan milisler arasındaki çatışmalar şiddetlenmişti. Doğu Beyrut'tan Suriye birliklerini çıkarmayı başaran Falanjistler, Begin'in planlarına uygun olarak, Suriye'nin tüm ülkeden çıkartılması için mücadeleleri sürdürürken, İsrail savaş uçakları da Lübnan üzerindeki Uçuşlarını artırmıştı. İsrail en büyük bombardımanlarından birini 21 Nisan 1982'de Damur yakınlarında bulunan Filistin mevzilerine karşı gerçekleştirdi. Aynı gün İsrail uçakları çok alçaktan Batı Beyrut üzerinde yaptıkları uçuşlara Filistinli ve Suriyeli askerler uçaksavar toplarıyla mukabele etmeye çalışmışlardı. İsrail'in bu saldırısı, Lübnan'a yönelik büyük bir harekâtın da habercisiydi (ACAR, 1989, s.93).

Bu gelişmeler üzerine İsrail'in Lübnan üzerinde artan etkisini kırmak amacıyla Suriye ile ilişkilerini geliştirme yoluna gitti. 1979 devriminden sonra İran, İsrail karşıtı bir dış politika uygulamaya başlamıştı. Bunun yanında Suriye ile Irak rejimi arasındaki ilişkiler de gerginleşmeye başlamıştı. Arafat, Suriye'den ziyade Irak ile iyi ilişkiler içerisindeydi. Ürdün'de bu blok içinde yer almaktaydı. Bu durumda Suriye, İran ile ortak hareket etmenin yollarını aramaktaydı. Suriye ilk başlarda Lübnan'daki Arafat'ın etkisini kırmaya çalıştı. Çünkü Irak Suriye'yi İsrail'in Lübnan'a müdahalesini engellemek ile suçlamaktaydı. Bu durumda FKÖ de Irak ile birlikte hareket etmekteydi. Irak karşısında İran'ı desteklemeye başlayan Suriye böylelikle Irak'ı Lübnan'da etkisizleştirmeye de çalışmaktaydı. Her iki devlet de Arafat karşıtı güçleri destekleyip organize etmeye çalışmıştır. İsrail saldırısı ile Suriye İran'a Lübnan politikasına girmenin yolunu aralamıştır (OLSOM, 1990 s.184–199).

242.İsrail'in Lübnan İşgali

İsrail'in 1982 işgali ile ilgili olarak birçok şey yazılabilir veya söylenebilir. İşgalin Filistinlilerden yönelen terörist saldırılara yönelik olduğu üzerinde durulmaktadır. Oysa işgalden yalnızca bölgede yaşayan Filistinliler değil, yörenin insanları da çok büyük zarar gördü. "Terörist FKÖ" ile savaşma bahanesi İsrail'in kendi kamuoyunu yönlendirmek ve saldırı eylemlerini gözlerden gizlemek için tipik bir kamuflajdı. "Saldırı eylemleri için geliştirilen savunmacı retorik, yayılmacı Siyonist devletin planlarını maskeleyen için kullanılan hesaplanmış bir propagandaydı. Ayrıca, işgalin ilk birkaç haftası içinde yayınlanan raporların aksine İsrail sadece FKÖ ile değil, diğer Müslüman güçlerle de savaşıyordu. Bu

bağlamda İsrail'in Lübnan'daki hedefleri misilleme ya da tampon bölgeler gibi kaygıların çok ötesindeydi (ODEH, 1986, s.319).

Ariel Sharon'un Savunma Bakanı olması ile İsrail'in Lübnan planları daha da netleşmeye başlamıştı. Sharon'a göre, Lübnan'a yapılacak bir saldırı güney Lübnan'la sınırlı kalmayacak; Beyrut'a, Arafat'ın karargâhına kadar gidilecek ve onu yerinden indirdikten sonra Cemayel'e taç giydirilecek ve İsrail ile Lübnan bir barış anlaşması imzalayacaklardı (SCHIFF, 1999, s.440). Savaşın bir diğer amacı da Suriye'nin Lübnan üzerindeki etkisini kırmaktı. Suriye'nin etkisi kırıldıktan sonra yeni yönetimle çok daha kolay işbirliği yapılabilecekti. Sınırı geçen İsrail birlikleri savaşı iki aşamada yürüteceklerdi. Hem Güney Lübnan'da mevzilenen tüm Filistinli grupları buradan söküp atmak, hem de Suriye güçlerine karşı şiddetli bir hava saldırısında bulunmak. İsrail birlikleri ilk aşamada bu iki ana stratejiyi gerçekleştirmeye çalıştılar (POLLOCK, 1986, s.264).

1978 Martındaki Litani Operasyonu ile İsrail istediğini gerçekleştirememiş ve Litani nehrine kadar geldiği halde geri dönmek zorunda kalmıştı. Litani operasyonundan hemen sonra, 1978 Nisanında, General Rafael Eytan Genelkurmay Başkanı oldu. Eytan, kurmaylarına ilk defa 1979 da, Oranim Operasyonu adını alan ve Lübnan'ın işgalini öngören planların hazırlanmasını talimatını verdi. Bu tarihten itibaren planlar sürekli güncelleştirildi ve gözden geçirildi. 1981 seçimlerinden sonra kurulan kabinede Ariel Sharon'un Savunma Bakanı olması, Rafael Eytan'ın işini kolaylaştırdı. Sharon ve Eytan ikilisi Lübnan'a yönelik İsrail politikasını daha da şiddetlendirmenin yanında Lübnan'ın işgali ile ilgili olarak geniş çaplı planlar yapmaya başlamışlardı. Bundan sonra hem Sharon, hem de Eytan, kabine içinde Lübnan' ı işgal propagandasını yoğunlaştırmaya başladılar. Başbakan Begin ise her ikisinin de destekçisi idi. Bununla beraber Begin kuvvet kullanma meselesinde çok daha dikkatli olmaya çalışıyordu fakat Lübnan'ın işgali konusunda diğerleri ile hem fikirdi. Lübnan'ı işgal planında Sharon, Eytan'dan da ileri gitti. Hatta Lübnan'ı işgal planını, yerinde tetkik ederek, gerekli düzenlemeleri yapmak amacı ile 1982 Ocak ayında gizlice Beyrut'a kadar gitti (ARMAOĞLU, 1989, s.543).

Diğer taraftan, 1982 Mayısından itibaren İsrail'in Lübnan sınırlarına büyük kuvvet yığılması dolayısıyla bir askeri harekât beklenmekle beraber, patlamayı sağlayan kıvılcım, 3 Haziran 1982 akşamı, İsrail'in Londra büyükelçisinin öldürülmesi olayı oldu. Saldırıyı FKÖ üstlenmemiş ve kısa bir süre sonra bulunan faillerin, 1973'te el-Fetih'ten ayrılan Abu-Nidal'a

bağlı el-Asifa örgütü mensubu oldukları da anlaşılmıştı. Fakat İsrail için gerillaların hangi gruba mensup oldukları mühim değildi. Bu olay üzerine İsrail uçakları 4 ve 5 Haziran günlerinde, Batı Beyrut dâhil Lübnan'daki bütün gerilla üstlerine karşı bir saldırı başlattı. Yoğun bombardımandan sonra ve kabinenin onaylamasının hemen ardından, 6 Haziran 1982 günü öğleye doğru 90.000 kişilik bir İsrail kuvveti Lübnan topraklarına girerek ve BM kuvvetlerini de aşarak, üç koldan ilerlemeye başladı. Harekâtı, cephenin ön kesiminde Genelkurmay Başkanı Eytan yönetmekle beraber harekâtın asıl yöneticisi Ariel Sharon'du (ARMAOĞLU, 1989, s.543-544).

İsrail kuvvetlerine mukabele eden Filistinli gruplar başarılı bir direniş göstermekle beraber, İsrail karşısında tutunamadılar ve Batı Beyrut'a kadar geri çekilmek zorunda kaldılar. Diğer taraftan 6 Haziran günü İsrail kabinesine verilen bilgilerde, harekâtın "Galilee Barış Harekâtı" olduğu ve amacının Galilee bölgesinin, yani Kuzey İsrail halkının, gerillaların saldırısından korunması ve güney Lübnan topraklarının 25 mil genişliğindeki bir bölgesinin gerillalardan temizlenmesi olduğu açıklanmıştır. Hatta Begin, 6 Haziran günü verdiği demeçte, Galilee'deki İsrail vatandaşlarının tehditlerden uzak yaşaması için gerillaların 40 km. ileriye itileceğini ve İsrail'in Lübnan topraklarında gözü olmadığını söylemekteydi (ARMAOĞLU, 1989, s.544-545).

Ancak, İsrail birlikleri Filistinli güçleri 40 km.lik bölgeden çıkardıktan sonra stratejilerini değiştirdiler. Savaşın önce Marunî güçlerle İsraililer arasında varılan uzlaşmaya göre, İsrail güneyden saldırdıktan sonra, Filistin güçleri geri çekilecekti, bu aşamada da Marunîler Filistinlilerin Beyrut'a girmesini engelleyecek ve böylelikle İsrail güçlerine Filistinlilerin işlerini bitirmek için yardımcı olacaktı. Bu planın birinci aşaması olarak İsrail askerleri güney Lübnan topraklarından içeri girerek bu bölgede bulunan tüm yerleşim birimlerini işgal etmeye başladı. Askeri operasyonun ilk aşamasında havadan bombardıman daha sonra da buldozerler kullanıldı. Buldozerlerden sonra 155 mm'lik toplar kullanıldı. Operasyonun bu aşamasında buldozerler ve toplar ile piyadelerin önü temizlendi daha sonra da piyadeler devreye girdi. Operasyonda kendi can kaybını en aza indirmek için İsrail, yerleşim birimlerini ilk önce yıktı sonra da enkazların arasından askerleri gönderdi (Radikal Gazetesi, 21.04.2002 s.13). Filistinliler ise Çarpışarak geri çekildiler; yani, bölgeyi doğrudan İsrail askerlerine bırakmadılar. Ancak, Marunî güçleri Filistinlilerle çatışmayı göze alamadı. Bunun üzerine İsrail birlikleri Filistinlilerin peşinden Beyrut'a kadar işgali genişletti. Çünkü İsrail askerleri ile çarpışan güçler Batı Beyrut'a kadar geri çekilmişlerdi. Bu aşamaya kadar

Filistinli güçler ile sokak çatışmasına girmekten kaçınan İsrail askerlerinin Filistinlileri Batı Beyrut'tan çıkarmak için sokak çatışmasına girmesi gerekiyordu, diğer bir deyişle sokak çatışmasıyla tüm Filistinli güçleri imha etmesi gerekiyordu (POLLOCK, 1986, s.264). Ancak Batı Beyrut'a sığınmış olan güçleri sokak çatışması ile o bölgeden çıkarmak İsrail'e büyük kayıplara mal olabilirdi. Bu nedenle İsrail askerleri Batı Beyrut'a karşı bir kuşatma taktiğine gittiler.

İsrail saldırısı ve Beyrut'un kuşatma altına alınması ile birlikte bütün dikkatler, Batı Beyrut'a sıkışmış bulunan olan FKÖ militanlarına çevrildi. Bu arada Beşir Cemayel Ağustos ayı içerisinde Lübnan parlamentosu tarafından Devlet Başkanı Serkis'in yerine seçiliyordu. Batı Beyrut'a kadar gelmiş olan İsrail askerleri ise kenti bombardımana başlamışlardı. Batı Beyrut'a yapılan bombardımanlar sonucunda birçok sivilin hayatını yitirmesi sonucu ve Lübnanlı liderlerinde aracılığıyla Filistinliler, ABD temsilcisi Habib'in sunduğu barış planını kabul ettiğini duyurdular. Daha sonra İsrail'in de ateşkes planını kabul ettiğini duyurması ile ateşkesin şartları uygulanmaya başladı. Habib planı esas itibariyle aşağıdaki hususları kapsıyordu (ACAR, 1989, s.97-98) :

Batı Beyrut'taki Filistinli askerler Beyrut'u terk ederek gruplar halinde Suriye, Irak, Ürdün, Tunus, Yemen ve Sudan gibi muhtelif ülkelere gideceklerdi.

Gerillalar askeri elbiseleri ve hafif silahlarını beraberinde götürebilecek ancak, ağır silahlarını Lübnan ordusuna teslim edeceklerdi.

Tahliye, Lübnan ordusu ile Amerikan, Fransız ve İtalyan askerlerinden oluşacak 2,000 kişilik uluslararası bir kuvvetin gözetiminde yapılacaktı. Bu kuvvetin Beyrut'ta kalış süresi bir ay olacak; ancak Lübnan Hükümetinin talebi halinde bu süre uzatılabilecekti.

Uluslararası gücü oluşturan Fransız birliklerinin Lübnan'a gelişi ile tahliye başlayacaktı.

Filistinlilerle birlikte Batı Beyrut'taki Suriye askerleri de şehrin bu kesimini terk edeceklerdi.

Ülkede kalacak sivil Filistinliler ise Lübnan Devletinin hukukuna tabi olarak varlıklarını sürdürecektir.

İsrail kabinesine göre işgal ile birlikte Lübnan'a huzur gelmekte ve Beyrut hükümeti ile bir ortaklık kurulmaktaydı. Bu ortaklık ile birlikte İsrail Lübnan'daki Hıristiyanlarla ortak politikalar belirleyip uygulayacaktır (CLEVELAND, 1994, s.349). Böylece Habib planı gereği 21 Ağustos 1982 tarihinde esas olarak FKÖ'ye bağlı Filistinli güçler ve Suriyeli askerler Batı Beyrut'u terk etmeye başladılar. 10,000'den fazla FKÖ savaşçısı yıllardır savaştıkları Lübnan'ı terk etmeye başlamışlardı. Tahliye Eylül ayı itibariyle son buldu. Böylece İsrail'in Lübnan'ı işgali ile başlayan ve orta Doğunun yakın tarihinde yaklaşık iki buçuk ay süren Filistin-İsrail savaşı şimdilik son buluyordu. İsrail işgalini takiben ülkenin iç meselelerinde de önemli olaylar yaşanıyor. Filistinliler ülkeden çıkarıldıktan kısa bir süre sonra Beşir Cemayel de cumhurbaşkanı seçiliyordu. Fakat Cemayel'in Cumhurbaşkanlığı uzun ömürlü olmamış ve 14 Eylül'de bir suikast sonucu öldürülmüştü. Ancak suikasttan sonra yaşananlar İsrail'in Lübnan savaşını hangi stratejiye dayandırdığını açıklıkla ortaya koymaktaydı.

243.Sabra ve Şatilla Katliamı ve İsrail

Habib planının uygulanması ile birlikte Arafat ve yandaşları ülkeyi terk etmiş, Falanjist güçlerin başı olan Beşir Cemayel de İsrail'in desteğiyle Cumhurbaşkanı seçilmişti. Seçimi takiben Cemayel verdiği demeçte Lübnan'ın bütünlüğü ve bağımsızlığı için çalışacağını, komşu ülkeler ile iyi ilişkiler kuracağını ve ülkedeki tüm yabancı kuvvetlerin çekilmesi için çaba göstereceğini açıklamıştı. İsrail kendisine yakın olarak gördüğü Beşir Cemayel'in Cumhurbaşkanlığına seçilmesini memnuniyetle karşılarken, Suriye ve bazı Lübnanlı Müslüman gruplar sonuçtan pek memnun olmamışlardı (ACAR, 1989, s.99). Bilindiği gibi İsrail işgali ile birlikte Cemayel'e bağlı milisler Suriye askerlerini işgalci güçler olarak değerlendirerek ve ülkeden çıkartılması için silahlı mücadele başlatmışlardı. Cemayel ise verdiği demeçte bir ayrıma gitmemekle beraber tüm yabancı güçlerin ülkeden çıkartılmasından bahsederken bu durum 1982 Temmuzunda süresi dolan Suriye birliklerinin de yabancı güç olarak tanınması ile Suriye karşıtı bir söyleme dönüşmekteydi.

Eylül ayı ile birlikte Suriye ve Filistin birliklerinin batı Beyrut'tan çekilmesi tamamlanmıştı. Bunu takiben Uluslararası Barış Gücü de Lübnan'dan ayrılmaya başladı. Lübnan göreceli sakin günlerinden birini yaşamaktaydı. Ancak, 14 Eylül günü Cemayel'in de içinde bulunduğu, doğu Beyrut'taki Falanjist binasında patlayan bombalar sonucu, Cemayel de dâhil olmak üzere birçok Falanjistin ölmesi, başta batı Beyrut olmak üzere diğer bölgelerde yaşayan Filistinli ve Müslüman halkı endişeye sevk etti. Bu olaydan hemen sonra İsrail, Filistin ve diğer güçlerin Habib planı gereği boşalttıkları batı Beyrut'u işgal etmeye başladı, Ancak, Habib planının ihlali anlamına gelen bu işgal harekâtına karşı koyabilecek hiçbir güç bulunmamaktaydı (ACAR, 1989, s.99–100).

Fakat olaylar bu noktada son bulmadı. Beşir Cemayel'in öldürülmesi ve İsrail'in batı Beyrut'a girmesinden hemen sonra yüzyılın karanlık sayfalarına geçecek olan Sabra ve Şatilla'daki Filistin katliamı vuku buldu. Beyrut'un güney banliyösünde bulunan ve binlerce Filistinli mültecinin çok kötü şartlarda yaşadığı kamplara giden yollar İsrail askerlerinin kontrolü altındaydı 16 Eylül günü kamplara giden yollar İsrail askerleri tarafından tutuldu. Ancak bu durumun kamptakilere bir güvenlik sağlamadığı çok kısa sürede anlaşıldı. 16 Eylül akşamı İsrail himayesi altında bulunan kamplara Falanjist milisler girdi ve çoğunluğunu kadın, yaşlı ve Çocukların oluşturduğu 1000'den fazla insanı ayırım yapmaksızın öldürdü (ACAR, 1989, s.111).

İsrail işgali ile birlikte gerçekleşen bu katliamdan yalnızca Hıristiyanları sorumlu tutmak ebeste mümkün değildir. Zaten bunun böyle olmadığı hemen anlaşıldı. Bu katliamın Ariel Sharon'un bilgisi çerçevesinde ve İsrail askerlerinin denetiminde Falanjistlere yaptırılmıştı. Zaten Deir Yassin katliamından sorumlu olan Begin'in ekibi için bu durum pek şaşırtıcı değildi. Zira İsrail'in denetiminde olan bir bölgede bu katliamların yaşanması İsrail askerlerinin bilgisi dışında gerçekleşmesi olanaksızdı. Ayrıca zaten yıllarca İsrail birlikleri hem işgal altındaki topraklarda hem de güney Lübnan'da bu boyutlarda olmasa da öldürme eylemleri gerçekleştirip duruyorlardı. Nitekim Falanjistler, kamplardaki insanları öldürürken, İsrail askerleri fosforlu fişeklerle gecenin karanlığını aydınlatarak Falanjistlere işlerini doğru yapmaları için yardımcı olmuşlardı (CHOMSKY, 1993, s.253).

Katliamların ardından, İsrail yüksek mahkemesi katliamlardan İsrail yönetimini sorumlu tutan ağır eleştirilerle dolu bir rapor hazırladı. Olayı araştıran birçok kurum İsrail birliklerinin olaydan sorumlu olduğunu belirtiyordu. Bu arada İsrail'de protestolar devam

etmekteydi. İsrail hükümeti tarihinde ilk defa sayıları 400,000'e yaklaşan Yahudi tarafından protesto ediliyordu. Bütün bu gelişmeler üzerine başta katliamlardan sorumlu olarak öne çıkan Sharon ve diğer görevliler olmak üzere bazıları görevlerinden uzaklaştırılırken bazıları da istifa etmek zorunda kalmıştı (POLLOCK, 1986, s.266).

Lübnan savaşı İsrail toplumu için bir kırılma noktası olacaktır. Başta Eşkenaziler olmak üzere sol gruplar Likud'un bu politikalarına karşı protesto eylemleri başlattılar (SELİKTAR, Winter 1984, s.46). Protestocu Yahudiler, İsrail yönetiminin, ülkeyi bir felakete sürüklemekte olduğunu söyleyerek, Likud'a yönelik sert eleştirilerde bulundular. Lübnan savaşına kadar İsraili Yahudiler kendi güvenlikleri için savaşmayı doğru bulurken, Lübnan işgalinin İsrail güvenliği ile bir ilişkisi olmadığını ve bu savaşın yalnızca Likud'un politikalarının bir uzantısı olduğunu dile getiren Yahudilerin, Likud'a karşı Tel Aviv meydanlarında gösteriler yapması dikkate değerdir. Onlara göre Lübnan savaşı politik amaçlı bir işgal savaşıydı ve aşırı durdurulmalıydı (BUNZLY, 1988, s.21–37).

Lübnan savaşı ile birlikte, Yahudiler arasındaki ulusal uzlaşma bozulmadıysa da büyük bir yara almıştı. Ulusal uzlaşmanın yara alması ile birlikte toplumsal çatışmalar toplumun her kesimine yayıldı (SELİKTAR, Winter 1984, s.47). 1982–1983 yıllarında Eşkenaziler ve barış yanlıları, Lübnan Savaşına ve Likud'un dış politikasına karşı protestolar gerçekleştirdiler. Bu hareketler üzerine, Doğulu Yahudilerde, Eşkenazilere ve barış yanlılarına karşı duyulan nefret dramatik bir biçimde arttı. 1983'ün Şubatında barış yanlılarına karşı düzenlenen bombalı saldırıda barış yanlısı bir Yahudi yaşamını yitirdi. Saldırıdan sonra birçok Likud taraftarı saldırıyı ve Ariel Sharon'u destekleyen mitingler (Sabra ve Şatilla katliamından dolayı görevinden ayrılmasından hemen sonra) düzenlediler ve bu mitinglerde, Eşkenaziler ve barış yanlılarını öldürmek istediklerini dile getirmeleri toplumdaki bölünmenin ne kadar ciddi bir boyuta vardığını göstermekteydi (CHOMSKY, 1993, s.159). Savaş karşıtı gelişen hareket, Arap-İsrail çatışmasına da yeni bir boyut katmıştı. Lübnan Savaşı, bir bakıma çoğulcu bir yapıya sahip olan İsrail toplumunda dengeyi sağlayan, İsrail toplumunun geleceği için savaş bir zorunluluktur anlayışını sarsmıştı. Toplumun bir kesimi savaş karşıtı komiteler oluşturarak, eylemlerini kurumsallaştırırken, aynı zamanda Araplarla barış içinde yaşama taleplerini de dile getiriyorlardı. Likud'u destekleyen kesimlerde ise, Araplarla bir barışın söz konusu olamayacağı görüşü hâkimdi (SELİKTAR, Winter 1984, s.49).

Eşkenaziler göre İsrail'in yayılcı politikalar peşinde koşması, ne İsrail'e ne de Yahudi toplumuna yarar sağlamaktadır. Bu politikalar İsrail'e yarar sağlamadığı gibi işgal altındaki bölgelerden çekilmenin İsrail'in güvenli geleceği için artık gerekli olduğunu dile getirmekteydiler. Oysa Likud Tarihi İsrail topraklarında egemenlik kurmak için çalışmaktaydı. Bu toprakların geri verilmesi söz konusu olamazdı. Dolayısıyla barış da olamazdı. Bu bağlamda İsrail'in Lübnan'da uyguladığı politikalar da bu kesimlerce haklı bulunmuştur (MOORE, 1994, s. 41).

Ancak İsrail'in kuruluşundan beri askeri operasyonlara destek veren diğer Yahudi grupları, Lübnan savaşı ile birlikte İsrail'in dış politikasını eleştirmeye başladılar. Bu eleştiri yalnızca toplumun bir kesiminden değil, kısmen hükümete üye partiler tarafından da yapılmaya başlanmıştı. Yeni nesil Yahudi toplumu, İsrail devletinin dış politikasını ciddi şekilde eleştirmekteydi. Bu eleştiri özellikle askeri bürokrasiye yönelmiş bulunmaktaydı (SCHIFF, Summer 1999 s.440–441).

244.Zoraki İsrail Lübnan Barış Antlaşması

İşgal ve akabinde yaşananlar İsrail'in Lübnan'daki askeri varlığını ve etkisini artırmıştı. Ancak bu uzun sürmedi. Lübnan içindeki İsrail askeri varlığına karşı gelişen direniş her geçen gün etkisini ve saldırılarını artırmaktaydı. Lübnan içinde İsrail'e karşı gerçekleştirilen askeri harekâtlar o kadar artı ki, bu ülke kendini, bir anda toplumunun sonuçlarına uzun süre dayanamayacağı bir yıpratma savaşı içinde buldu. Askeri harekâtlar yalnızca Suriye'nin denetimindeki Bekaa'daki Filistinli güçler tarafından değil, Lübnan direniş cephesi tarafından da gerçekleştiriliyordu. İsrail işgalinden sonra Suriye'nin desteğiyle bir araya gelen Lübnan Komünist Partisi, Komünist Eylem örgütü, Arap Sosyalist Eylem Partisi ve FHKC'nin oluşturduğu Lübnan Direniş Cephesi 1982'de kurulmuştu. Bir Filistin örgütü olmasına rağmen FHKC'nin Direniş Cephesi üyelerinden olması, bu oluşumun Lübnan ve Filistin halklarının ortak hedeflerini gözettiğini ortaya koymaktadır (ODEH, 1986, s.323). İsrail ile savaşan diğer bir güç de Suriye'ye yakınlığı ile bilinen Şii lider Nebih Berri idi. 1976'dan beri Lübnan siyasal hayatında önemli bir yeri olan Şii Emel milislerinin önderi olan Berri, İsraililer çekip gitmezlerse onlarla savaşacak yeni Filistinliler biz olacağız diyordu. Nebih'e göre gerçek Lübnanlı İsrail işgal güçleri ile savaşan Lübnanlıydı (CHOMSKY, 1993, s.423–424). Lübnan'daki gelişmelere İran Devlet Başkam Ayetullah Humeyni de sessiz

kalmıyor ve İsrail karşıtı cepheye katılıyordu. İsrail yok edilene kadar İslam dünyası huzur içinde olamaz diyen Humeyni, Lübnanlı Şii güçlere yardımcı olmak için yaklaşık üç bin seçkin devrim muhafızını 1982 sonlarında Lübnan'a gönderdi (ERDİN, 1999, s.17-18).

Giderek artan direniş karşısında İsrail kendi açısından pek hoş olmayan seçeneklerle yüz yüze geldi. Birincisi, Lübnan'ı işgale devam etmek ve bir yıpratma savaşının sonuçlarını göze almak. İkincisi, Bekaa'da ve Lübnan'ın kuzeyinde Suriye ve Filistin güçlerine karşı bir savaşa girmek. Üçüncüsü, İsrail'in sağladığı kazanımları kaybetmeden Lübnan içinde güneyde oluşturulan (ki bu bölge Litani'yi içine almalıydı) bir mevziye çekilmektir (ODEH, 1986, s.323). Nitekim İsrail'in Güney Lübnan'la ilgili üzerinde durulan dördüncü seçenek ise güney Lübnan'da büyük bir askeri güç konuşlandırmadan, İsrail'in doğrudan komutası altında olmayan ama onun tarafından yönlendirilen Saad Haddad'a bağlı güçlerin denetimi altında tutmaktır (CHOMSKY, 1993, s.425).

Üçüncü ve dördüncü seçeneği birlikte uygulamayı hedefleyen İsrail, 17 Mayıs 1983'te Lübnanlılarla antlaşma imzalamasına yol açan görüşmeleri başlattı. ABD ise iki taraf arasındaki görüşmeleri yürütürken, Marunî lider Emin Cemayel de Marunîlerle-ABD arasında bu vesile ile bir ilişki kurmayı ve ABD'yi Marunîler lehine Lübnan politikasına aktif bir şekilde müdahil etmeyi hesaplamakta ve böylelikle ABD'nin desteğiyle ülke üzerindeki kontrolünü artırma düşüncesindeydi. Cemayel çoğu zamanda bir devlet başkanı sıfatı yerine Marunîlerin lideri gibi hareket etmekteydi. ABD ile yaptığı görüşmelerde Marunîlerin Lübnan üzerinde egemen güç olduğunu, Reagan'ın danışmanlarına kabul ettirmek istiyordu (DEVLİN, 1988, s.305). İlk başlarda Lübnan hükümeti, İsrail'in taleplerinin özellikle güvenlikle ilgili olanların kabul edilemez olduğunu bildirdi. Fakat İsrail birlikleri Lübnan'ın büyük bir bölümünü kontrolü altına almıştı bile. Nitekim ülkedeki işgalini sürdüren İsrail, Lübnan hükümetini antlaşmaya zorladı ve 17 Mayıs 1983'te antlaşma taraftarca imzalandı Bu nedenle Lübnan antlaşması, Lübnan'a zorla kabul ettirilmiş bir şeydi.

Antlaşmaya katılan taraflardan İsrail ülkenin yarısı üzerindeki fiili işgalini sürdürmekteyken, Lübnan hükümetine bu durumda fazla bir hareket alanı kalmamaktaydı; tarafların eşit statüde olduğu söylenemezdi. Antlaşma metni ise esas olarak aşağıdaki hususları kapsıyordu (ACAR, 1989, s.107; ODEH, 1986, s.325) :

—İsrail, Suriye ve FKÖ kuvvetleri ile eş zamanlı olarak 8–10 haftalık bir süre içinde Lübnan'dan çekilecekti.

—Taraflar, topraklarının bir birine yönelik hasmane saldırılara karşı kullanılmasını önlemek amacıyla gereken tedbirleri alacaklardı.

—Oluşturulan güvenlik bölgesine Lübnan vatandaşları dışındakiler Lübnan makamlarından alacakları özel izin ile girebileceklerdi.

—Güneydeki güvenlik bölgesinde ortak askeri birlikler denetimler yapacak, 50 kişilik İsrail devriye birliği Lübnanlı subaylarla bu denetimlerde hazır bulunacaktı.

—Binbaşı Saad Haddad güney Lübnan'da kurulacak 4 Lübnan tugayından birisinin komutan yardımcılığına atanacak, Haddad'ın milislerinin durumu ülkedeki diğer milisler sorunu ile ele alınacaktı.

—Savaş haline son verilecek, ilişkilerin normalleştirilmesi ve ticari ilişkilerin düzenlenmesi ilerde yeniden değerlendirilecekti.

Antlaşma metni İsrail'in amacına ve talebine yakın bir metindi. İsraili kaynakların belirttiğine göre, güney Lübnan'da 30 millik bir şerit, açıkça belirtilmemişse de bizzat Haddad'ın komuta ettiği milislerle diğer yerel güçlerden oluşan bir bölgesel birliğin denetimine bırakılacaktı. Bu durum İsrail'in yıllardır savunduğu güney Lübnan politikasının bir ölçüde gerçekleştirilmesi anlamına da gelmekteydi (CHOMSKY, 1993, s.510).

Antlaşmanın imzalanması üzerine İsrail Eylül 1983 tarihinde birliklerini Avvali nehrine kadar geri çekti. Ancak Suriye ve diğer Lübnanlı gruplar antlaşmayı tanımadıklarını açıkladılar. Suriye'nin desteğiyle Lübnan'da toplanan direniş güçleri İsrail'le hiçbir anlaşmayı kabul etmediklerini açıkladılar. Bu örgütler arasında EI-Saika, Ahmet Cibril, Nimr Salah ve sonradan bunlara katılan Hizbullah vardı. Direniş içerisinde yer alan gruplar, İsrail ile imzalanan her türlü antlaşmaya karşı olduklarını bildirdikten sonra saldırılarını artırdılar.

Antlaşmaya karşı olan bir diğer grup da Dürzîlerdi. Savaş başladığında Marunî güçlerin İsrail askerlerinin yanında Dürzî bölgelerinin de denetimini ele geçirmek için harekete geçmeleri iki grup arasındaki düşmanlığı artırmıştı. Marunî güçlerinin Dürzî bölgesine girmesinden sonra Suriye, Canpolat'a askeri yardımda bulunmaya başlamıştı. Bu nedenle Dürzîler İsrail-Lübnan antlaşmasını onaylamadıklarını belirttiler (DEVLİN, 1988, s.305).

Kısa bir süre sonra da Lübnan'da bulunan ABD askerlerine karşı saldırılar başladı. Her geçen gün ABD askerlerine karşı saldırıların artması üzerine Washington yönetimi askerlerini geri çekmek zorunda kaldı.

ABD askerlerinin ülkeyi terk etmesinden sonra Antlaşmaya karşı olan gruplar muhalefetlerini artırdılar. ABD'nin ülkeyi terk etmesi sonucu Cemayel'in başından beri ABD ile işbirliği kurma politikası da başarısızlığa uğruyordu. Esasında Cemayel İsrail'den ziyade ABD'ne yaslanmak istiyordu. Bu nedenle seçildikten sonra İsrail ile ilişkilerini artırma yerine ABD'ne yönelmişti. Fakat ABD'nin gitmesinden sonra geride yalnızca İsrail işgal birlikleri kalmıştı.

ABD'nin çekilmesi, Suriye'nin baskısı ve diğer muhalif grupların muhalefeti sonucu, Beşir Cemayel yerine seçilen kardeşi Emin Cemayel anlaşmayı tanımadığını duyurdu. Emin Cemayel bununla da kalmıyor, Marunîlerin İsrail ile olan ittifakına da son verdiğini açıklıyordu. Emin'e göre, Marunî güçler artık İsrail'le ittifaka geçmeyecek ve İsrail'in isteği doğrultusunda hareket etmeyeceklerdir (POLLOCK, 1986, s.265).

İşte bu gelişmeye rağmen İsrail birlikleri yine de Lübnan içlerinde kalmaya devam etti. Ancak 1985 İsrail'de hükümeti oluşturan koalisyon ortaklarının, İsrail birliklerinin Güney Lübnan'da oluşturulacak güvenlik şeridine çekilmesi yönünde karar alması ile İsrail birlikleri Litani nehrine kadar geri çekilerek bu bölgeyi denetim altına aldı (SCHIFF, Summer 1999, s.440).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.CAMP DAVID ANLAŞMASI ÖNCESİ VE SONRASI

30.Camp David Öncesi Yapılan Anlaşmalar, Cenevre Konferansı, 1974–75 Anlaşmaları

Arap-İsrail çatışmasına yönelik olarak yapılan ilk kapsamlı antlaşma Camp David Anlaşması olmakla beraber, 1973 savaşı sonrasında ortaya çıkan siyasal ortamın etkisiyle 1973'ten sonra Arap-İsrail çatışmasına yönelik, daha dar kapsamlı olan 1974 ve 1975 anlaşmaları yapılmıştır.

ABD, savaş esnasında temelde İsrail'i desteklemekle beraber taraflar arasında denge politikası izlemeye çalışmış, bir yandan İsrail'i destekleyerek savaş malzemesi sevkiyatında bulunurken, diğer yandan da Araplara savaşın başında zaman tanıyarak başarı elde etmeleri ve daha önceki savaşlarda kırılan gururlarını tamir etmeleri için de zaman tanımıştı.

ABD, aslında Ortadoğu'da İsrail gibi stratejik önemi olan bir müttefike sahip olmakla beraber, bu ittifakı Arap-İsrail çatışmasında Araplar ile diyalog kurmak için kullanamıyordu. Bu nedenle ABD Başkanı Nixon ve Dışişleri Bakanı Kissinger Arap dünyası üzerinde önemli ağırlığı olan Mısır'ı kazanarak, SSCB'nin etki alanından çıkarmaya karar vermiştir. Nixon'a göre İsrail ABD'nin Ortadoğu'daki dayanağı olurken, Mısır ve Suudi Arabistan da ABD'nin Arap dünyası ile ilişkilerinin kurulmasını sağlayabilirdi.

Bununla beraber Enver Sedat da ne ABD ile iyi ilişkiler içine girmeye ne de İsrail ile bir barış yapılmasına karşı değildi. Ancak İsrail'in işgal ettiği tüm topraklardan çekilmesini ve Filistin halkının meşru haklarının tanınmasını barış yapılabilmesi için şart olarak öne sürüyordu. Üstelik Sedat, savaş sırasında SSCB ile silah alışverişi konusunda bazı sorunlar da yaşamıştı. Daha sonra SSCB ile ilişkileri düzelmesine rağmen Sedat, bu durumdan hoşnutsuzdur. Bu nedenle de ABD ile bir yakınlaşmaya sıcak bakıyordu. Aslında SSCB de bu ihtimali göz önünde bulundurarak savaş esnasında dengeli davranmaya çalışmıştır. Ayrıca SSCB'nin, savaşta ABD ile işbirliğine gitmediği için savaş sonunda Suriye'nin bütün askeri malzeme kayıplarını telafi ederek bol miktarda silah ve askeri danışmanlar göndermesi

Mısır'ı hoşnutsuzluğa sevk etmiştir. Sedat bu nedenle Kissinger'in 7 Kasım 1973'de Mısır'a yaptığı ziyarette kendisine küçük anlaşmalarla küçük tavizler elde ederek büyük barışa ulaşma yönünde yaptığı teklifi kabul etmiştir. Bu şekilde iki taraf arasındaki ilişkiler ve de ABD'nin Mısır'a dayalı politikasının temeli atılmış oluyordu (ARMAOĞLU, 1989, s.337–339).

İsrail ise, "bir parça toprağa karşı bir parça barış" ilkesini benimsemiştir. İsrail bu şekilde, tümünden bir barış sağlanamasa bile en azından bazı siyasal avantajlar elde etmek istiyordu. Ayrıca İsrail FKÖ ile görüşmeyi reddediyor ve ikili görüşmeleri veya en azından Mısır'la ikili görüşmelere oturmayı talep ediyordu. İsrail "siyasi avantajlar" deyiimiyle Arap devletleri tarafından tanınmayı kastediyordu. İsrail'in Arap devletleri ile ikili görüşmeler üzerinde özellikle durması İsrail'in tanınma yönünde bir çaba gösterdiğinin bir kanıtıdır.

Yukarıda bahsettiğimiz ortam içerisinde BM Güvenlik Konseyinin 338 sayılı kararına dayanarak 21–22 Aralık 1973'de ABD ile SSCB'nin arabuluculuğu ile taraflar arasındaki barış görüşmelerinin ilk aşaması Cenevre'de başlamıştır. Cenevre konferansının en önemli özelliği Ortadoğu sorununa yönelik bir barış sağlama konusunda inisiyatifi ABD ve SSCB'nin eline bırakmış olmasıdır (ÖZ, 1983, s.119).

Cenevre Konferansı sonunda 18 Ocak 1974'te imzalanan antlaşma ile İsrail, Süveyş Kanalının Batı yakasını boşaltmışlardır (ÖZ, 1983, s.119). ve 5 Haziran 1975'te Süveyş Kanalı ulaşımına açılmıştır.

ABD Dışişleri Bakam Kissinger bundan sonra İsrail-Suriye Ayırma Antlaşmasının gerçekleşmesi için harekete geçmiş ve Kissinger'in bu teşebbüsü de Suriye Devlet Başkanı Hafız Esad tarafından reddedilmemiştir. Mısır ile İsrail arasında yapılmış olan ayırma anlaşması ile aynı içerikteki maddeleri taşıyan İsrail-Suriye ayırma anlaşması 5 Haziran 1974 tarihinde Cenevre'de imzalanmıştır. Bu anlaşma ile İsrail Golan tepelerinden bir kısım topraktan vazgeçmiştir (ARMAOĞLU, 1989, s.343).

Kissinger bu iki anlaşmanın ardından üçüncü bir anlaşmaya İsrail-Ürdün Ayırma Antlaşmasını gerçekleştirmek istemiştir. Ancak bunu yaparken FKÖ'nü de hesaba katmak gerekiyordu. Çünkü İsrail ile Ürdün arasında yapılacak antlaşmada Batı Şeria toprakları gündeme getirilecekti ve bu topraklar da FKÖ'nün vatanıydı. FKÖ'nü hesaba katmaksızın

Batı Şeria konusunda yapılacak bir antlaşma FKÖ ve diğer Arap ülkeleri tarafından kabul edilemezdi. Ancak FKÖ'nün görüşmelere alınması da mümkün değildi. Zira ne FKÖ İsrail'in varlığını kabul ediyor ne de İsrail FKÖ'nü tanıyordu. FKÖ'nü Ürdün temsilcileri içinde görüşmelere oturtmak da mümkün değildi. Zira FKÖ, Kral Hüseyin'i bir düşman olarak görüyordu. Bunun üzerine Kissinger, İsrail ile Ürdün arasında anlaşmaya gidilmesini bir çözüm olarak görmüşse de Arap ülkeleri Ürdün'ün yerini almak üzere FKÖ'nü birinci plana çıkartmıştır (ARMAOĞLU, 1989, s.344).

FKÖ'nün gerek Arap devletleri gerekse BM tarafından siyasi bir varlık olarak tanınması Ürdün-İsrail Ayırma Anlaşması ihtimalini ortadan kaldırmıştır.

Bundan sonra Kissinger ikinci bir Mısır-İsrail Ayırma Anlaşmasını gerçekleştirmek için faaliyetlere girişmiştir. Aslında Kissinger bu şekilde davranmakla Mısır'ı kazanma amacını taşıyordu. Ayrıca Arap dünyası üzerinde etkili olan Mısır'ın kazanılmasının İsrail'in de yararına olacağını düşündüğünden, İsrail'in ABD'den sürekli silah istemesini bir koz olarak kullanarak 1975 yılı boyunca İsrail'e baskı yapmıştır.

18 Ocak 1974'te imzalanan İsrail-Mısır anlaşmasının ardından ABD-Mısır ilişkileri gelişmeye başlamış ve iki devlet arasında 1967 savaşıdan itibaren kesik olan ilişkiler yeniden kurulmuştur ve hatta 14 Haziran'da iki devlet arasında imzalanan "Birleşik Amerika ile Mısır Arasındaki Münasebetlerin ve İşbirliğinin İlkeleri" anlaşmasıyla iki devlet arasında nükleer enerji dâhil birçok alanlarda işbirliği yapılmasına karar verilmiştir (ARMAOĞLU, 1989, s.348).

ABD-Mısır ilişkilerinde meydana gelen bu gelişmeler, ABD'nin Mısır'a yönelik amaçlarında başarılı olmaya başladığını göstermektedir. Nitekim ABD-Mısır ilişkileri bu şekilde gelişme gösterirken, SSCB Devlet Başkanı Leonid Brejnev de Aralık 1974'te Kahire'ye yapmayı planladığı ziyaretini iptal etmiştir. Böylece ABD, Mısır'ı SSCB'den uzaklaştırmak amacına da ulaşmak üzereydi. ABD Dışişleri Bakanı Kissinger'in İsrail-Mısır arasında ikinci bir ayırma anlaşması sağlamak için giriştiği mekik diplomasisi İsrail tarafından başarısızlığa uğratılınca, Mısır yetkilileri İsrail gemilerinin Süveyş Kanalından geçmesine izin vermeme kararı almıştır. Ayrıca Mısır, ABD ve SSCB'den Ortadoğu Sorunlarını görüşmek amacıyla Cenevre'de bir konferans toplanmasını istemiştir. Mısır bu suretle, Ortadoğu barışını ABD'nin inisiyatifinden çıkararak İsrail'e gözdağı vermeyi

amaçlamıştır (ARMAOĞLU, 1989, s.349–350).

İsrail Mısır'la yapılacak ikinci bir anlaşmaya soğuk bakmasına rağmen İsrail Başbakanı İzak Rabin 2,5 milyar dolarlık askeri ve ekonomik yardım pazarlığı için 11–12 Haziran'da Washington'a ziyarette bulunduğu sırada hem Başkan Ford'un hem de Dışişleri Bakanı Kissenger'in baskılarına maruz kalmıştır. İsrail'in kabul etmesi üzerine 4 Eylül 1975'te Cenevre'de İkinci Mısır İsrail Ayırma Anlaşması imzalanmıştır (ARMAOĞLU, 1989, s.349–350).

ABD Dışişleri Bakanı Kissinger'in teşebbüsüyle gerçekleşen bu ikinci Ayırma Anlaşması da şüphesiz İsrail'in işgal ettiği topraklardan küçük bir kısmından da olsa çekilmesini sağladığı için büyük bir başarıdır. Ancak bunun için ABD, Dışişleri Bakanı Kissinger ile İsrail Dışişleri Bakanı Yigal Allon arasında 1 Eylül 1975'te imzalanan gizli anlaşma ile İsrail'e çok fazla tavizler vermiştir. ABD, İsrail'e verdiği tavizler karşısında Mısır'a da bazı mütevazı tavizler vermiştir (ARMAOĞLU, 1989, s.352–355).

Enver Sedat, ABD'nin girişimiyle İsrail ile yaptığı 1974 ve 1975 Ayırma anlaşmalarından sonra görmüştür ki ABD ile ilişkilerini geliştirdiği sürece parça parça da olsa Sina yarımadasının İsrail işgalinden kurtarmaya başlamıştır. Bu yüzden Sedat 1975 yılından sonra Batılı ülkelere ve özellikle de ABD'ye kaymaya ve SSCB'den de uzaklaşmaya başlamıştır. Aslında Sedat, daha 1974 Birinci Ayırma Anlaşmasından sonra SSCB askeri malzemesi yerine Batı silahlarını ikame etme yoluna gitmiştir. Enver Sedat 14 Mart 1976'da Mısır Parlamentosunda yaptığı konuşmada 27 Mayıs 1971 tarihli ve 15 yıl süreli Mısır-Sovyet Dostluk ve İşbirliği Antlaşmasını feshettiğini bildirmiş ve bundan sonra SSCB ile bütün bağlarını koparmıştır.

Bununla beraber ABD de Arap devletlerini 1973 Arap-İsrail savaşından sonra ilk kez ciddi bir biçimde değerlendirmeye almıştır. Arap devletlerine verilen önem ABD'nin Ortadoğu politikasına belirgin bir değişiklik getirmemekle beraber, Mısır, bölge devletleri üzerindeki etkisinden dolayı ABD'nin Ortadoğu Politikasında birinci derecede rol oynayan Arap Ülkesi konumuna ulaşmıştır. Ayrıca Mısır, Arap-İsrail anlaşmazlığının barışçı yollardan çözümlenmesi veya yeni bir savaşa dönüşmesi sorununda önemli rol oynamaktadır (QUANOL, 1975, s.1–2).

ABD, Mısır ile ilişkilerinin ne kadar hassas olduğunun bilincine vardığından, Mısır ile ilişkilerini sürdürebilmek için Mısır'ın en önemli Arap müttefikleri ve gizli rakipleriyle de ilgilenmek zorundaydı. Suriye'nin Araplar arası politikanın ve Arap-İsrail anlaşmazlığının ağırlık merkezlerinden birisi olması nedeniyle ABD, eğer Enver Sedat'a yardımcı olmak istiyorsa, Suriye Devlet Başkanı Hafız Esad'ın İsrail tarafından işgal edilmiş topraklarını geri almasına yardımcı olmak zorundaydı. Ancak Hafız Esad, ABD ile iyi ilişkilere girmesi, SSCB ile ilişkilerini sınırlamasını gerektirmesinden ve Suriye'nin böyle bir şeye hazır olmamasından dolayı ABD ile yakın ilişkilere sıcak bakmamış, bu nedenle de ABD-Suriye ilişkileri, ABD, Mısır ilişkilerine kıyasla daha yüzeysel kalmıştır. Bunun yanında ABD, Arap-İsrail anlaşmazlığında merkezi bir rol oynaması nedeniyle Ürdün Kralı Hüseyin'le de iyi ilişkilere girmiştir. Ürdün'de bulunan ABD yanlısı bir rejimden yumuşatıcı bir etki beklenemeyeceğinden birbiri ardınca gelip geçen birçok ABD hükümeti Ürdün'e yardım etmeyi, İsrail'i destekleme politikasının bir dengesi olarak görüyordu. Ayrıca, Ürdün'ün sürgündeki Filistinlilerin çoğunu kendi içinde eritebileceği ve böylece İsrail anlaşmazlığının önemli sorunlarından birinin hiç değilse fiili durum yoluyla çözümlenebileceği ümit ediliyordu (QUANOL, 1975, s.2-4).

ABD, siyasal yönden, Mısır, Suriye ve Ürdün ile ilişkilerini geliştirmeye çalışırken, 1970'li yıllardan itibaren ABD'nin ve Avrupa devletlerinin Arap petrolüne bağımlı hale gelmeye başlamasından dolayı, 1973 yılından itibaren Suudi Arabistan'la ekonomik ilişkilerini yeniden değerlendirmeye almıştır. Ayrıca Suudi Arabistan kuvvetli bir Siyonist düşmanı olmasına rağmen, petrolün siyasal bir silah olarak kullanılmasına taraftar değildi. Bununla beraber Suudi Arabistan komünizme de karşıydı. Bu nedenle ABD Suudi Arabistan ile iyi ilişkiler kurma yoluna gitmiştir.

ABD'nin 1970'lerden sonra bir Arap-İsrail Barışını sağlamak için büyük çaba göstermesinde Avrupa devletlerinden yönelen baskının yanında başka faktörler de vardır. 1960'lardan sonra OPEC kurulmuş ve Arap Birliği olgusu ön plana çıkmaya başlamıştır. ABD, Arap dünyasıyla yakınlık kurarak hem bu unsurların Arap devletleri tarafından kendisine karşı bir silah olarak kullanılmasını önlemeye çalışıyordu hem de bu unsurları yeri geldikçe Avrupa devletlerine karşı kullanabileceği bir silah olarak görüyordu (KARLUK, 1998, s.355).

31.Camp David'e Götüren Yollar

Mısır Devlet Başkanı Enver Sedat'ın 19 Kasım 1977 günü Kudüs'e gitmesi, bazı Arap ülkelerinin şiddetli tepkilerine rağmen, Orta Doğu'da kapsamlı olsun veya olmasın bir barış ümidine, beklenmedik şekilde atılan cesaretli bir adımla geniş bir kapı açmıştır. 19 Kasım 1977'den 18 Ocak 1978 gününe kadar, yıllardır karışıklıklara maruz kalmış bu bölgede, heyecanlı bir barış ümidi yaşanmıştır.

Orta Doğu barışı, İsrail ile Arap dünyası arasındaki son derece katı ve en azından 1967 savaşından beri süregelen birbirine tamamiyle karşı görüşlerin bir uzlaşmasını gerektirmiştir. Ancak, her iki tarafın da bugüne kadar gelen taviz vermez tutumları, Orta Doğu için kapsamlı bir barışın değil, ancak İsrail ile Mısır arasında uzlaşmacı veya eksik ve zoraki, ikili veya kısmi bir barışın gerçekleşmesine imkân vermiştir.

Enver Sedat'ın, bir eksik barış için değil, kapsamlı bir Orta Doğu barışı için hayatının son anına kadar çaba harcadığı inkâr edilemez. Bu bakımdan da, "Camp David Anlaşmaları" ile 26 Mart 1979'daki Mısır-İsrail barışını, geniş ve kapsamlı bir barışın mühim bir adımı olarak değerlendirmek yanlış olmayacaktır. Enver Sedat bu teşebbüsü daha öteye götüremedi ise, bunda onu suçlamak mümkün değildir. Enver Sedat'ın tarihi ziyaret ve teşebbüsünden sonra, Orta Doğu'ya genel bir barış gelememiş ise, bunun sorumlusu sadece İsrail de değildir. Arap dünyasının sorumsuzluktan doğan dağınıklığını ve FKÖ'nün bu dağınıklık içinde, dalgalar arasında kalmış bir kayık gibi yönünü şaşırışlığını da, başarısızlık tablosunun ana unsurları arasına koymak gerekir.

Dış politikada söz konusu gelişmeler olurken Mısır'ın ekonomik politikasının 1973 Savaşı sonrasında daha da liberalize edilmeye çalışıldığı görülmektedir. Nasır'dan arta kalan sosyalist uygulamalara tek tek son verilmekteydi. Kamusal ekonominin hantal ve geri olduğunu açıklayan Sedat yerli ve yabancı sermayeyi Mısır'da yatırım yapmaya teşvik etmeye çalışmaktaydı. Bu çerçevede yapılan düzenlemeler arasında yabancı yatırımcıları Mısır'da yatırım yapmaya özendirici yasal değişiklikler, yabancı bankaların vergi muafiyeti ve kar transferinin kolaylaştırılması ve Mısır'da yatırım yapacaklara ara malı ithal etmede vergi kolaylıkları sağlanması gibi cazip uygulamalarla yabancı yatırımcıların Mısır'a gelmeleri özendirilmeye çalışılmıştır. Nitekim Enver Sedat'ın 1973 Ekiminde başlattığı ve adına "açıklık" dediği bu liberal politikalar, her şeye rağmen hala riskli bir ülke olmaya devam eden

Mısır'a yabancı yatırımcıların gelmelerini sağlayamamıştır. Gelen yabancıların ise çoğunluğu hafif endüstri kollarına ya da rant getiren sektörlerle yatırım yapmaktaydı. Dolayısıyla bu durum, Mısır'ın beklenen ekonomik gelişmeyi bir türlü gerçekleştirmesini sağlayamazken, açıklık politikasına karşı durumu daha da kötüleşen kesimlerin başlattıkları protesto gösterileri 1977 Ocağında ancak güvenlik güçlerinin kullanılmasıyla bastırılabilen geniş halk hareketlerine dönüşmüştür. İşte Sedat'ın 1977 Kasımında Kudüs'e giderek İsrail ile diyalogu başlatmak arzusunda olduğunu göstermesine yol açan önemli bir neden de özellikle izlenen açıklık politikasına karşı alt gelir gruplarından gelen tepkilerin yoğunlaşması ve ekonomik gelişmeyi sağlamanın İsrail ile barış yapmadan mümkün olamayacağına görülmesi olmuştur (CLEVELAND, 1994, s.338–339).

Bu arada 1975-76'da bir taraftan Lübnan iç savaşı yaşanırken, diğer taraftan, Mısır-Libya arasındaki ilişkileri gerginleşmiştir. Mısır'ın Sovyetlerden koparak Batı'ya yakınlaşmasına paralel olarak Kaddafi biraz da Moskova'nın etkisiyle Mısır ile ilişkilerini gerginleştirdi; hatta iki ülke arasında 1977'de küçük çaplı bir sınır çatışması yaşandı. Ancak 1976'nın ABD'de seçim yılı olması dolayısıyla Orta Doğu sorunlarında ciddi bir gelişme yaşanmazken seçimleri Carter'in kazanmasıyla beraber 1977'de Orta Doğu yeniden hareketlendi. Bu arada ABD, İsrail'in işgal ettiği topraklardan çekilmesine karşılık varlığının tanınması ve bölgede bir barış anlaşmasının yapılmasını sağlamaya çalışmaktaydı. Bununla beraber özellikle Filistin devleti konusunda Mısır, Ürdün'e bağlı bir Filistin Devleti yerine ayrı bir yurt olması düşüncesini benimserken, Filistinlilere bir yurt verilmesinden yana olan Carter yönetimi bunun Ürdün'le birlikte ele alınmasını tercih etmekteydi. İsrail ise Filistinlilere ayrı bir yurt verilmesine karşı çıkarak ancak özerklik verilebileceği üzerinde dururken işgal ettiği topraklardan çekilme konusunda fazla bir esneklik göstermemekteydi. Kaldı ki 1977 Haziranındaki seçimleri 1948'den beri iktidarda olan İşçi Partisi ve Başbakan Izak Rabin kaybederken, daha katı tutumlarıyla bilinen Menahem Begin liderliğindeki Likud işbaşına gelmişti. Kesinlikle Batı Şeria ve Gazze'den çekilmenin söz konusu olamayacağını açıklayan Begin'li Likud, işgal altındaki bu bölgeyi ebedi bir İsrail toprağı haline dönüştürmek amacıyla Yahudi yerleşim birimleri tesis ederek Yahudi nüfusun bir kısmını buraya yerleştirmektedir (ARI, 2005, s.396–397).

1948 öncesi Yahudi terör örgütlerinden Irgun'un lideri olan Menahem Begin, İşçi Partisi hükümetlerinin izlediği "barış karşılığı toprak" ilkesini de tamamen reddederek işgal edilmiş toprakların bir daha geri verilmesine karşı olan fikirleriyle tanınmaktaydı. Menahem

Begin her ne kadar Mısır-İsrail barışını yaparak bir ilke imzasını atmış olsa da savunduğu politikaları hayata geçirmekte bir sakınca görmemiştir. Ve iktidara gelişinden itibaren bir taraftan işgal altındaki topraklara Yahudi yerleştirmeye devam ederken diğer taraftan 1980'de Doğu Kudüs'ü ve 1981'de Golan Tepeleri'ni ilhak ederek ve Lübnan'a biri 1978'de diğeri ise 1982'de olmak üzere düzenlediği saldırılarla İsrail'in mevcut topraklarını daha da genişletme amacıyla olduğunu göstermiştir.

Bu arada Sovyetler ile ABD arasında 1977 Eylülünde SALT-II'ye ilişkin müzakereler sürerken Orta Doğu konusunda da 338 sayılı kararın öngördüğü "uygun bir aracılık ile tarafların müzakereye girmelerini" sağlamak için Cenevre Konferansı'nın en geç 1977 Aralığında toplanması konusunda ilke kararı alınmıştır. Ancak bu konferansın toplanması ve işlevsel, hale getirilmesi mümkün olamamıştır. Gerçi bu sürecin ilk aşaması daha önce ABD ve Sovyet Dışişleri Bakanları ile BM Genel Sekreteri'nin gözetiminde Mısır ve İsrail arasında 21–22 Aralık 1973'te Cenevre'de başlatılmıştır. Fakat tarafların Kissinger'ın aracılığıyla mekik diplomasisi şeklinde yürüttüğü adım adım diplomasi yöntemini tercih etmeleriyle bu süreci daha ileriye götürmek, özellikle çok taraflı hale getirmek mümkün olamamıştı. Cenevre Konferansı'nın toplanmamasında pek çok etken rol oynamış; özellikle Suriye'nin İsrail'le yüz yüze görüşmeye karşı olması ve FKÖ'nün Filistinlilerin temsilcisi olarak görüşmelere katılmasına İsrail'in karşı çıkması en göze çarpan nedenler arasında yer almıştır. İşte Enver Sedat'ın tarihsel adımı atması bu ortamda yukarıda belirtilen niteliklere sahip bir hükümetin işbaşında olduğu İsrail'e ve bütün Arap dünyasının tepkisini göze alarak 19–21 Kasım 1977 tarihleri arasında düzenlediği ziyaretle söz konusu olmuştur. Sedat'ın Kudüs'ü ziyareti Arap dünyasına bomba gibi düşmüştü. Ancak Sedat'ın Kudüs'ü ziyaret etmesi aynı zamanda Orta Doğu görüşmelerinde bir dönüm noktası olmuştur. Bunun arkasından her ne kadar hemen sonuç alınamamış olsa da bunu İsrail Başbakanı Menahem Begin'in İsmailiye ziyareti izlemiş ve bu gelişmeler Camp David'e uzanan süreçte önemli kilometre taşları olarak tarihe geçmiştir (ARI, 2005, s.398–399).

Aslında 1974–75 ayırma anlaşmalarından sonra hiç bir ilerleme olmamasından canı sıkılan Sedat iki ülke arasındaki psikolojik savaşı sona erdirecek ve buzları eritecek bir adım atılmasının gerekli olduğunu düşünmüştü. Ayrıca böyle bir adımı 1977 seçimlerini kazanan Menahem Begin'in başbakanlığındaki Likud hükümetinin yapması ise beklenemezdi. Çünkü Revizyonist Siyonizm'in önderlerinden olan Begin, 242 sayılı kararı tanımayan FKÖ'yü bir Nazi örgütü gibi göstermekte, Batı Şeria'da yeni yerleşim bitimleri açılmasını savunmakta ve

1974–75 ayırma anlaşmalarını eleştirmekteydi. İşte bundan dolayı ilk adımı İsrail'den beklemektense kendisinin atmasının yerinde olacağını düşünen Sedat, büyük tepki toplayan 1977 Kasımındaki İsrail gezisini gerçekleştirmiştir (MOORE, 1994, s.42). İsrail'i ziyaret eden, İsrail parlamentosunda ilk Arap lider olan Sedat, bu suretle İsrail'i bir anlamda (de facto) tanımış olmaktadır.

Şüphesiz Enver Sedat bu tutumu ile ABD ve İsrail ile yakınlaşmaya çalışırken özellikle SSCB ve bölgede bu devlete yakın ülkelerin çok büyük tepkisini çekmiştir. Ancak gerginleşen ilişkilerin sonucu olarak 1977 Aralık ayında ılımlıların katılmadığı ve Red Cephelinin etkisi altında gerçekleşen Arap Birliği'nin Trablusşam'daki (Tripali, Lübnan) zirvesinde Mısır'la ilişkilerin dondurulması kararı alınırken, Mısır'ın buna tepkisi Suriye, Irak, Cezayir, Güney Yemen ve Libya ile diplomatik ilişkilerini kesme şeklinde olmuştur. Enver Sedat, Doğu Bloğu ile yakın ilişki halinde olan Red Cephesi ülkelerinin bu tutumları karşısında ülkesinde bulunan Sovyetler Birliği ve diğer Doğu Bloğu ülkelere ait olan kültür merkezleri ile konsoloslukları kapattığı gibi Moskova'daki Mısır büyükelçisini de geri çağırdı.

Öte yandan Enver Sedat'ın Kudüs'ü ziyaretiyle başlayan sürecin devamında gerçekleşen 25–26 Aralık 1977'deki Likud lideri ve Başbakan Menahem Begin ile Enver Sedat arasında gerçekleşen İsmailiye zirvesinden çözüm beklenirken havanın giderek gerginleşmesi ve barış görüşmelerinin kopma noktasına gelmesi, Sovyetler Birliği'nin yanı sıra bölgede Mısır'ın inisiyatifıyla ortaya çıkacak bir çözümü kendi politikaları açısından uygun bulmayan ülkeleri sevindirirken; ABD'yi harekete geçirmiştir. Aslında anlaşmazlık Mısır-İsrail arasındaki anlaşmazlık konularından ziyade Mısır'ın Filistin sorununu görüşmelerin merkezine oturarak bu konuda sağlayacağı bir başarı ile Orta Doğu'da kaybettiği prestijini yeniden kazanma endişesinden kaynaklanmaktaydı.

Filistin sorunu konusunda;

Mısır'ın Doğu Kudüs ve Yahudi yerleşimleri de dâhil İsrail'in 1949 mütarekeleri sonrasında ve özellikle 1967'de işgal etmiş olduğu tüm topraklardan 242 ve 338 sayılı BM kararları çerçevesinde çekilmesi ve bağımsız bir Filistin devletinin kurulması

Geçici Filistin yönetiminin kurulmasından belli bir süre sonra (örneğin beş yıl), mutlaka Filistinlilerin kendi geleceklerine kendilerinin karar vermesi (self determinasyon hakkının tanınması)

Filistin mültecileri konusunda BM kararlarının uygulanması

Ayrıca 338 sayılı kararın öngördüğü şekilde 1973 Aralık ayında toplanan Cenevre Konferansının canlandırılması

Cenevre Konferansı'nda imza edilecek barış antlaşmalarının BM'nin beş daimi üyesi tarafından garanti edilmesini istemesine karşılık, İsrail'in kapsamlı bir çekilmeye karşı çıkması,

Geleceği belirsiz olan özerk bir Filistin yönetiminin kurulmasından yana olması ve Sina, Batı Şeria ve Gazze'de Yahudi yerleşimlerini devam ettirmek ve genişletmek istemesi, sebebiyle tarafların tutumlarını uzlaştırmak mümkün olmadı.(MOORE, 1994, s.43)

32.Camp David ve Anlaşma Süreci

ABD Başkanı Carter'ın çabaları sonucu 5-17 Eylül 1978'de Camp David' de gerçekleşen tarihi buluşma zaman zaman sertleşen ve kesilme noktasına gelen ve yaklaşık 12 gün süren yüz yüze görüşmeler Başkan Carter'ın araya girerek müzakereleri dolaylı görüşmeler şekline çevirmesiyle sürdürülebildi. Filistin sorunu ya da Gazze ve Batı Şeria ya da Filistinlilerin geleceği konusu ile Sina'dan çekilme konusunun tek paket olarak görüşülmesinin görüşmeleri kilitlemesi üzerine Carter tarafından bulunan bir formülle bunların iki ayrı paket olarak görüşülmesi, Mısır ile İsrail arasındaki görüşmelerin sonuçlanmasını sağlayabilmiş ve tarihi olarak nitelenen çerçeve anlaşmalarının imzalanmasını mümkün kılmıştır. Dolayısıyla Camp David Anlaşmaları biri "Orta Doğu Barışı İçin Çerçeve Anlaşması" diğeri ise "Mısır-İsrail Barışı İçin Çerçeve Anlaşması" olarak bilinen iki ana metin ile tarafların görüşmeler esnasındaki görüşlerini yansıtan ve "Ekler" olarak ifade edilen metinlerden oluşmaktaydı. Nihai bir barış antlaşması niteliğinde olmayan bu metinler ilgili konularda taraflar arasında yapılacak barış antlaşmalarının esaslarını belirlemekteydi (ARI, 2005, s. 401).

Camp David zirvesi, Mısır Devlet Başkanı Enver Sedat ile İsrail Başbakanı Menahem Begin arasında, 19–21 Kasım 1977 Kudüs ve 25–26 Aralık 1977 İsmailiye görüşmelerinden sonra üçüncü buluşma oluyordu.

Camp David Anlaşmaları ise, Mısır ile İsrail arasında, 18 Ocak 1974 ve 4 Eylül 1975 Ayırma Anlaşmaları'ndan sonra, her iki tarafça imzalanmış üçüncü belge olma özelliği taşıyordu.

Camp David görüşmelerini, her şeye rağmen bir "netice"ye ulaştırmaya kararlı olan Başkan Carter ve yardımcıları öyle bir müzakere metodu tespit etmişlerdi ki, bu metod bundan sonra, "talks by proxy" ve "negotiations by proxy" denen "dolaylı görüşme adı ile milletlerarası tatbikatta kullanılacaktır (QUANDT,1986 s.206).

Amerikalılar Camp David'de kesin bir "haber karartması" (news blackout) tatbik etmişler ve Camp David'in, görüşmeler boyunca, dünya ile bağlantısını kesmişlerdir (SPIEGEL, 1985, s.353–365). Bütün taraflar adına açıklama yapmak için bir tek Amerikalı görevlendirilmişti. Yine, dışarıya haber sızmasını önlemek için, görüşmeler bitinceye kadar delegasyonların hiç bir üyesinin Camp David'i terk etmesine izin verilmemiştir. Buna karşılık, delegasyonların boş vakitlerinde veya canları sıkıldığı zaman yapabilecekleri çok şey sağlanmıştı. Bunlar sinema, tenis, bilardo, satranç veya ormanda gezintiler yapmak gibi şeylerdi. "Keza giyim kuşam tamamen serbest bırakılmıştı. Hiç bir protokol yoktu (QUANDT, 1986, s.323).

Bütün delegasyonlar ve hatta delegasyonların bazı üyeleri (liderler gibi) ayrı ayrı binalarda ikamet etmişlerdir. Fakat Mısır ve İsrail delegasyonlarının birbirleriyle telefon görüşmeleri dahi yasaklanmıştı. Mısır ve İsraililer birbirleriyle telefonla görüşmek istedikleri takdirde, bunu Amerikan delegasyonu vasıtasıyla yapabileceklerdi. Bu suretle, Mısır ve İsraililerin, ikili tartışmalarla işleri çığırından çıkarmaları önlenmek istenmiştir. Amerikalılar görüşmelerin tamamen gayri resmi ve rahat bir atmosferde yapılmasını sağlamak için ellerinden gelen her şeyi yapmalarına rağmen, görüşmeler 12 gün boyunca, yine de gayet gergin bir hava içinde cereyan etmiştir.

Camp David görüşmeleri iki safhaya ayrılır: Birincisi, 6 ve 27 Eylül günlerinde yapılan ortak toplantılar, ikincisi de, bundan sonra Başkan Carter'in Mısır ve İsrail liderleri

arasında mekik dokuyarak ve ayrı ayrı yaptığı dolaylı görüşmelerdir. Çünkü ilk iki günlük toplantılardan sonra hava o derece gerginleşmiştir ki, Camp David görüşmelerinin daha ikinci gün kopması gibi bir tehlike ortaya çıkmıştır. Bunun üzerine Carter'ın müdahalesi ile dolaylı görüşmeler safhasına geçilmiştir.

İlk resmi toplantı, 6 Eylül 1978 Çarşamba günü öğleden sonra yapılmıştır. Bu toplantıda Enver Sedat, “Orta Doğu Meselesinin Kapsamlı bir Barışçı çözümü için çerçeve” başlığı ile bir antlaşma tasarısı sunmuş ve bunu bir buçuk saatlik bir konuşma ile açıklamaya çalışmıştır. "Bu tasarının esaslarını belirtmeden önce Enver Sedat Başkan Carter'a, bunun İsraililer için bir teklif olmadığını, Arap dünyasını hoşnut etmek için bir rüşvet olduğunu söylemiş ve Carter da toplantıdan önce, Enver Sedat'ın başlangıçtaki sert tutumu için Begin'e uyarıda bulunmuştur (SPIEGEL, 1985, s.354)). Yani Begin'e, bu sertlikte fazla önem vermemesini ima etmek istemiştir.

Bununla beraber Begin, 7 Eylül Perşembe günü yapılan ortak toplantıda, Enver Sedat'ın bir gün önce sunduğu tasarıya madde madde cevap vererek, bu tasarımı tümü ile reddetmiştir. Begin'in bu tutumu üzerine, Enver Sedat ile Begin arasında sert tartışmalar çıkmış ve İsraililer, bu şartlarda görüşmelerin devamına imkân olmadığını ileri sürerek, Camp David görüşmelerini kesmek istemişlerse de, Amerikan hükümeti ve kamuoyu önünde, görüşmeleri baltalayan taraf olmaktan çekinmişler ve Camp David'den ayrılmaktan vazgeçmişlerdir. İsraililerin bu derece sert tepkisine sebep olan Mısır tasarısının ana hatları şöyleydi:

Tasarının Giriş (Dibace-preambule) kısmı, Başkan Sedat'ın Kudüs ziyaretini tarihi teşebbüs olarak nitelendirdikten sonra, talihsiz bir geçmişe son vermek, gelecek kuşakları savaş belasından kurtarmak ve Orta Doğu'da, barış içinde bir arada yasamanın ve işbirliğinin parlak bir modelini yaratmak amacı ile meşruiyet, adalet, eşitlik ve temel haklara saygıya dayanan bir barışın kurulması gereğinden söz ettikten sonra, askeri işgal ile diğer milletlerin haklarının ve hür bir şekilde yasama ve gelişme arzularının reddedilmesinin, barış zihniyeti ile uzlaşmaz olduğu belirtiliyor ve ondan sonra da barışın esaslarına geçiliyordu.

Buna göre de;

Taraflar, Güvenlik Konseyinin 242 ve 338 sayılı kararlarına dayanan kapsamlı bir barış yapma kararlılıklarını belirteceklerdir.

İsrail, işgal ettiği bütün topraklardan çekilecektir. İşgal altındaki topraklarda kurulmuş olan Yahudi yerleşimleri kaldırılacaktır. Sina ve Golan'da, eski milletlerarası sınırlar tesis edilecektir. Gazze'de sınır, 1949 Mısır-İsrail Mütareke anlaşmasının öngördüğü şekilde olacaktır. Batı Şeria'da sınır, 1949 İsrail-Ürdün Mütareke Anlaşmasının çizdiği sınır olacaktır. İsrail'in bu topraklardan çekilmesi, barış antlaşmasının imzasından itibaren altı ay içinde tamamlanacaktır.

Keza İsrail, 1949 Mütareke Anlaşması gereğince, "Doğu Kudüs'ten tamamen çekilecek ve Kudüs'ün Arap kesiminin yönetimi tamamen Araplara bırakılacaktır. Yalnız, Kudüs şehrinin belediye hizmetlerinin şehrin tümüne götürülmesi bakımından, Kudüs'te bir Filistin-İsrail Ortak Belediye Meclisi kurulacaktır"(QUANDT, 1986, s.356-359).

Burada dikkati çeken nokta, "Doğu Kudüs'ün, eski sahibi Ürdün'e değil de, Filistinlilere verilmesi idi. Bunun da sebebi, Kudüs'ün Batı Şeria'nın bir parçası sayılması ve Batı Şeria'nın da, tasarıya göre, Filistinlilerin yurdu olması idi.

Görülüyor ki, Enver Sedat'ın bu tasarısı, sınırları bakımından 1949 Mütareke Anlaşmalarını esas almaktaydı. Bunun manası ise, İsrail'in 1967 de işgal ettiği tüm topraklardan çekilmesi idi.

Yine tasarıya göre, İsrail'in Batı Şeria ve Gazze'den çekilmesinden sonra, Batı Şeria'nın gözetimi Ürdün'e, Gazze'nin gözetimi de Mısır'a verilecekti. Bu iki söz konusu toprakların gözetimini Filistin halkı ile işbirliği yaparak yürüteceklerdi. Bu ortak gözetim dönemi beş yıl sürecek ve bunun sonunda, Filistin halkı, self-determination hakkını kullanarak, kendi milli varlığını tesis etme hakkına sahip olacaktı. "Milli Varlık"tan kasıt ise, açıktır ki, Bağımsız Filistin Devleti'nin kurulmasıydı.

Bütün bunlar yapılırken, Filistin mültecilerine de yurtlarına dönme imkânı sağlanacak ve Birleşmiş Milletler kararlarına göre, kendilerine tazminat ödenecekti (QUANDT, 1986, s.360).

Bunların hepsi yapıldıktan sonra da, bölgedeki bütün devletlerin güvenlikleri, egemenlikleri, sınır ve toprak bütünlükleri ile siyasi bağımsızlıkları garanti edilecekti. Bu garantiler içinde, gayri askeri ve sınırlı kuvvet ile Birleşmiş Milletler barış gücü bölgelerinin tesisi de yer almaktaydı. Tasarının bu kısmı, 1974 ve 1975 Ayırma anlaşmalarının hükümlerini aynen yansıtmakta idi.

Diğer taraftan Enver Sedat'ın tasarısında, İsrail'e bir taviz olmak üzere, gerek Tiran Boğazından, gerek Süveyş Kanalı ve Süveyş Körfezinden zararsız geçiş hakkı ile seyrüsefer serbestisi vurgulanmaktaydı. Taraflar, birbirlerine karşı kuvvete ve kuvvet tehdidi ne başvurmaya taahhüt ederek, anlaşmazlıklarını da barışçı yollarla çözümlenmeyi ve Uluslararası Adalet Divanı'nın mecburi yargısını da kabul ve taahhüt edeceklerdir.

Enver Sedat'ın bu tasarısına göre, iş burada da bitmiyordu. Bu çerçeve anlaşmasının imzası üzerine ilgili devletler, bu esaslar üzerinden bir Orta Doğu barış antlaşmasını veya antlaşmalarını müzakere etmek üzere, Cenevre'de bir milletlerarası konferansta toplanacaklardı. Tasarının bu kısmı, Camp David'in dışına çıkarak, 1973 Aralık ayında yapılan Cenevre Konferansı canlandırmayı amaçlamaktaydı. Cenevre Konferansı Filistin halkı kendi temsilcileri ile katılacaktı. Bu temsilin kompozisyonu hakkında, tasarıda hiç bir şey söylenmiyordu. Yani Filistin halkını FKÖ mü temsil edecekti? Yoksa Batı Şeria ve Gazze halkı doğrudan kendi temsilcilerini mi Konferansa gönderecekti? Herhalde İsrail'in tepkilerini önlemek ve pazarlığa açık bir yol bırakmak için, tasarıda bu nokta kapalı geçilmişti.

Nihayet, Cenevre Konferansında kabul ve imza edilen barış anlaşmaları ile bu anlaşmaların tatbikatı ve öngördüğü sınırlar Güvenlik Konseyi ve başta Amerika olmak üzere Konseyin beş daimi üyesi tarafından garanti edilecekti. Tasarıda, söz konusu garantilerde Amerika'ya ağırlık verilmekle beraber, bu garantilerin mahiyeti de açık olarak belirtilmişti. Başkan Carter için bir sürpriz olmak üzere, Begin'in bu tasarıya karşı gösterdiği sert tepkiye rağmen Enver Sedat, kendi tasarısı üzerinde hiçbir tavize yanaşmadı. Böylece hava iyice elektriklenince, 7 Eylül toplantısından sonra Begin ve Sedat, Camp David Anlaşmalarının imzasına kadar bir daha bir araya gelmediler. Bu ise, Camp David görüşmelerinin bütün yükünü, Başkan Carter'ın sırtına bindirdi. Şimdi, Camp David'i bir neticeye ulaştırmak için görev Amerikan tarafına düşüyordu.

İlk iki toplantıda taraflar arasında bu derece sert çelişki ve görüş ayrılıkları ortaya çıkınca Amerika tarafı ve Başkan Carter, 8 Eylül'den itibaren görüşmelere ağırlığını koymaya başlamış ve bundan sonra görüşmeler Camp David içinde Başkan Carter'ın mekik faaliyeti şeklinde cereyan etmiştir Amerika'nın görüşmelere ağırlığını koyması iki şekilde olmuştur. Birincisi, bir uzlaşma zeminini sağlamak amacı ile Amerika'nın kendi tasarısını sunması ikincisi de bu tasarının tümü üzerinde bir uzlaşma olmayınca tasarının kapsadığı en mühim ve hassas konularda tarafları uzlaştırma çabası, yani dolaylı diyalog yoluyla olmuştur.

Amerikan Dışişleri Bakanlığı, tarafları uzlaştırabilmek için bir metin üzerinde çalışmaya başlamıştı 1978 Şubatında Enver Sedat'ın ve Mart ayında Begin'in Washington ziyaretlerinde kendileriyle yapılan temaslarda her iki tarafın da ana meselelerdeki görüşlerinin ayrıntıları alınarak, anlaşma üzerinde uzlaşma tasarısı daha da geliştirilmişti. İlk iki günlük toplantı, yukarıda belirttiğimiz şekilde tam bir gerginlikle sonuçlanınca, Amerikan Dışişleri Bakanlığı uzmanları ve Başkan Carter'ın danışmanları, Camp David'de bu tasarıyı bir kere daha gözden geçirip Carter'ın onayına sundular.

Başkan Carter tarafından da onaylanan bu tasarı, 10 Eylül Pazar günü yine Başkan Carter tarafından, Başbakan Begin Dışişleri Bakanı Moshe Dayan ve Savunma Bakanı Ezer Weizman'dan meydana gelen İsrail heyetine anlatıldı. Bu Amerikan tasarısının ana hatları ise şöyledir:

Arap-İsrail anlaşmazlığının barışçı yolla çözümü, Güvenlik Konseyinin 242 ve bunu destekleyen 338 sayılı kararlarının tatbiki ile mümkündür. Bilhassa, 242 sayılı kararın, savaş yolu ile toprak kazanılmasının kabul edilemezliği temel ilkedir. Yine bu çerçevede, barış görüşmeleri, Sina, Golan Tepeleri, Batı Şeria ve Gazze ile Lübnan da dâhil, anlaşmazlığın bütün cephelerini kapsamalıdır.

Bölgede güvenlik, normal ilişkilerin kurulması ve özellikle ekonomik işbirliğinin gerçekleşmesiyle daha güçlü hale gelecektir.

İsrail, uluslararası sınırlara kadar olan (yani İngiliz mandası zamanındaki Mısır-Filistin sınırı) Sina toprakları üzerinde, egemenlik haklarını Mısır'a iade edecektir. Bu konudaki güvenlik düzenlemeleri, İsrail kuvvetlerinin Sina'dan çekilmesine (withdrawal) ait ayrıntılar,

barış anlaşmasında düzenlenecektir. Mısır ve İsrail, Süveyş Kanalı, Süveyş Körfezi ve Tiran Boğazında seyrüsefer serbestisini kabul edeceklerdir.

Batı Şeria ve Gazze'ye gelince: Filistin meselesi bütün yönleriyle çözüme ulaştırılmalıdır. Bu çözüm, Filistin halkının meşru hakları ile kendi geleceklerine kendilerinin karar vermesi imkânını da kapsamalıdır. Batı Şeria ve Gazze konusunda yapılacak müzakereler, bu topraklarla Ürdün arasında bir bağlantı (links) kurmalıdır. Bu müzakereler üç safhada yapılmalıdır.

Batı Şeria ve Gazze için 5 yılı aşmamak üzere bir geçici dönem kabul edilmeli ve bu dönemde, bir yandan bu topraklar halkına tam özerklik sağlanırken, diğer yandan da, İsrail kuvvetlerinin çekilmesine ait düzenlemeler yapılmalıdır. Bu düzenlemelere Ürdün'ünde katılması sağlanırken, ayrıca yine bu düzenlemelerin Mısır, İsrail, Ürdün ve Batı Şeria ile Gazze halkının "meşru güvenlik ihtiyaçları" nı da göz önünde tutmalıdır.

Özerklik yönetiminin hangi safhalardan geçeceğini, Mısır, İsrail ve Ürdün arasında yapılacak ve bu toprakların Filistin halkının temsilcilerinin de katılacağı müzakereler tespit etmelidir

Batı Şeria ve Gazze'de seçimler yapıp özerklik yönetimi tam manasıyla işlemeğe başladığı andan itibaren de 5 yıllık geçiş dönemi başlayacaktır. Bu beş yıllık dönemin üçüncü yılı tamamlandığında, Mısır, İsrail, Ürdün ve bu toprakların özerklik yönetimi arasında, Batı Şeria ve Gazze'nin nihai statüsünü tesbit edecek barış antlaşmasının müzakereleri başlayacaktır.

Barış antlaşması, bu toprakların komşuları ile olan münasebetlerini, bütün ilgililerin güvenlik konularını, İsrail kuvvetlerinin çekilmesini, mülteciler meselesinin adil bir çözümünü ve güvenli ve tanınmış sınırlar meselelerini de, 242 sayılı karar çerçevesinde düzenleyecektir. Sınırlara ve güvenliğe ait düzenlemeler, hem Filistin halkının isteklerini, hem de İsrail güvenlik ihtiyaçlarını göz önünde tutacaktır.

Geçici dönem sırasında Mısır ve Ürdün özerklik yönetiminin polis ihtiyaçlarını karşılamada yardımcı olacaklardır.

Kudüs taksim edilemeyip bir bütün olarak kalacak ve her dinin kutsal yerleri, o dinin temsilcilerinin yönetiminde olacaktır. Ayrıca şehrin ortak ihtiyaçlarının düzenlenmesi için, yine bu dinlere mensup halkın temsilcilerinden meydana gelen ortak bir konsey teşkil edilecektir.

Bu esasları ihtiva eden anlaşmanın yürürlüğe konması sırasında, buna paralel olarak taraflar arasında ekonomik ve kültürel münasebetler de dâhil her türlü normal münasebetler tesis olunacaktır.

Taraflar arasında, güvenlik, egemenlik, toprak bütünlüğü ve sınırların bozulmazlığı ile siyasi bağımsızlık ilkelerine saygının sağlanması için, gayri askeri bölgeler, sınırlı kuvvet ve sınırlı silah bölgeleri, BM kuvvetleri ve gözetimleri, karşılıklı olarak erken uyarı sistemleri, v.s. gibi tedbirlere başvurulacaktır.

Nihayet, imzalanacak anlaşmanın tatbikatında ve öngörülen takvimlere uyulmasında, Amerika da bu müzakerelere davet edilecektir. Yani, bir bakıma bunların tatbiki ve kontrolü Amerika'nın gözetiminde olacaktır.

Tasarıda, işgal altındaki topraklarda bulunan Yahudi yerleşimleri konusunda hiç bir teklif ileri sürülmemiş ve bu kısım boş bırakılmıştı. Yani Amerika tarafı, bu konuda yazılı olarak kesin bir şey söylemeden önce, İsrail ile pazarlığı sürdürmeye niyetli görünmekteydi (QUANDT, 1986, s.361–368).

Amerikan tasarısı ile Başbakan Sedat'ın görüşmelerin ikinci günü sunduğu ve savunduğu tasarı birbirleriyle karşılaştırıldığında, Amerikan tasarısının büyük ölçüde Mısır görüşüne yakın, fakat aynı ölçüde de İsrail görüşlerinden uzak olduğu görülmekteydi. "Esasına bakılırsa, bütün Camp David görüşmeleri sırasında Başkan Carter'in Enver Sedat ile fazla bir problemi olmamış, fakat sonuna kadar Begin ile mücadele etmek zorunda kalmıştı. Bu sebeple Başkan Carter, Begin için psycho yani psikopat deyimini kullanacaktır (SPIEGEL, 1985, s.356).

Böylece Amerikan tasarısı 10 Eylül günü İsrail tarafına, Başkan Carter tarafından bizzat okunup gerekli açıklamalar yapıldıktan sonra, İsrail tarafı 11 Eylül günü bu tasarıyı reddetti.

Begin'in bu uzlaşmaz tutumu karşısında Enver Sedat Camp David'den ayrılmaya karar verdi ve bunu da Başkan Carter'a bildirdi. Bunun üzerine Carter, görüşmelerin kopmasını önlemek için yeni bir metod değişikliğine, yani daha önce tespit ettiği metodun ikinci kısmı olan dolaylı diyalog metodunu tatbika karar verdi Dolaylı diyalogun başarılı olması için, Başkan Carter, başka bir metod değişikliği daha yaptı. Enver Sedat ile mutabık kaldıktan sonra tartışma konularını ikiye ayırdı. Bundan böyle İsrail'in Sina'dan çekilmesi ile Filistin, yani Batı Şeria ve Gazze konuları birbirlerinden ayrı olarak ele alınacaktı. Hatta Carter, Sina meselesi için 11 Eylül günü kendi el yazısı ile bir anlaşma tasarısı da hazırladı ve danışmanları ile görüşüp bazı düzeltmeler yaptıktan sonra, bunu iki tarafa da bildirerek, Sina konusundaki müzakerelerin belgesi haline getirdi (QUANDT, 1986, s 369).

Dolaylı Diyalog konusunda, Carter, Camp David görüşmelerinin müsbet bir neticeye ulaşması için ağırlığını fazla hissettirmeye ve sadece bir arabulucu olmaktan çıkmaya verdi. Bunun için de 13 Eylülde her iki taraf liderlerinden, kendisine birer hukuk müşaviri vermelerini istedi. Bu iki müşavir ile kendisi ve Dışişleri Bakanı Cyrus Vance'in bir anlaşma tasarısı hazırlayacaklarını bildirdi. Begin bu iş için, İsrail delegasyonuna dâhil bulunan ve Amerikan delegasyonunun çok saygı duyduğu, İsrail Başsavcısı Aharon Barak'ı, Enver Sedat da kendi danışmanı, hukukçu ve değerli bir diplomat olan Osama el-Baz'ı görevlendirdi.

Böylece Camp David görüşmeleri, Carter Dışişleri Bakanı Cyrus Vance ve Aharon Barak ile Osama el-Baz'dan meydana gelen dördümlü bir komiteye tevdi edilmiş oldu. Bu Komite çalışmalarında ilginç bir durum ortaya çıktı. Daha önce Başkan Carter'a Menahem Begin zorluk çıkarırken, bu kez Mısır temsilcisi Osama el-Baz, Enver Sedat'tan çok daha ısrarlı çıktı Bununla beraber Komite çalışmalarında her iki taraf liderlerinin onayları her safhada alındığı için, görüşmeleri yine Begin bloke etmeye başladı. Bu durun karşısında Enver Sedat 15 Eylül günü Camp David'i terk etmek üzere helikopter isteyince, Başkan Carter daha da sertleşti. O güne kadar birçok konuda bir takım uzlaşmalar meydana gelmiş, fakat bazı noktalarda pürüzler kalmıştı. Başkan Carter'ın bu sert tavrı üzerine, en son 17 Eylül 1978 Pazar sabahı son pürüzler de giderilerek anlaşma tasarısı imzaya hazır hale getirildi.

Denebilir ki, en mühim noktalar son anda bir uzlaşmaya götürülebilmişti. Bununla beraber, Kudüs başta olmak üzere, bazı meselelerin çözümü sonraya bırakılmak zorunda kalındı Esasına bakılırsa, Camp David Anlaşmaları Başkan Carter tarafından gerçekleştirilmiş

bir mucize ve bu mucize son iki gün içinde meydana gelmişti. Başkan Carter, görüşmelerin onuncu gününde, yani 15 Eylül'de, fazla bir uzlaşma elde edilememesi karşısında, 17 Eylül Pazar günü görüşmeleri kesmeye karar vermişti. Bundan dolayıdır ki Carter, Kasım ayındaki bir demecinde, Camp David Anlaşmalarını, o gün görüldüğünden çok daha büyük bir mucize olarak nitelendirmiştir. Nitekim ilk 12,5 günün kendisi için büyük bir başarısızlık olduğunu, fakat son yarım günün çok büyük başarı olduğunu söylemiştir (ADAM, 1979, s.54).

Camp David Anlaşmaları 17 Eylül 1978 günü Beyaz Saray'da yapılan ve genellikle tarihi diye nitelendirilen bir törenle imza edildi. İmza töreninde bütün övgüler Başkan Jimmy Carter içindi. Başkan Enver Sedat, Başkan Carter'ın Camp David'de barış projesinin tam tarafı gibi hareket etmiş olmasını överken, en büyük övgülerin İsrail Başbakanından gelmesi dikkati çekmekteydi.

Begin'e göre, Başkan Carter, Camp David'de, Mısır piramitlerini inşa edenlerden çok daha fazla çalışmıştı ve anlaşmaların hazırlanmasında her paragraf, her cümle, her kelime ve hatta her harf üzerinde durmuştu. Hâlbuki gerçekte, cümleler, deyimler ve kelimeler üzerinde inatçılık eden kendisi olmuştu ve bu sebepten de Carter, her konuşmasında ve sunduğu her teklifte, deyimlere cümlelere ve kelimelere dikkat etmek zorunda kalmıştı. Tabii, kendi inançlarını, barış konusundaki ilke ve görüşlerini de feda etmemeye de dikkat etmişti. Sıkıntısı da bu durumdan doğmuş ve mucizede buradan kaynaklanmıştı (ADAM, 1979, s.54).

33.Anlaşmaların İçeriği

Camp David Anlaşmaları, esas itibariyle, iki Çerçeve Anlaşması ile Eklerinden meydana gelmektedir. Çerçeve Anlaşmalarından (Framework Agreements) ikincisinin adı Orta Doğu için Çerçeve Anlaşması, diğerininkiyse, Mısır-İsrail Barışı Çerçeve Anlaşmasıdır (ADAM, 1979, s.288-290).

Bu anlaşmalardan hiçbiri, ne Orta Doğu için ve ne de Mısır veya İsrail için bir Barış antlaşması değildi. Yalnız bu anlaşmalar, her iki konuda da barışın başlıca ve en mühim meselelerinin çözümünün esaslarını ve ana prensiplerini tespit etmekteydi; başka bir deyişle bir çatı kurmaktaydı. Beğenilsin veya beğenilmesin, Camp David Anlaşmalarının önemi buradaydı Arap-İsrail savaşlarının başlamasından tam 40 yıl ve yine tam dört savaştan sonra

barışa doğru atılmış bir adım olması, Camp David Anlaşmalarına tarihi niteliğini veren temel faktördür.

- Orta Doğu Barışı İçin Çerçeve Anlaşması: 4 kısımdan meydana gelmekteydi;

1) Giriş:

Genel İlkeler: Bu bölümde Ortadoğu'da barış ve güvenliğin Güvenlik Konseyinin 242–338 sayılı kararlarına dayandırılması gerektiği belirtiliyor.

2) Batı Şeria ve Gazze:

Filistin Sorununun çözüm ilkeleri belirtilerek, Filistin Sorununun, Mısır, İsrail, Ürdün ve bu topraklarda yaşayan Filistin Araplarının temsilcilerinin katıldığı bir toplantıda ele alınması ve bu görüşmelerin de 3 aşamalı olması gerektiği belirtiliyordu.

A. Batı Şeria ve Gazze'de yaşayan halk 5 yıllık bir özerk yönetim için seçim yapacaktır. Özerk yönetimin görev ve yetkileri Mısır, İsrail ve Ürdün arasında yapılan görüşmelerde belirlenecek. Bu görüşmelere, bu topraklarda Yaşayan Filistin halkının temsilcileri de Mısır ve Ürdün heyetleri içinde katılabilirler. Bu özerk yönetim bu topraklarda bulunan İsrail askeri yönetiminin yerini alacaktır.

B. Batı Şeria ve Gazze'de özerk yönetimin yürürlüğe girdiği andan itibaren 5 yıllık geçiş dönemi de başlamış olacaktır. Özerk yönetim, bu topraklarda güvenliğin sağlanması için kendi polis teşkilatını kuracaktır. Bu teşkilatta Ürdünlü polisler de görev yapabileceği gibi sınırların güvenliği bakımından İsrail ve Ürdün tarafından oluşturulan ortak kuvvetler de oluşturulabilecektir.

C. Batı Şeria ve Gazze'de özerk yönetim yürürlüğe girdiği andan itibaren, 5 yıllık geçiş dönemi başlar başlamaz fakat en geç üç yıl içinde Batı Şeria ve Gazze'nin nihai statüsünü, bu toprakların komşuları ile ilişkilerini ve bu geçiş döneminin sonunda İsrail-Ürdün barışını tayin edecek görüşmeler başlayacaktır. Bunun için de 2 komite oluşturulması öngörülmüştür. Birinci komite Mısır, İsrail, Ürdün ve özerklik yönetiminin temsilcilerinden oluşacak ve Batı Şeria ve Gazze'nin nihai statüsünü belirleyecektir. İkinci Komite ise Batı

Şeria ve Gazze'nin nihai statüsünü belirledikten sonra, İsrail-Ürdün barışını görüşecek dolayısıyla İsrail-Ürdün barışının, Batı Şeria ve Gazze'nin nihai statüsüne dayandırılması öngörülüyordu.

Yukarıda bahsettiğimiz tüm görüşmelerin Güvenlik Konseyinin 242 sayılı karar çerçevesinde yapılması öngörülmüştür

3) Mısır-İsrail İlişkileri:

Mısır ve İsrail birbirlerine karşı güç kullanmayarak aralarındaki anlaşmazlıkları çözmek için öncelikle barışçıl yollardan yararlanacaklardır. Bu çerçeve anlaşmasının imzalanmasından itibaren 3 ay içinde taraflar bir barış anlaşması imzalanması için görüşmelere başlayacaklar ve bütün Ortadoğu bölgesini de kapsayan bir barışın gerçekleşmesi için diğer ilgili devletleri de görüşmelere davet edileceklerdi. Bu görüşmeler "Mısır-İsrail Barışı için Çerçeve Anlaşması"nın ilkelerine göre yapılacaktır.

2. Ortak İlkeler:

İsrail ve Mısır'ın, İsrail'in Mısır, Ürdün, Suriye ve Lübnan'la yapacağı barış antlaşmalarında imzacı tarafların, tam tanıma, ekonomik boykotun kaldırılması ve birbirlerinin vatandaşlarına hukuk devleti ilkelerinin uygulanması için gerekli tedbirlerin alınması ilkelerine dikkat edeceklerini kabul etmişlerdir.

Bu antlaşmaların uygulanmasına ilişkin olarak yapılacak görüşmelere ABD de davet edilecek ve BM Güvenlik Konseyinden bu barış antlaşmalarını desteklemesi istenecektir.

- Mısır-İsrail Barışı İçin Çerçeve Anlaşması

Mısır-İsrail arasında barışa ulaşmak için öncelikle bazı ilkelerin taraflarca kabul edilmesi uygun görülmüştür. Buna göre bu çerçeve anlaşmasının imzasından itibaren 3 ay içinde Mısır ve İsrail, bir barış antlaşması imzalanması için görüşmelere başlayacaklar. Bu barış antlaşmasında BM Güvenlik Konseyinin 242 sayılı kararı bütün unsurlarıyla göz önünde tutulacaktır. Bu barış antlaşmasında kabul edilen kararlar aksi öngörülmedikçe 2-3 yıl içinde

uygulanacaktır. Mısır-İsrail Barışı İçin Çerçeve Anlaşmasında aşağıdaki noktalarda karara varılmıştır.

- İsrail Sina yarımadasından çekilecektir.
- Sina yarımadası üzerinde Mısır egemenliği yeniden kurulacaktır.
- Sina yarımadasında İsrail işgali zamanında inşa edilen havaalanları sivil amaçlarla kullanılacaktır.
- İsrail gemilerinin Süveyş Kanalı ile Süveyş Körfezinden 1888 İstanbul Anlaşması çerçevesinde serbest geçişi ile Akabe Körfezi ve Tiran Boğazında uluslararası deniz trafiğinin serbestliği sağlanacaktır.
- Sina ile Ürdün toprakları arasında bir karayolu inşa edilecek ve bu karayolu Mısır ve Ürdün tarafından serbestçe kullanılacaktır.
- İsrail ile Mısır arasında barış anlaşması imzalandıktan ve Sina'da bulunan İsrail kuvvetlerinin geri çekilmesi tamamlandıktan sonra Mısır ile İsrail arasında tam tanımayı, diplomatik, ekonomik ve kültürel ilişkileri ve ekonomik ambargonun kaldırılması gibi noktaları da kapsayan normal ilişkiler kurulacak.

- Ek Belgeler

Camp-David Anlaşmalarının ek belgeleri tarafların üzerinde anlaşmaya varamadıkları konularda kendi görüşlerini belirttikleri mektuplardan oluşmaktadır. Ek belgelere konu olan meseleler Yahudi yerleşim merkezleri meselesi ve Kudüs Meselesidir (GÖNEN, 1982, s.118–123).

34.ABD Güdümünde Mısır İsrail Barış Antlaşması

Camp David Anlaşmalarında yapılması öngörülen barış görüşmeleri, 12 Ekim 1978 tarihinde Washington'da başlamıştır. Bu görüşmeler de ABD Dışişleri Bakanı Cyrus Vance,

Mısır Savunma Bakanı General Kemal Hasan Ali, İsrail Dışişleri Bakanı Moshe Dayan ile Savunma Bakanı Ezer Weizman yer almışlardır. Bununla beraber taraflar arasında ortaya çıkan görüş ayrılıkları nedeniyle görüşmelerden bir sonuç alınamamış ve görüşmeler kesilmiştir.

1978 yılının sonlarında, İran'da gittikçe şiddetlenmeye başlayan iç karışıklıklardan dolayı Ortadoğu yeni bir sarsıntının içine giriyordu. ABD'nin Ortadoğu'daki sadık müttefiki olan İran Şahı'nın yıkılması bölgenin stratejik yapısında büyük değişikliklere yol açabileceğinden dolayı ABD bu gelişmeleri yakından takip ediyordu. Ayrıca İran Şahı'nın Şiiler tarafından yıkılması ABD'nin en yakın dayanağı olan Sünni devletlerden Suudi Arabistan ve Körfez ülkelerini de tehlikeye düşürebilirdi. Dolayısıyla Ortadoğu Barışının bir an önce gerçekleşmesi artık bir zorunluluktu.

Bunun ardından Mısır ve İsrail'in Ocak 1979'da ABD'ne başvurarak barış görüşmelerine tekrar başlamak istediklerini belirtmelerinin ardından ABD Başkanı Carter, Dışişleri Bakanı Cyrus Vance ve Milli Güvenlik Danışmanı Zbigniew Brzezinski'nin Kahire ve Kudüs'e yaptıkları ziyaretlerle birlikte ortaya çıkan uzlaşma sonucunda İsrail ile Mısır arasında 26 Mart 1979'da barış antlaşması imzalanmıştır. İsrail ve Mısır birbirlerini tanımış oluyor ve İsrail ilk defa olarak işgal etmiş olduğu bir toprağın tamamından çekiliyordu (ARMAOĞLU, 1989, s.425–432).

Mısır-İsrail Barış Antlaşması Carter, Sedat ve Begin tarafından imzalanan 9 maddelik bir barış antlaşması ile buna ek olarak 18 belgeden meydana geliyordu. Antlaşmada, bu antlaşmanın 17 Eylül 1978'de Camp-David'de imzalanan Ortadoğu Barışı İçin Çerçeve Anlaşması" uyarınca yapılmış olduğu belirtiliyordu. Antlaşmanın içeriğine bakacak olursak;

1. maddesi uyarınca taraflar, aralarındaki savaş durumuna son vererek barış yapıyor ve İsrail, Antlaşmanın Ek'lerinde öngörüldüğü şekilde manda yönetimindeki Filistin ile Mısır arasında mevcut uluslararası sınırlara çekilmeyi kabul ediyordu.

2. maddesinde Gazze ile Mısır arasındaki sınır belirleniyordu.

3. maddesi ile taraflar birbirlerinin egemenlik, toprak bütünlüğü ve siyasi bağımsızlıklarına saygı gösterecekler ve birbirlerinin barış içinde ve güvenli ve tanınmış

sınırlar içinde yaşama hakkını, birbirlerine karşı kuvvete ve tehdide başvurmamayı ve aralarında diplomatik, ekonomik ve kültürel ilişkiler kurmayı kabul ediyorlardı.

Antlaşmanın 3. maddesi ile Güvenlik Konseyinin 242 ve 338 sayılı kararları kısmen gerçekleşmiş oluyordu. Çünkü İsrail bu antlaşma ile 1967'de işgal ettiği tüm topraklardan değil, sadece Sina'dan çekiliyordu ve bu durumda da 338 sayılı kararın öngördüğü "242 sayılı kararın bütün unsurları ile gerçekleşmesi" ilkesine uymamış oluyordu.

4. maddesi, iki ülke sınırlarında karşılıklı olarak bir takım güvenlik önlemlerinin alınmasını öngörüyordu. Bu önlemlerin neler olacağı da antlaşmanın eklerinde belirtilmiştir.

5. maddesi ile İsrail'e gidip gelen "kargo" gemileri, Süveyş Kanalı'ndan, 1888 İstanbul Antlaşması gereğince, serbest geçiş hakkına sahip olacak, Tiran Boğazı ile Akabe Körfezi de milletlerarası su yolu sayılacaktır. Buradaki durum 1888 İstanbul Antlaşmasının öngördüğünden farklı bir tutum sergiliyordu. Burada sadece İsrail'in kargo gemilerinden söz edilip savaş gemilerinden bahsedilmiyordu. Oysa 1888 İstanbul Antlaşmasına göre serbest geçiş konusunda barışta ve savaşta, ticaret ve savaş gemileri arasında bir fark gözetilmiyordu.

6. maddesinin 1. paragrafına göre, bu antlaşma tarafların BM Antlaşma çerçevesinde üstlendikleri yükümlülüklerini hiçbir şekilde etkilemeyecekti. Burada söz konusu olan özellikle BM Antlaşmasının 51. maddesinde öngörülen "meşru müdafaa"nın diğer BM üyelerine sağladığı, yükümlülüklerdi. Yani İsrail'in bir Arap devletine olası bir saldırısı karşısında Mısır herhangi bir yükümlülük taşımayacaktı.

6. maddesinin 3. paragrafında tarafların üyesi bulunduğu "çok taraflı antlaşmalar" dan söz ediliyor ve Mısır'ın Arap Birliği üstü örtülü bir şekilde saklı tutuluyordu.

6. maddenin 5. paragrafına göre ise tarafların diğer antlaşmalarla üstlendikleri yükümlülükleri ile bu antlaşmada üstlendikleri yükümlülüklerinin çatışması halinde bu antlaşmanın hükümleri öncelik kazanacak ve önce bu yükümlülükler yerine getirilecektir. Bir yandan 3. paragrafta Mısır'ın Arap Birliği içindeki yükümlülükleri saklı tutulurken, 5. paragrafta ise çatışma durumunda bu yükümlülüklerin geri plana atılacağı söylenmektedir.

6. maddenin 4. paragrafına göre ise tarafların bu antlaşma ile çatışan yeni yükümlülüklerine giremeyeceğini belirtmektedir.

7. ve 8. maddeler, bu antlaşmanın uygulanmasından kaynaklanacak anlaşmazlıkların görüşme ve barışçı yollarla çözümleneceğini belirtmektedir.

9. madde ise bu antlaşmanın onay belgelerinin teatisinden itibaren yürürlüğe gireceğini ve 1975 tarihinde yapılan II. Ayırma Antlaşmasının yerine geçeceği belirtilmektedir (ARMAOĞLU, 1989, s.436–439).

Antlaşmanın eklerinde de İsrail'in Sina'dan çekilmesini ve Sina'da alınacak güvenlik önlemleri, Mısır ile İsrail arasındaki diplomatik ilişkilerin kurulmasıyla ilgili hükümler ve "yükümlülüklerin iyi niyetle yerine getirilmesi meselesi" gibi barış görüşmeleri sırasında taraflar arasında görüş ayrılığına neden olan konular yer alıyordu. Bu antlaşma 25 Nisan 1979'da yürürlüğe girmiştir.

ABD bu Barış Antlaşmasından dolayı İsrail ve Mısır'a yardım yaparak adeta onları ödüllendirmiştir. ABD İsrail'e Sina'da terk ettiği havaalanlarına karşılık ABD'nin Güney İsrail'de inşa edeceği iki havaalanı için 800 milyon dolar ekonomik yardım için de 220 milyon dolar verecekti. Mısır'a ise 150 milyon dolar askeri satış kredisi ve 300 milyon dolar da askeri yardım yapacaktı (ARMAOĞLU, 1989, s.443).

35.Camp David Sonrası Ortadoğu'daki Gelişmeler

Camp-David Anlaşmalarını Arapların davasına Enver Sedat'ın bir ihaneti olarak nitelendirilen SSCB başlangıcından itibaren Camp-David'e karşıdır ve sorunun uluslararası konferansta çözümlenmesinden yana olduğunu açıklamıştır ve ayrıca Camp-David'e karşı Arap Devletleri ile işbirliği yapmaya ve FKÖ'nü desteklemeye devam etmektedir (GÖNEN, 1982, s.123).

Diğer Arap devletlerinden Ürdün de başından itibaren Camp-David Anlaşmasına karşı çıkmış ve bu nedenle Arap dünyasında saygınlığının artmasına karşılık ABD baskısı ve askeri yardım kısıtlamaları ile karşı karşıya kalmıştır (GÖNEN, 1982, s.122).

Suudi Arabistan ise, bu anlaşmaların Ortadoğu'da barışı sağlayacak nihai bir anlaşma olarak kabul edilememesi, İsrail'in işgal ettiği toprakların tamamından çekilmesi ve Filistin halkının kendi devletini kurması gerektiğini belirtmiştir. FKÖ ve Suriye de Camp David Anlaşmalarını reddetmiş ve Irak da Arap devletleri tarafından Camp-David Anlaşmalarına yapılan muhalefetin liderliğini üstlenmiştir (ARMAOĞLU, 1989, s.423–426). Bununla beraber bu dönemde ABD'den silah alma girişiminde bulunan Suudi Arabistan, ABD ve Mısır tarafından yapılan barış teklifinin nasıl olsa İsrail tarafından reddedileceğine inandığından dolayı ABD ile ilişkilerini bozmamaya karar vermiştir.

Her zaman olduğu gibi Mısır-İsrail Barış Antlaşmasına da Camp-David anlaşmalarına gösterilen tepkilere benzer tepkiler gösterilmiştir. Ancak bu defa tepkiler öncekilerden daha sert nitelikteydi. Avrupa Topluluğu ülkeleri bu barış antlaşmasını desteklemişlerdir. AT üyesi 9 ülke yayınladıkları bildiri de Mısır -İsrail Barış Antlaşmasının Güvenlik Konseyinin 242 sayılı kararının doğru biçimde uygulandığını göstermekle birlikte adil ve kapsamlı bir Ortadoğu Barışının 242 ve 338 sayılı kararlara dayanması ve de Filistin halkının bir yurt edinmesini de sağlaması gerektiğini belirtmişlerdir. Arap Birliği üyelerinden sadece Sudan, Umman ve Fas Mısır'ı desteklemiştir. SSCB, bu antlaşmanın bütün Arap ülkelerinin çıkarlarına vuruşmuş bir darbe olduğunu belirterek sert tepki göstermiştir. FKÖ lideri Arafat da bu antlaşmaya şiddetli tepki göstermiş olmakla beraber en son tepki Ürdün'den gelmiştir. Aslında Camp-David Antlaşmaları Ortadoğu barışını Mısır-İsrail ve Ürdün temeli üzerine oturtmuştur. ABD'nin politikası da zaten Batı Şeria'da bağımsız bir Filistin Devleti kurmak yerine bu devleti bir federal veya konfederal bir sistemle Ürdün'e bağlı tutarak İsrail'in Filistin konusundaki endişe ve itirazlarını gidermekti. Bu bağlamda Camp-David Antlaşmalarının yürüyebilmesinin kilidini de Ürdün oluşturuyordu. O nedenle ABD Ürdün'ün de Camp-David Antlaşmalarında öngörülen barış: sürecine katılmasını istemiştir. Ancak Ürdün'ün Mısır-İsrail barışı ve Ortadoğu barışı hakkında bazı endişeleri de vardı. Ürdün, Batı Şeria ve Gazze'de oluşturulacak geçici 5 yıllık dönem için özerklik yönetiminin yetkileri ve otoritesinin mahiyeti, Batı Şeria ve Gazze halkının özerk yönetimi hak ve yetkilerine gerçekten sahip olup olmayacağı, İsrail'in özerklik yönetiminin üzerinde kontrolünün devam edip etmeyeceği, 5 yıllık geçiş döneminden sonra Batı Şeria ve Gazze halkı self-determinasyon hakkına sahip olarak kendi kaderini kendisi tayin edebilecek mi, yoksa İsrail'in idari ve askeri kontrolü burada yine devam edecek mi ve Camp David Anlaşmaları Doğu Kudüs'ü Batı Şeria'nın bir parçası olarak kabul edip etmediği hakkında endişe sahibiydi ve bu endişelerini de Başkan Carter'a iletmiştir. Kral Hüseyin ayrıca Batı Şeria ve Gazze'de bulunan Yahudi yerleşim

merkezlerinin beş yıllık geçiş döneminden sonra kalıp kalmayacağı ve geçiş döneminden sonra Batı Şeria ve Gazze'nin kaderi tayin edilirken bu Yahudi yerleşimcilerin söz sahibi olup olmayacağı ve ayrıca da Batı Şeria ve Gazze dışında yaşayan Filistinlilerin durumunun ne olacağı konusundaki endişelerini de Başkan Carter'a iletmiştir. Başkan Carter da verdiği cevapta, bu konuların taraflar arasında yapılacak görüşmelerde halledilebileceğini belirten cevabı Kral Hüseyin'e tatminkâr gelmediği için Kral Hüseyin barış görüşmelerine: katılmayı reddetmiş ve görüşmeler sonunda imzalanan Barış Antlaşmasına da şiddetli tepki göstermiştir. Bu antlaşmadan sonra da Ürdün ile FKÖ arasında yakın ilişkiler meydana gelmiş hatta Ürdün FKÖ'nün Amman'da temsilcilik açmasını da kabul etmiştir (ARMAOĞLU, 1989, s.445–446).

Ayrıca, 27–31 Mart tarihleri arasında Bağdat'ta yapılan ve Mısır, Sudan ve Umman'ın katılmadığı Arap Birliği toplantısında alınan kararlar uyarınca, Mısır ile ilişkileri 1977 yılından beri kesik olan Suriye, Irak, Cezayir, Güney Yemen ve Libya dışındaki 12 Arap ülkesi de Mısır'la diplomatik ilişkilerini kesmiştir. Sudan ise, daha önceden Mısır'ı desteklemekle beraber Arap ülkelerinin baskıları sonucunda Mısır ile diplomatik ilişkilerini kesmiş, ancak Libya Lideri Kaddafi'nin Sudan'daki Nimeyri Bumedyen rejimini devirme yönündeki çabaları dolayısıyla Sudan, Mart 1981'den itibaren tekrar Mısır ile iyi ilişkiler kurma çabasına girişmiştir. 12 Ekim 1982'de de Mısır ile Sudan bir birlik kurma yönünde karar alacaklardır.

SSCB, Camp-David Antlaşmalarına, Mısır-İsrail Antlaşmalarına Arap devletleri tarafından gösterilen tepkiden ve buna paralel olarak ortaya çıkan Amerikan düşmanlığından oldukça memnun görünüyordu. Çünkü bu durum SSCB'nin Ortadoğu'da yeniden nüfuzlarını arttırmasına ve prestij kazanmasına olanak sağlayabilirdi. Nitekim Suriye de SSCB'ne daha fazla yaklaşarak 8 Ekim 1980'de SSCB ile bir “Dostluk ve İşbirliği Antlaşması” imzalamıştır (ARMAOĞLU, 1989, s.446–448).

Her ne kadar Ortadoğu'da Mısır-İsrail Barışı karşısında tek cepheli bir Arap muhalefeti var gibi görünüyorsa da 1980 yılı başlarında Ortadoğu'nun yapısında oldukça değişimler ve hatta karışıklıklar vardı. Öncelikle ılımlı Arap devletlerinin liderliğini üstlenmiş olan Suudi Arabistan, Mısır'a karşı sert bir tutum takınarak sertlik cephesine yaklaşmaya ve onların liderliğini üstlenmeye karar vermiştir. Ürdün ise, politikasını bozulan Suriye-Irak ilişkileri ile Mısır İsrail görüşmelerine göre düzenlemek istemişse de Batı Şeria'da FKÖ'nün nüfusunu önlemeye çalışma yönünde hareket etmiştir. Ekim 1978'de Suriye ile Irak arasında

bir yakınlaşma meydana gelmiş ve Ekim 1978'de tam bir askeri birlik kurulmasını öngören bir "Ortak Hareket Misakı", Ocak 1979'da da bir "Ortak Savunma Paktı" imzalanmış ve iki ülkenin birleşmesini öngören esaslar kabul edilmiştir. Bu arada Suriye'de de bazı etnik karışıklıklar meydana gelmiştir. Ülke halkının %68'inin Sünni Müslüman olmasına karşın ülkenin yönetimine %11 oranındaki Alevilerin sahip olması nedeniyle Suriye'de bir Alevi-Sünni çatışması ortaya çıkmıştır. Bütün bunlara ek olarak İran'da Şubat 1979'da monarşik yönetimin ve İran Şahı'nın devrilerek yerine Humeyni rejiminin iktidara gelmesi de Ortadoğu'da güç dengesinin bozulmasına yol açmıştır. Şubat 1979'dan itibaren İran'da meydana gelen gelişmeler, Aralık 1979'da SSCB'nin Afganistan'ı işgal ederek Ortadoğu'nun stratejik yapısını alt-üst etmesi ve Eylül 1980'de patlak veren İran-İrak savaşı ile Arap dünyası tamamen bölünecektir. Bu bölünmeler Mısır ile İsrail'in işini kolaylaştıracak ise de İsrail tarafından Filistin özerkliği görüşmelerinin sürüncemeye sokulması, 6 Ekim 1981'de Enver Sedat'ın öldürülmesi sınırlı barış girişimlerine ve birtakım barış planlarının ortaya atılmasına rağmen 26 Mart 1979 tarihli Mısır-İsrail Barış Antlaşmasının açmak istediği yolun engellenerek zaman zaman tıkanmasına yol açacaktır (ARMAOĞLU, 1989, s.450-452).

Mısır-İsrail Barış Antlaşmasında yer alan hükümlerin uygulanmasına bakacak olursak, İsrail, barış antlaşmasında yer alan hükümlere büyük bir incelikle uymuş ve barışın uygulanması sırasında bir aksaklığa neden olmamak için büyük dikkat göstermiştir. Ancak antlaşmada öngörülen "Filistin Özerkliği" ile ilgili görüşmeler içinden çıkılmaz bir hal almıştır. 1979 Mısır-İsrail Barış Antlaşması ile Gazze'nin Filistin toprağı olduğu kabul edilmişti. Ancak Batı Şeria ile Gazze'nin özerkliği yani Filistin'in özerkliği için yapılan Mısır-İsrail görüşmeleri bir sonuca ulaşamamıştır. Çünkü Mısır ile İsrail barışının sağlanmasını Ortadoğu barışının diğer bir deyişle Filistin özerkliğinin sağlanması şartına bağlamak için büyük çabalar harcayan ve başarılı olan Enver Sedat, Sina yarımadasının Mısır sınırları içine katıldığını bile görmeden 6 Ekim 1981'de öldürülmüştür. Bununla beraber 1979 Mısır-İsrail Barış Antlaşması uyarınca Sina yarımadasının 25 Nisan 1982'de Mısır egemenliğine terk edilmesi ile Mısır-İsrail anlaşmasının 1922 yılındaki Filistin mandası ile Mısır arasındaki milletlerarası sınır kabul edilmiştir (ARMAOĞLU, 1989, s.452-455).

İsrail, Mısır-İsrail Barış Antlaşmasının hükümlerinin yerine getirilmesinde hiçbir güçlük çıkarmayarak kurallara uymaya özen göstermekle beraber en azından Mısır ve diğer Arap devletleri tarafından Camp- David Anlaşmalarının ayrılmaz parçası olarak kabul edilen Batı Şeria ve Gazze'nin özerkliği konusunda aynı titizliği ve önemi göstermemiştir. Bu

sebeple Mayıs 1979'da ABD Dışışleri Bakanı Cyrus Vance, Mısır Savunma Bakanı Kemal Hasan Ali ve İsrail Enformasyon Bakanı Dr. Joseph Burg'un katılımı ile başlayan Batı Şeria ve Gazze'nin özerkliği görüşmeleri ABD ile FKÖ arasında ilk resmi diyalogun başladığı Aralık 1988'e (DAVUTOĞLU, 2003, s.115–116) kadar bir sonuca ulaşmamış oluyordu Bunun da en önemli nedeni Mısır'ın diğer Arap devletlerinden gelen muhalefet, İsrail'in de ülke içinden gelen muhalefetten etkilenecek her iki tarafın da özerklik görüşmeleri ile ilgili gayet katı bir tutum takınmalarıdır. Bu sebeptir ki Mısır, Arap dünyasının eleştirilerini ve muhalefeti kırma için Batı Şeria ve Gazze'ye en geniş imkânlarla donatılmış bir özerklik sağlamaya çalışırken, Begin de 1981 yılında yapılacak seçimlerde oy toplayabilmek için kendi deyimiyle Batı Şeria ve Gazze konusunda ödün vermemeye çalışıyordu. Ayrıca Menahem Begin 1981 seçimlerinin yaklaşması nedeniyle 1980 yılının başlarından itibaren Batı Şeria'daki Yahudi yerleşim merkezlerinin kurulmasını hızlandırmıştır. Bunun ardından 29 Temmuz 1980'de Doğu Kudüs'ü ilhak kararı İsrail Parlamentosunda kabul edilmiştir (ARMAOĞLU, 1989, s.455–464).

İsrail'in bu şekilde davranmasının bir nedeni de ABD'de 1980 Kasımında yapılan seçimleri Cumhuriyetçi partinin adayı Ronald Reagan'ın kazanması ve Dışışleri Bakanlığına da eski NATO Başkomutanı Alexander Haig'in gelmesiydi. Çünkü her ikisi de İsrail'i desteklemekteydi. 13 Temmuz 1980 tarihinde açıklanan Cumhuriyetçi Partinin seçim programında, barış görüşmelerine FKÖ'nün katılması reddedilerek, İsrail Devletinin egemenlik, güvenlik ve bütünlüğünün ABD'nin Ortadoğu'daki stratejik çıkarlarına hizmet ettiği belirtilmektedir. Bunun ardından 2 Şubat 1981'de Başkan Reagan tarafından yapılan bir açıklamada, İsrail'in daha önce askeri bakımdan savaş tecrübesi görmüş olmasından dolayı Ortadoğu'da ABD'nin yararına bir güç oluşturduğu belirtiliyor, eski ABD Başkanı Carter'in Yahudi yerleşim merkezlerinin uluslararası hukuka aykırı olduğu yönündeki görüşü reddedilerek bu yerleşim merkezlerinin, BM kararı uyarınca (Başkan Reagan bu kararın hangi karar olduğunu belirtmemiştir. Ancak bu kararın 242 sayılı Güvenlik Konseyi kararı olduğu tahmin edilmektedir.) Batı Şeria'yı tüm halklara açmış olmasından dolayı uluslararası hukuka aykırı olmadığını belirtilmektedir (ARMAOĞLU, 1989, s.465).

Bütün bu olaylardan sonra İsrail 14 Aralık 1981'de de Golan Tepelerini ilhak etmiştir. ABD Golan Tepelerinin Statüsünün tek taraflı olarak değiştirilemeyeceğini belirterek, İsrail'in bu davranışının 242 ve 338 sayılı kararlara aykırı olması nedeniyle ilhak kararının ABD tarafından tanınmayacağını, Golan Tepelerinin kaderinin İsrail ile Suriye arasında doğrudan

görüşmelerle belirlenmesi gerektiğini belirterek 30 Kasım 1981'de İsrail ile imzalanmış olduğu Stratejik İşbirliği Antlaşmasının askıya alındığını ve İsrail'e silah sevkiyatının da durdurulduğunu bildirmiştir. ABD'nin bu şekilde tepki göstermesinin nedeni Suriye'nin tepkisi dolayısıyla Suriye ile İsrail arasında çıkabilecek olası bir çatışmaya bulaşmak istememesi olsa gerekti. Çünkü böyle bir durum, 8 Ekim 1980 tarihli SSCB-Suriye Dostluk ve İşbirliği Antlaşması dolayısıyla SSCB'nin de bu çatışmaya bulaşması dolayısıyla İsrail-Suriye çatışması dolayısıyla ABD ile SSCB'nin karşı karşıya gelmesi demek oluyordu (ARMAOĞLU, 1989, s.467-468).

Sonuç olarak Camp-David Antlaşmaları Ortadoğu'daki sorunlara adil ve kalıcı bir çözüm getirememiş ve tarafları tam olarak tatmin edecek sonuçlar elde edememiştir. Bu haliyle anlaşmadan birinci olarak Mısır, ikinci olarak İsrail karlı çıkmıştır. Anlaşmanın esas konusunu oluşturan, fakat görüşmelerde yer almayan Filistinliler ile bölgenin geleceği hakkında söz sahibi olması gereken Arap devletlerinin görüşme masasına oturtulamaması en büyük eksiklik olmuştur. Ayrıca İsrail'in Doğu Kudüs ve Golan Tepelerini ilhakı ile Batı Şeria'da Yahudi yerleşim merkezlerinin kurulmasını hızlandırması tarafsız devletler tarafından bile olumsuz karşılandığından ılımlı Arap devletlerinin bile anlaşmayı kabulüne set çekmektedir (GÖNEN, 1982, s124).

ABD'nin gerek 1973 savaşı sırasında İsrail ve Arap devletlerine karşı tutumu, gerekse savaştan sonra İsrail ile Arap devletleri arasında bir barış sağlama çabaları, küresel uluslararası sistemdeki yumuşama ortamında ABD'nin Ortadoğu bölgesine yönelik politikasında blok çıkarlarından daha çok ulusal çıkarlarının belirleyici olduğunu göstermektedir. Bu dönemde ABD İsrail'i kaybetmek istememektedir. Çünkü ABD'de her ABD Başkanının seçim propagandaları sırasında hedef kitle olarak seçeceği milyonlarca Yahudi yaşamaktadır. Ayrıca ABD'de hükümetin tüm birimlerinde alınan kararlar üzerinde etkili olabilecek güçlü bir Yahudi lobisi vardır. İsrail Soğuk Savaş döneminde Batı bloğunun stratejik çıkarları açısından ABD'nin sadık müttefiki olarak rol oynamasına rağmen, ABD'nin artan petrol ihtiyacı karşısında İsrail'in bu rolü ABD için yeterli olmamaktadır. Bu nedenle ABD, petrol zengini Arap, Ülkelerini de kazanmak istemektedir ve bu nedenle ABD 1970'den sonra İsrail ile Araplar arasında anlaşma sağlayarak, Arapların kaybettikleri toprakları geri almalarına yardımcı olmayı ve böylece Arap devletleri nezdinde prestij kazanmayı amaçlamaktadır. ABD, bunun için de önce Arap devletlerinin lideri konumunda olan Mısır'ı kazanma yoluna gitmiştir.

Ekim 1981'de Enver Sedat'ın öldürülmesinin ardından Devlet Başkanlığı görevine gelen Hüsnü Mübarek Arap ülkelerine yakınlaşan farklı bir politika izlemeye yönelmişti. Çünkü Arap devletleri ile Mısır'ın ilişkilerini yeniden canlandırmayı ve Mısır'ın Arap dünyasına yeniden dönmesini istiyordu. Bu dönemde yeni barış planları da ortaya atılmaya başlamıştır. (<http://www.turkishweekly.net/turkce/yorum>)

Yeni Barış Planlarının ilki AT Deklarasyonudur. 13 Haziran 1980'de yayınlanan deklarasyonda BM Güvenlik Konseyi'nin 242 ve 338 sayılı kararlarını destekliyor ve İsrail de dâhil olmak üzere bölgedeki bütün devletlerin varolma hakkı, güvenliği ve Filistin haklarının tanınmasını içeren bütün halklar için adalet ilkelerinin tanınması, Filistin halkının kendi kaderini belirleme hakkının verilmesi belirtilmiştir (ARMAOĞLU, 1989, s.473–476; HALLOUM, 1989, s. 198–199; KARAMAN, 1992, s. 211).

Suudi Arabistan Kralı Fahd 1981 yılında kendi adıyla anılan Fahd Planını açıklamıştır. Fahd Planına göre, İsrail 1967'de işgal ettiği bütün topraklardan çekilmeli, işgal altındaki topraklarda bulunan Yahudi yerleşim merkezleri sökülmeli ve bu topraklarda başkenti Kudüs olan bağımsız bir Filistin Devleti kurulmalıdır. Fahd Planında ayrıca Ortadoğu Sorununun aslında Filistin Sorunundan ibaret olduğu belirtilmektedir. Fahd Planının açıklanmasının ardından Mayıs 1980'de kesilen özerklik görüşmeleri Ağustos 1981 tarihinde yeniden başlamakla beraber taraflar arasında görüş ayrılıklarının devam etmesinden dolayı hiçbir sonuç elde edilememiştir (ARMAOĞLU, 1989, s. 476–480).

1982 yılında ABD Başkanı Reagan açıkladığı planda, İsrail'in işgali altındaki Batı Şeria ve Gazze Şeridinde İsrail yerleşimlerinin durdurulması, Camp-David Anlaşmalarında da belirtildiği üzere Batı Şeria ve Gazze'de yaşayan Filistinlilerin tam özerkliğe sahip olmaları ve kendi kendilerini yönetme hakkı tanınmalıdır. Arap-İsrail çatışmasına en iyi çözüm BM Güvenlik Konseyinin 242 sayılı kararında da belirtildiği üzere işgal ettiği bütün topraklardan çekilmesiyle mümkün olabilirdi (HALLOUM, 1989, s.211–213; ÖZ, 1983, s.122–123; ARMAOĞLU, 1989, s.481–484; CHOMSKY, 1993, s.406–407; KARAMAN, 1992, s. 212).

15 Eylül 1982'de SSCB Devlet Başkanı Leonid Brejnev tarafından açıklanan barış planında İsrail, 1967 yılından itibaren işgal etmiş olduğu Golan tepelerini, Batı Şeria'yı, Gazze Şeridini ve Lübnan topraklarını Arap devletlerine iade etmelidir. Filistinli Arapların

kendi kaderini tayin hakkı, Filistin topraklarında kendi bağımsız devletlerini kurma hakları, İsrail'in işgali altındaki Batı Şeria ve Gazze Şeridinin işgalden kurtarılması ve Filistinli mültecilerin yurtlarına dönme haklarının tanınması ve Doğu Kudüs'ün Araplara geri verilmesi öngörülüyordu (HALLOUM, 1989, s.213–214, KARAMAN, 1992, s. 212).

Arap devletlerinin 6-9 Eylül 1982'de Fas'ın Fez şehrinde topladıkları 12. Arap Zirve toplantısında Reagan Planına bir tepki niteliğinde açıklanan Fez Planında, (ARAS, 1997, s.39) İsrail'in 1967 yılından beri işgal ettiği bütün Arap topraklarından çekilmesi, işgal altındaki topraklarda kurulan Yahudi yerleşim merkezlerinin boşaltılması, Batı Şeria ve Gazze Bölgelerini de içine alan Doğu Kudüs'ün başkent olduğu bağımsız bir Filistin devletinin kurulması ve Filistin halkına FKÖ'nün liderliği altında kendi geleceğini belirleme hakkının tanınması öngörülüyordu (KARAMAN, 1992, s.213–215; HALLOUM, 1989, s.215; ARMAOĞLU, 1989, s 485–486).

Bir yandan Reagan Planı, diğer yandan da Fez Planı Arap devletleri ile ABD arasında uzlaştırıcı görüşmelerin başlamasına neden olmuşsa da bir sonuç alınmamıştır.

1982 yılında İsrail'in Lübnan'ı işgali gerçekleşmiştir ve bu olay 1988 yılına kadar Filistin Sorununun gelişimini etkisi altında bırakacaktır.

1981 yılına gelindiğinde Lübnan'ın yerleşik olan FKÖ gerillalarının İsrail'e saldırıları devam ediyordu ve İsrail de bunlara karşılık verdiği için İsrail-FKÖ çatışması yoğun bir şekilde devam ediyordu. İsrail, FKÖ gerillalarının Güney Lübnan topraklarını üs olarak kullandığı gerekçesiyle, Kuzey İsrail sınırlarının güvenliğini sağlamak için Güney Lübnan'ı FKÖ teröristlerinden temizlemek amacıyla Lübnan'ı işgale başlamıştır. İsrail'in Lübnan'ı işgali, FKÖ mensuplarının Lübnan'ı Amerikan, İtalyan ve Fransız askerlerinin gözetiminde terk ederek merkezini Tunus'a taşıması ile sonuçlanmıştır (ARMAOĞLU, 1989, s.538–564; ARMAOĞLU, 2002, s.19–21; CHOMSKY, 1993, s.239–259).

1973 Arap-İsrail Savaşından sonra ard arda gelen Filistin Sorununun çözümüne yönelik barış planları sonuçsuz kalmıştır. Bu nedenle Arafat, Filistin Sorununu uluslararası konferansa götürmeye ve bu yönde diplomatik faaliyetlerini arttırmaya karar vermiştir. Ancak bu konuda da başarılı olunamamıştır (BEKTAŞ, 1993, s.289). Bu yüzden ki 9 Aralık 1987'de, Filistin Sorununa ilişkin, barış sürecini çeşitli şekillerde etkileyecek olaylardan biri

olan Batı Şeria ve Gazze Şeridinde ortaya çıkan Filistin ayaklanması olarak bilinen ve işgal altındaki topraklarda yaşayan Filistinlilerin İsrail askerlerine karşı silahsız, taş ve sopalı mücadelesi olarak karakterize olunan "intifada" hareketi ortaya çıkmıştır. İntifada hareketi, Filistin Araplarının daha önceden görülen başkaldırmalarıyla kıyaslanamayacak kadar iyi örgütlenmiş bir harekettir. İntifada hareketinin daha önce meydana gelen ayaklanmalar gibi sert tedbirlerle önlenilebileceği sanıldıysa da böyle olmamış ve sanıldığından daha ciddi bir örgütlenme olduğu görülmüştür. Sonraları bu hareketin FKÖ'ne bağlı fraksiyonların yerel unsurlarının birleşmesiyle meydana gelen milli bir birleşik liderlik altında örgütlendiği ve bunlara islami köktencilerin de katıldığı anlaşılmıştır. Bu ayaklanma hareketinde hedef Yahudi halkı değil İsrail hükümeti ve ABD idi (SİYASİ VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR VAKFI, 1992, s.289–292).

İntifada hareketinin bir sonucu olarak ABD, FKÖ'ne karşı uyguladığı boykotu kaldırmış, FKÖ'nün yeni barış yaklaşımlarını dikkate almış ve İsrail'in Araplar için öngördüğü seçim planının barış sürecine yardımcı olacağına inanmıştır. Mısır da İsrail'i tanıyan ilk Arap devleti olarak yeni teklifler ileri sürmüştür. Mısır Devlet Başkanı Hüsnü Mübarek 22 Ocak 1988'de açıkladığı barış planında, işgal edilmiş topraklardaki şiddet eylemlerinin altı ay süreyle dondurulması, Filistin halkının siyasi haklarıyla temel hürriyetlerine saygı gösterilmesi, uluslararası bir güç oluşturulması yoluyla Filistin'in güvenliğinin güvence altına alınması ve uluslararası barış konferansı toplanması konularında önerilerde bulunmuştur (SİYASİ VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR VAKFI, 1992, s.56).

Hüsnü Mübarek'in ziyaretinden bir ay sonra Şubat 1988'de ABD Dışişleri Bakanı George Shultz Ortadoğu'ya bir ziyarette bulunmuş ancak Shultz, bütün çabalarına rağmen İsrail Başbakanı İzak Şamir'i uluslararası bir barış konferansı toplanmasına ve 242 ve 338 sayılı BM kararlarına istinaden barışa karşı toprak formülüne ikna edememiş ve barış girişimlerine son vermiştir. Dışişleri Bakanı Shultz'un Nisan 1988 başlarında barış planını kabul ettirebilmek için Ortadoğu'ya giderek İsrail, Ürdün, Suriye, Mısır ve Suudi Arabistan liderleriyle yaptığı görüşmelerden de bir sonuç çıkmamıştı. İsrail hükümetinin koalisyon ortağı ve Dışişleri Bakanı Şimon Peres Mayıs 1988'de Washington'u ziyaretinde barış planını kabul ettiğini açıklamakla beraber Başkan Şamir karşı çıkmıştır. (SİYASİ VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR VAKFI, 1992, s.56–57)

36.Camp David Sonrasındaki Filistin İçin Barış alışmaları

360.Venedik Deklerasyonu

Filistinlilerin kendi topraklarına dönüşü için Dokuz Avrupa Topluluğu ülkesi Temmuz 1980 tarihinde Venedik Deklarasyonu adıyla bir bildiri yayınlamışlardır (REICH, 1996, s.554). Filistinlilerin vazgeçilmez haklarının tanınması ve FKÖ'nün Filistinlilerle ilgili barış görüşmelerinde eşit statüde taraf olarak kabul edilmesi yönünde Dünya Kamuoyuna çağrı da bulunmuştur. İsrail'in yayılma siyasetinden vazgeçip, 1967 öncesi topraklarına dönmesini istemişlerdi (ARAS, 1997, s.36). Tabii ki bunda Arafat'ın son dönemde diplomatik kanallarla çözüm arayışının etkisi de unutulmamalıdır.

361.Fahd Planı

Suudi Arabistan prensi Fahd 6 Ağustos 1981'de bir barış önerisi için 8 ilke ileri sürmüştür. (REICH, 1996, s.155–156) Bu öneride; "Bölgedeki bütün devletlerin barış içinde bir arada yaşayabilmelidir." Çağrısı İsrail'in örtülü de olsa tanınması anlamını taşımaktadır. Fakat bu öneride "İsrail adından ve BMGK 242 ve 338 sayılı kararlarından bahsedilmemiştir. Filistinliler için bağımsız bir Filistin Devleti'nin kurulmasından öteye geçmemiştir. Bu konuda Avrupa Ekonomik Topluluğu ülkelerinin yardımı istenmiştir (ARMAOĞLU, 1989, s.476–477). Amerika, Fahd planını "bölgede adil ve kapsamlı barış çabasına bir katkı" olarak gördüğünü ifadelendirmiştir.

İsrail bu planı sert bir şekilde eleştirmiş ve bunu bir "barış planı değil, İsrail'i ortadan kaldırma planı olduğunu" söylemiştir.

Begin Kudüs'ün bir bütün ve İsrail'in ebedi başkentidir Ve bir daha asla bölünmeyecektir. İsrail ülkesinde bu yerleşimlerin kurulması İsrail'in sadece vazgeçilmesi değil, aynı zamanda milli güvenliğinin bir parçasını teşkil ettiğini dile getirmiştir (ARMAOĞLU, 1989, s.477).

362.Reagen Planı

ABD Başkanı Reagen'in planı gerçek anlamda bir barış planı olmaktan öte daha çok barış görüşmeleri için bir takım ilkelerden oluşmasıdır. Reagen'in amacı, 242 sayılı kararın Batı Şeria ve Gazze'de ayrıca Camp David'in uygulamasını sağlamaktır. Ancak Begin'in uzlaşmaz tutumu burada da kendini sergilemiştir.

Bu plandaki öneriler:

- Batı Şeria ve Gazze'nin Filistinli sahipleri için otonomi, Filistinlileri, kendi işleri ile başa çıkabileceklerini göstermeleri ve Filistin otonomisinin İsrail'in güvenliğine bir tehlike getirmediğinin ispatı gibi gayelerle, beş yıllık bir geçici süreden sonra gerçekleşecektir.
- Birleşik Devletler geçici süre zarfında yerleşim amacı ile ilave toprak kullanımını desteklemeyecektir. İsrail tarafından yerleşimlerin derhal durdurulması ve Arapların güvenini kazanma açısından gereklidir.
- Bağımsız bir Filistinli varlığı yaratılmaktadır. Fakat barışa İsrail egemenliği ya da Batı Şeria ve Gazze'de sürekli kontrol esas alınarak ulaşılamamaktadır.
- Filistinlilerin Batı Şeria ve Gazze'deki yönetimlerinin Ürdün'le irtibatlı olması barış için en iyi şansı teklif etmektedir.
- Arap-İsrail barışı BM'nin 242 sayılı kararı esas alınarak barış için toprak değişimi ilkesine göre çözümlenmelidir.
- BM'nin konumu Batı Şeria ve Gazze'de dâhil tüm cephelerde 242 sayılı kararın uygulanması yönündedir.
- Kudüs bölünmemeli, ancak nihai statüsü görüşmelerle belirlenmelidir (LUKACS, 1984, s.35–41).

Reagen planının amacı FKÖ'yü ortadan kaldırmak ve barış sürecine daha ılımlı yaklaşan Mısır ve Ürdün'ü ön plana çıkarmaktır. Bu Arap dünyasından kendilerine yöneltilmiş bir tehdit olarak algılanmış çünkü Arapların kabul ettiği Filistinlilerin tek temsilcisi FKÖ'dür ilkesi, Reagen planı tarafından ortadan kaldırılmaktadır.

363.Fez Planı

12. Arap Zirvesi, Fas'ın başkenti Fez'de Eylül 1982'de Reagen planına cevap ve Fahd planının biraz değiştirilmiş şeklini anlaşmazlığa bir çözüm önerisi olarak ortaya koymuştur (REICH, 1996, s.166).

Bu maddeler:

- Kudüs'ün Arap bölümü de dâhil olmak üzere İsrail'in 1967'den beri işgal ettiği bütün Arap topraklarından çekilmesi
- 1967'den beri İsrail tarafından Arap topraklarında kurulmuş olan yerleşim merkezlerinin boşaltılması
- Kutsal yerlerde ibadet özgürlüğü ve hangi dinden olursa olsun dini törenlerin yapılabilmesinin garanti edilmesi
- Filistin halkına, FKÖ'nün liderliği altında kendi geleceğini belirleme ve diğer vazgeçilmez haklarının, geri dönmek istemeyenlere de tazminat haklarının tanınması
- Batı Şeria ve Gazze'nin birkaç ayı geçmeyecek bir geçiş dönemi için BM'nin kontrolüne bırakılması
- Daha sonra, Doğu Kudüs Başkent olmak üzere (temelde Batı Şeria ve Gazze şeridi çerçevesinde) bağımsız Filistin devletinin kurulması

- Bağımsız Filistin devleti de dâhil olmak üzere bölgedeki bütün devletlerarasında barışın Güvenlik Konseyince teminat altına alınması
- Bu prensiplerinin uygulamalarının BM Güvenlik Konseyi tarafından garanti edilmesi (ARAS, 1997, s.39) şeklindedir.

FKÖ'nün önemi belirtilmiş ve BM 242 sayılı karar kabul edilerek uluslararası camiada olumlu tepki almış, Sovyetler Birliği bu planı ima ederek desteklediğini belirtmiştir (ARMAOĞLU, 1989, s.485). FKÖ'nün Şubat 1983'te Filistin Milli Konseyinin 16. toplantısında Fez planını Filistinlilerin en asgari istekleri olduğunu belirtmesi, planın genel kabul görmüş olduğunu ortaya koymaktadır. İsrail ise bu planın klasik Arap görüşleri olarak nitelendirmiştir. Filistinlilere karşı girişmiş olduğu baskı ve tecrit politikasını sürdürmüş ve dünya kamuoyunu da çok sarstığı Sabra ve Şatilla mülteci kamplarında giriştiği katliamlarla Ortadoğu havasını birden değiştirmiştir.

Reagen planı dışında bütün planlar FKÖ'yü Filistinlilerin tek temsilcisi olarak görmüş ve hepsi de BM 242 sayılı kararın uygulanması istenmiştir. İsrail'in Batı Şeria ve Gazze üzerindeki sürekli kontrolü kabul edilmemiştir. Ve hepsi de işgal edilmiş topraklar da yeni yerleşim yerlerinin kurulmasını istememişlerdir. Her ne kadar Suriye dışarıdan müdahale etse de Filistinliler Lübnan'dan İsrail hedeflerine yönelik komando saldırılarını sürdürmüşlerdir. 1981'e gelindiğinde Kuzey İsrail'de çatışmalar tırmanmaya başlamış, buna yönelik İsrail, Lübnan'daki Filistinlilerin yanında Lübnanlı sivilleri de vurmaya başlamıştır. İsrail'in FKÖ'ye ölümcül bir darbe indirme ve Suriye'nin Lübnan üzerindeki ağırlığı ve askeri gücünü Lübnan'ın dışına atma isteği ve olayların gidişatının İsrail'in lehine olması, Ariel Sharon ve arkadaşlarının planlarını harfiyen uygulamaya çalışmalarına neden olmuştur. 1982 Haziranı'nda Ebu Nidal grubunun İsrail'in Londra'daki Büyükelçisi Şloma Argov'u ağır şekilde yaralaması üzerine (CHOMSKY, 1993, s.239) İsrail 6 Temmuz 1982'de Galile için barış operasyonu adını verdiği kapsamlı bir uygulamayla Lübnan'ı işgal etmiştir. Bu kez doğrudan bir Filistin-İsrail çarpışması söz konusu olmuştur.

İsrail'in amacı kısa zamanda Lübnan'ın güneyindeki 40 kilometrelik şerit içerisindeki Filistin militanlarını etkisiz hale getirmektir. Fakat İsrail karşısında tahmin ettiğiinden daha güçlü bir savunma ile karşı karşıya gelmiştir. İsrail'in silah gücü saldırıyı hem havadan hem

de karadan sürdürmesi Filistinlilerin Haziran'ın sonuna doğru Batı Beyrut'un içine kadar gerilemesine neden olmuştur. Filistinli komandolar kuşatılmış fakat Hıristiyanların kontrolündeki Doğu Beyrut'ta hiçbir çatışma söz konusu olmamıştır. Filistinliler ve Suriye askerleri kıpırdamayacak biçimde kuşatılmıştır (ACAR, 1989, s.93–94). İsrail işgal etmiş olduğu bütün topraklarda sıkı bir kimlik kontrolü gerçekleştirmiş şüphelendiği herkesi tutuklayarak kamplara sevk etmiştir. Suriye savaşın ilk günlerinde çarpışma dışında kalmışsa da, Arap caydırıcı gücüne bağlı Suriye askerleri ve İsrail askeri arasında yer yer çarpışmalar başlamıştır. İsrail uçakları ile Suriye uçakları arasında yapılan hava savaşı Suriye'nin 85 uçağını kaybetmesine yol açmıştır. Bundan sonra İsrail Suriye'ye yakın duran Sovyet Birliği'nin durumunu da göz önünde bulundurarak Bekaa da ateşkes yapmayı tercih etmiştir (OVENDALE, Winter 2002, s.118). Arap ülkelerinin hiçbiri Lübnan savaşında yer almamış, yer alan Suriye'nin İsrail ile anlaşma yapmasıyla Filistinli kuvvetler, üstün silah gücüne sahip İsrail kuvvetleri karşısında yalnız bırakılmıştır. Lübnanlı Hıristiyanların da İsrail kuvvetlerine yardım etmeleriyle Filistinli kuvvetler tam anlamıyla bir kiskaç içine alınmışlardır. Arap devletleri Filistinlileri kabul etmeye pek yanaşmamışlardır. Yaser Arafat ve arkadaşları Beyrut'u terk etmemişler. İsrail günlerce, deniz, hava ve karadan Batı Beyrut'u bombalamış, yiyecek dâhil hiç bir şeyin Batı Beyrut'a girmesine izin vermemiştir. Buna karşılık Arap ülkelerinden İsrail'i kınamak dışında hiçbir yardım gelmemiştir. İran-Irak savaşından dolayı Araplar ikiye bölünmüş, Suriye ve Libya İran'ı desteklerken, Suudi Arabistan ve Kuveyt başta olmak üzere Körfez ülkeleri bütün mali güçleri ile Irak'ın yanında yer almışlardır.

İran Irak'la olan savaşına rağmen Siyonist işgaline karşı büyük tepki göstermiş ve gerekirse Lübnan'a çarpışmak üzere Devrin Muhafızlarını gönderebileceğini bildirmiştir (OVENDALE, Winter 2002, s.118). Daha sonra Lübnan'da kurulan Hizbullah örgütünün İran'la olan bağları ve İran'ın onlara desteği açıkça ortaya çıkmış ve İran hiçbir zaman bunu saklamamıştır.

İsrail Batı Beyrut'a girip sokak çatışmalarına girmeyi göze alamamıştır. Bu da savaşı daha da uzatmıştır. Sonunda ABD Başkan Reagen'in özel temsilcisi Philip Habib Batı Beyrut'un kuşatılmasına barışçı çözümler aramaya başlamıştır.

ABD baskısı sonucunda İsrail harekâtı durdurmak zorunda kalmıştır. Habib'in hazırlamış olduğu 14 maddelik Barış planınının, FKÖ ve İsrail tarafından kabul edilmiştir.

Buna göre;

- Batı Beyrut'taki Filistinli askerler Beyrut'u terk ederek gruplar halinde Suriye, Irak, Ürdün, Tunus, Yemen ve Sudan gibi muhtelif Arap ülkelerine gidecekler.
- Gerillalar askeri elbise ve hafif silahlarını beraberlerinde götürebilecek ancak ağır silahlarını Lübnan ordusuna teslim edecekler.
- Filistinlileri takiben Batı Beyrut'taki Suriye birlikleri de şehrin bu kesimini terk edecekler.
- Ülkede kalacak Sivil Filistinliler ise Lübnan hukukuna tabi olarak varlıklarını sürdürecekle (ACAR, 1989, s.97–98).

Bu planın şartlarına bakıldığında İsrail Sokak çatışmalarına girmeyerek daha fazla askerini kaybetmeden FKÖ'nü Lübnan dışına çıkarmayı başarmıştır. Böylece İsrail' in Kuzey İsrail güvenliği, İsrail' in isteğini aşan bir noktaya gelmiş Lübnan Filistinlilerden boşalmıştır. Habib' in planı gereği Lübnan'ı boşaltma 21 Ağustos 1982'de başlamış. 1 Eylül 1982'ye kadar Arafat ve Filistinli savaşıçılar Lübnan'ı gruplar halinde terk ederek, 1974 yılında Philip Bowring İsraililerin yerli halkın kanına doydıkları şehveti dindirdikleri bu saldırılar ve baskılarla, Hıristiyanlarla Müslümanları, Filistinlilerle de herkesi birbirine düşürerek, Lübnan'ın zaten kırılğan olan siyasal birliğini parçalamaya dönük girişimlerinde başarılı olduklarını (CHOMSKY, 1993, s.231)söylemiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4.İNTİFADA SÜRECİ VE ETKİLERİ

40. Birinci . İntifada Süreci

Tarih Aralık 1987'yi gösterirken, o güne kadar İsrail'in Filistinlilere yönelik kullanmış olduğu gücünü, onları topraklarından sürgün etmesini, çektirdiği acıyı, dünyadaki insanlar televizyonlarını seyredirken kolları kırma sahnesi ile karşı karşıya gelerek öğrenmeye başlamıştır. Adeta insanın kanını donduran bu sahne gözlerden hiç silinmeyecektir. Filistinli yıllardır çektiği acı ve ızdırabı sokaklara dökülerek modern silahlara karşı taş ve sapan kullanarak Filistinli kimliğini unutmadığını haykırmaktadır. İntifada (başkaldırı / ayaklanma / silkinme) böylece 9 Aralık 1987'deki Siyonistlerin bölgeyi işgal ettiğinden beri pek çok başkaldırı ve ayaklanma hareketi yapılmışsa da bu ayaklanma diğer hareketlerden hayli farklı olacaktır.

"1987, Siyonizm'in -babası T. Herzl tarafından- bir ideoloji olarak ortaya konuşunun yüzüncü, bölgeye göçmeye başlamış Yahudilere İngilizlerin bir yurt imkânı tanıdığı Balfour Bildirisi'nin yetmişinci, Filistin topraklarını ikiye bölen BM kararının Kırkıncı, içinde kolların kırıldığı "işgal bölgeleri"ni ortaya çıkaran 1967 Arap-İsrail Savaşı'nın yirminci ve İsrail'in Güney Lübnan'ı işgalinin ardından gelen irkiltici Sabra ve Şatilla katliamının beşinci yılında rastlamaktaydı " (KARAMAN, 1992, s.219).

Bu bölgede doğmuş, acılar içinde büyümüş, ezilmiş, horlanmış bir yaşamın kendisiydi söz konusu olan. İsrail işgali altında doğup büyümüş bir işgal neslinin yaşamlarının, artık katlanılamaz duruma geldiğinin intifadası şeklinde değerlendirmek mümkündür. Bu ateşin kıvılcımı 9 Aralık 1987'de Gazze'de bir grup genç tarafından tutuşturulacaktı. Bir İsrail askeri kamyonunun yolda giden dört Filistinli işçiye çarparak ölümlerine sebep olması üzerine bir grup genç protesto gösterisinde bulunmuştur. İsrail güçlerinin ateş açmasına taş atarak karşılık verilmesiyle başlayan olaylar, kısa bir süre sonra uzayan bir zincirin halkalarını oluşturarak Filistinliler için yeni bir tarihi dönemeç başlatmıştır. Bu yeni dönemeç yeni acıları da beraberinde getirirse de onların önünü açan gelişmeleri de göz ardı etmeyecektir.

İntifada hayatı işgal ile tanımış ve işgal altında çocukluğunu en acı ve ızdıraplı zorluklar altında geçirmiş bir kuşağın, BM kararını hiçe sayan İsrail başta olmak üzere, bu kararları hayata geçiremeyen BM'e üye ülkelere ve İsrail'e karşı herhangi bir karar alındığında sürekli veto hakkını kullanan Amerika Birleşik Devletlerine ve en önemlisi de sürekli Filistin davasına sahip çıktığı görüntüsü veren ve gerçekte ise çıkarları için sürekli Filistinlileri davalarında yalnız bırakan ve hatta zaman zaman arkadan vuran (Ürdün, Suriye ve Lübnan) Arap ülkelerine; onlardan bir şey beklemediklerini ve kendi davalarına, sorunlarına, acılarına sahip çıktıklarının ve Filistinlilik bilincinin yerleşmiş olduğunun göstergesidir. Bu çabanın sarf edilmesiyle Filistin meselesine yeni bir kilometre taşının yerleştirildiği ve bu kilometre taşından hareketle Ortadoğu veya İsrail-Filistin meselesinin ele alınacağına göstergesini de oluşturmuştur.

Özellikle intifadanın Gazze ve Batı Yakası (Batı Şeria) bölgesinde çıkmasını tesadüflere bağlamak doğru değildir. Bu topraklar, 1967 savaşına kadar Filistinlilerin elinde kalan Filistin'in diğer topraklarından kopup gelen ya da sürgüne zorlanan insanların gelip barındığı, nüfusunun yaklaşık 1,5 milyonun üstüne çıktığı ve bilinçlerinde kendileri için vatan olabilecek toprak parçası olarak gördükleri yerdir.

İşgal yönetimi altında en açık şekilde fark edilebilen değişim, Semud (kararlılık) kavramının geçirdiği bir dönüşüm olmuştur. 1980'lerde Semud artık, bağımsızlığa ve çabucak devlet olmaya çabalayan bir pan-Arap milliyetçi ideolojiyi temsil etmemektedir. Bunun yerine, Semud, işgal altındaki Filistinlilerin toprağında kalma ve sosyal, iktisadi ve eğitimle ilgili kurumlarıyla varlığını koruyan bir topluluk halinde gelişme mücadelesi anlamına gelmeye başlamıştır (KARAMAN, 1992, s.222).

Böylece; Filistin sorunu 1987 sonuna gelindiğinde yeni bir aşamaya gelmiştir. İsrail'in işgali altındaki bölgelerde Gazze ve Batı Şeria'da ateşli silah kullanmaktan kaçınan, gerçek mermi kullanan İsrail askerlerine karşı taş kullanan, neredeyse topyekün bir direnişin hüküm sürdüğü, yerel önderlerin organize ettiği, hiçbir Filistin örgütün diğerini suçlamadığı, herkesin birbirini desteklediği, İntifada'nın birlik halinde Filistin halkının varlığını, İsrail'e ve dünyaya İsrail işgali altındaki bölgeler ile İsrail arasında bir bölünmenin var olduğunu göstermekle yetinmeyerek, İsrail halkı arasında da bir bölünme yaratmıştır.

Zaman Gazetesinde Celil Sağır'ın İsrail'in Türkiye eski Büyükelçisi Dr. Zevi Elpeleg'le yaptığı röportajda Elpeleg:

“İntifadayla birlikte, İsrail'in Filistin bölgelerini elinde tutması gerektiğini düşünenler artık bunun mümkün olmadığını gördüler, İntifada aynı zamanda Filistin toprağı üzerinde Yahudi yerleşim birimlerine yer olmadığı fikrini ortaya çıkardı. Marjinal bir kesim dışında İsraililer, Filistin toprağı üzerinde inşa edilen Yahudi yerleşim birimlerinin boşaltılması gerektiği sonucuna gelmiş durumda, İntifada aynı zamanda bizleri iki ayrı devlet olması gerektiği konusunda ikna etti, Yolları birbirine kapalı iki komşu ülke...” (Zaman Gazetesi, 9 Temmuz 2001)

Sürgünde doğup büyüyen, yaşayan ve İsrail işgali altındaki Filistinlilerin bu soruna bakışlarında bazı değişiklikler vardır. Sürgündeki Filistinliler daha çok Ortadoğu ülkelerine yerleşmiştir, çok azı Avrupa ülkelerine ve ABD'ye yerleşmişlerdir. 1967'de İsrail işgali ile "içeridekiler" diye adlandırılan grup, kamplarda yaşayan mülteciler diye ayrılmıştır (ARAS, 1997, s.50).

Fakat Filistinlilik bilincinin bütün bu ayrımlara rağmen mevcut olduğu ve birbirlerine bağlılıkları göz ardı edilemeyeceği de açıktır.

İsrail' in işgal altındaki Filistinlilere tutumu ise; İsraili bir gazeteciye göre;

“İsrail'de olan demokrasi (işgal edilmiş) topraklarda yoktur. Bütün bir İsrail nesli yanbaşlarında demokratik olmayan bir sistemle, demokratik olmayan idareciler olarak büyüdü. Araplar ve Yahudilerin tutuklanmaları arasında farklılık vardır. Yakalandığınız zaman (bir Yahudi) polis ya da gizli servis üyesi size "Yahudi muamelesi yapacaklarını" söyleyecektir. Tokatlanabilirsiniz ama işkence görmezsiniz. Tutuklanan Araplar dövülür ve işkence görür. İsrailileri bu davranışlarının yanlış ya da anti-demokratik olduğu konusunda ikna etmek çok zordur” (ARAS, 1997, s.51).

İsrail hapisaneleri ve gözaltı merkezleri on binlerce Filistinliyle doludur. İsrail istediği zaman ve hiçbir hukuk tanımadan istediği Filistinliyi tutuklamaktadır. Bütün bunlara karşı intifada sürecini başlatan ve burada dikkatimizi çeken hususları dile getiren "Batı Yakası ve Gazze Şeridi'ndeki Filistinli Milli Kurum ve Kuruluşları" adına bir sözcü 14 Ocak 1987'de

bir basın toplantısında bunları dile getirmiştir. İşgal sonsuza dek sürmeyecek, barışa ancak bu ayaklanmalarla varılabilir. İsrail, Filistinlilerin milli isteklerini görmelidir. Bu istekleri; "Kendi geleceğini belirleme ve tek meşru temsilcileri olarak FKÖ'nün önderliği altında milli toprak üzerinde bağımsız bir devlet kurma hakkıdır." İşgalin uzun sürmesi, daha fazla şiddet ve kan getirecektir (MOURAD, 2004, s.2-3).

Fawaz Turki, Bir Mültecinin Anılarında; *"Filistin şiddeti nedensiz değildir. Onu en iyi, baskıcı ile baskı gören, işgal edenle edilen, sömürgeci ve sömürge, sahip ve köle arasındaki ikilemi, sahibin kölesini zincirlemek için ve kölenin de zincirleri kırmak için kullandığı vahşet arasındaki ikilem anlatır."* Ve devam ediyor *"Sabrım taşmaya başlıyor ve mantığımı yitiriyorum. Yaşamlarımızın dünyanın hiçbir yerinde yaşamayacak kadar değersiz olduğunu hissetmeye başlıyorum. Topraklarımızı eken, portakallarımızı yetiştiren, kent ve kasabalarımıza yerleşen, kültürümüzü paylaşan ve gaddar ve inatçı üsluplarıyla nasıl "varolmadığımızı" anlatan, onlar gelmeden önce toprakların "çöl" olduğunu söyleyen İsraililerin fotoğraflarını gördükçe öfkem kabarıyordu.,* (TURKİ, 1986, s.167-168) Filistinlilerin ruh hallerini bu şekilde tanımlamaktadır.

İsrail hükümeti ayaklanmayı bastıramamış, uluslararası eleştirilere karşı gittikçe daha savunmacı bir tutum almıştır. Bunun yanı sıra İsrail, içinde bölünmüş bir kamuoyu ile karşı karşıya gelmiştir. Ayaklanmayı kendi adına denetleyemeyen ve Filistinliler adına konuşamayan Kral Hüseyin, Filistin adına barış sağlama çabalarından fiilen çekildiğini açıklamıştır. Böylece bu boşluğu FKÖ rahatlıkla doldurabilmiştir.

İntifada, hayatı işgal altında işgalcilerin katı milliyetçiliği karşısında tanımış bir neslin gördüğü eğitimi, işgalin katlanamaz boyutlarda olduğu ve buna karşı engellenemeyen bir öfkeyle genç kuşağın önderliğinde protesto eylemleri şeklinde dışa vurmasıdır. İntifadanın gelişim süreci kitle eylemlerine dönüştürülmesi, daha sonra da yeraltına çekilerek bir liderlik oluşturması ve bu liderliğin, belirli bir siyasi hedefi ve yöntemlerini iyi planlayarak eylemle bütünleştirerek, teşkilatlı bir direnişi şeklinde olmuştur. Bu direniş, taş fırlatma, hakaret yağdırma, milli renklerle vatansever sloganların kural tanımaksızın sergilenmesidir (KARAMAN, 1992., s.224). Birzeit Üniversitesi görevlisi Mikail Aşravi intifada'yı şöyle anlatmaktadır;

Batı Şeria ve Gazze 'deki intifada, başarıları, öncüleri ve hedefleri itibariyle kendilerine bağımsız bir Filistin devletinin kuruluşuna giden yolu açacak olan geleceğini belirleme hakkının tanınması esasına dayanan, siyasi bir çözüm için Filistinlilerin ivme kazanan talepleri çerçevesinde değerlendirilmeli ve anlaşılmalıdır (KARAMAN, 1992, s.221).

Filistin hareketinin böyle bir eylemi başlatması ve bu eylemi kararlı bir şekilde sürdürmesi elbette bir takım faktörlere bağlıdır. Yıllarca işgal altında yaşamış, daha çok kendini eğitmiş ve bilinçlendirmiş, kendi toplumsal düzenini sağlamış, gönüllü çalışma ve kendi toplumuna hizmet geleneğini oluşturarak, halk komiteleri ile çalışarak intifada Sürecini günümüze kadar getirmişlerdir.

Abdulahab Efendi'ye göre FKÖ;

“Arap siyasetçileri ve liderlerinin manevralarına boyun eğiyordu. Böylece Örgüt sonuç itibariyle Arap rejimlerinin diğer yüzü, onların acziyetini ve çelişkilerini yansıtan bir ayna halini aldı. FKÖ birinci düşmanın İsrail değil Arap gerçeği ve bitkinliği olduğu sonucuna erken ulaştı. 1987 yılında intifadanın patlak vermesi FKÖ olmak üzere Filistin sokaklarının Arap rejimlerine güvenin abesle iştilgal olduğunun farkına varmalarının bir ifadesiydi.” (Radikal Gazetesi, 4 Ekim 2002, s. 10)

Bu süreci Filistin direniş tarihi içinde, Şeyh İzzettin el-Kassam'ı saymazsak, el-Fetih içinde İhvan-ı Müslimin teşkilatından gelen önder şahsiyetler; Halit el-Vezir (Ebu Cihat), Salah Halef (Ebu İyad) ve Mahmud Abbas (Ebu Mazen)dir. Bu kişiler FKÖ içinde de etkin konumdadırlar. İhvan bunları dışlamıştır. Filistin ihvan'ı 1960'ların başından, Filistin'in özgürlüğü için mücadelenin boş olduğu gibi, ilginç bir tez geliştirmiştir (KARAMAN, 1992, s.225). Fakat 1980 sonrası işgal altındaki topraklarda bağımsız örgütlenmeler şeklinde İslami yapılanmalar kendini göstermiştir. 1987 intifada kıvılcımını yakanlar da bu insanlardır. İslamcılar bildirilerin de sürekli Siyonizm'e karşı işbirliğinin gerekli olduğunu vurgulamışlardır.

İntifada şunu göstermiştir ki; İslam kesin bir biçimde sahneye yeniden dönmüştür. Son ayaklanmaların yeni bir İslam devrimi olduğunu iddia etmek yanlış olacaktır. Fakat ister bir başlama noktası olarak camilerin kullanılması olsun, ister İslami sloganları niteliğinde olsun

ve isterse de son grevlerdeki İslamcıların liderliğinde olsun, tüm bu süreçte güçlü bir İslami faktörün bulunduğunu belirtmek yanlış olmayacaktır. Şeyh el-Kassam'ın Filistin tepelerinde öldürülmesinden yarım yüzyıl geçmeden, İslamcıların mücadele alanına geri döndükleri görülüyor. Hem de mücadelenin tam zamanında (KARAMAN, 1992, s.116).

İntifada da yer alan halk, ayrılıktan, düşüncelerindeki farklılıktan ziyade Siyonist işgali, ekonomik, sosyal ve her alanda sıkıştırmak, yalnızlaştırmak ve güven kaybına uğratmaktadır. 8 Ocak 1988'de Gazze' de dağıtılmış bir bildiride;

“Genel iş bırakma eylemini desteklemek için kurulan komitelere hala katılmadınız mı? Çevrenizde oluşturulan milli komitelerin içerisinde hala yer almadınız mı? Eğer bulunduğunuz yerde böyle bir komite mevcut değilse, o halde onları kurmak ve çevrenizdeki insanları içerisinde toplamak için girişimi siz başlatın!” (KARAMAN, 1992, s.228)

Böylelikle ayaklanma fikri bütün halk tabanına yayılarak, kitle mücadelesinin biçimlenmesini sağlayacaktır. İntifada şimdiye kadar Filistin topraklarında hiç kimsenin sağlayamadığı geniş bir alan ve halk kitlesine ulaşmıştır. Komite çalışmalarıyla uzun ömürlü, bölünmelerin olmasını engelleyen bir görev yüklenerek günümüze kadar eylemini sürdürmüştür. 2 Şubat 1988 İsrail'in dünya kamuoyu nezdinde kınandığı, Filistinli halkının işgal altındaki bütün topraklarda İsrail'e meydan okuduğu, Filistin tarihiyle ilgili belirli görevde iş bırakma, ayaklanmada ölenlerin aileleriyle dayanışma içinde olunması gerektiği dile getirilmiş ve halkın bunu yapması istenmiştir (LOCKMAN, 1990, s.333–334). Her bir bildiri, ayaklanmanın hedefine açıklık kazandırmakta moral yükseltmekte ve her kesime eşit bir biçimde yaklaşmaktadır.

41.İsrail'in İntifada'ya Tepkisi ve Uluslararası Yankısı

İşgal altında yaşayan Filistinlilerin başlatmış olduğu İntifada ve devamlılığındaki hızın azalmadan ziyade çoğalarak sürmesiyle, İsrail ve İsraililer için yeni sorunların doğması anlamına gelmiştir. Bu da işgal edilmiş topraklarda hâkimiyet mücadelesinin yeniden tartışılır hale gelmesine neden olmuştur. Bu hale gelişi, şimdiye kadar Filistin topraklarında, Filistinlilerin işgalci güç olarak kabul ettikleri İsraililere (Siyonistlere) karşı kullanmış oldukları mücadele şekli itibariyle farklı olmasından kaynaklanır. İsrail'in, donanımlı silahlı

gücüne karşı, sapan ve taş kullanılması, en önemlisi İsrail mallarının boykotu ki bu yılda bir milyon doları aşan malların işgal edilmiş topraklarda İsraililer tarafından satılması, İsrail ekonomisi için hiç de küçümsenmeyecek bir meblağdır ve iş bırakma eylemine katılan Filistinliler, bu konuda da İsrail'i zor durumda bırakmıştır. Buna karşılık İsrail, kendisine ekonomik olarak bağlı olan ve ondan tümüyle sıyrılamamış Filistinlileri, kendisi için bir avantaj olarak görmüşse de bunu Filistinlilerin tam bir dayanışma içinde hareket etmeleriyle aştıkları görülmüştür. Bu da İsrail' in ekonomik olarak kendisine bağlı insanları (Filistinlileri) çökertecek tezini çürütmüş ve İsrail'i dünya kamuoyunda daha da köşeye sıkıştırmıştır. İsrail sadece dünya kamuoyunda değil, içeride de barış yanlıları tarafından eleştirilmiş, özellikle modern silahlara karşı Filistinlilerin taş kullanması hem dünya hem de İsrail kamuoyunu etkilemiştir. Bu yüzden ordunun bazı hareketleri sınırlandırılmıştır.

İntifada İsrail'i uluslararası arenada yalnızlığa iterken, İsrailileri de ordularının Batı Şeria' da izlediği politikaları sorgulamaya itmiştir (YILMAZ, 2003, s.147).

Bu da; İşgal altındaki toprakları mutlaka elde tutmak isteyenlerle onlardan vazgeçilmesi, barış ve güvenlik için gerekliliğine inanan İsraililer arasında mevcut uçurumun daha bir derinleşmesini sağlamıştır. İntifadanın İsrail toplumunda bir diğer yansıması protestoların artması olmuştur. En azından 75 tane barış grubu kurulmuştur.

Barış girişimcileri yoğun çalışmalarına rağmen, Eretz İsrail düşüncesine dayalı yönetim felsefesini taşıyanların iktidarda olması ve bunun halkın büyük çoğunluğu tarafından benimsenmiş olmasıyla da, işgal altındaki topraklardan İsrail'in vazgeçmesi söz konusu olamamıştır.

İsrail yönetimi intifadaya hazırlıksız yakalanmıştır. İlk tepkisi bunu güç kullanarak bastırmak şeklinde olmuş, fakat Filistinliler bu süreci düzenli ve işlevsel hale getirince buna karşı İsrail çeşitli yöntemler ve hukuk dışı uygulamalar sergilemiştir. BM Özel komitesinin bölgeyi ziyaret edip, rapor hazırlama istediğinde İsrail izin vermemiştir. Komite buna rağmen Arap basınına dayanarak 1989 yılında bir rapor yayınlamıştır. Bu röportaja göre;

İşgale karşı bölgelerdeki sivillerin başlattığı gösteri ve huzursuzluk dalgası İsraili yetkililerin tepkisi, plastik mermi kullanarak çok sayıda tutuklamalarda bulunmak veyahut evleri tahrip etmek için girişilen baskınlar, ağır şekilde dövme, kemiklerin kırılması, göz

yaşartıcı bomba ile yahut ev, cami, okul kapalı yerlerin taşlanması, vatandaşların taciz edilmesi, çeşitli toplu cezalandırma yöntemlerine artan ölçüde başvurulması, evlerin kullanılamaz hale getirilmesi, uzun süreli sokağa çıkma yasağı, su elektrik kaynakları ile telefon hatlarının kesilmesi, yeni ağır vergilerin konması, ağaçların sökülüşü yahut bölgelerden ihracatın önlenmesi şeklinde görülmüştür.

İncelenen dönemde işgal altındaki topraklarda görülen bir başka ciddi gelişme ise Filistinli nüfusa karşı İsraili yerleşimcilerin saldırganlık ve şiddet hareketlerinin, gerek yayılışı ve gerekse ağırlığı bakımından artışı olmuştur (KARAMAN, 1992, s.232–233).

İntifadanın başlamasından Ağustos 1989'a kadar İsrail tarafından öldürülen Filistinli sayısı 714'tür. Bunların %20'si 16 yaşın altındaki çocuklar oluşturmuştur. İsrail'in şiddet uygulamalarına devam etmesi, uluslararası kamuoyunun tepkisini alması doğaldır. İsrail tarafından işgal altındaki topraklarda yaşayan Filistinlilerin sınır dışı edilmeleri İsrail'e karşı tepkileri giderek artırmıştır. BM Güvenlik Konseyi ABD bile veto etmekte çekindiği 641 sayılı kararı çıkartmıştır. İsrail BM bütün kararlarını uygulamadığı gibi bu kararı da görmezlikten gelerek insan hakları ihlallerine ve baskısına devam etmiştir.

Bunun üzerine BM ve dünya ülkeleri peş peşe İsrail'i kınayan kararlar almış. Fakat bu kararların İsrail'in Filistin halkını yıldırma, her türlü baskı uygulama ve işgal altındaki topraklarda Yahudi yerleşim yerlerini kurma isteğinden vazgeçirmemiştir. Avrupa Topluluğundan 12 devlet, Mart 1988'de İsrail'i ağır şekilde eleştirmiş, İsrail'e yapılacak bir dizi ticaret anlaşmasına karşı olumsuz tavır sergilemişlerdir (ARAS, 1997, s.54).

42.İntifadanın Barışa Etkisi ve Filistin Devleti'nin İlanı

İntifada'dan çok kısa bir süre sonra Mısır Başkanı Hüsnü Mübarek, İsrail ve Filistinliler arasında ABD onayını da alarak arabulucu görevini üstlenmiş. Ocak 1988'de resmi barış önerilerinde bulunmuştur. Bunlar; İsrail'in yerleşim faaliyetlerini durdurması, işgal altındaki şiddete altı ay ara verilmesi, Filistinlilerin temel hak ve özgürlüklerine saygı gösterilmesi, uluslararası gözetim altında seçim yapılması, bölgede uluslararası bir gücün varlığı ve İsrail' in Filistinli iki kişiyi görüşmeci olarak kabul etmesi şeklindedir (ARAS, 1997, s.59). Bütün iyi niyetlere karşı Başbakan Şamil tarafından bunlar kabul edilmemiştir.

İkinci barış girişimi ise; Shultz girişimidir. ABD'yi temsilen bölgede bulunan Shultz düşüncelerini İsraililer, Mısırlılar, Ürdünlüler ve Filistinlilerle tartışmaya açmış ve İsrail'den Ortadoğu'da İsrail ve Araplar arasından sağlanacak kapsamlı bir barış için toprak formülü kabul etmesini beklemiştir. Fakat Ortadoğu'da hiçbir lider Peres ve Mübarek dışında plana ilgi göstermemiştir.

Filistinlilerin başlattığı intifada ve Filistinliler kimlik bilincinin artık Batı Yakasında daha fazla kalmanın sağlıklı olmayacağı sonucuna ulaşan Ürdün, Ağustos 1988'de Batı Şeria (Batı Yakası) ile her türlü ilişkisini kestiğini ilan etmiştir.

Kral Hüseyin yaptığı konuşmada bu kararı hem Filistinliler hem de Arapların genel istekleri doğrultusunda aldığını bildirmiştir. Sözlerini FKÖ'nü Filistin halkının tek meşru temsilcisi olarak her yönden destekleyeceğini eğer Filistin önderliği tarafından sürgünde bir hükümet kurulursa onu tanıyan ve destekleyen ilk ülke olacağını söylemiştir (HALLOUM, 1989, s.233).

Filistin Ulusal Konseyi yaptığı bir dizi görüşme sonrası Cezayir'de 15 Kasım 1988'de Filistin Devleti'nin ilanı ve bağımsızlık bildirisini yayımlamıştır. *"Şimdi doğal haklarına, bu tarihsel ve yasal hakların uygulanmasına ve anayurtlarının özgürlüğü ve bağımsızlığını savunmak için kendilerini feda eden birbiri ardınca gelen kuşakların kutsal anısına dayanarak,*

Arap zirve konferansında kabul edilen kararları uygulayarak ve Birleşmiş Milletler örgütünün 1947'den bu yana verdiği kararlarda cisimleşen uluslararası hukukun verdiği yetkiye dayanarak ve Filistin Arap halkının kendi kaderini tayin, politik bağımsızlık ve kendi toprakları Üzerindeki egemenlik haklarını uygulayarak,

Filistin Ulusal Konseyi, Tanrı ve Filistin Arap hakkı adına, Filistin toprağımız üzerinde, başkenti Kudüs (el-Qudüs eş-Şerif) olmak üzere Filistin Devleti'nin kuruluşunu ilan eder.... (HALLOUM, 1989, s.241). Hemen hemen bütün dünya devletleri tarafından yerleşeceği ve hükümet olacağı toprakları işgal altında olsa da Filistin Devleti tanınmıştır.

Bağımsızlığının ilanı ile BM 8 Kasım 1989'da Filistin'le ilgili kararın tavsiyeler bölümünde şu ifadelere yer verilmiştir. *"Komite 15 Kasım 1988 Cezayir toplantısında Filistin konseyince kabul edilen Bağımsızlık Bildirisini memnurlukla karşılar ve bağımsız Filistin Arap Devleti'nin ilanınının 29 Kasım 1947 tarihli Arap 181 (II) sayılı Genel Kurul kararının yerine getirilmesi demek olduğunu önemle belirtir. Buna bağlı olarak, Komite, Filistin Devleti'nin uluslararası topluluk ve BM içerisindeki haklı yerine alması gerektiği düşüncesini ifade eder* (KARAMAN, 1992, s.224).

Bağılantısız ülkeler de 4-7 Eylül 1989'da Filistin Devleti'ni kabul etmeye ve diplomatik ilişkileri kurmaya üyelerini davet etmiştir.

FKÖ'nün bağımsızlık Bildirgesinde de belirttiği gibi BMGK 242 ve 338 sayılı kararları dâhil olmak üzere ilgili Genel Kurul ve Güvenlik Konseyi çerçevesinde Somutlaşan, milletlerarası meşruluk temeline dayalı olarak bölgedeki barış sürecine katkıyı amaçlaması, İsrail'i barış görüşmelerine zorlamıştır.

Soğuk Savaş dönemi boyunca Sovyetler Birliği, Filistin sorununun çözülerek Ortadoğu'daki pazarlık gücünü bütün bütün kaybedeceğini düşünerek hem de böyle bir anlaşmayla Arap devletleriyle ABD arasındaki daha yakın işbirliğinin önündeki en büyük engelin kalkacağını hesap ederek destekler görüldüğü Filistin sorununun çözülmesini istemiştir (ARI, 1996, s.258-259). Bu durumda anlaşmaya etki eden durumlardan birisi olarak sayılabilmektedir.

İsrail eski Dışişleri Bakanı Abba Eban eski bir geleneğin trajik bir biçimde tersine döndüğünü ve savunma konumunda olan Arap dünyası değil, bu rolü şimdi İsrail oynuyor şeklindeki ifadesi (GRESH, 1991, s.119) ikiye ayrılmış olan İsrail kamuoyunun da etkisiyle, İsrail güvenlik güçlerinin Filistinlilere karşı tutumunu sertleştirmesine neden olmuştur. Barış isteyenlerin tüm çabalarına rağmen, İsrail solunun hiçbir zaman gerçek bir çözüm Üretmemesi, aşırı sağcılarını güçlendirmiştir. Bunun nedeni İsrail halkı Üzerindeki Tevrat ve halakha geleneğinin etkisi, bu etkinin görmezlikten gelinmemesinden kaynaklanmaktadır. Fakat ABD Ortadoğu'daki çıkarlarınınin zedelenmemesi adına barış için uğraşmıştır.

Bunun Üzerine İsrail Başbakanı Şamir 1989'da bir plan öne sürmüştü, Bu da daha çok işgal altındaki kamu yönetimi düzenlemeleri ve otonomi görüşmeleri için yapılacak seçimler

üzerinde odaklanmaktadır. FKÖ'nü bir terör örgütü olarak görmekten vazgeçmemesi ve Filistin devletinin kurulmasına karşı olması bu planı uluslararası girişimlere bile sokmamıştır.

Filistin'de gitgide gücünü kaybeden Arafat, bunun karşısında güçlenen İslami hareketlerle beraber, Radikal bir İslami harekete seküler bir Arafat tercih edilmek zorunda kalmıştır. Birde buna İsrail'de sivil kuruluşlar ve barış yanlılarının yapmış oldukları çeşitli eylemler İsrail'i yumuşatmış ve Şimon Peres'in deyişiyle;

“Yaser Arafat gücünü öylesine yitiriyor ki, her an devrilebilir sonucuna vardığım zaman, bu barış sürecine girmeye arar verdim.” (LITTELL, 1998, s.70).

Filistin'deki intifada sürecindeki İslami örgütlerin güç kazanması, inisiyatifi yavaş yavaş ellerine geçirmesi, güçsüz bir liderle yapılacak anlaşmalarda daha fazla ödün alınması demektir.

İsrail'deki barış yanlısı kuruluşların aktivitelerini arttıramamaları ve Barışın zamanı İsraililer ve Filistinlilerle birlikte barış için eylem" gibi geniş katılımlı büyük gösteriler organize etmeleri, İsraililerin kendilerini sorgulamaları, işgal altındaki topraklarda Filistin'in bağımsızlık intifadası İsraililer tarafından da algılanmaya başlamıştır (BARON, 1996, s.269–270). Resmen barış sürecinin başlamasına karşın İsrail güvenlik güçleri tarafından barış yanlıları baskı altına alınmaya çalışılmış, gösterilere katılan insanlar tartaklanmış ve gözaltına alınmışlardır.

İsveç diplomasisini başarılı bir şekilde yürüten İsveç Hükümeti ve Dışişleri bakanı Sten Andersson çalışmaları sonucu FKÖ'yü, Amerikan ve Avrupa'daki Yahudilerle görüştürmeyi başarmış ve böylece diplomatik kanalı devreye sokulmuştur (ARAS, 1997, s.63). ABD'nin de FKÖ ile görüşmesiyle birlikte ki bütün bu görüşmelerde intifadanın etkisini unutmamak gerekir vetoyu bir kalkan gibi sürekli kullanan ABD'nin bazı konularda vetoyu kullanmaktan kaçınması şeklinde meyve verecektir (KARAMAN, 1992, s.254).

ABD İsrail'e yönelik izlemiş olduğu destek politikasında, derinliğine çok yavaş değişiklikler görülmeye başlamıştır. Özellikle Araplarla olan ticari ilişkilerinde Arap baskısını da görmeye başlayan iş adamları, bunu hissederek düşüncelerinde bazı değişiklikler yapmışlardır. Bu düşünce ABD'nin politikasını da etkilemiştir. İsrail bunu bir tehdit şeklinde

algılamış. Sovyetler Birliği'nin dağılması yenedünya düzeninde ABD'nin tek başına patronluğa oynaması ve Sovyetler Birliği'nin Avrupa nezdindeki imajını geliştirmek için Yahudilerin İsrail'e göç etmesine izin vermeye istekli görünmesi, İsraililer için daha büyük bir İsrail, Araplar için ise barışa büyük darbe olarak görülmüştür (SAZAK, 2002, s.33). Bu konu Arap devletleri arasında da ele alınmış ve tartışılmıştır. Bağdat'ta toplanan Arap Birliği zirvesinde Saddam Hüseyin'in üye ülkelerin özellikle de petrol üreten Ülkelerin FKÖ'ne 25 milyon dolar vermelerini istemiş ve bu konuda baskı yapmıştır (SALINGER, 1991, s.34-36). Daha sonra Kuveyt'i işgali konusunda da bunu kullanacaktır. 12 Ağustos'ta yaptığı açıklamada İsrail' in işgal ettiği Arap topraklarından çekilmesi ve Filistin Devleti'ni kurulmasını kabul etmesi durumunda Kuveyt'e de benzer düzenlemelere gideceğini belirtmiştir (ARI, 1996, s.267).

İsrail intifadayı, gençlik gruplarının bir anlık patlamaları ve öfkeleri sonucu ortaya çıkan protestolar olmadığını yavaş yavaş sezinlemeye başlamıştır. Bu bilinçli ve örgütlü bir direnişin ilk halkalarıdır, baskı ve askeri güçle bertaraf edilecek veya kısa bir sürede bastırılıp yok edilecek bir ayaklanma değildir. İntifada git gide yayılarak, kendine iyi planlanmış ve örgütlenmiş bir yer almıştır. Liderliğini oluşturmuş. Bu liderlik çerçevesinde 1970 sonrası güçlenen ilk İslami örgüt, İslami Cihadın 1979 İran devriminin etkisiyle kurulması ve 1987 intifada sonrası Hamas'ı ortaya çıkararak ve etkin kılan bu süreç olmuştur.

5.SONUÇ VE ÖNERİLER

Filistin meselesi, sonu gelmeyen mücadelelerle kaynayan Ortadoğu'nun, uluslararası boyut kazanmış bir sorunu olarak, günümüzde halen geçerliliğini korumaktadır.

Filistin meselesinin ortaya çıkışı ile Siyonizm'in doğuşu arasında sıkı bir ilişki vardır. Yahudi dininde bir sembol haline gelmiş olan Kutsal Mabet'i yeniden inşa etmek amacı doğrultusunda ortaya çıkan ve daha çok dinsel bir anlam taşıyan Siyonizm; zamanla siyasal bir nitelik kazanmış ve Kutsal topraklarda bağımsız bir Yahudi devleti kurulması ideali etrafında birleşen Siyonistler, Arap dünyası için, gittikçe güçlenen bir tehdit unsuru oluşturmaya başlamışlardır.

Ulusal yurt idealini gerçekleştirebilmek için Büyük Güçlerin desteğini sağlamaya çalışan Siyonistler; sahip oldukları maddi kaynaklara güvenerek, Osmanlı İmparatorluğu'na, II. Abdülhamit'e kadar isteklerini götürebilmişlerdir.

Osmanlı İmparatorluğu nezdindeki çabaları sonuç vermeyen Siyonistler, Birinci Dünya Savaşı sonrasında Osmanlı imparatorluğu'nun yakılması ile arzularına ulaşabilmişler ve İngiltere ve Fransa'nın aralarında paylaştıkları Osmanlı'dan paylarına düşeni almışlardır.

Savaş sonrasında, İngiltere ve müttefiki Fransa, Osmanlı İmparatorluğu'nun Şam vilayeti içinde, uzun vadede Araplar arasında ayrılıklara neden olan yapay birimler oluşturmuşlardır ki; bunlardan biri de Filistin'dir.

İngiltere'nin güdümüne giren Filistin, Siyonizm'in hedef noktasıdır. Filistin topraklarında kurulacak Siyonist devletin tohumları, İngiltere mandası döneminde atılmaya başlanmıştır. Bir yandan Yahudi göçünü teşvik eden İngiltere, bir yandan da tanıdığı ayrıcalıklarla Yahudilerin, Araplar karşısında söz sahibi ve imtiyazlı duruma yükselmesine neden olmuştur.

Arap-Yahudi çatışmasının baş göstermesi üzerine, çözüm arayışları içine giren İngiltere çabalarına karşılık alamayınca, sorunu BM e devretmiş, BM, Amerika ve Sovyetler Birliği'nin desteklediği taksimi öngören ünlü 242 sayılı kararı almış ve bu boşluğu fırsat bilen Yahudiler hiç vakit kaybetmeden İsrail devletinin kurulduğunu ilan etmişlerdir.

İsrail'in kuruluşuyla birlikte, Siyonizm'in somut bir varlık olarak ortaya çıkışı, Arap dünyasını daldığı derin uykudan uyandırmasına rağmen Araplar Yahudilerin varlıklarını tehdit eden ciddi bir sorun oluşturduğunun bilincine, 1967 Arap-İsrail Savaşı'nda büyük ölçüde toprak kaybettikten sonra varabilmişlerdir. O zamana kadar, Siyonizm'i bir sorun

olarak görseler, B.M.lerde tartışmalar, İsrail'i tanımadıklarını her fırsatta vurgulasalar dahi, Araplar, Siyonizm'in kendileri için ciddi bir tehlike oluşturduğunun farkına varamamışlardır.

Böylelikle, Filistin'de Arap-Yahudi çatışması olarak başlayan Filistin meselesi, Arap-İsrail sorunu haline gelmiştir. Ne uluslararası arabuluculuk çalışmaları ne de Arapların uzlaşma teklifleri İsrail'in uzlaşmaz politikasını değiştirememiş ve Filistin meselesi günümüze kadar bir " Bitmemiş Senfoni " olarak devam ede gelmiştir.

Tarihteki bütün halklardan daha çok acı çekmiş olan Yahudilerin, kendilerine yapılanların, belki de çok daha fazlasını Filistinlilere yapması tarihin tekerrüründen ibaret olduğu gerçeğini bir kez daha vurgulamaktadır.

Hümanist bir özelliğe sahip olarak doğan Siyonizm, zaman içinde gelişerek, Filistinlilerin olmadığı Filistin toprağı üzerinde hâkim olmayı kendisine amaç edinmiş ve bunu önemli bir ölçüde başarmıştır.

Fakat bu başarı, İsrail'in güvenli sınırlarla çevrili, rahat ve huzurlu bir yaşam içinde olduğunu göstermez. Geleceğinden devamlı endişe duyan İsrail, geniş çapta silahlanmaya gitmekte ve ekonomik harcamaları içinde Savunma giderleri ilk sıralarda yer almaktadır. Bu yönüyle İsrail ekonomisi, Amerika'daki Yahudi Lobisi'ne bağımlı bir özellik taşımaktadır.

Dünyanın dengeler düzenin Amerika'nın lehine değiştiği yeni bir döneme kucak açtığı şu günlerde, İsrail de yeni umutlar içindedir.

Sovyetler Birliği'nin dağılması ile rakipsiz kalan Amerika, Uluslararası platformlarda tek başına söz sahibi olan bir aktör durumuna yükselmiştir ki, bu da bir bakıma Amerika'nın manevi çocuğı sayılabilecek İsrail'in işine gelmiştir. Amerika'da kendisini ekonomik yönden destekleyen, güçlü bir Yahudi Lobisi'ne sahip olan İsrail bu son gelişmelerle birlikte, güvenli ve kendinden emin bir hava içine girmiştir.

Arap dünyası tarafından paylaşılan bir diğer görüş ise dış politikasını Sovyetler Birliği ve Doğu Bloğu'nun yayılmasını engelleme amacı üzerine kuran Amerika'nın artık Ortadoğu'da İsrail'e ihtiyacı kalmadığı ve bu doğrultuda İsrail'in Amerika'nın desteğinden yoksun kalacağı şeklindedir.

Filistinliler de bu durumu kabul etmemişler; özellikle 1956 Süveyş Savaşı'ndan itibaren yaptıkları çalışmalarla kendi içlerinde örgütlenerek, Filistin Direniş Hareketi'ni oluşturmuşlardır. Önceleri Arap ülkelerinden destek arayan Filistinliler daha sonra

Siyonist'lere karşı mücadeleyi en iyi şekilde yürütebilecek olanların kendileri olduğunu görmüşler ve bu andan itibaren de Filistin Sorunu yeni bir boyut kazanmıştır.

1964 yılında kurulan Filistin Kurtuluş Örgütü, tarihsel gelişim içinde, kendisine katılan küçük grupların desteği ile birlikte, meşruluğunu güçlendirmiş ve "Filistin halkının temsilcisi" durumuna gelmiştir. İsrail, her ne kadar FKÖ nü tanımamakta, onunla aynı masaya oturmakta dirense de, pek çok devletin tanınmasıyla daha da güçlenen örgütün varlığını "örtülü" olsa da kabul etmek zorunda kalmıştır.

İsrail, barış ya da işgal ettiği topraklar arasında bir tercih yapmak zorundadır. Her ikisine birden sahip olabileceği düşünülemez. İsrail, ne kadar uzlaşmasız, ne kadar genişlemeci davranırsa, ulusal çıkarlarını korumak isteyen Filistinlilerin o derece sert ve mücadeleci tutum takınacağını unutulmamalıdır.

İsrail'in, Batı'nın suni bir adası olarak Arap bir çevre içinde yaşamaktansa, Filistinlilerle bir uzlaşma zemini kurmaya çalışması, iç ve dış güvenliği açısından büyük bir önem oluşturmaktadır. Filistin sorunu için çok değişik çözüm önerileri ortaya atılabilir; fakat bunlardan en akla yatkın olanı, Arapların ve Yahudilerin, her türlü etnik ve dinsel aşağılanmadan soyutlanmış barış dolu ve huzurlu bir ortamda bir arada yaşamalarıdır. Tek başına bir Yahudi devleti veya bir Filistin devleti, sorunu derinleştirmekten başka bir sonuç getirmeyecektir.

Bugün, hala Filistin sorununun barışçıl çözümleri için çalışmalar devam ederken, dileğimiz, böylesine önemli bir insanlık sorununun bir an önce her iki tarafı da tatmin edecek bir biçimde sonuçlanmasıdır.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

a.Kitaplar

- ABDUNNASIR, Cemal** :Arap Devriminin Yöntemleri, (çev. Mehmet Emin Bozarlan) İstanbul Rabara Kitabevi, 1970
- ACAR, İrfan** :Lübnan Bunalımı ve Filistin Sorunu, Ankara Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1989
- ADAM, Elaine P.** :American Foreign Relations, 1978-ADocumentary Record, New York Univercity Pres, 1979
- AKIN, Kenan** :Filistin Dramı ve Yaser Arafat, Birey Yayıncılık, İstanbul,2002
- ALTUĞ, Yılmaz,** :Çin, Vietnam, Çekoslovakya ve Ortadoğu Sorunları, İstanbul İktisat Fakültesi Gazetecilik Enstitüsü Yayınları, 1970
- AMBROSE, Stephen E.** :Dünyaya Açılım, 1938 den Günümüze Amerikan Dış Politikası, Çev:Ruhican Tul, Ankara, Dış Politika Enstitüsü Yayınları, 1992
- ARAFAT, Mohammad** :Yayımlanmamış Doçentlik Çalışması “Yahudi ve Siyonistlerin Filistin’de Devlet Kurma Politikasına Karşı Osmanlı ve Batı Devletlerinin Tutumu” Trabzon, 1998
- ARAS, Bülent** :Filistin İsrail Barış Süreci ve Türkiye, İstanbul Balgam Yayınları, 1997
- ARI, Tayyar,** :Amerika’da Siyasal Yapı Lobiler ve Dış Politika, Alfa Yayınları, 2000
- ARI, Tayyar** :Basra Körfezinde Güç Dengesi 1978-1991, Bursa:Uludağ Üniversitesi Basımevi, 2.Baskı, 1996

- ARI, Tayyar** :Geçmişten Günümüze Ortadoğu, İstanbul: Alfa, 2. Baskı, 2005
- ARMAOĞLU, Fahir** :20. YY. Siyasi Tarihi, 1914–1995, (Ankara: Alkım Yayınevi, 2002
- ARMAOĞLU, Fahir** :Filistin Meselesi ve Arap İsrail Savaşları (1948–1988), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1989
- ATAÖV, Türkkaya** :Siyonizm ve Irkçılık, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1982
- AVISHAI, Bernard,** :The Tragcdy of Zionism, New York: Farrar Straus Girous, 1985
- BARON, Mordechal** :In Pursuit of Peace, Washington: United States Institute of Peace Pres,1996
- BASALEL, Yusuf** :Yahudilik Ansiklopedisi, İstanbul: Gözlem Gazetecilik Basın-yayın AŞ 2001
- BEKTAŞ, Arsev** :Ortadoğu'da Barışın Ayak Sesleri ve Filistin Sorununa Tarihsel Bir Bakış, İstanbul Bağlam Yayınları, 1993
- BHARAT, Bhushan Gupta** :Arap Israeli Relations, New Delhi: Ashish Publishing house, 1978
- BOYER, Alain** :Siyonizrnin Kökenleri, (çev. Volkan Aylar) İstanbul: İletişim Yayınları, 1992
- BOZARSLAN, M.Emin** :Savaşın Lübnan, Üçüncü Dünya Yayınları, İstanbul, 1976
- BULUT, Faik** :İslamcı Örgütler, 2. Baskı İstanbul: Tüm Zamanlar yayıncılık 1994

- BUNZLY, John** :Barış Hareketiyle Konuşmalar: Öteki İsrail, Çev: Serap Biçer, İstanbul, Metis Yayınları, 1988
- CABİR Fuad,**
QUVANT William, :Filistin Devrim Tarihi, Çev: Hamid Ahmedi, İlham Neşriyat, Tahran, 1982
- CANPOLAT, İbrahim S.** :Küreselleşen Dünya ve Türkiye, Vipaş, Bursa, 2002
- CATTON, Hanry** :Palestine the Arabs and Israel, London: The Search for justice Longmans, 1969
- CHALIAND, Gerard** :Nehzetnaye Mugavemete Filistin, (Filistin Direniş Hareketleri, Çev: Khosrovy, Sipehr Neşriyat, Tahran, 1982
- CHOMSKY, Noam** :Kader Üçgeni, ABD, İsrail ve Filistinliler, çev. Bahadır Sina Şener, İstanbul İletişim Yayınları, 1993
- CHOMSKY, Noam** :Yeni Dünya Düzeninde Yalanlar ve Gerçekler, (çev. Selene Göbelez) İstanbul: Mavi Ada Yayınları, 2003
- CLANGSAM, Walter** :Document and Readings in the History of Europe Since 1918. New York, 1951
- CLEVELAND, William L.** :A History of Modern Middle East, San Francisco, Westview Pres,1994
- ÇAĞLAYAN, Selin** :İsrail Sözlüğü, İletişim Yayınevi, 2004
- ÇANDAR, Cengiz** :Ortadoğu Çıkmazı, (İstanbul: Hil Yayın, 1983
- ÇANDAR, Cengiz** :Tarihle Randevu (Beyrut'un Ateş Çemberinde FKÖ Yalçın Yayınları, İst. 1984

- ÇANDAR, Cengiz** :Direnen Filistin, İstanbul, 1976
- ÇELİKER, Fahri** :“Uluslararası Politikada Filistinliler”, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, 1978
- ÇELİKER, Fahri** :«Dördüncü Ortadoğu Savaşı», Genelkurmay Harp Tarihi Stratejik Etüdler Dairesi Başkanlığı, 1973
- DAVUTOĞLU, Ahmet** :Filistin Çıkmazdan Çözüme, Küre Yayınları 2003
- DAVUTOĞLU, Ahmet** :Stratejik Derinlik Türkiye'nin Uluslar arası Konumu, Küre Yayınları,2003
- DAVYDKOV, Robert**
FOMIN, Oleg :Sovyetler Birliği ve Ortadoğu, Çev: Levent Oğuz, Amaç Yayıncılık, İstanbul, 1988
- DEVLIN, John F.** :Syrian Policy inThe Aftermath of The Israeli Invasion of Lubenon, Ed.:Peter j. Chelkowski ve Robert J. Pranger, Ideology and Power in The Middle East, Durham:Duke University Pres, 1988, ss.299-322
- DEMİRER, Yücel**
ÖZBUDUN, Sibel :İsyanın Adı: Filistin İntifada Kazanacak, Ütopya Yayınevi, 2002
- DOLUKHANOV, Pavel** :Eski Ortadoğu'da Çevre ve Etnik Yapı, Çev. Suavi Aydın, Ankara: İmge Kitapevi, 1998
- EL-ASİLİYYE, Bessam** :Sevreh el-Berak, Beyrut: el- Ta'ah el-neşr el- Tevzih el-ilan, 1991
- ERDİN, Murat** :Hizbullah ve Hamas, İstanbul, 1999

- ESED, Muhammed** :Mekke'ye Giden Yol, Çev. Cahit Koymak, İstanbul: İnsan Yayınları, 1984
- EVRON, Yair** :Tövbe Günü Savaşından Sonra İsrail Dış Politikası, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, 1975
- EVSAL, Vedii** :Ortadoğu'da Savaş; Ortadoğu'da Oruçlu Günler Savaşı, İstanbul Yağmur Yayınevi, 1975
- FRIRSEH, Theodor** :Tarih Boyunca Yahudi Meselesi, Çev. Münir Abdurrahman İstanbul, Akçağ Yayınları, 1972
- GARAUDY, Roger** :Siyonizm Dosyası, Çev. Nezh Uzel, İstanbul, Pınar Yayınları, 1983
- GERIES, Sabri**
ELLİE, Lubel :Siyonizm Der (Filistinde Siyonizm) Çev: Menechehre Fekri Irshad Tus Neşriyat, Tahran, 1971
- GHOTBİ, Mir Mürteza** :Arap İsrail Çatışmasının Temelinde Olan Filistin Sorunu 1900–1980 Yayınlanmamış Doktora tezi İstanbul 1990
- GİRİTLİ, İsmet** :Ortadoğu ve Komünizm, Seda Matbaacılık, İstanbul, 1975
- GÖNEN, Cengiz** :Camp David Anlaşmasının Hâlihazır Görünümü ve Geleceği, Genelkurmay ATASE Başkanlığı Yayınları, 1982
- GÖNLÜBOL, Mehmet**
ÜLMAN, Haluk
BİLGE, Suat :Uluslararası Politika, S. Yayınları-Ankara 1979
- SEZER, Duygu** :Olaylarla Türk Dış Politikası Cilt I, Ankara, 1982

- GÖZE, Ergun** :Siyonizm'in Kurucusu Theodor Herzl'in Hatıraları ve Sultan Abdülhamit İstanbul: Boğaziçi Yayınları, 1995
- GRESH, Alain** :Vidal, Dominique, Ortadoğu-Mezopotamya'dan Körfez Savaşına, Çev. Hamdi Türe, İstanbul, Alan Yayıncılık, 1991
- GÜREL, Şükrü** :Ortadoğu Petrolünün Uluslar arası Politikadaki Yeri, Ankara Üniversitesi SBF Yayınları, 1979
- GÜRÜN, Kamuran** :Dış İlişkiler ve Türk Dış Politikası, Ankara, Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını, 1983
- HALLOUM, Ribhi** :Belgelerle Filistin: Dün, Bugün, Yarın, İstanbul Alan Yayıncılık, 1989
- HAMBURG, K.** :İşgal Edilmiş Bölgelerdeki İslamcı Hareket Dünya Sorunları 1988, İstanbul
- HASGÜLER, Mehmet**
ULUDAĞ, Bülent :Kriz Üçgeninde Türkiye, Anka Yayınları İstanbul, 2004
- HEYKEL, Muhammed H.** :Boriden dome şir (Aslanın kuyruğunun kesilmesi), Çev. Dr.Hüseyin Ebuturabiyen, Tahran, 1988, s. 277
- HEYKEL, Muhammed H.** :1973 Arap-İsrail Savaşı ve Ortadoğu, İstanbul: Üçüncü Dünya Yayınları, 1977
- HOLLSTEIN, Walter** :Filistin Sorunu, Filistin çatışmasının Sosyal Tarihi, Çev. Cemal A. Ertuğ Pres İstanbul: Yücel yayınları, 1975
- HUREWITZ, J.C.** :Diplomacy in the Near and the Middle East, 1914–1956, New York, 1962

- HUREWITZ, J.C.** :The Middle East and North Africa in World Politics, 1945-1973, New York, 1975
- HÜSEYİN, Asaf** :Ortadoğuda Devlet ve Terör, Çev. Taha Cevdet, Pınar Yayınları, 2001
- JOHNSON, Paul** :Yahudi Tarihi, Çev. Filiz Orman, İstanbul: Pozitif Yayınları, 2000
- KAMEL, S. Abu Jaber** :Arap Baas Sosyalist Partisi, Tarihi ve Örgütü, Çev. A.Ersoy, Ankara, Altınok Matbaası, 1970
- KARAMAN, M. Lütfullah** :Uluslar arası İlişkiler Çıkmazında Filistin Sorunu, İstanbul, İz Yayıncılık, 1992
- KARASABAN, C. Tefvik** :Filistin ve Şarkü'l-Ürdün. C-I, İstanbul: Ahmet İhsan Matbaası, 1942
- KARLUK, Rıdvan** :Uluslararası Ekonomik Mali ve Siyasal Kuruluşlar, Turhan Kitabevi, Ankara 1998
- KHOURI, Fred J.** :The Arap-İsraeli Dilemma, New York: Syracuse University Press 1985
- KIRK, George** :The East 1945–1950, London, 1979
- KOCABAŞ, Süleyman** :Türkiye ve Siyonizm “Vaad edilmiş toprak”, İstanbul, Vatan Yayınları, 1987
- KOÇER, Gökhan** :Türk Dış Politikasında İslam, Öğreti Yayınları, 2003
- KOSKAS, Marco** :Yaşayan Bir Efsane Arafat, Milliyet Yayınları, Çev. Haldun Bayrı İstanbul, 1998

- LEWIS, Bernard** :The Middle East and The West, Happer torchbooks 1966
- LITTELL, Robert** :Şimon Peres: Bir Politikacıyla Söyleşi, Çev. Nihal Önal, İstanbul, AB Kitapçılık, 1998
- LOCKMAN, Zachary** :Beinin Joel, İntifada, London I.B.Tavris Publishers, 1990
- LUKACS, Yehuda** :Documents on The Israeli Palestinian Confict 1967–1983, London: Cambridge University Pres, 1984
- MANSFIELD, Peter** :Osmanlı Sonrası Türkiye ve Arap Dünyası, Sander Yayınları İstanbul, 1975
- MC DOWALL, David** :Palestine and Israel the Up rising and Beyond, London I.B. Tavis co. Ltd. Pulishers. 1989
- MOORE, John-Diller DANIEL C.** :The Middle East, 8th Ed., Washington D.C. Congressional Quarterly, 1994
- MOURAD, Kenize** :Toprağımızın Kokusu Filistin ve İsrailin Sesleri, Çev: M.Nedim Demirtaş, Everest Yayınları, İstanbul, 2004
- NEVBURGER, G.** :“Yahudilik ve Siyonizm Arasındaki Ayırım “, Siyonizm ve ırkçılık. AOSBF Yayınları, Ankara. 1982
- ODEH, B.J.** :Lübnan’da İç Savaş, Çev. Yavuz Alagon, İstanbul Bölge Yayınları, 1986
- OLSOM, J. William** :Iraq Policy and The Impact of The Iran Irak War, ed. Freedman, The Middle East After, 1990
- OVENDALE, Ritchie** :The Middle East since 1914 New York Logman, 1992

- ÖKE, Mim Kemal** :Filistin Sorunu, İzmir: Ufuk Kitapları 2002
- ÖKE, Mim Kemal** :Kutsal Topraklarda ve Masonlar, İhanetler, Komplolar Siyonistler Aldanmalar, İstanbul: çağ Yayınları, 1990
- ÖKE, Mim Kemal** :Siyonizm ve Filistin Sorunu (1880–1914), İstanbul Üçdal Neşriyat, 1982
- ÖZEY, Ramazan** :Dünya Denklemine Ortadoğu Ülkeler-İnsanlar-Sorunlar, İstanbul: Özeğitim Yayınları, 1996
- ÖZMEN, Süleyman** :Ortadoğu'da Etnik, Dini Çatışmalar ve İsrail, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2001
- PAMELA, Ann Smith** :Polestine and the palestians, 1876-1983, London, Croom Helm Ltd., 1984
- POLLOCK, David** :Israel Since The Lebanon war, Ed. Robert O. Freadman, The Middle East After the Israel Invasion of Lubenon, New York: Syracuse Universty Pres, 1986
- QUANDT, William B.** :Peacemaking and Politics, Washington: The Brooking's Ins.,1986
- QUANOL, William B.** :Washington'un "Arap İlgisi" Amerikan Ortadoğu Politikasının Yeni Unsuru: Arap Devletleriyle ilişkiler, Çev. Fahri Çeliker, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, 1975
- RAYMOND, Andre** :Osmanlı Döneminde Arap Kentleri, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2000
- REICH, Bernard** :Historical Encyclopedia of the Arap Israeli Conflict, London, Aldwych Pres, 1996

- REICH, Bernard**
LONG David E. :The Government And Politics Of The Middle East And North Africa, Westview Pres, 1986
- RIFAT, Seyyid Ahmed** :Vesaik Harb Filistin, Kahire: Mektebeh Madbuli, 1989
- ROKACH, Livia** :İsrail'in Kutsal Terörü, Çev. Zeynep Neşe, Belge Yayınları, İstanbul, 1984
- SAİD, Edward** :Filistin Sorunu. Çev. A. Alatlı, İstanbul: Pınar yayınları, 1985
- SAKAR, Esat** :Filistin İşçi Hareketi, Çev. Omar Muhabiş, İstanbul: Pelesor Yayınları, 1991
- SALINGER, Pierre**
LAVRENT, Eric :Gizli Dosya: Körfez Savaşı, Çev. Erdem Akbulut, İstanbul: E Yayınları, 1991, s.34–36)
- SANDER, Oral** :Siyasi Tarih (1918–1994) İmge Kitabevi Ankara, 2000
- SATRE, Jean Paul** :Yahudilik Sorunu, Çev. Emin Türk Eliçin, Ankara: Ataç Kitapevi, 1965
- SAZAK, Derya** :11 Eylül Gölgesinde Saddam, İstanbul: Doğan Kitap 2002
- SCHLESINGER, George Jr.**:The Dynamics of World Power, New York, 1987
- SCHULZE, Kirsten E.** :The Arap-Israeli Conflict, Longman London and New York, 1999
- SPIEGEL, Steven L.** :The Other Arap-İsraili Conflict, Chicago and London, University of Chicago Pres, 1985

- ŞAMİL, Said** :Yahudi Davası ve Filistin, çev. Cafer Barlas, İstanbul: Kitabevi, 1991
- TAYLOR, Alan R.** :İsrail Doğuşu, 3. Baskı, Çev. Mesut Karasaban, İstanbul: Pınar yayınları, 2001
- TURKİ, Favaz** :Filistin Sürgünü, Çev: Selahattin Erkanlı-Nurettin el-Hüseyni, İstanbul: Metis Yayınları, 1986
- YILMAZ, Mehmet Mafdal** :Radikal Sağın İsrail Dış Politikasına Etkisi, İstanbul:Zaman Yayınları, 2003
- ZE,EVİ, Dror** :Kudüs 17.YY. da Bir Osmanlı Sancağında Toplum ve Ekonomi, çev.Serpil Çağlayan, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2000

b.Makale ve Bildiriler

- ATASE** :Başkan Nixon'un Yeni Barış Stratejisi, Amerika'nın 1970'lerdeki Dış politikası Üzerinde Mesajdan, Europa Archiv, 1973
- İsrail Elçiliği Basın Bürosu** :İşte İsrail 1969, Daily News Ofset, Ankara, 1969
- KİTAB-I MUKADDES** :İstanbul, Kitab-ı Mukaddes Şirketi, 1993
- MONCHRESTIEN, Damat** :Documentation Française Noles et Eludes Documendaries. Paris, 3 November 1951
- MURDER, Simon** :Understanding Israel's Long Conflict in Lebanon: The Search For an Altemative Approach to Security During The Peace Process, British Journal of Middle Eastem Studies. Vol:27, Issue: 1, May 2000

OVENDALE, Ritchie :The Origins of The Arap Israeli Conflict, Historian Vol:76, Winter 2002

ÖZ, Muzaffer :İsrail ve Ortadoğu, Genel Kurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Güncel Konular, Sayı:4, Ankara, 1983

SCHIFF, Ze'ev :Fifty Years of Israel Security: The Central Role of The Defance System, Middle East Journal, Vol:38, no:3, Summer 1999 s.393–441

SELIKTAR, Ofira :Ethnic Stratification and Foreign Policy in İsrail: The Attitudes of Orriental Jews Towards The Araps and The Arap Israel Conflict, Foreign Policy, Vol.38, No:1, Winter 1984

SİYASİ VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR VAKFI, Ortadoğu ve Geleceği, İstanbul, 1992

TÜRK DİYANET VAKFI İSLAM ANSİKLOPEDİSİ, İstanbul, 1996

TÜRK VE DÜNYA ÜNLÜLERİ ANSİKLOPEDİSİ, Anadolu Yayınları, İstanbul, 1983

c.Diğer

<http://www.turkishweekly.net/>

<http://tr.wikipedia.org>

<http://www.birikimdergisi.com>

<http://www.bbc.co.uk>

www.usak.org.uk

www.usakgundem.com

www.globalissues.org

www.pij.org

www.mideastweb.org

www.bitterlemons.org

www.merip.org

ipsnews.net

<http://www.ffipp.org/>

unispal.un.org

www.zmag.org

www.converge.org.nz

www.upi.com

groups.blogdigger.com

www.unitedforpeace.org

http://www.ifamericansknew.org

http://www.anarkismo.net

www.asam.org.tr

www.aksiyon.com.tr

www.zaman.com.tr

www.stradigma.com

www.voanews.com

www.yok.gov.tr

Radikal Gazetesi, 4 Ekim 2002

Radikal Gazetesi, 21.04.2002

Zaman Gazetesi, 25 Mayıs 2000

Zaman Gazetesi, 9 Temmuz 2001

ÖZGEÇMİŞ

1978 Ankara doğumlu Mustafa DUTAK ilk öğrenimini Ankara Keçiören Uygur İlköğretim Okulu ve Aydınlikevler Mehmet Akif Ortaokulunda tamamladıktan sonra 1991 yılında başladığı Polis Kolejini 1995 yılında bitirmiştir. Lisans eğitiminini Polis Akademisinde 1999 yılında tamamlamıştır.

Polis Akademisini bitirdikten sonra Trabzon Emniyet Müdürlüğü Kadrosuna atanmış, Komiser Yardımcısı ve Komiser rütbelerinde Emniyet Müdürlüğüne bağlı farklı birimlerde çalışmış, 2007 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi Uluslararası ilişkiler Bölümünde Yüksek Lisansını tamamlamıştır. Halen Trabzon İlinde evli ve Başkomiser rütbesinde Toplum Destekli Polislik Büro Amirliğinde çalışmaktadır.

